This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

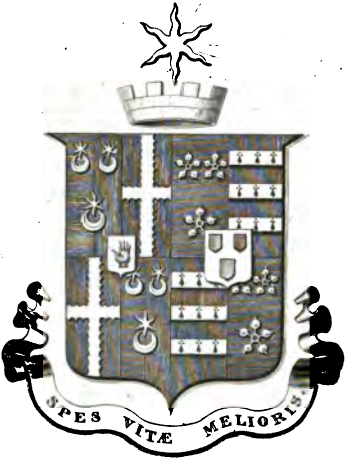
About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

15766

HN 5W75 3

Digitized by Google

Rt. Honble.
Sir John C. Hobhouse, Bt.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

M. TULLII

CICERONIS

OPERUM OMNIUM

VOL. VII.

ORATIONUM

VOL. IV.

EX EDITIONE J. OLIVETI.

GLASGUAE,

IN AEDIBUS ACADEMICIS

EXCUDEBANT ROB. ET AND. FOULIS

ACADEMIAE TYPOGRAPHI

M DCC XLIX.

Digitized by Google

KC15766

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY
JUL 20 1954

Transf. to HCL

Digitized by Google

VOL. VII.

XV. De Lege Agraria; in senatu. pag. 1

XVI. De Lege Agraria, ad populum. 18

XVII. De Lege Agraria; ad populum. 88

XVIII. Pro C. Rabirio; ad Quirites. 97

XIX. In L. Catilinam; in senatu. 119

XX. In L. Catilinam; ad Quirites. 142

XXI. In L. Catilinam; ad Quirites. 163

XXII. In L. Catilinam; in Senatu. 185

XXIII. Pro L. Murena. 207

XXIV. Pro L. Flacco. 277

XXV. Pro P. Sylla. 349

Digitized by Google

Digitized by Google

M. T.

CICERONIS

ORATIONES.

DE

LEGE AGRARIA,

CONTRA

P. SERVILIUM RULLUM.

IN SENATU.

ORATIO XV.

* * * Quae res aperte petebatur, ea nunc occulte cuniculis oppugnatur. dicent enim decemviri, id quod dicitur a multis, et ſaepe dictum eſt; poſt eoſdem conſules, regis Alexandri teſtamento, regnum illud, populi Romani eſſe factum. dabi-

Digitized by Google

tis igitur Alexandriam clam petentibus iis, quibus apertiſſime pugnantibus reſtitiſtis? haec, per deos immortales! utrum eſſe vobis conſilia ſiccorum, ac vinolentorum ſomnia: et utrum cogitata ſapientum, an optata furioſorum videntur? videte nunc, proximo capite ut impurus helluo turbet rempublicam; ut a majoribus noſtris poſſeſſiones relictas diſperdat, et diſſipet; ut ſit non minus in populi Romani patrimonio nepos, quam in ſuo. proſcribit in ſua lege vectigalia, quae decemviri vendant, hoc eſt, proſcribit auctionem publicorum bonorum. agros emi vult, qui dividantur: quaerit pecuniam. videlicet excogitabit aliquid, atque afferet. nam ſuperioribus capitibus dignitas populi Romani violabatur: nomen imperii in commune odium orbis terrae vocabatur: urbes pacatae, agri ſociorum, regum ſtatus decemviris donabantur: nunc praeſens certa pecunia numerata quaeritur. expecto, quid tribunus plebis vigilans et acutus excogitet. veneat, inquit, ſilva Scantia. utrum tandem hanc ſilvam in relictis poſſeſſionibus, an in cenſorum paſcuis inveniſti?

Digitized by Google

ſi quid eſt, quod indagaris, inveneris, ex tenebris erueris, quanquam iniquum eſt, conſume tamen ſane, quoniam commodum eſt, quoniam quidem tu attuliſti. ſilvam vero tu Scantiam vendas, nobis conſulibus, atque hoc ſenatu? tu ullum vectigal attingas? tu populi Romani ſubſidia belli? tu ornamenta pacis eripias? tum vero hoc me inertiorem conſulem judicabo, quam illos fortiſſimos viros, qui apud majores noſtros fuerunt: quod quae vectigalia, illis conſulibus, populo Romano parta ſunt, ea, me conſule, ne retineri quidem potuiſſe judicabuntur.
2 Vendit Italiae poſſeſſiones ex ordine omnes. ſane eſt in eo diligens: nullam enim praetermittit. perſequitur in tabulis cenſoriis totam Siciliam: nullum aedificium, nullos agros relinquit. audiſtis auctionem populi Romani proſcriptam a tribuno plebis, conſtitutam in menſem Januarium: et, credo, non dubitatis, quin idcirco haec, aerarii cauſa, non vendiderint ii, qui armis et virtute pepererunt, ut eſſet, quod nos, largitionis cauſa, venderemus. videte nunc, quoad fecerit iter apertius, quam antea. nam ſuperio-

Digitized by Google

re parte legis quemadmodum Pompeium oppugnarent, a me indicati ſunt: nunc jam ſe ipſi indicabunt. jubent venire agros Attalenſium, atque Olympenorum. hos populo Romano Servilii, fortiſſimi viri, victoria adjunxit. deinde agros in Macedonia regios, qui partim T. Flaminini, partim L. Pauli, qui Perſen vicit, virtute parti ſunt: deinde agrum optimum et fructuoſiſſimum Corinthium, qui L. Mummii imperio ac felicitate ad vectigalia populi Romani adjunctus eſt: poſt autem agros in Hiſpania apud Carthaginem novam, duorum Scipionum eximia virtute poſſeſſos: tum vero ipſam veterem Carthaginem vendunt, quam P. Africanus nudatam tectis ac moenibus, ſive ad notandam Carthaginenſium calamitatem, ſive ad teſtificandam noſtram victoriam, ſive ad oblatam aliquam religionem, ad aeternam hominum memoriam conſecravit. his inſignibus atque infulis imperii venditis, quibus ornatam vobis majores veſtri rempublicam tradiderunt, jubent eos agros venire, quos rex Mithridates in Paphlagonia, Ponto, Cappadociaque poſſederit. num obſcure viden-

Digitized by Google

tur, prope haſta praeconis, inſectari Cn. Pompeii exercitum, qui venire jubeant eos ipſos agros, in quibus ille etiam nunc
3 bellum gerat, atque verſetur? Hoc vero cujuſmodi eſt; quod ejus auctionis, quam conſtituunt, locum ſibi nullum definiunt? nam decemviris, quibus in locis ipſis videatur, vendendi poteſtas lege permittitur. cenſoribus vectigalia locare, niſi in conſpectu populi Romani non licet: his vendere vel in ultimis terris licebit? at hoc etiam nequiſſimi homines, conſumptis patrimoniis, faciunt, ut, in atriis auctionariis potius, quam in triviis, aut in compitis auctionentur: hic permittit ſua lege decemviris, ut in quibus commodum ſit tenebris, ut in qua velint ſolitudine, bona populi Romani poſſint divendere. jam illa omnibus in provinciis, regnis, liberis populis quam acerba, quam formidoloſa, quam quaeſtuoſa concurſatio decemviralis futura ſit non videtis? hereditatum obeundarum cauſa, quibus vos legationes dediſtis, qui et privati, et privatum ad negotium exierunt, non maximis opibus, neque ſumma auctoritate praediti, tamen auditis

Digitized by Google

profectò, quam graves eorum adventus
ſociis veſtris eſſe ſoleant. quamobrem
quid putatis impendêre hac lege omnibus
gentibus terroris et mali, cum mittantur
in orbem terrarum decemviri ſummo
cum imperio, ſumma cum avaritia, infi-
nitaque omnium rerum cupiditate? quo-
rum cum adventus graves, cum faſces
formidoloſi, tum vero judicium ac po-
teſtas erit non ferenda. licebit enim,
quod videbitur, publicum judicare: quod
judicarint, vendere. etiam illud, quod
homines ſancti non facient, ut pecuniam
accipiant, ne vendant: tamen id iis ip-
ſum per legem licebit. hinc vos quas
ſpoliationes, quas pactiones, quam de-
nique in omnibus locis nundinationem
juris ac fortunarum fore putatis? etenim
quod ſuperiore parte legis praefinitum
fuit, Sylla et Pompeio conſulibus, id rur-
ſus liberum, infinitumque fecerunt. Ju- 4
bet eoſdem decemviros omnibus agris
publicis pergrande vectigal imponere, ut
iidem poſſint et liberare agros, quos com-
modum ſit, et, quos ipſis libeat, publica-
re. quo in judicio perſpici non poteſt,
utrum ſeveritas acerbior, an benignitas

Digitized by Google

quaeſtuoſior ſit futura. ſunt tamen in tota lege exceptiones duae, non tam iniquae, quam ſuſpicioſae. excipit in vectigali imponendo agrum Recentoricum Sicilienſem; in vendendis agris, eos agros, de quibus cautum ſit foedere. hi ſunt in Africa, qui ab Hiempſale poſſidentur. hic quaero, ſi Hiempſali ſatis eſt cautum foedere, et Recentoricus ager privatus eſt, quid attinuerit excipi? ſin et foedus illud habet aliquam dubitationem, et ager Recentoricus dicitur nonnunquam eſſe publicus: quem putet exiſtimaturum, duas cauſas in orbe terrarum repertas, quibus gratis parceret? nunc quiſnam tam abſtruſus uſquam nummus videtur, quem non architecti hujuſce legis olfecerint? provincias, civitates liberas, ſocios, amicos, reges denique exhauriunt; admovent manus vectigalibus populi Romani. non eſt ſatis. audite, audite vos, qui ampliſſimo populi ſenatuſque judicio exercitus habuiſtis, et bella geſſiſtis. ‘ quod ad quemque pervenit, pervenerit, ex praeda, ex manubiis, ex auro coronario, quod neque ‘ conſumptum in monumento, neque in

' aerarium relatum ſit, id ad decemviros
' referri' jubet. hoc capite multa ſpe-
rant: in omnes imperatores, haeredeſ-
que eorum quaeſtionem ſuo judicio com-
parant: ſed maximam pecuniam ſe a Fau-
ſto ablaturos arbitrantur. quam cau-
ſam ſuſcipere jurati judices noluerunt,
hanc iſti decemviri ſuſcepere. idcirco a
judicibus fortaſſe praetermiſſam eſſe ar-
bitrantur, quod ſit ipſis reſervata. dein-
de etiam in reliquum tempus diligentiſ-
ſime ſancit, ut, quod quiſque imperator
habeat pecuniae, protinus ad decemvi-
ros deferat. hic tamen excipit Pompei-
um; ſimillime, ut mihi videtur, atque in
illa lege, qua peregrini Roma ejiciuntur,
Glaucippus excipitur. non enim hac ex-
ceptione unus afficitur beneficio, ſed u-
nus privatur injuria. ſed cui manubias
remittit, hujus vectigalia invadit. jubet
enim pecuniam, ſi qua poſt nos conſules
ex novis vectigalibus recipiatur, hac uti
decemviros. quaſi vero non intelliga-
mus, haec eos vectigalia, quae Cn. Pom-
peius adjunxerit, vendere cogitare. Vi- 5
detis jam, Patres conſcripti, omnibus re-
bus et modis conſtructam et coacerva-

tam pecuniam decemviralem. minuetur hujus pecuniae invidia: conſumetur enim in agrorum emptionibus. optime. quis ergo emet agros iſtos? iidem decemviri: tu Rulle (miſſos enim facio caeteros) emes, quos voles: vendes quos voles: utrumque horum facies, quanti voles. cavet enim vir optimus, ne emat ab invito. quaſi vero non intelligamus, ab invito emere, injurioſum eſſe: ab non invito, quaeſtuoſum. quantum tibi agri vendet, ut alios omittam, ſocer tuus? et, ſi ego ejus equitatem animi probè novi, vendet non invitus. facient idem caeteri libenter, ut poſſeſſionis invidiam pecunia commutent: accipiant, quod cupiunt: dent, quod retinere vix poſſunt. nunc proſpicite omnium rerum infinitam atque intolerandam licentiam. pecunia coacta eſt ad agros emendos: ii porro ab invitis non ementur. ſi conſenſerint poſſeſſores non vendere, quid futurum eſt? referetur pecunia? non licet. exigetur? vetat. verum eſto: nihil eſt, quod non emi poſſit; ſi tantum des, quantum velit venditor. ſpoliemus orbem terrarum, vendamus vectigalia, effundamus

Digitized by Google

aerarium, ut, locupletatis aut invidiae, aut peſtilentiae ſucceſſoribus, agri tamen emantur. quid tum? quae erit in iſtos agros deductio? quae totius rei ratio, atque deſcriptio? deducentur, inquit, coloniae. quot? quorum hominum? in quae loca? quis enim non videt, in coloniis eſſe haec omnia conſideranda? tibi nos, Rulle, et iſtis tuis, harum omnium rerum machinatoribus, totam Italiam inermem tradituros exiſtimaſti, quam praeſidiis confirmaretis? coloniis occuparetis? omnibus vinclis devinctam et conſtrictam teneretis? ubi enim cavetur, ne in Janiculo coloniam conſtituatis? ne urbem hanc urbe alia premere, atque urgere poſſitis? non faciemus, inquit. primum neſcio: deinde timeo: poſtremo non committam, ut veſtro beneficio potius, quam noſtro conſilio ſalvi eſſe poſſimus. Quod ve- 6
ro totam Italiam veſtris colonis complere voluiſtis, id cujuſmodi eſſet, neminemne noſtrûm intellecturum exiſtimaviſtis? ſcriptum eſt enim: ‘ quae in mu-
‘ nicipia, quaſque in colonias decemviri
‘ velint, deducunt colonos, quos velint:
‘ et iis agros aſſignent, quibus in locis

'velint:' ut, cum totam Italiam militibus ſuis occuparint, vobis non modo dignitatis retinendae, ſed ne libertatis quidem recuperandae ſpes relinquatur. atque haec a me ſuſpicionibus et conjectura coarguuntur. jam omnes omnium tolletur error: jam aperte oſtendent, ſibi nomen hujus reipublicae, ſedem urbis atque imperii, denique hoc templum Jovis optimi maximi, atque hanc arcem omnium gentium diſplicere. Capuam deduci colonos volunt. illam urbem huic urbi rurſus opponere, illuc opes ſuas deferre, et imperii nomen transferre cogitant. qui locus, propter ubertatem agrorum, abundantiamque rerum omnium, ſuperbiam et crudelitatem genuiſſe dicitur: ibi noſtri coloni, delecti ad omne facinus, a decemviris collocabuntur. et, credo, qua in urbe homines, in veteri dignitate fortunaque nati, copiam rerum moderate ferre non potuerunt, in ea iſti veſtri ſatellites modeſte inſolentiam ſuam continebunt. majores noſtri Capua magiſtratus, ſenatum, conſilium commune, omnia denique inſignia reipublicae ſuſtulerunt, neque aliud quidquam, niſi inane

Digitized by Google

nomen Capuae reliquerunt: non crudelitate (quid enim illis fuit clementius, qui etiam externis hoſtibus victis ſua saepiſſime reddiderunt?) ſed conſilio: quod videbant, ſi quod reipublicae veſtigium illis moenibus contineretur, urbem ipſam imperio domicilium praebere poſſe. vos haec, niſi evertere rempublicam cuperetis, ac vobis novam dominationem comparare, credo, quam pernicioſa eſſent, non videretis? Quid enim cavendum eſt in coloniis deducendis? ſi luxuries: Annibalem ipſum Capua corrupit. ſi ſuperbia: nata inibi eſſe ex Campanorum faſtidio videtur. ſi praeſidium: non praeponitur huic urbi iſta colonia, ſed opponitur? at quemadmodum armatur? dii immortales! nam bello Punico, quidquid potuit Capua, potuit ipſa per ſeſe. nunc omnes urbes, quae circum Capuam ſunt, a colonis per eoſdem decemviros occupabuntur. hanc enim ob cauſam permittit ipſa lex, 'in omnia quae velint, oppida, colonos ut decemviri deducant, quos velint.' atque his colonis agrum Campanum, et Stellatem campum dividi jubet. non queror diminutionem vec- 7

tigalium, non flagitium hujus jacturae atque damni: praetermitto illa, quae nemo eſt, quin graviſſime, et veriſſime conqueri poſſit, nos caput patrimonii publici, pulcherrimam populi Romani poſſeſſionem, ſubſidium annonae, horreum belli, ſub ſigno clauſtriſque reipublicae poſitum vectigal, ſervare non potuiſſe: eum denique nos agrum P. Rullo conceſſiſſe, qui ager ipſe per ſeſe et Syllanae dominationi et Gracchorum largitioni reſtitiſſet, non dico, ſolum hoc in republica vectigal eſſe, quod, amiſſis aliis, remaneat: intermiſſis, non conquieſcat: in pace niteat, in bello non obſoleſcat: militem ſuſtentet, hoſtem non pertimeſcat. praetermitto omnem hanc orationem, et concioni reſervo: de periculo ſalutis, ac libertatis loquor. quid enim exiſtimatis integrum vobis in republica fore, aut in veſtra libertate, ac dignitate retinendum, cum Rullus, atque ii, quos multo magis, quam Rullum, timetis, cum omni egentium atque improborum manu, cum omnibus copiis, cum omni argento, et auro, Capuam, et urbes circa Capuam occuparint? his ego rebus, P. C. reſiſtam

vehementer, atque acriter: neque patiar, homines ea, me conſule, expromere, quae contra rempublicam diu cogitarint. erraſtis, Rulle, vehementer, et tu, et nonnulli collegae tui, qui ſperatis, vos contra conſulem, veritate, non oſtentatione popularem, poſſe in evertenda republica populares exiſtimari. laceſſo vos; in concionem voco; populo Romano diſceptatore uti volo. Etenim, ut cir- 8
cumſpiciamus omnia, quae populo grata atque jucunda ſunt, nihil tam populare, quam pacem, quam concordiam, quam otium reperiemus. ſollicitam mihi civitatem ſuſpicione, ſuſpenſam metu, perturbatam veſtris legibus, et concionibus, et ſeditionibus tradidiſtis: ſpem improbis oſtendiſtis: timorem bonis injeciſtis: fidem de foro, dignitatem de republica ſuſtuliſtis. hoc motu, atque hac perturbatione animorum, atque rerum, cum populo Romano vox et auctoritas conſulis repente in tantis tenebris illuxerit: cum oſtenderit, nihil eſſe metuendum, nullum exercitum, nullam manum, nullas colonias, nullam venditionem vectigalium, nullum imperium novum, nullam reg-

Digitized by Google

num decemvirale, nullam alteram Romam, neque aliam ſedem imperii, nobis conſulibus, futuram, ſummamque tranquillitatem pacis, atque otii: verendum, credo, nobis erit, ne veſtra iſta praeclara lex Agraria magis popularis eſſe videatur? cum vero ſcelera conſiliorum veſtrorum, fraudemque legis, et inſidias, quae ipſi populo Romano a popularibus tribunis plebis fiant, oſtendero, pertimeſcam, credo, ne mihi non liceat contra vos in concione conſiſtere? praeſertim cum mihi deliberatum et conſtitutum ſit, ita gerere conſulatum, quo uno modo geri graviter et libere poteſt, ut neque provinciam, neque honorem, neque ornamentum aliquod, aut commodum, neque rem ullam, quae a tribuno plebis impediri poſſit, appetiturus ſim. dicit frequentiſſimo ſenatu conſul, kalendis Januarii, ſeſe, ſi ſtatus hic reipublicae maneat, neque aliud negotium extiterit, quod honeſte ſubterfugere non poſſit, in provinciam non iturum. ſic me in hoc magiſtratu geram, Patres conſcripti, ut poſſim tribunum plebis reipublicae iratum coërcere: mihi iratum, contemnere.

Digitized by Google

Quamobrem, per deos immortales! colligite vos, tribuni plebis: deſerite eos, a quibus, niſi proſpicitis, brevi tempore deſeremini: conſpirate nobiſcum: conſentite cum bonis: communem rempublicam communi ſtudio atque amore defendite. multa ſunt occulta reipublicae vulnera, multa nefariorum civium pernicioſa conſilia: nullum externum periculum eſt, non rex, non gens ulla, non natio pertimeſcenda eſt: incluſum malum, inteſtinum, ac domeſticum eſt. huic pro ſe quiſque noſtrûm mederi, atque hoc omnes ſanare velle debemus. erratis, ſi ſenatum probare ea, quae dicuntur a me, putatis, populum autem eſſe in alia voluntate. omnes, qui ſe incolumes volunt, ſequentur auctoritatem conſulis, ſoluti a cupiditatibus, liberi a delictis, cauti in periculis, non timidi in contentionibus. quod ſi quis veſtrûm ſpe ducitur, ſe poſſe turbulenta ratione honori velificari ſuo: primum, me conſule, id ſperare deſiſtat; deinde habeat meipſum ſibi documento, quem equeſtri ortum loco conſulem videt, quae vitae via facillime viros bonos ad honorem dig-

Digitized by Google

nitatemque perducat. quod ſi vos veſtrum mihi ſtudium, P. C. ad communem dignitatem defendendam profitemini, perficiam profecto id, quod maxime reſpublica deſiderat, ut hujus ordinis auctoritas, quae apud majores noſtros fuit, eadem nunc longo intervallo reipublicae reſtituta eſſe videatur.

Digitized by Google

DE
LEGE AGRARIA.
AD POPULUM.
ORATIO XVI.

EST hoc in more poſitum, Quirites, inſtitutoque majorum, ut ii, qui beneficio veſtro imagines familiae ſuae conſecuti ſunt, eam primam habeant concionem, qua gratiam beneficii veſtri cum ſuorum laude conjungant: qua in oratione nonnulli aliquando digni majorum loco reperiuntur: plerique autem hoc perficiunt, ut tantum majoribus eorum debitum eſſe videatur, unde etiam quod poſteris ſolveretur, redundaret. mihi quidem apud vos de meis majoribus dicendi facultas non datur: non quod non tales fuerint, quales nos illorum ſanguine creatos, diſciplinisque inſtitutos vide-

Digitized by Google

tis; ſed quod laude populari, atque honoris veſtri luce caruerunt. de me autem ipſo, vereor, ne arrogantis ſit apud vos dicere: ingrati, tacere. nam et, quibus ſtudiis hanc dignitatem conſecutus ſim, memetipſum commemorare, perquam grave eſt: et ſilere de tantis veſtris beneficiis nullo modo poſſum. quare adhibebitur a me certa ratio, moderatioque dicendi, ut, quid a vobis acceperim, commemorem: quare dignus veſtro ſummo honore, ſingularique judicio ſim, ipſe modice dicam, ſi neceſſe erit; vos eoſdem exiſtimaturos putem, qui judicaviſtis. me perlongo intervallo prope memoriae, temporumque noſtrorum, primum hominem novum, conſulem feciſtis: et eum locum, quem nobilitas praeſidiis firmatum atque omni ratione obvallatum tenebat, me duce, reſcidiſtis: virtutique in poſterum patere voluiſtis. neque me tantummodo conſulem, quod eſt ipſum per ſeſe ampliſſimum, ſed ita feciſtis, quomodo pauci nobiles in hac civitate conſules facti ſunt, novus ante me nemo.

2 Nam profecto ſi recordari volueritis, de novis hominibus reperietis eos, qui ſine

Digitized by Google

repulſa conſules facti ſunt, diuturno labore, atque aliqua occaſione eſſe factos, cum multis annis poſt petiſſent, quam praetores fuiſſent, aliquanto ſerius, quam per aetatem, ac per leges liceret: qui autem anno ſuo petierint, ſine repulſa non eſſe factos. me eſſe unum ex omnibus novis hominibus, de quibus meminiſſe poſſumus, qui conſulatum petierim, cum primum licitum ſit; conſul factus ſim, cum primum petierim: ut veſter honos ad mei temporis diem petitus, non ad alienae petitionis occaſionem interceptus, nec diuturnis precibus efflagitatus, ſed dignitate impetratus eſſe videatur. eſt illud ampliſſimum, quod paulo ante commemoravi, Quirites, quod hoc honore ex novis hominibus primum me, multis poſt annis, affeciſtis: quod prima petitione: quod anno meo: ſed tamen magnificentius atque ornatius eſſe illo nihil poteſt, quod meis comitiis non tabellam vindicem tacitae libertatis, ſed vocem vivam prae vobis indicem veſtrarum erga me voluntatum ac ſtudiorum tuliſtis. itaque me non extrema tribus ſuffragiorum, ſed primi illi veſtri concurſus; ne-

que ſingulae voces praeconum, ſed una voce univerſus populus Romanus conſulem declaravit. hoc ego tam inſigne, tam ſingulare veſtrum beneficium, Quirites, cum ad animi mei fructum atque laetitiam duco eſſe permagnum, tum ad curam ſollicitudinemque multo majus. verſantur enim, Quirites, in animo meo multae et graves cogitationes, quae mihi nullam partem neque diurnae, neque nocturnae quietis impertiunt: primum tuendi conſulatus: quae cum omnibus eſt difficilis et magna ratio, tum vero mihi, praeter caeteros: cui errato nulla venia; recte facto exigua laus, et ab invitis expreſſa proponitur: non, dubitanti fidele conſilium; non, laboranti certum ſubſidium nobilitatis oſtenditur.
3 Quod ſi ſolus in diſcrimen aliquod adducerer, ferrem, Quirites, animo aequiore: ſed mihi videntur certi homines, ſi qua in re me non modo conſilio, verum etiam caſu lapſum eſſe arbitrabuntur, vos univerſos, qui me antetuleritis nobilitati, vituperaturi. mihi autem, Quirites, omnia potius perpetienda eſſe duco, quam non ita gerendum conſulatum, ut in omni-

Digitized by Google

bus meis factis atque conſiliis veſtrum de me factum conſiliumque laudetur. accedit etiam ille mihi ſummus labor, ac difficillima ratio conſulatus gerendi, quod non eadem, qua ſuperioribus conſulibus, lege et conditione utendum eſſe decrevi: qui aditum hujus loci conſpectumque veſtrum partim magnopere fugerunt, partim non vehementer ſecuti ſunt. ego autem non ſolum hoc in loco dicam, ubi eſt id dictu facillimum: ſed in ipſo ſenatu, in quo eſſe locus huic voci non videbatur, popularem me futurum eſſe conſulem, prima mea illa oratione kalendis Januarii dixi. neque enim ullo modo facere poſſum, ut, cum me intelligam, non hominum potentium ſtudio, non excellentibus gratiis paucorum, ſed univerſi populi Romani judicio conſulem ita factum, ut nobiliſſimis hominibus longe praeponerer, non et in hoc magiſtratu, et in omni vita eſſem popularis. ſed mihi ad hujuſce verbi vim, et interpretationem vehementer opus eſt veſtra ſapientia. verſatur enim magnus error, propter inſidioſas nonnullorum ſimulationes: qui cum populi non ſolum commoda, ve-

Digitized by Google

rum etiam ſalutem oppugnant, et impediunt, oratione aſſequi volunt, ut populares eſſe videantur. ego qualem kalendis Januarii acceperim rempublicam, Quirites, intelligo; plenam ſollicitudinis, plenam timoris: in qua nihil erat mali, nihil adverſi, quod non boni metuerent, improbi expectarent. omnia turbulenta conſilia contra hunc reipublicae ſtatum, et contra veſtrum otium partim iniri, partim, nobis conſulibus deſignatis, inita eſſe dicebantur. ſublata erat de foro fides, non ictu aliquo novae calamitatis, ſed ſuſpicione, ac perturbatione judiciorum, infirmatione rerum judicatarum: novae dominationes, extraordinaria, non imperia, ſed regna, quaeri putabantur.

4 Quae cum ego non ſolum ſuſpicarer, ſed plane cernerem: (neque enim obſcure gerebantur) dixi in ſenatu, in hoc magiſtratu me popularem conſulem futurum. quid enim eſt tam populare, quam pax? qua non modo ii, quibus natura ſenſum dedit, ſed etiam tecta atque agri mihi laetari videntur. quid tam populare, quam libertas? quam non ſolum ab hominibus, verum etiam a beſtiis expeti,

atque omnibus rebus anteponi videtis. quid tam populare, quam otium? quod ita jucundum eſt, ut et vos, et majores veſtri, et fortiſſimus quiſque vir, maximos labores ſuſcipiendos putet, ut aliquando in otio poſſit eſſe, praeſertim in imperio ac dignitate: qui idcirco etiam majoribus noſtris praecipuam laudem gratiamque debemus, quod eorum labore eſt factum, ut impune in otio eſſe poſſemus. quare qui poſſum non eſſe popularis, cum videam haec omnia, Quirites, pacem externam, libertatem propriam generis ac nominis veſtri, otium domeſticum, denique omnia, quae vobis cara, atque ampla ſunt, in fidem, et quodam modo in patrocinium mei conſulatus eſſe collata? neque enim, Quirites, illud vobis jucundum aut populare debet videri, largitio aliqua promulgata, quae verbis oſtentari poteſt, re vera fieri, niſi exhauſto aerario, nullo pacto poteſt. neque vero illa popularia ſunt exiſtimanda, judiciorum perturbationes, rerum judicatarum infirmationes, reſtitutio damnatorum: qui civitatum afflictarum, perditis jam rebus, extremi exitiorum ſo-

Digitized by Google

lent eſſe exitus. neque ſi qui agros populo Romano pollicentur, ſi aliud quiddam obſcure moliuntur, aliud ſpe ac ſpecie ſimulationis oſtentant, populares exiſtimandi ſunt. Nam vere dicam, Quirites, genus ipſum legis Agrariae vituperare non poſſum. venit enim mihi in mentem, duos clariſſimos, ingenioſiſſimos, amantiſſimos plebis Romanae viros, Tib. et C. Gracchos, plebem in agris publicis conſtituiſſe, qui agri a privatis antea poſſidebantur. non ſum autem ego is conſul, qui, ut plerique, nefas eſſe arbitrer, Gracchos laudare: quorum conſiliis, ſapientia, legibus, multas eſſe video reipublicae partes conſtitutas. itaque, ut initio mihi, deſignato conſuli, nuntiabatur, legem agrariam tribunos plebis deſignatos conſcribere: cupiebam, quod cogitarent, cognoſcere. etenim arbitrabar, quoniam eodem anno gerendi nobis eſſent magiſtratus, eſſe aliquam oportere inter nos reipublicae bene adminiſtrandae ſocietatem. cum familiariter me in eorum ſermonem inſinuarem, ac darem; celabar, excludebar: et, cum oſtenderem, ſi lex utilis plebi Ro-

manae mihi videretur, auctorem me, atque adjutorem futurum; tamen aſpernabantur hanc liberalitatem meam: negabant, me adduci poſſe, ut ullam largitionem probarem. finem feci offerendi mei, ne forte mea ſedulitas, aut inſidioſa, aut impudens videretur. interea non deſiſtebant clam inter ſe convenire, privatos quoſdam adhibere, ad ſuos coetus occultos noctem adjungere, et ſolitudinem. quibus rebus, quanto in metu fuerimus, ex veſtra ſollicitudine, in qua illis temporibus fuiſtis, facile aſſequi conjectura poteritis. ineunt tandem magiſtratus tribuni plebis. concio tandem expectata P. Rulli, quod et princeps erat Agrariae legis, et truculentius ſe gerebat, quam caeteri. jam deſignatus, alio vultu, alio vocis ſono, alio inceſſu eſſe meditabatur: veſtitu obſoletiore, corpore inculto et horrido, capillatior, quam ante, barbaque majore: ut oculis et aſpectu denunciare omnibus vim tribunitiam, et minitari reipublicae videretur. legem hominis, concionemque expectabam. lex initio nulla proponitur: concionem in primis advocari jubet: ſumma cum expec-

tatione concurritur. explicat orationem ſane longam, et verbis valde bonis. unum erat, quod mihi vitioſum videbatur, quod tanta ex frequentia inveniri nemo potuit, qui intelligere poſſet, quid diceret. hoc ille utrum inſidiarum cauſa fecerit, an hoc genere eloquentiae delectetur, neſcio. tamen, ſi qui acutiores in concione ſteterant, de lege Agraria neſcio quid voluiſſe eum dicere ſuſpicabantur. aliquando tandem, me deſignato, lex in publicum proponitur. concurrunt juſſu meo plures uno tempore librarii: deſcriptam legem ad me afferunt.
6 Omni hoc vobis ratione confirmare poſſum, Quirites, hoc animo me ad legendam legem cognoſcendamque veniſſe, ut, ſi eam vobis accommodatam atque utilem eſſe intelligerem, auctor ejus atque adjutor eſſem. non enim natura, neque diſcidio, neque odio penitus inſito, bellum neſcio quod habet ſuſceptum conſulatus cum tribunatu; quia perſaepe ſeditioſis atque improbis tribunis plebis boni et fortes conſules obſtiterunt, et quia vis tribunitia nonnumquam libidini reſtitit conſulari. non poteſtatum diſſimilitudo,

Digitized by Google

ſed animorum disjunctio diſſenſionem facit. itaque hoc animo legem ſumpſi in manus, ut eam cuperem eſſe aptam veſtris commodis, et ejuſmodi, quam conſul, re, non oratione, popularis, et honeſte et libenter poſſet defendere. atque ego a primo capite legis uſque ad extremum, reperio, Quirites, nihil aliud cogitatum, nihil aliud ſuſceptum, nihil aliud actum, niſi uti decem reges, aerarii, vectigalium, provinciarum omnium, totius reipublicae, regnorum, liberorum populorum, orbis denique terrarum domini conſtituerentur, legis Agrariae ſimulatione atque nomine. ſic confirmo, Quirites, hac lege Agraria, pulchra atque populari, dari vobis nihil, condonari certis hominibus omnia: oſtentari populo Romano agros, eripi etiam libertatem: privatorum pecunias augeri, publicas exhauriri: denique, quod eſt indigniſſimum, per tribunum plebis, quem majores praeſidem libertatis cuſtodemque eſſe voluerunt, reges in civitate conſtitui. quae cum expoſuero, ſi falſa vobis videbuntur eſſe: ſequar auctoritatem veſtram; mutabo meam ſententiam. ſin in-

Digitized by Google

ſidias fieri libertati veſtrae, ſimulatione largitiònis, intelligetis: nolitote dubitare, plurimo ſudore et ſanguine majorum veſtrorum partam, vobiſque traditam libertatem, nullo veſtro labore, conſule
7 adjutore, defendere. Primum caput eſt legis Agrariae: quo, ut illi putant, tentamini leviter, quo animo libertatis veſtrae diminutionem ferre poſſitis. jubet enim ‘ tribunum plebis, qui eam legem ‘ tulerit, creare decemviros per tribus ‘ ſeptemdecim, ut, quem novem tribus ‘ fecerint is decemvir ſit.’ hìc quaero, quam ob cauſam initium rerum, ac legum ſuarum hinc duxerit, ut populus Romanus ſuffragio privaretur. toties legibus Agrariis curatores conſtituti ſunt, triumviri, quinqueviri, decemviri: quaero a populari tribuno plebeio, ecquando, niſi per xxxv tribus creati ſint. etenim cum omnes poteſtates, imperia, curationes ab univerſo populo Romano proficiſci convenit, tum eas profecto maxime, quae conſtituuntur ad populi fructum aliquem, et commodum; in quo et univerſi deligant, quem populo Romano maxime conſulturum putent, et unuſ-

Digitized by Google

quiſque ſtudio et ſuffragio ſuo viam ſibi ad beneficium impetrandum munire poſſit. hoc tribuno plebis potiſſimum venit in mentem, populum Romanum univerſum privare ſuffragiis; paucas tribus, non certa conditione juris, ſed ſortis beneficio, fortuito, ad uſurpandam libertatem vocare. ‘ item, inquit, eodemque modo,’ capite altero, ‘ ut comitiis pontificis maximi.’ ne hoc quidem vidit, majores noſtros tam fuiſſe populares, ut, quod per populum creari fas non erat propter religionem ſacrorum, in eo tamen, propter amplitudinem ſacerdotii, voluerint populo ſupplicari. atque hoc idem de caeteris ſacerdotiis Cn. Domitius, tribunus plebis, vir clariſſimus, tulit: quod populus per religionem ſacerdotia mandare non poterat, ut minor pars populi vocaretur: ab ea parte qui eſſet factus, is a collegio cooptaretur. videte, quid interſit inter Cn. Domitium, tribunum plebis, hominem nobiliſſimum, et P. Rullum, qui tentavit, ut opinor, patientiam veſtram, cum ſe nobilem eſſe diceret. Domitius, quod per caeremonias populi fieri non poterat, ratione aſſecu-

tus eſt, ut id, quoad poſſet, quoad fas eſſet, quoad liceret, populi ad partes daret: hic, quod populi proprium ſemper fuit, quod nemo imminuit, nemo immutavit, quin ii, qui populo agros eſſent aſſignaturi ante acciperent a populo beneficium, quam darent: id totum eripere vobis, atque e manibus extorquere conatus eſt. ille, quod dari populo nullo modo poterat, tamen quodammodo dedit: hic, quod adimi nullo pacto poterat poteſtate, quadam ratione eripere conatur.
8 Quaeret quiſpiam, in tanta injuria, tantaque impudentia quid ſpectarit. non defuit conſilium: fides erga plebem Romanam, aequitas in vos, libertatemque veſtram, vehementer defuit. jubet enim, comitia decemviris habere creandis eum, qui legem tulerit. hoc dicam planius: jubet Rullus, homo non cupidus, neque appetens, habere comitia Rullum. nondum reprehendo. video feciſſe alios. illud, quod nemo fecit, de minore parte populi, quo pertineat, videte. habebit comitia: volet eos renuntiare, quibus regia poteſtas hac lege quaeritur. univerſo populo neque ipſe committit, neque

Digitized by Google

illi horum conſiliorum auctores committi recte putant poſſe. ſortietur tribus idem Rullus. homo felix educet, quas volet, tribus. quos novem tribus decemviros fecerint, ab eodem Rullo eductae; hos omnium rerum (ut jam oſtendam) dominos habebimus. atque ii, ut grati ac memores beneficii eſſe videantur, aliquid ſe novem tribuum notis hominibus debere confitebuntur: reliquis vero ſex et xx tribubus, nihil erit, quod non putent poſſe ſuo jure denegare. quos tandem igitur decemviros creari vult? ſe primum. quî licet? leges enim ſunt veteres, neque eae conſulares, ſi quid intereſſe hoc arbitramini, ſed tribunitiae, vobis, majoribuſque veſtris vehementer gratae atque jucundae. Licinia eſt lex, atque altera Aebutia: quae non modo eum, qui tulerit de aliqua curatione, ac poteſtate, ſed etiam collegas ejus, cognatos, affines excipit, ne eis ea poteſtas, curatiove mandetur. etenim, ſi populo conſulis, remove te a ſuſpicione alicujus tui commodi: fac fidem, te nihil, niſi populi utilitatem et fructum, quaerere: ſine ad alios poteſtatem, ad te gratiam beneficii tui perveni-

re. nam hoc quidem vix eſt liberi popu-
li, vix veſtrorum animorum, ac magni-
9 ficentiae. Quis legem tulit? Rullus.
quis majorem partem populi ſuffragiis
privavit? Rullus. quis comitiis praeſu-
it? Rullus. quis tribus, quas voluit, vo-
cavit, nullo cuſtode ſortitus? quis de-
cemviros, quos voluit, renuntiavit? i-
dem Rullus. quem principem renunti-
avit? Rullum. vix, mehercule, ſervis hoc
eum ſuis, non vobis, omnium gentium
dominis, probaturum arbitrarer. opti-
mae leges igitur hac lege ſine ulla excep-
tione tollentur. idem legis ſibi ſua lege
curationem petet: idem, majore parte
populi ſuffragiis ſpoliata, comitia habe-
bit: quos volet, atque in iis ſe ipſum re-
nuntiabit: et videlicet collegas ſuos, ad-
ſcriptores legis Agrariae non repudiabit,
a quibus ei locus primus invidiae in prae-
ſcriptione legis conceſſus eſt: caeteri fruc-
tus omnium rerum, qui in ſpe legis hujus
poſiti ſunt, communi cautione, atque ae-
qua ſibi parte retinentur. at videte ho-
minis diligentiam, ſi aut Rullum cogitaſ-
ſe, aut ſi Rullo potuiſſe in mentem veni-
re arbitramini. viderunt ii, qui haec

Digitized by Google

machinabantur, ſi vobis ex omni populo deligendi poteſtas eſſet data, quaecunque res eſſet, in qua fides, integritas, virtus, auctoritas quaereretur, vos eam ſine dubitatione ad Cn. Pompeium principem delaturos. etenim, quem unum ex cunctis delegiſſetis, ut eum omnibus omnium gentium bellis terra et mari praeponeretis: certe in decemviris faciendis, ſive fides haberetur, ſive honos; et committi huic optime, et ornari hunc juſtiſſime poſſe intelligebant. itaque excipitur hac lege non adoleſcentia, non legitimum aliquod impedimentum, non poteſtas, non magiſtratus ullus aliis negotiis ac legibus impeditus: reus denique, quo minus decemvir fieri poſſit, non excipitur. Cn. Pompeius excipitur, ne cum P. Rullo, taceo de caeteris, decemvir fieri poſſit. praeſentem eum profiteri jubet: quod nulla alia in lege unquam fuit; ne in his quidem magiſtratibus, quorum certus ordo eſt. timebat enim, Pompeius ne ſi adeſſet, ferri non poſſet: aut, ne, ſi accepta lex eſſet, illum ſibi collegam adſcriberetis, cuſtodem ac vindicem cupiditatum. Hic, quoniam video vos hominis 10

dignitate, et contumelia legis eſſe commotos: renovabo illud, quod initio dixi, regnum comparari, libertatem veſtram hac lege funditus tolli. an vos aliter exiſtimabatis, cum ad omnia veſtra pauci homines cupiditatis oculos adjeciſſent? non eos in primis id acturos, ut ex omni cuſtodia veſtrae libertatis, ex omni poteſtate, curatione, patrocinio veſtrorum commodorum Cn. Pompeius depelleretur? viderunt, et vident, ſi per imprudentiam veſtram, negligentiam meam, legem incognitam acceperitis, fore, uti poſtea, cognitis inſidiis, cum decemviros crearitis, tum vitiis omnibus, et ſceleribus legis, Cn. Pompeii praeſidium opponendum putetis. et hoc parvum argumentum vobis erit, a certis hominibus dominationem, poteſtatemque omnium rerum quaeri, cum videatis, eum, quem cuſtodem veſtrae libertatis fore videant, expertem fieri dignitatis? cognoſcite nunc, quae poteſtas decemviris, et quanta detur. primum lege curiata decemviros ornat. jam hoc inauditum, et plane novo more uti curiata lege magiſtratus detur, qui nullis comitiis ante ſit datus.

eam legem ab eo praetore, qui ſit primus factus, ferri jubet. at quomodo? ut ii decemviratum habeant, quos plebs deſignaverit. oblitus eſt, nullos a plebe deſignari. et is orbem terrarum conſtringit novis legibus, qui, quid in ſecundo capite ſcriptum eſt, non meminit in tertio? atque hîc perſpicuum eſt, quid juris a majoribus acceperitis, quid ab hoc tribuno plebis vobis relinquatur. Majores 11
de ſingulis magiſtratibus bis vos ſententiam ferre voluerunt. nam cum Centuriata lex cenſoribus ferebatur, cum Curiata caeteris patriciis magiſtratibus; tum iterum de iiſdem judicabatur, ut eſſet reprehendendi poteſtas, ſi populum beneficii ſui poeniteret. nunc, quia prima illa comitia tenetis, centuriata, et tributa: curiata tantum auſpiciorum cauſa remanſerunt. hic autem tribunus plebis, quia videbat, poteſtatem neminem injuſſu populi, aut plebis poſſe habere, curiatis ea comitiis, quae vos non ſinitis, confirmavit: tributa, quae veſtra erant, ſuſtulit. ita, cum majores binis comitiis voluerint vos de ſingulis magiſtratibus judicare: hic homo popularis ne u-

nam quidem populo comitiorum poteſtatem reliquit. ſed videte hominis religionem, et diligentiam. vidit, et perſpexit, ſine curiata lege decemviros habere poteſtatem non poſſe, quoniam per novem tribus eſſent conſtituti, jubet ferre de his legem curiatam: praetori imperat. quam id ipſum abſurde, nihil ad me attinet. jubet enim, 'qui primus ſit praetor 'factus, eum legem curiatam ferre. ſin 'is ferre non poſſit; qui poſtremus ſit:' ut aut luſiſſe in tantis rebus, aut profecto neſcio quid ſpectaſſe videatur. verum hoc quod eſt aut ita perverſum, ut ridiculum, aut ita malitioſum, ut obſcurum ſit, relinquamus: ad religionem hominis revertamur. videt ſine lege curiata nihil agi per decemviros poſſe. quid poſtea, ſi ea lata non erit? attendite ingenium. 'tum ii decemviri, inquit, eodem jure 'ſint, quo qui optima lege.' ſi hoc fieri poteſt, ut in hac civitate, quae longe jure libertatis caeteris civitatibus antecellit, quiſquam nullis comitiis imperium, aut poteſtatem aſſequi poſſit: quid attinet tertio capite legem curiatam ferre jubere, quoniam quarto permittas, ut ſine
Digitized by Google

lege curiata idem juris habeant, quod haberent, ſi optima lege a populo eſſent creati? reges conſtituuntur, non decemviri, Quirites: iique ab his initiis fundamentiſque naſcuntur, ut non modo cum genere coeperint, ſed etiam cum conſtituentur, omne veſtrum jus, poteſtas, libertaſque tollatur. At videte, quam 12
diligenter retineat jus tribunitiae poteſtatis. conſulibus legem curiatam ferentibus, a tribunis plebis ſaepe eſt interceſſum. neque tamen nos id querimur, eſſe hanc tribunorum plebis poteſtatem. tantummodo, ſi quis ea poteſtate temere eſt uſus, exiſtimamus. hic tribunus plebis lege curiata, quam praetor ferat, adimit intercedendi poteſtatem. atque hoc cum in eo reprehendendum eſt, quod per tribunum plebis tribunitia poteſtas minuitur: tum in eo deridendum, quod conſuli, ſi legem curiatam non habet, attingere rem militarem non licet: huic, qui vetat intercedendi poteſtatem, etiam ſi interceſſum ſit, tamen eandem conſtituit, quam, ſi lata eſſet lex: ut non intelligam, quare aut hic vetet intercedere, aut quemquam interceſſurum putet: cum in-

terceſſio ſtultitiam interceſſoris ſignificatura ſit, non rem impeditura. ſint igitur decemviri neque veris comitiis, hoc eſt, populi ſuffragiis, neque illis ad ſpeciem, atque ad uſurpationem vetuſtatis, per xxx lictores, auſpiciorum cauſa, adumbratis, conſtituti. videte nunc, eos, qui a vobis nihil poteſtatis acceperint, quanto majoribus ornamentis afficiat, quam omnes nos affecti ſumus, quibus vos ampliſſimas poteſtates dediſtis. jubet auſpicii coloniarum deducendarum cauſa decemviros habere pullarios. ‘ eodem ‘ jure, inquit, quo habuerunt treſviri le‘ ge Sempronia.’ audes etiam, Rulle, mentionem facere legis Semproniae? nec te ea lex ipſa commonet, tres viros illos xxxv tribuum ſuffragio eſſe creatos? et, cum tu a Tib. Gracchi aequitate ac pudore longiſſime remotus ſis: id quod diſſimillima ratione factum ſit, eodem jure
13 putas eſſe oportere? Dat praeterea poteſtatem, verbo praetoriam, re vera regiam: definit in quinquennium, facit ſempiternam. tantis enim confirmat opibus et copiis, ut invitis eripi nullo modo poſſit. deinde ornat apparitoribus, ſcribis,

librariis, praeconibus, architectis: praeterea mulis, tabernaculis, centuriis, ſuppellectili, ſumptum haurit ex aerario, ſuppeditat a ſociis: janitores ex equeſtri loco ducentos in annos ſingulos, ſtipatores corporis conſtituit: eoſdem miniſtros, et ſatellites poteſtatis. formam adhuc habetis, Quirites, et ſpeciem ipſam tyrannorum: inſignia videtis poteſtatis, nondum ipſam poteſtatem. dixerit enim fortaſſe quiſpiam, Quid me iſta laedunt, ſcriba, lictor, praeco, pullarius? omnia ſunt haec hujuſmodi, Quirites, ut ea quae habeat ſine veſtris ſuffragiis, aut Rex non ferendus, aut privatus furioſus eſſe videatur. perſpicite, quanta poteſtas permittatur: non privatorum inſaniam, ſed intolerantiam regum eſſe dicetis. primum permittitur infinita poteſtas innumerabilis pecuniae conficiendae de veſtris vectigalibus, non fruendis, ſed alienandis: deinde orbis terrarum, gentiumque omnium datur cognitio ſine conſilio, poena ſine provocatione, animadverſio ſine auxilio. judicare per quinquennium, vel de conſulibus, vel de ipſis tribunis plebis poterunt. de illis in-

terea nemo judicabit. magiſtratus his gerere licebit: cauſam dicere non licebit. emere agros, a quibus volent, vel quos volent, quam volent magno, poterunt: colonias deducere novas, renovare veteres, totam Italiam ſuis coloniis ut complere liceat, permittitur: omnes provincias obeundi, liberos populos agris multandi, regnorum vel dandorum ſumma poteſtas datur, cum velint: Romae eſſe, cum commodum ſit: quacunque velint ſummo cum imperio, judicioque omnium rerum vagari ut liceat, conceditur. interea diſſolvant judicia publica: de conſiliis abducant, quos velint: ſinguli de maximis rebus judicent: quaeſtori permittant: finitorem mittant: ratum ſit, quod finitor uni illi, a quo miſſus erit,
14 renuntiaverit. Verbum mihi deeſt, Quirites, cum ego hanc poteſtatem regiam appello: ſed profecto major eſt quaedam. nullum enim regnum fuit unquam, quod non, ſi minus jure aliquo, at regionibus tamen certis, contineretur. hoc vero infinitum eſt, quo et regna omnia, et veſtrum imperium, quod latiſſime patet, et ea, quae partim libera a vobis, partim e-
Digitized by Google

etiam ignorata vobis ſunt, permiſſu legis continentur. datur igitur eis primum, ut liceat eis vendere omnia, de quibus vendendis ſenatuſconſulta facta ſunt, M. Tullio, Cn. Cornelio conſulibus. cur hoc tam eſt obſcurum, atque caecum? quid? iſta omnia, de quibus ſenatus cenſuit, nominatim in lege perſcribi nonne potuerunt? duae ſunt hujus obſcuritatis cauſae, Quirites: una pudoris, ſi quis pudor eſſe poteſt in tam inſigni impudentia: altera, ſceleris. nam neque ea, quae ſenatus nominatim vendenda cenſuit, audet appellare: ſunt enim loca publica urbis, ſunt ſacella, quae poſt reſtitutam tribunitiam poteſtatem nemo attigit: quae majores in urbe partim periculi perfugia eſſe voluerunt. haec lege tribunitia decemviri vendent. accedet eo mons Gaurus: accedent ſalicta ad Minturnas; adjungetur etiam illa via vendibilis Herculanea, multarum deliciarum, et magnae pecuniae: permulta alia, quae ſenatus propter anguſtias aerarii vendenda cenſuit, conſules propter invidiam non vendiderunt. verum haec fortaſſe propter pudorem in lege reticentur. ſed il-

Digitized by Google

lud magis eſt credendum et pertimeſcendum, quod audaciae decemvirali, corrumpendarum tabularum publicarum, fingendorumque ſenatuſconſultorum, quae facta nunquam ſunt, cum ex eo numero, qui per eos annos conſules fuerunt, multi mortui ſint, magna poteſtas permittitur. niſi forte nihil eſt aequum vos de eorum audacia ſuſpicari, quorum cupiditati nimium anguſtus orbis terrarum eſſe videatur. Habetis unum venditionis genus, quod magnum videri vobis intelligo: ſed attendite animos ad ea, quae conſequuntur. hunc quaſi gradum quendam, atque aditum ad caetera factum intelligetis. ‘qui agri, quae loca, ‘quae aedificia.’ quid eſt praeterea? multa in mancipiis, in pecore, auro, argento, ebore, veſte, ſupellectili, caeteris rebus. quid dicam? invidioſum putaſſet hoc fore, ſi omnia nominaſſet? non metuit invidiam. quid ergo? longum putavit, et timuit, ne quid praeteriret. adſcripſit, ‘aliudve quid:’ qua brevitate rem nullam eſſe exceptam videtis. quidquid ergo ſit extra Italiam, quod publicum populi Romani factum ſit, L. Sylla. Q.

Digitized by Google

Pompeio conſulibus, aut poſtea, id decemviros jubet vendere. hoc capite, Quirites, omnes gentes, nationes, provincias, regna, decemvirûm ditioni, judicio, poteſtatique permiſſa, et condonata eſſe dico. primum enim hoc quaero, qui tandem locus uſquam ſit, quem non poſſent decemviri dicere publicum populi Romani eſſe factum. nam, cum idem poſſit judicare, qui dixerit; quid eſt, quod non liceat ei dicere, cui liceat eidem judicare? commodum erit Pergamum, Smyrnam, Tralles, Epheſum, Miletum, Cizycum, totam denique Aſiam, quae poſt L. Syllam, Q. Pompeium conſules, recuperata ſit, populi Romani factam eſſe dicere. utrum oratio ad ejus rei diſceptationem deerit: an, cum idem et differet, et judicabit, impelli non poterit, ut falſum judicet? an, ſi condemnare Aſiam volet, terrorem damnationis, et minas non, quanti volet, aeſtimabit? quid? quod diſputari contra nullo pacto poteſt, quoniam ſtatutum a vobis eſt, et judicatum, quam hereditatem jam crevimus, regnum Bithyniae, quod certe publicum eſt populi Romani factum?

nûm quid cauſae eſt, quin omnes agros, urbes, ſtativa, portus, totam denique Bithyniam decemviri vendituri ſint?
16 Quid Mytilenae? quae certe veſtrae, Quirites, belli lege, ac victoriae jure factae ſunt: urbs et natura, et ſitu, et deſcriptione aedificiorum, et pulchritudine, in primis nobilis: agri jucundi et fertiles: nempe eodem capite incluſi continentur. quid Alexandria, cunctaque Aegyptus? ut occulte latet? ut recondita eſt? ut furtim tota decemviris traditur? quis enim veſtrûm hoc ignorat, dici, illud regnum teſtamento regis Alexandri, populi Romani eſſe factum? hîc ego conſul populi Romani non modo nihil judico, ſed ne, quid ſentiam, quidem profero: magna enim mihi res non modo ad ſtatuendum, ſed etiam ad dicendum videtur eſſe. video, qui teſtamentum factum eſſe confirmet: auctoritatem ſenatus extare hereditatis aditae ſentio, tum, quando Alexandro mortuo legatos Tyrum miſimus, qui ab illo pecuniam depoſitam nobis recuperarent. haec L. Philippum ſaepe in ſenatu confirmaſſe memoria teneo: eum, qui regnum illud teneat hoc tempore,

neque genere, neque animo regio eſſe,
inter omnes fere video convenire. dici-
tur contrà, nullum eſſe teſtamentum: non
oportere populum Romanum omnium
regnorum appetentem videri: demigra-
turos in illa loca noſtros homines, prop-
ter agrorum bonitatem et omnium re-
rum copiam. hac tanta de re P. Rullus
cum caeteris decemviris, collegis ſuis,
judicabit? et verum judicabit? nam u-
trumque ita magnum eſt, ut nullo modo
neque concedendum, neque ferendum
ſit. volet eſſe popularis: populo Roma-
no adjudicabit. ergo idem ex ſua lege
vendet Alexandriam, vendet Aegyptum:
urbis copioſiſſimae, pulcherrimorumque
agrorum judex, arbiter, dominus, rex
denique opulentiſſimi regni reperietur.
non ſumet ſibi tantum, non appetet; ju-
dicabit Alexandriam regis eſſe: a populo
Romano abjudicabit. Primum populi 17
Romani hereditatem decemviri judicent,
cum vos volueritis de privatis heredita-
tibus centumviros judicare? deinde quis
aget cauſam populi Romani? ubi res iſta
agetur? qui ſunt iſti decemviri, quos per-
ſpiciamus regnum Alexandrinum Ptole-

maeo gratis adjudicaturos? quod ſi Alexandria petebatur: cur non eoſdem curſus hoc tempore, quos, L. Cotta, L. Torquato conſulibus, cucurrerunt? cur non aperte, ut antea? cur non item, ut cum decreto, et palam regionem illam petierunt? an quietis iis, qui per curſum rectum regnum tenere non potuerunt, nunc tetris tenebris et caligine ſe Alexandriam perventuros arbitrati ſunt? atque illud circumſpicite veſtris mentibus, unaque legatos noſtros, homines auctoritate tenui, qui rerum privatarum cauſa legationes liberas obeunt, tamen exterae nationes ferre vix poſſunt. grave eſt enim nomen imperii, atque id etiam in levi perſona pertimeſcitur, propterea quod veſtro, non ſuo nomine, cum hinc egreſſi ſunt, abutuntur. quid cenſetis, cum iſti decemviri cum imperio, cum faſcibus, cum illa delecta finitorum juventute per orbem terrarum vagabuntur? quo tandem animo, quo metu, quo periculo miſeras nationes futuras? eſt in imperio terror: patientur. eſt in adventu ſumptus: ferent. imperabitur aliquid muneris: non recuſabunt. illud vero quantum

Digitized by Google

eſt, Quirites, cum is decemvir, qui ali-
quam in urbem aut expectatus, ut hoſ-
pes, aut repente, ut dominus, venerit,
illum ipſum locum, quo venerit, illam
ipſam ſedem hoſpitalem, in quam erit de-
ductus, publicam populi Romani eſſe di-
cet? quanta calamitas populi, ſi dixerit?
quantus ipſi quaeſtus, ſi negarit? atque
iidem, qui haec appetunt, queri nonnun-
quam ſolent, omnes terras Cn. Pompeio,
atque omnia maria eſſe permiſſa. ſimile
vero eſt, multa committi, et condonari
omnia? labori, et negotio praeponi, an
praedae, et quaeſtui? mitti ad ſocios
liberandos, an ad opprimendos? deni-
que, ſi quis eſt honos ſingularis; nihilne
intereſt, utrum populus Romanus eum,
cui velit, deferat: an is impudenter po-
pulo Romano per legis fraudem ſurripi-
atur? Intellexiſtis, quot res, et quan- 18
tas decemviri, legis permiſſu, vendituri
ſint. non eſt ſatis. cum ſeſe ſociorum,
cum exterarum nationum, cum regum
ſánguine implerint; incidant nervos po-
puli Romani, adhibeant manus vectiga-
libus veſtris, irrumpant in aerarium. ſe-
quitur enim caput, quo capite non per-

Digitized by Google

mittit quidem, ſi forte deſit pecunia, quae tanta ex ſuperioribus recipi poteſt, ut deeſſe non debeat: ſed plane, quaſi ea res vobis ſaluti futura ſit, ita cogit, atque imperat, ut decemviri veſtra vectigalia vendant nominatim. quam tu mihi ex ordine recita de legis ſcripto populi Romani auctionem: quam mehercule ego praeconi huic ipſi luctuoſam et acerbam praedicationem futuram puto. AUCTIO. ut in ſuis rebus, ita in republica luxurioſus eſt nepos, qui prius ſilvas vendat, quam vineas. Italiam percenſuiſti: perge in Siciliam. AUCTIONIS PARS EA, QUAE AD SICILIAM PERTINET. nihil eſt in hac provincia, quod aut in oppidis, aut in agris majores noſtri proprium nobis reliquerint, quin id venire jubeat. quod partum recenti victoria majores vobis in ſociorum urbibus, ac finibus, et vinculum pacis, et monumentum belli reliquerunt, id vos ab illis acceptum, hoc auctore, vendetis? hîc mihi parumper mentes veſtras, Quirites, commovere videor, dum patefacio vobis, quas iſti penitus abſtruſas inſidias ſe poſuiſſe arbitrentur contra Cn. Pompeii dignitatem. et mihi,

quaeſo, ignoſcite, ſi appello talem virum
ſaepius. vos mihi praetori biennio ante,
Quirites, hoc eodem in loco perſonam
hanc impoſuiſtis, ut, quibuſcunque rebus
poſſem, illius abſentis dignitatem vobiſ-
cum una tuerer. feci adhuc, quae potui,
neque familiaritate illius adductus, nec
ſpe honoris atque ampliſſimae dignitatis:
quam ego, etſi libente illo, tamen abſen-
te illo per vos conſecutus ſum. quam-
obrem cum intelligam, hanc totam fere
legem ad illius opes evertendas, tanquam
machinam, comparari; et reſiſtam conſi-
liis hominum, et perficiam profecto, quod
ego video comparari, ut id vos univerſi
non ſolum videre, verum etiam tenere
poſſitis. Jubet venire, quae Attalenſi- 19
um, quae Phaſelitûm, quae Olympeno-
rum fuerint, agrumque Agerenſem, et O-
rindicum, et Geduſanum. haec P. Ser-
vilii imperio et victoria, clariſſimi viri,
veſtra facta ſunt. adjungit agros Bithy-
niae regios, quibus nunc publicani fru-
untur: deinde Attalicos agros in Cher-
ſoneſo: in Macedonia, qui regis Philip-
pi, ſive Perſae fuerunt: qui item a cenſo-
ribus locati ſunt, et certiſſimum vectigal.

Digitized by Google

adſcribit idem auctioni Corinthios agros, optimos, et fertiles; et Cyrenenſes, qui Appionis fuerunt; et agros in Hiſpania propter Carthaginem novam; et in Africa ipſam veterem Carthaginem vendit: quam videlicet P. Africanus non propter religionem ſedium illarum, ac vetuſtatis, de conſilii ſententia, conſecravit, ſed ut ipſe locus eorum, qui cum hac urbe de imperio certarunt, veſtigia calamitatis oſtenderet. ſed non fuit tam diligens, quam eſt Rullus: aut fortaſſe emptorem ei loco reperire non potuit. verum inter hos agros regios, captos veteribus bellis, virtute ſummorum imperatorum, adjungit regios agros Mithridatis, qui in Paphlagonia, qui in Ponto, qui in Cappadocia fuerunt, ut eos decemviri vendant. itane vero? non legibus datis, non auditis verbis imperatoris, nondum denique bello confecto, cum rex Mithridates, amiſſo exercitu, regno expulſus, tamen in ultimis terris aliquid etiam nunc moliatur, atque ab invicta Cn. Pompeii manu, Moeotide, et illis paludibus, et itinerum anguſtiis, atque altitudine montium defendatur: cum impe-

rator in bello verſetur: in locis autem illis etiam nunc belli nomen reliquum ſit: eos agros, quorum adhuc penes Cn. Pompeium omne judicium et poteſtas, more majorum, debet eſſe, decemviri vendent? et, credo, P. Rullus (is enim ſic ſe gerit, ut ſibi jam decemvir deſignatus eſſe videatur) ad eam auctionem potiſſimum proficiſcetur? Is videlicet antequam veniat in Pontum, literas ad Cn. Pompeium mittet: quarum ego jam exemplum ab iſtis compoſitum eſſe arbitror. 'P. Servilius Rullus, tribunus plebis, decemvir, S. D. Cn. Pompeio, Cn. F.' non credo adſcripturum eſſe, 'Magno:' non enim videtur, id quod imminuere lege conatur, conceſſurum verbo. 'te volo curare, ut mihi Sinope praeſto ſis, auxiliumque adducas, dum eos agros, quos tuo labore cepiſti, ego mea lege vendam.' an Pompeium non adhibebit? in ejus provincia vendet manubias imperatoris? ponite ante oculos vobis Rullum in Ponto, inter veſtra atque hoſtium caſtra, haſta poſita, cum ſuis formoſis finitoribus auctionantem. neque in hoc ſolum ineſt contumelia, quae

Digitized by Google

vehementer et inſignis eſt,et nova,ut ulla res parta bello,nondum legibus datis,etiam tum imperatore bellum adminiſtrante, non modo venierit,verum etiam locata ſit. plus ſpectant homines certe, quam contumeliam: ſperant, ſi conceſſum ſit inimicis Cn. Pompeii, cum imperio,cum judicio omnium rerum, cum infinita poteſtate, cum innumerabili pecunia, non ſolum aliis in locis vagari, verum etiam ad ipſius exercitum pervenire: aliquid illi inſidiarum fieri, aliquid de ejus exercitu, copiis, gloria, detrahi poſſe. putant, ſi quam ſpem in Cn. Pompeio exercitus habeat, aut agrorum, aut aliorum commodorum, hanc non habiturum, cum viderit, earum rerum omnium poteſtatem ad decemviros eſſe tranſlatam. patior non moleſte, tam ſtultos eſſe, qui haec ſperent: tam impudentes, qui conentur. illud queror, tam me ab iis eſſe contemptum, ut haec portenta, me conſule, potiſſimum cogitarent. atque in omnibus his agris aedificiiſque vendendis,permittitur decemviris,'ut vendant,quibuſcun-'que in locis videatur.' ô perturbatam rationem! ô libidinem refrenandam! ô

Digitized by Google

conſilia diſſoluta, atque perdita! Vec- 21
tigalia locare nuſquam licet, niſi in hac urbe, hoc ex loco, hac veſtrûm frequentia. venire veſtras res proprias, et in perpetuum a vobis alienari, in Paphlagoniae tenebris, atque in Cappadociae ſolitudine licebit? L. Sylla cum bona indemnatorum civium funeſta illa auctione ſua venderet, et ſe praedam ſuam diceret vendere, tamen ex hoc loco vendidit: nec, quorum oculos offendebat, eorum ipſorum conſpectum fugere auſus eſt. decemviri veſtra vectigalia non modo ne vobis quidem arbitris, ſed ne praecone quidem publico teſte vendent? ſequitur, ‘omnes agros extra Italiam in‘finito ex tempore,’ non, ut antea, ab Sylla et Pompeio conſulibus. cognitio decemvirûm, privatus ſit, an publicus: ſicque agro pergrande vectigal imponitur. hoc quantum judicium, quam intolerandum, quam regium ſit, quem praeterit? poſſe, quibuſcunque locis velint, nulla diſceptatione, nullo conſilio, privata publicare, publica liberare? excipitur hoc capite ager in Sicilia Recentoricus: quem ego excipi, et propter homi-

Digitized by Google

num neceſſitudinem, et propter aequita-
tem, Quirites, ſaepe vehementer gaudeo.
ſed quae haec impudentia? qui agrum
Recentoricum poſſident, vetuſtate poſ-
ſeſſionis ſe, non jure; miſericordia ſena-
tus, non agri conditione defendunt. nam
illum agrum publicum eſſe fatentur: ſe
moveri poſſeſſionibus, amiciſſimis ſedi-
bus, ac diis penatibus negant oportere.
at, ſi eſt privatus ager Recentoricus, quid
eum excipis? ſin autem publicus: quae eſt
iſta aequitas, caeteros, etiam ſi privati
ſint, permittere ut publici judicentur:
hunc excipere nominatim, qui publicus
eſſe fateatur? ergo eorum ager excipitur,
qui apud Rullum alia ratione valuerunt:
caeteri agri omnes, qui ubique ſunt, ſine
ullo delectu, ſine populi Romani notione,
ſine judicio ſenatus, decemviris addicen-
22 tur. Atque etiam eſt alia, ſuperiore ca-
pite, quo omnia veneunt, quaeſtuoſa ex-
ceptio: quae teget eos agros, de quibus
foedere cautum eſt. audivit, hanc rem
non a me, ſed ab aliis agitari ſaepe in ſe-
natu, nonnunquam ex hoc loco, poſſidere
agros in ora maritima regem Hiempſa-
lem, quos P. Africanus populo Romano

adjudicarit: et tamen poſtea per C. Cottam conſulem, cautum eſſe foedere. hoc quia vos foedus non juſſeritis, veretur Hiempſal, ut ſatis firmum ſit, et ratum. quid? cujuſmodi eſt illud? tollitur veſtrum judicium: foedus totum excipitur: comprobatur. quod minuit auctionem decemviralem, laudo: quod regi amico cavet, non reprehendo: quod non gratis fit, indico. volitat enim ante oculos iſtorum Jubae regis filius, adoleſcens non minus bene nummatus, quam bene capillatus. vix jam videtur locus eſſe, qui tantos acervos pecuniae capiat. auget, addit, accumulat: 'aurum, argentum ex 'praeda, ex manubiis, ex coronario, ad 'quoſcunque pervenit, neque relatum 'eſt in publicum, neque in monumento 'conſumptum,' id profiteri apud decemviros, et ad eos referre jubet. hoc capite etiam quaeſtionem de clariſſimis viris, qui populi Romani bella geſſerunt, judiciumque de pecuniis repetundis, ad decemviros tranſlatum videtis. horum erit nullum judicium, quantae cujuſque manubiae fuerint, quid relatum, quid reſiduum ſit. in poſterum vero lex haec im-

Digitized by Google

peratoribus veſtris conſtituitur, ut, ‘ qui-
‘ cunque de provincia deceſſerit, apud
‘ eoſdem decemviros, quantum habeat
‘ praedae, manubiarum, auri coronarii,
‘ profiteatur.’ hic tamen vir optimus e-
um, quem amat, excipit, Cn. Pompei-
um. unde iſte amor tam improviſus, ac
tam repentinus? qui honore decemvira-
tûs excluditur prope nominatim: cujus
judicium, legumque datio, captorum a-
grorum ipſius virtute cognitio tollitur:
cujus non in provinciam, ſed in ipſa caſ-
tra decemviri cum imperio, infinita pe-
cunia, maxima poteſtate, et judicio re-
rum omnium, mittuntur: cui jus impe-
ratorium, quod ſemper omnibus impera-
toribus eſt conſervatum, ſoli eripitur: is
excipitur unus, ne manubias referre de-
beat. utrum tandem hoc capite honos
haberi homini, an invidia quaeri vide-
23 tur? Remittit hoc Rullo Cn. Pompei-
us: beneficio iſto legis, benignitate de-
cemvirali nihil utitur. nam ſi eſt aequum,
praedas ac manubias ſuas imperatores,
non in monumenta deorum immortali-
um, neque in urbis ornamenta conferre,
ſed ad decemviros, tanquam ad domi-

Digitized by Google

nos, reportare: nihil ſibi appetit praecipue Pompeius, nihil: vult ſe in communi, atque in eodem, quo caeteri, jure verſari. ſin eſt iniquum, Quirites, ſi turpe, ſi intolerandum, hos decemviros, portitores omnibus omnium pecuniis conſtitui, qui non modo reges, atque exterarum nationum homines, ſed etiam imperatores noſtros excutiant; non mihi videntur honoris cauſa excipere Pompeium, ſed metuere, ne ille eandem contumeliam, quam caeteri, ferre non poſſit. Pompeius autem hoc animo ſit, ut, quidquid vobis placeat, ſibi ferendum putet: quod vos ferre non poteritis, id profecto perficiat, ne diutius inviti ferre cogamini. veruntamen cavet, ut, ‘ ſi qua pecunia ‘ poſt nos conſules ex novis vectigalibus ‘ recipiatur, ea decemviri utantur.’ nova porro vectigalia videt ea fore, quae Pompeius adjunxerit. ita remiſſis manubiis, vectigalibus ejus virtute partis ſe frui putat oportere. parta ſit pecunia, Quirites, decemviris tanta, quanta ſit in terris; nihil praetermiſſum: ſed omnes urbes, agri, regna denique, poſtremo etiam vectigalia veſtra, venierint: ac-

Digitized by Google

ceſſerint in cumulum manubiae veſtrorum imperatorum: quantae,et quam immanes divitiae decemviris in tantis auctionibus, tot judiciis, tam infinita poteſtate rerum omnium quaerantur, videtis.

24 Cognoſcite nunc alios immenſos atque intolerabiles quaeſtus, ut intelligatis, ad certorum hominum importunam avaritiam hoc populare legis Agrariae nomen eſſe quaeſitum. hac pecunia jubet agros emi, quo deducamini. non conſuevi homines appellare aſperius, Quirites, niſi laceſſitus. velim fieri poſſet, ut a me ſine contumelia nominarentur ii, qui ſe decemviros ſperant futuros: jam videretis, quibus hominibus omnium rerum,et vendendarum, et emendarum poteſtatem permitteretis. ſed, quod ego nondum ſtatuo mihi eſſe dicendum, vos tamen, id poteſtis cum animis veſtris cogitare. unum hoc certe videor mihi veriſſime poſſe dicere: tum, cum haberet haec reſpublica Luſcinos, Calatinos, Acidinos, homines non ſolum honoribus populi, rebuſque geſtis, verum etiam patientia paupertatis ornatos: et tum, cum erant Catones, Philippi, Laelii, quorum

Digitized by Google

ſapientiam, temperantiamque in publicis, privatiſque, forenſibus, domeſticiſque rebus perſpexeratis; tamen hujuſcemodi res commiſſa nemini eſt, ut idem judicaret, et venderet, et hoc facere per quinquennium toto in orbe terrarum: idemque agros vectigales populi Romani abalienaret: et cum ſummam tantae pecuniae nullo teſte ſibi ipſe ex ſua voluntate feciſſet, tum denique emeret, a quibus vellet, quod videretur. committite vos nunc, Quirites, his hominibus haec omnia, quos odorari hunc decemviratum ſuſpicamini. reperietis, partem eſſe eorum, quibus ad habendum; partem, quibus ad conſumendum nihil ſatis eſſe videatur. Hic ego jam illud, quod expeditiſſi- 25
mum ſit, ne diſputo quidem, Quirites, non eſſe hanc vobis a majoribus relictam conſuetudinem, ut emantur agri a privatis, quo plebs publice deducatur: omnibus legibus, agris publicis privatos eſſe deductos: hujuſcemodi me aliquid ab hoc horrido ac truce tribuno plebis expectaſſe: hanc vero emendi et vendendi quaeſtuoſiſſimam ac turpiſſimam mercaturam, alienam actione tribunitia, ali-

enam dignitate populi Romani ſemper putavi. libet agros emi. primum quaero, quos agros? et quibus in locis? nolo ſuſpenſam et incertam plebem Romanam obſcura ſpe, et caeca expectatione pendêre. Albanus ager eſt, Setinus, Privernas, Fundanus, Veſtinus, Falernus, Linternus, Cumanus, Caſinas. audio. ab alia porta, Capenas, Faliſcus, Sabinus, Reatinus, Venafranus, Allifanus, Trebulanus. habes tantam pecuniam, qua hoſce omnes agros, et caeteros horum ſimiles non modo emere, verum etiam coacervare poſſis: cur eos non definis, neque nominas, ut ſaltem deliberare plebs Romana poſſit, quid interſit ſua, quid expediat, quantum tibi in emendis, et in vendendis rebus committendum putet? definio, inquit, Italiam, ſatis certa regio. etenim quantulum intereſt, utrum in Maſſici radices, an in Italiam, aliove deducamini? age vero, definis locum. quid? naturam agri? vero, inquit, 'qui arari, aut coli poſſit.' qui poſſit arari, inquit, aut coli: non qui aratus, aut cultus ſit. utrum haec lex eſt, an tabula Veratianae auctionis? in qua

ſcriptum fuiſſe aiunt: ' jugera cc, in qui-
' bus olivetum fieri poteſt: jugera ccc,
' ubi inſtitui vineae poſſunt. hoc tu e-
mes iſta innumerabili pecunia, quod ara-
ri, aut coli poſſit? quod ſolum tam exile
et macrum eſt, quod aratro perſtringi
non poſſit? aut quod eſt tam aſperum
ſaxetum, in quo agricolarum cultus non
elaboret? idcirco, inquit, agros nomi-
nare non poſſum, quia tangam nullum
ab invito. hoc quoque multo eſt quaeſ-
tuoſius, quam ſi ab invito ſumeret. i-
nibitur enim ratio quaeſtus de veſtra pe-
cunia: et tum denique ager emetur,
cum idem expedierit emptori, et vendi-
tori. Sed videte vim legis Agrariae. 26
ne ii quidem, qui publicos poſſident, de-
cedent de poſſeſſione, niſi erunt deduc-
ti optima conditione, et pecunia maxi-
ma. converſa ratio. antea, cum erat a
tribuno plebis mentio legis Agrariae fac-
ta, continuo qui agros publicos, aut qui
poſſeſſiones invidioſas tenebant, perti-
meſcebant. haec lex eos homines fortu-
nis locupletat, invidia liberat. quam
multos enim, Quirites, exiſtimatis eſſe,
qui latitudinem poſſeſſionum tueri, qui

Digitized by Google

invidiam Syllanorum agrorum ferre non poſſint? qui vendere cupiant, emptorem non reperiant? perdere jam denique illos agros ratione aliqua velint? qui paulo ante, diem noctemque, tribunitium nomen horrebant, veſtram vim metuebant, mentionem legis Agrariae pertimeſcebant: ii nunc etiam ultro rogabuntur, atque orabuntur, ut agros partim publicos, partim plenos invidiae, plenos periculi, quanti ipſi velint, decemviris tradant. atque hoc carmen hic tribunus plebis non vobis, ſed ſibi intus canit. habet ſocerum, virum optimum, qui tantum agri in illis reipublicae tenebris occupavit, quantum concupivit. huic ſubvenire vult ſuccumbenti jam, oppreſſo, Syllanis oneribus gravi, ſua lege, ut liceat illi invidiam deponere, pecuniam condere. et vos non dubitatis, quin vectigalia veſtra vendatis, plurimo majorum veſtrorum ſanguine et ſudore quaeſita, ut Syllanos poſſeſſores divitiis augeatis, periculo liberetis? nam ad hanc emptionem decemviralem duo genera agrorum ſpectant, Quirites. eorum unum, propter invidiam, domini fugiunt: alterum, propter

vaſtitatem. Syllanus ager, a certis homi-
nibus latiſſime continuatus, tantam ha-
bet invidiam, ut veri ac fortis tribuni
plebis ſtridorem unum perferre non poſ-
ſit. hic ager omnis, quoquo pretio co-
emptus erit, tamen ingenti pecunia vo-
bis inducetur. alterum genus agrorum,
propter ſterilitatem incultum, propter
peſtilentiam vaſtum atque deſertum, e-
metur ab iis, qui eos vident ſibi eſſe, ſi
non vendiderint, relinquendos. et ni-
mirum iſtud eſt, quod ab hoc tribuno ple-
bis dictum eſt in ſenatu: urbanam ple-
bem nimium in republica poſſe: ‘exhau-
‘riendam eſſe:’ hoc enim verbo eſt uſus:
quaſi de aliqua ſentina, ac non de opti-
morum civium genere loqueretur. Vos 27
vero, Quirites, ſi me audire vultis, reti-
nete iſtam poſſeſſionem gratiae, liberta-
tis, ſuffragiorum, dignitatis, urbis, fori,
ludorum, feſtorum dierum, caeterorum
omnium commodorum: niſi forte ma-
vultis, relictis his rebus, atque hac luce
reipublicae, in Sipontina ſiccitate, aut in
Salapinorum peſtilentiae finibus, Rullo
duce, collocari. at dicat, quos agros emp-
turus ſit: oſtendat et quid, et quibus det

Digitized by Google

turus ſit. ut vero, cum omnes urbes, agros, vectigalia, regna vendiderit, tum arenam aliquam, aut paludes emat: id vos poteſtis, quaeſo, concedere? quanquam illud eſt egregium, quod hac lege ante omnia veneunt, ante pecuniae coguntur et coacervantur, quam gleba una ematur. deinde emi jubet: ab invito vetat. quaero, ſi, qui velint vendere, non fuerint, quid pecunia fiet? referre in aerarium lex vetat: exigi prohibet. igitur pecuniam omnem decemviri tenebunt: vobis ager non emetur. vectigalibus abalienatis, ſociis vexatis, regibus atque omnibus gentibus exinanitis, illi pecunias habebunt, vos agros non habebitis. facile, inquit, adducentur pecuniae magnitudine, ut velint vendere. ergo ea lex eſt, qua noſtra vendamus, quanti poſſimus: aliena emamus, quanti poſſeſſores velint. atque in hos agros, qui hac lege empti ſint, colonias ab iis decemviris deduci jubet? quid? omniſne ejuſmodi locus eſt, ut nihil interſit reipublicae colonia deducatur in eum locum, necne? at eſt locus, qui coloniam poſtulet: eſt, qui plane recuſet. quo in genere, ſicut in caeteris

reipublicae partibus, eſt operae pretium
diligentiam majorum recordari: qui co-
lonias ſic idoneis in locis contra ſuſpi-
cionem periculi collocarunt, ut eſſe non
oppida Italiae, ſed propugnacula impe-
rii viderentur. hi deducent colonias in
eos agros, quos emerint: etiamne ſi rei-
publicae non expediat? ‘ et in quae loca
‘ praeterea videbitur.’ quid igitur eſt
cauſae, quin coloniam in Janiculum poſ-
ſint deducere: et ſuum praeſidium in ca-
pite atque cervicibus veſtris collocare?
tu non definias, quot colonias, in quae
loca, quo numero colonorum deduci ve-
lis? tu occupes locum, quem idoneum ad
vim tuam judicaris? compleas numero?
confirmes praeſidio, quo velis? populi
Romani vectigalibus atque omnibus co-
piis ipſum populum Romanum coërce-
as? opprimas? redigas in iſtam decemvi-
ralem ditionem ac poteſtatem? Ut ve- 28
ro totam Italiam ſuis praeſidiis obſidere
atque occupare cogitet, quaeſo, Quiri-
tes, cognoſcite. permittit decemviris, ut
in omnia municipia, in omnes colonias
totius Italiae colonos deducant, quos ve-
lint; iiſque colonis agrum dari jubet.

Digitized by Google

num obſcure majores opes, quam libertas veſtra pati poteſt, et majora praeſidia quaeruntur? num obſcure regnum conſtituitur? num obſcure libertas veſtra tollitur? nam, cum iidem omnem pecuniam, maximam multitudinem, id eſt, totam Italiam ſuis opibus obſidebunt; iidem veſtram libertatem ſuis praeſidiis et coloniis interclusam tenebunt: quae ſpes tandem, quae facultas recuperandae veſtrae libertatis relinquetur? at enim ager Campanus hac lege dividetur, orbis terrae pulcherrimus, et Capuam colonia deducetur, urbem ampliſſimam atque ornatiſſimam. atqui quid ad haec poſſumus dicere? de commodo veſtro prius dicam, Quirites: deinde ad amplitudinem et dignitatem revertar: ut, ſi quis agri, aut oppidi bonitate delectetur, ne quid expectet: ſi quem rei dignitas commovet, ut huic ſimulatae largitioni reſiſtat. ac primum de oppido dicam, ſi quis eſt forte, quem Capua magis, quam Roma delectat. quinque millia colonorum Capuam ſcribi jubet. ad hunc numerum quingenos ſibi ſinguli ſument. quaeſo, nolite voſmetipſos conſolari: vere et diligenter

Digitized by Google

conſiderate. num vobis, aut veſtri ſimilibus, integris, quietis, otioſis hominibus, in hoc numero locum fore putatis? ſi eſt omnibus vobis, aut majori veſtrûm parti: quanquam me veſter honos vigilare dies atque noctes, et intentis oculis omnes reipublicae partes intueri jubet: tamen pauliſper, ſi ita commodum veſtrum feret, connivebo. ſed ſi quinque hominum millibus, ad vim, facinus, caedemque delectis, locus atque urbs, quae bellum facere atque inſtruere poſſit, quaeritur: tamenne patiemini, veſtro nomine contra vos firmari opes? armari praeſidia? urbes, agros, copias comparari? nam agrum quidem Campanum, quem vobis oſtentant, ipſi concupiverunt! deducent ſuos, quorum nomine ipſi teneant, et fruantur: coëment praeterea: iſta dena jugera continuabunt. nam, ſi dicent per legem id non licere: ne per Corneliam quidem licet. at videmus (ut longinqua mittamus) agrum Præneſtinum a paucis poſſideri: neque iſtorum pecuniis quidquam aliud deeſſe video, niſi ejuſmodi fundos, quorum ſubſidio familiarum magnitudines, et Cumanorum ac Puteolano-

Digitized by Google

rum praediorum ſumptus ſuſtentare poſ-
ſint. quod ſi veſtrum commodum ſpec-
tat: veniat, et coram mecum de agri
29 Campani diviſione diſputet. Quaeſivi
ex eo kalendis Januarii, quibus homini-
bus, et quemadmodum illum agrum eſſet
diſtributurus. reſpondit, a Romilia tri-
bu ſe initium eſſe facturum. primum, quae
eſt iſta ſuperbia et contumelia, ut populi
pars amputetur, ordo tribuum negliga-
tur? ante ruſticis detur ager, qui habent,
quam urbanis, quibus iſta agri ſpes et ju-
cunditas oſtenditur? aut, ſi hoc ab ſe dic-
tum negat, et ſatisfacere omnibus vobis
cogitat; proferat: in jugera dena deſcri-
bat: a Suburana uſque ad Arnienſem no-
mina veſtra proponat. ſi non modo de-
na jugera dari vobis, ſed ne conſtipari
quidem tantum numerum hominum poſ-
ſe in agrum Campanum intelligetis: ta-
menne vexari rempublicam, contemni
majeſtatem populi Romani, deludi voſ-
metipſos diutius a tribuno plebis patie-
mini? quod ſi poſſet ager iſte ad vos per-
venire: nonne eum tamen in patrimonio
veſtro remanere malletis? unumne fun-
dum pulcherrimum populi Romani, ca-

Digitized by Google

put veſtrae pecuniae, pacis ornamentum, ſubſidium belli, fundamentum vectigalium, horreum legionum, ſolatium annonae, diſperire patiemini? an obliti eſtis, Italico bello, amiſſis caeteris vectigalibus, quantos agri Campani fructibus exercitus alueritis? an ignoratis, caetera illa magnifica populi Romani vectigalia, perlevi ſaepe momento fortunae, inclinatione temporis pendere? quid nos Aſiae portus, quid Syriae rura, quid omnia tranſmarina vectigalia juvabunt, tenuiſſima ſuſpicione praedonum, aut hoſtium injecta? at vero hoc agri Campani vectigal cum ejuſmodi eſt, ut domi ſit, et omnibus praeſidiis oppidorum tegatur: tum neque bellis infeſtum, nec fructibus varium, nec coelo ac loco calamitoſum eſſe ſolet. majores noſtri non ſolum id, quod a Campanis ceperant, non imminuerunt, verum etiam, quod ei tenebant, quibus adimi jure non poterat, coëmerunt. qua de cauſa nec duo Gracchi, qui de plebis Romanae commodis plurimum cogitaverunt, nec L. Sylla, qui omnia ſine ulla religione, quibus voluit, eſt dilargitus, agrum Campanum attingere au-

Digitized by Google

ſus eſt. Rullus extitit, qui ex ea poſſeſſione rempublicam demoveret: ex qua nec Gracchorum benignitas eam, nec
30 Syllae dominatio dejeciſſet. Quem agrum nunc praetereuntes veſtrum eſſe dicitis, et quem per iter qui faciunt, externi homines, veſtrum eſſe audiunt: is cum erit diviſus, neque erit, neque veſter eſſe dicetur. at qui homines poſſidebunt? primo quidem acres, ad vim prompti, ad ſeditionem parati, qui ſimulac decemviri concrepuerint, armati in cives, et expediti ad caedem eſſe poſſint. deinde ad paucos, opibus et copiis affluentes, totum agrum Campanum perferri videbitis. vobis interea, qui illas a majoribus pulcherrimas vectigalium ſedes armis captas accepiſtis, gleba nulla de paternis atque avitis poſſeſſionibus relinquetur: ac tantum intererit inter veſtram et privatorum diligentiam, quod, cum a majoribus noſtris P. Lentulus, qui princeps ſenatus, in ea loca miſſus eſſet, ut et privatos agros, qui in publicum Campanum incurrebant, pecunia publica coëmeret, dicitur renuntiaſſe, nulla ſe pecunia fundum cujuſdam emere potuiſ-

ſe: eumque, qui nollet vendere, ideo negaſſe ſe adduci poſſe, uti venderet, quod, cum plures fundos haberet, ex illo ſolo fundo nunquam malum nuntium audiſſet. itane vero? privatum haec cauſa commovit: populus Romanus ne agrum Campanum privatis gratis, Rullo rogante, tradat, non commovebit? atqui idem populus Romanus de hoc vectigali poteſt dicere, quod ille de ſuo fundo dixiſſe dicitur. Aſia multos annos vobis fructum, Mithridatico bello, non tulit: Hiſpaniarum vectigal temporibus Sertorianis nullum fuit: Siciliae civitatibus bello fugitivorum M'. Aquilius etiam mutuum frumentum dedit. at ex hoc vectigali nunquam malus nuntius auditus eſt. caetera vectigalia belli facultatibus affliguntur: hoc vectigali etiam belli facultates ſuſtentantur.

Deinde in hac 31
aſſignatione agrorum, ne illud quidem dici poteſt, quod in caeteris, agros deſertos a plebe, atque a cultura hominum liberorum eſſe non oportere. ſic enim dico: ſi Campanus ager dividatur, exturbari et expelli plebem ex agris, non conſtitui et collocari. totus enim ager Cam-

panus colitur et poſſidetur a plebe, et a plebe optima et modeſtiſſima: quod genus hominum optime moratum, optimorum et aratorum et militum, ab hoc plebicola tribuno funditus ejicitur. atque illi miſeri, nati in illis agris, et educati, glebis ſubigendis exercitati, quo ſe ſubito conferant, non habebunt. his robuſtis, et valentibus, et audacibus decemvirûm ſatellitibus agri Campani poſſeſſio tota tradetur. et, ut vos nunc de veſtris majoribus praedicatis, hunc agrum nobis majores noſtri reliquerunt: ſic veſtri poſteri de vobis praedicabunt, hunc agrum patres noſtri acceptum a patribus ſuis perdiderunt. equidem exiſtimo, ſi jam Campus Martius dividatur, et unicuique veſtrûm, ubi conſiſtat, bini pedes aſſignentur: tamen promiſcue toto, quam proprie parva frui parte malletis. quare, etiam ſi ad vos eſſet ſingulos aliquid ex hoc agro perventurum, qui vobis oſtenditur, aliis comparatur: tamen honeſtius eum vos univerſi, quam ſinguli poſſideretis. nunc vero, cum ad vos nihil pertineat, ſed paretur aliis, eripiatur vobis: nonne acerrime, tanquam armato hoſti, ſic huic le-

Digitized by Google

gi, pro veſtris agris reſiſtetis? adjungit
Stellatem campum agro Campano: et in
eo duodena deſcribit in ſingulos homi-
nes jugera. quaſi vero paulum differat a-
ger Campanus ac Stellatis. et multitudo,
Quirites, quaeritur, qua illa omnia oppi-
da compleantur. nam dixi antea, lege
permitti, ut, quae velint municipia, quas
velint veteres colonias, colonis ſuis oc-
cupent. Calenum municipium comple-
bunt: Theanum opprimēt: Atellam, Cu-
mas, Neapolin, Pompeios, Nuceriam ſu-
is praeſidiis devincient: Puteolos vero,
qui nunc in ſua poteſtate ſunt, ſuo jure
libertateque utuntur, totos novo popu-
lo atque adventitiis copiis occupabunt.
Tunc illud Campanae vexillum colo- 32
niae, vehementer huic imperio timen-
dum, Capuam a decemviris inferetur:
tunc contra hanc Romam, communem
patriam omnium noſtrûm, illa altera Ro-
ma quaeretur. in id oppidum homines
nefarii rempublicam noſtram transferre
conantur, quo in oppido majores veſtri
nullam omnino rempublicam eſſe volue-
runt: qui tres ſolum urbes in terris om-
nibus, Carthaginem, Corinthum, Capu-

am ſtatuerunt poſſe imperii gravitatem ac nomen ſuſtinere. deleta Carthago eſt, quod cum hominum copiis, tum ipſa natura ac loco, ſuccincta portubus, armata muris, excurrere ex Africa, imminere ita fructuoſiſſimis inſulis populi Romani videbatur. Corinthi veſtigium vix relictum eſt. erat enim poſita in anguſtiis atque in faucibus Graeciae, ſic, ut terra clauſtra locorum teneret, et duo maria maxime navigationi diverſa pene conjungeret, cum pertenui diſcrimine ſeparentur. haec, quae procul erant a conſpectu imperii, non ſolum afflixerunt, ſed etiam, ne quando recreata exſurgere atque erigere ſe poſſent, funditus, ut dixi, ſuſtulerunt. de Capua multum eſt et diu conſultum. extant literae, Quirites, publicae: ſunt ſenatuſconſulta complura. ſtatuerunt homines ſapientes, ſi agrum Campanis ademiſſent, Magiſtratus, ſenatum, publicum ex illa urbe conſilium ſuſtuliſſent, imaginem reipublicae nullam reliquiſſent: nihil fore, quod Capuam timeremus. itaque hoc perſcriptum in monumentis veteribus reperietis, ut eſſet urbs, quae res eas, quibus ager Campa-

Digitized by Google

nus coleretur, ſuppeditare poſſet: ut eſ-
ſet locus comportandis, condendiſque
fructibus: ut aratores, cultu agrorum de-
feſſi, urbis domiciliis uterentur: idcirco
illa aedificia non eſſe deleta. Videte 33
quantum intervallum ſit interjectum in-
ter majorum noſtrorum conſilia, et inter
iſtorum hominum dementiam. illi Ca-
puam, receptaculum aratorum, nundi-
nas ruſticorum, cellam atque horreum
Campani agri eſſe voluerunt: hi, expul-
ſis aratoribus: effuſis ac diſſipatis fructi-
bus veſtris, eandem Capuam ſedem novae
reipublicae conſtituunt, molem contra
veterem rempublicam comparant. quod
ſi majores noſtri exiſtimaſſent, quem-
quam in tam illuſtri imperio, et tam prae-
clara populi Romani diſciplina, M. Bru-
ti, aut P. Rulli ſimilem futurum, (hos e-
nim nos duos adhuc videmus, qui hanc
rempublicam Capuam totam transferre
vellent) profecto nomen illius urbis non
reliquiſſent. verum arbitrabantur, Corin-
tho et Carthagini, etiam ſi ſenatum et
magiſtratum ſuſtuliſſent, agrumque civi-
bus ademiſſent, tamen non defore, qui
illa reſtituerent, atque, qui ante omnia

Digitized by Google

commutarent, quam nos audire poſſemus: hic vero in oculis ſenatus populique Romani nihil poſſe exiſtere, quod non ante extingui atque opprimi poſſet, quam plane exortum ac natum eſſet. neque vero ea res fefellit homines, divina mente et conſilio praeditos. nam poſt Q. Fulvium, Q. Fabium conſules, quibus conſulibus Capua devicta atque capta eſt, nihil eſt in ea urbe contra hanc rempublicam, non dico factum, ſed nihil omnino excogitatum. multa poſtea bella geſta cum regibus, Philippo, Antiocho, Perſa, Pſeudophilippo, Ariſtonico, Mithridate, et caeteris: multa praeterea bella gravia Carthaginenſium, Corinthium, Numantinum: multae in hac republica ſeditiones domeſticae, quas praetermitto: bella cum ſociis, Fregellanum, Marſicum: quibus omnibus domeſticis externiſque bellis Capua non modo non obfuit, ſed opportuniſſimam ſe nobis praebuit, et ad bellum inſtruendum, et ad exercitus ornandos, et tectis ac ſedibus ſuis recipiendos. homines non inerant in urbe, qui malis concionibus, turbulentis ſenatuſconſultis, iniquis imperiis rem-

Digitized by Google

publicam miſcerent, et rerum novarum
cauſam aliquam quaererent. neque enim
concionandi poteſtas erat cuiquam, nec
conſilii capiendi publici: non gloriae cu-
piditate efferebantur, propterea quod, u-
bi honos publice non eſt, ibi gloriae cu-
piditas eſſe non poteſt. non contentio-
ne, non ambitione diſcordes: nihil enim
ſupererat, de quo certarent: nihil, quod
contra peterent: nihil, ubi diſſiderent.
itaque illam Campanam arrogantiam at-
que intolerandam ferociam, ratione et
conſilio majores noſtri ad inertiſſimum
et deſidioſiſſimum otium perduxerunt.
ſic et crudelitatis infamiam effugerunt,
quod urbem ex Italia pulcherrimam non
ſuſtulerunt: et multum in poſterum pro-
viderunt, quod, nervis urbis omnibus
exſectis, urbem ipſam ſolutam ac debili-
tatam reliquerunt. Haec conſilia ma- 34
jorum M. Bruto, ut antea dixi, repre-
hendenda: et P. Rullo viſa ſunt: neque
te, Rulle, omina illa M. Bruti, atque au-
ſpicia, a ſimili furore deterrent. nam et
ipſe, qui deduxit, et qui magiſtratum Ca-
puae et Leocranti ceperunt, et qui ali-
quam partem illius deductionis, honoris,

Digitized by Google

muneris attigerunt, omnes acerbiſſimas impiorum poenas pertulerunt. et quoniam Bruti, atque temporis illius feci mentionem, commemorabo id quod egomet vidi, cum veniſſem Capuam, coloniam deductam L. Conſidio, et Sext. Saltio (quemadmodum ipſi loquebantur) praetoribus: ut intelligatis, quantam locus ipſe afferat ſuperbiam: quae paucis diebus, quibus illò colonia deducta fuit, perſpici atque intelligi potuit. nam primum, id quod dixi, cum caeteris in coloniis duumviri appellentur, hi ſe praetores appellari volebant. quibus primus annus hanc cupiditatem attuliſſet, nonne arbitramini paucis annis fuiſſe conſulum nomen appetituros? deinde anteibant lictores, non cum bacillis, ſed, ut hìc praetoribus anteeunt, cum faſcibus duobus. erant hoſtiae majores in foro conſtitutae, quae ab his praetoribus de tribunali, ſicut a nobis conſulibus de conſilii ſententia probatae, ad praeconem et ad tibicinem immolabantur. deinde patres conſcripti vocabantur. jam vero vultum Conſidii videre, ferendum vix erat. quem hominem vegrandi macie torri-

Digitized by Google

dum, Romae contemptum atque abjectum videbamus, hunc Capuae Campano ſupercilio, ac regio ſpiritu cum videremus, Magios, Bloſſios mihi videbar illos videre, ac Jubellios. jam vero qui metus erat tunicatorum illorum? et in Albana, et Seplaſia, quae concurſatio percontantium, quid praetor edixiſſet? ubi coenaret? quid enuntiaſſet? nos autem, hinc Roma qui veneramus, jam non hoſpites, ſed peregrini atque advenae nominabamur. Haec qui proſpexerint, 35
majores noſtros dico, Quirites, non eos in deorum immortalium numero venerandos a nobis et colendos putatis? quid enim viderunt? hoc, quod nunc vos, quaeſo, perſpicite atque cognoſcite. non ingenerantur hominibus mores tam a ſtirpe generis, ac ſeminis, quam ex iis rebus, quae ab ipſa natura loci, et a vitae conſuetudine ſuppeditantur: quibus alimur, et vivimus. Carthaginenſes, fraudulenti et mendaces, non genere, ſed natura loci, quod, propter portus ſuos, multis et variis mercatorum et advenarum ſermonibus, ad ſtudium fallendi, ſtudio quaeſtus vocabantur. Ligures, mon-

Digitized by Google

tani, duri atque agreſtes. docuit ager ipſe, nihil ferendo, niſi multa cultura, et magno labore quaeſitum. Campani, ſemper ſuperbi bonitate agrorum, et fructuum magnitudine, urbis ſalubritate, deſcriptione, pulchritudine. ex hac copia, atque omnium rerum affluentia, primum illa nata ſunt: arrogantia, qua a majoribus noſtris alterum Capua conſulem poſtulavit: deinde ea luxuries, quae ipſum Annibalem, armis etiam tum invictum, voluptate vicit. huc iſti decemviri cum numerum colonorum ex lege Rulli deduxerint: centum decuriones, decem augures, ſex pontifices conſtituerint: quos illorum animos, quos impetus, quam ferociam fore putatis? Romam in montibus poſitam, et convallibus, coenaculis ſublatam atque ſuſpenſam, non optimis viis, anguſtiſſimis ſemitis, prae ſua Capua, planiſſimo in loco explicata, ac prae illis ſemitis irridebunt atque contemnent. agros vero, Vaticanum, et Pupiniam, cum ſuis optimis atque uberibus campis conferendos ſcilicet non putabunt. oppidorum autem finitimorum illam copiam cum hac per riſum, ac per jocum conten-

Digitized by Google

dent: Labicos, Fidenas, Collatiam, ip-
ſum hercle Lanuvium, Ariciam, Tuſcu-
lum, cum Calibus, Theano, Neapoli, Pu-
teolis, Cumis, Pompeiis, Nuceria com-
parabunt. quibus illis rebus elati et in-
flati, fortaſſe non continuo, ſed certe, ſi
paulum aſſumpſerint vetuſtatis ac robo-
ris, non continebuntur: progredientur
longius, efferentur. ſingularis homo pri-
vatus, niſi magna ſapientia praeditus,
vix facile ſeſe regionibus officii, magnis
in fortunis et copiis, continet; nedum
iſti, ab Rullo, et Rulli ſimilibus conqui-
ſiti atque electi coloni, Capuae, in domi-
cilio ſuperbiae, atque in ſedibus luxuriae
collocati, non ſtatim conquiſituri ſint a-
liquid ſceleris et flagitii. immo vero eti-
am hoc magis, quam illi veteres germa-
nique Campani, quod in vetere fortuna
illos natos, et educatos, nimiae tamen re-
rum omnium copiae depravabant: hi ex
ſumma egeſtate, in eandem rerum abun-
dantiam traducti, non ſolum copia, ve-
rum etiam inſolentia commovebuntur.
Haec tu, P. Rulle, M. Bruti ſceleris veſ- 36
tigia, quam monumenta majorum ſapi-
entiae ſequi maluiſti: haec tu cum iſtis

tuis auctoribus excogitaſti, ut vetera vectigalia venderetis, et expleretis nova. urbi Capuam ad certamen dignitatis opponere vis, ut ſub veſtrum jus, juriſdictionem, poteſtatem, urbes, nationes, provincias, liberos populos, reges, terrarum denique orbem ſubjungeretis: ut, cum omnem pecuniam ex aerario exhauſiſſetis, ex vectigalibus redegiſſetis, ab omnibus regibus, gentibus, imperatoribus coëgiſſetis, tamen omnes vobis pecunias ad nutum veſtrum penderent: ut iidem partim invidioſos agros a Syllanis poſſeſſoribus, partim deſertos ac peſtilentes, a veſtris neceſſariis, a vobiſmetipſis emptos, quanti velletis, populo Romano induceretis: ut omnia municipia, coloniaſque Italiae novis colonis occuparetis: ut quibuſcunque in locis vobis videretur, ac quam multis videretur, colonias collocaretis: ut omnem rempublicam veſtris militibus, veſtris urbibus, veſtris praeſidiis cingeretis, atque oppreſſam teneretis: ut ipſum Cn. Pompeium, cujus praeſidio ſaepiſſime populus Romanus contra acerrimos hoſtes, et contra improbiſſimos cives victor extitit, proſcri-

Digitized by Google

bere, atque horum conſpectu privare poſſetis: ut nihil auro et argento violari, nihil numero, et ſuffragiis declarari, nihil elata manu perfringi poſſet, quod non vos oppreſſum atque ereptum teneretis; ut volitaretis interea per gentes, per regna omnia cum imperio ſummo, cum judicio infinito, cum omni pecunia: ut veniretis in caſtra Cn. Pompeii, atque ipſa caſtra, ſi commodum vobis eſſet, venderetis: ut interea magiſtratus reliquos, legibus omnibus ſoluti, ſine metu judiciorum, ſine periculo petere poſſetis: ut nemo ad populum Romanum vos adducere, nemo producere, non ſenatus cogere, non conſul coërcere, non tribunus plebis retinere poſſit. haec ego vos concupiiſſe pro veſtra ſtultitia, atque intemperantia non miror: ſperaſſe, me conſule, aſſequi poſſe, demiror. nam cum omnium conſulum gravis in republica cuſtodienda cura ac diligentia debet eſſe, tum eorum maxime, qui non in cunabulis, ſed in campo ſunt conſules facti. nulli populo Romano pro me majores mei ſpoponderunt: mihi creditum eſt: a me petere quod debeo, me ipſum appellare

debetis. quemadmodum, cum petebam, nulli me vobis auctores generis mei commendarunt: ſic, ſi quid deliquero, nullae ſunt imagines, quae me a vobis deprecentur.

37 Quare, modo ut vita ſuppetat, quanquam ego ſum is, qui eam poſſim ab iſtorum ſcelere inſidiiſque defendere, polliceor hoc vobis, Quirites, bona fide: rempublicam vigilanti homini, non timido; diligenti, non ignavo commiſiſtis. ego is conſul, qui concionem metuam? qui tribunos plebis perhorreſcam? qui ſaepe, et ſine cauſa tumultuer? qui timeam, ne mihi in carcere habitandum ſit, ſi tribunus plebis duci juſſiſſet? ego nondum veſtris armis armatus, inſignibuſque ampliſſimis ornatus, imperio, auctoritate, non horrui in hunc locum progredi, vobiſque auctoribus improbitati hominis reſiſtere: nunc verear, ne reſpublica tantis munita praeſidiis, ab iſtis vinci, aut opprimi poſſit? ſi antea timuiſſem; hac concione, hoc populo, certe non vererer. quis enim unquam tam ſecunda concione legem Agrariam ſuaſit, quam ego diſſuaſi? ſi hoc diſſuadere eſt, ac non diſturbare, ac pervertere. ex

Digitized by Google

quo intelligi, Quirites, poteſt, nihil eſſe tam populare, quam id, quod ego vobis in hunc annum conſul popularis affero, pacem, tranquillitatem, otium. quae nobis deſignatis timebatis, ea ne accidere poſſent, conſilio meo ac ratione proviſa ſunt. non modo vos eritis in otio, qui ſemper eſſe volueratis, verum etiam iſtos, quibus otioſi negotium faceſſimus, otioſiſſimos reddam. etenim illis honores, poteſtates, divitiae, ex tumultu atque ex diſſenſionibus civium comparari ſolent: vos, quorum gratia in ſuffragiis conſiſtit, libertas in legibus, honos in judiciis et aequitate magiſtratus, et res familiares in pace, omni ratione otium tenere debetis. nam, ſi ii, qui propter deſidiam in otio vivunt, tamen in ſua turpi inertia capiunt voluptatem: ſub ipſo otio, quo vos fortunam regitis, ſi hunc ſtatum, quem habetis, eſſe meliorem non ignoratis, non ut quaeſitum, ſed vità partum otium tenueritis. quod ego et concordia, quam mihi conſtitui cum collega, invitiſſimis iis hominibus, quos in conſulatu inimicos eſſe et animis et corporis actibus providi, omnibus proſpexi

ſane, et revocavi. idem tribunis plebis denuntiavi, quid turbulenti, me conſule, conflarent. ſummum et firmiſſimum eſt illud communibus fortunis praeſidium, Quirites, ut, quales vos hodierno die maxima concione mihi pro ſalute veſtra praebuiſtis, tales reliquis temporibus populo Romano praebeatis. pro certo polliceor hoc vobis atque confirmo, me eſſe perfecturum, ut jam tandem illi, qui honori inviderunt meo, tamen vos univerſos in conſule deligendo plurimum vidiſſe fateantur.

Digitized by Google

DE

LEGE AGRARIA.

AD POPULUM.

ORATIO XVII.

Commodius feciſſent tribuni plebis, Quirites, ſi, quae apud vos de me deferunt, ea coram potius, me praeſente, dixiſſent. nam et aequitatem veſtrae diſceptationis, et conſuetudinem ſuperiorum, et jus ſuae poteſtatis retinuiſſent. ſed quoniam adhuc praeſens certamen contentionemque fugerunt, nunc, ſi videtur eis, in meam concionem prodeant, et,quo provocati a me venire noluerunt, revocati ſaltem revertantur. video quoſdam, Quirites, ſtrepitu ſignificare neſcio quid, et non eoſdem vultus, quos proxima mea concione praebuerunt, in hanc concionem mihi retuliſſe. quare a vo-

Digitized by Google

bis, qui nihil de me credidiſtis, ut eam voluntatem, quam ſemper habuiſtis erga me, retineatis, peto: a vobis autem, quos leviter immutatos eſſe ſentio, parvam exigui temporis uſuram bonae de me opinionis poſtulo, ut eam, ſi quae dixero, vobis probabo, perpetuo retineatis; ſin aliter, hoc ipſo in loco depoſitam atque abjectam relinquatis. completi ſunt animi, aureſque veſtrae, Quirites, me gratificantem ſeptem tyrannis, caeteriſque Syllanarum aſſignationum poſſeſſoribus, Agrariae legi et commodis veſtris obſiſtere. haec ſi qui crediderunt, illud prius crediderint neceſſe eſt, hac lege Agraria, quae promulgata ſit, adimi Syllanos agros, vobiſque dividi, aut denique minui privatorum poſſeſſiones, ut in eas vos deducamini. ſi oſtendo, non modo non adimi cuiquam glebam de Syllanis agris, ſed etiam genus id agrorum, certo capite legis impudentiſſime confirmari atque ſanciri: ſi doceo, agris his, qui a Sylla ſunt dati, ſic diligenter Rullum ſua lege conſulere, ut facile appareat, eam legem, non a veſtrorum commodorum patrono, ſed a Valgii genero eſſe conſcrip-

Digitized by Google

tam: num quid eſt cauſae, Quirites, quin illa criminatione, qua in me abſentem uſus eſt, non ſolum meam, ſed etiam veſtram diligentiam, prudentiamque deſpexerit? Caput eſt legis XL, de quo ego conſulto, Quirites, neque apud vos 2
ante feci mentionem, ne aut refricare obductam jam reipublicae cicatricem viderer, aut aliquid alieniſſimo tempore novae diſſenſionis commovere. neque vero nunc ideo diſputabo, quod hunc ſtatum reipublicae non magnopere defendendum putem: praeſertim qui otii et concordiae patronum me in hunc annum reipublicae profeſſus ſim: ſed ut doceam Rullum poſthac in his ſaltem tacere rebus, in quibus de ſe et de ſuis factis taceri velit. omnium legum iniquiſſimam, diſſimillimamque legis, eſſe arbitror eam, quam L. Flaccus, interrex, de Sylla tulit, 'ut omnia, quaecunque ille feciſſet, 'eſſent rata.' nam cum caeteris in civitatibus, tyrannis inſtitutis, leges omnes extinguantur atque tollantur, hic reipublicae tyrannum lege conſtituit. eſt invidioſa lex, ſicut dixi: veruntamen habet excuſationem. non enim videtur ho-

Digitized by Google

minis lex eſſe, ſed temporis. quid, ſi eſt haec multo impudentior? nam Valeria lege, Corneliiſque legibus eripitur, cum datur: conjungitur impudens gratificatio cum acerba injuria: ſed tamen habet in illis legibus ſpem nonnullam ille, cui ademptus eſt: aliquem ſcrupulum, cui datus eſt. Rulli cautio eſt haec, 'quae poſt 'C. Marium, Cn. Papirium, conſu'les.' quam procul a ſuſpicione fugit, quod eos conſules, qui adverſarii Syllae maxime fuerunt, potiſſimum nominavit? ſi enim Syllam dictatorem nominaſſet, perſpicuum fore, et invidioſum, arbitratus eſt. ſed quem veſtrûm tam tardo ingenio fore putavit, cui poſt eos conſules, Syllam dictatorem fuiſſe, in mentem venire non poſſet? quid ergo ait Marianus tribunus plebis, qui nos Syllanos in invidiam rapit? 'quae poſt Marium et Car'bonem conſules agri, aedificia, lacus, 'ſtagna, loca, poſſeſſiones,' coelum et mare praetermiſit, caetera complexus eſt. 'publice data, aſſignata, vendita, con'ceſſa ſunt.' a quo, Rulle? poſt Marium et Carbonem conſules, quis aſſignavit? quis dedit? quis conceſſit, praeter

Syllam? ‘ ea omnia eo jure ſint.’ quo jure? labefactat videlicet neſcio quid: nimium acer, nimium vehemens tribunus plebis Syllana reſcindit. ‘ ut quae optimo jure privata ſint.’ etiamne meliore, quam paterna et avita? meliore. at hoc Valeria lex non dicit: Corneliae leges non ſanciunt: Sylla ipſe non poſtulat. ſi iſti agri partem aliquam juris, aliquam ſimilitudinem propriae poſſeſſionis, aliquam ſpem diuturnitatis attingunt: nemo eſt tam imprudens iſtorum, quin agi ſecum praeclare arbitretur. tu vero, Rulle, quid quaeris? quod habent, ut habeant? quis vetat? ut privatum? at ita latum eſt, ut melior tui ſoceri fundus Irpinus ſit, ſive ager Irpinus (totum enim poſſidet) quam meus paternus avituſque fundus Arpinas. id enim caves. optimo enim jure ea ſunt profecto praedia, quae optima conditione ſunt. libera, meliore jure ſunt, quam ſerva: capite hoc, omnia, quae ſerviebant, non ſervient. ſoluta meliore in cauſa ſunt, quam obligata: eodem capite obligata omnia, ſi modo Syllana ſunt, liberantur. immunia, commodiore conditione ſint, quam illa, quae

penſitant. ego Tuſculanis pro aqua Crabra vectigal pendam, quia a municipio fundum accepi: ſi a Sylla mihi datus eſ-
3 ſet, Rulli lege non penderem. Video vos, Quirites, ſicuti res ipſa cogit, commoveri vel legis, vel orationis impudentia: legis, quae jus melius Syllanis praediis conſtituat, quam paternis: orationis, quae ejuſmodi cauſa inſimulare quemquam audeat, rationes Syllae nimium vehementer defendere. at ſi illa ſolum ſanciret, quae a Sylla eſſent data, tacerem: modo ipſe ſe Syllanum eſſe confiteretur. ſed non modo illis cavet; verum etiam aliud quoddam genus donationis inducit: et is, qui a me Syllanas poſſeſſiones defendi criminatur, non eas ſolum ſancit; verum ipſe novas aſſignationes inſtituit, et repentinus Sylla nobis exoritur. nam attendite, quantas conceſſiones agrorum hic noſter objurgator uno verbo facere conetur. 'quae data, 'donata, conceſſa, vendita.' patior. audio. quid deinde? 'poſſeſſa.' haec tribunus plebis promulgare auſus eſt, ut, quod quiſque poſt Marium et Carbonem conſules poſſidet, id eo jure teneret, quo qui

optimo privatum? etiamne ſi vi ejecit? etiamne ſi clam, ſi precario venit in poſſeſſionem? ergo hac lege jus civile, cauſae poſſeſſionum, praetorum interdicta tollentur. non mediocris res, neque parvum ſub hoc verbo furtum, Quirites, latet. ſunt enim multi agri lege Cornelia publicati, nec cuiquam aſſignati, neque venditi, qui a paucis hominibus impudentiſſime poſſidentur. his cavet, hos defendit, hos privatos facit: hos, inquam, agros, quos Sylla nemini dedit, Rullus non vobis aſſignare vult, ſed eis condonare, qui poſſident. cauſam quaero, cur ea quae majores vobis in Italia, Sicilia, duabus Hiſpaniis, Macedonia, Aſia quaeſiverunt, venire patiamini, cum ea, quae veſtra ſunt, condonari poſſeſſoribus eadem lege videatis. jam, totam legem, intelligetis, cum ad paucorum dominationem ſcripta ſit, tum ad Syllanae aſſignationis rationes eſſe accommodatiſſimam. nam ſocer hujus vir multum bonus eſt: neque ego nunc de illius bonitate, ſed de generi impudentia diſputo. ille enim, quod habet, retinere vult: neque ſe Syllanum eſſe diſſimulat. Hic, ut ipſe habeat quod

non habet, quae dubia ſunt, per vos ſancire vult: et, cum plus appetat, quam ipſe Sylla: quibus ego rebus reſiſto, Syllanas res defendere criminor. habet agros nonnullos, inquit, ſocer meus deſertos atque longinquos. vendet eos mea lege, quanti volet. habet incertos, ac nullo jure poſſeſſos: confirmabuntur optimo jure. habet publicos: reddam privatos. denique eos fundos, quos in agro Caſinati optimos et fructuoſiſſimos continuavit, cum uſque eo vicinos proſcriberet, quoad oculis confirmando ex multis praediis unam fundi regionem formamque perfecerit: quos nunc cum aliquo metu tenet, ſine ulla cura poſſidebit. et, quoniam, qua de cauſa, et quorum cauſa ille hoc promulgavit, oſtendi; doceat ipſe, num ego quem poſſeſſorem defendam, cum Agrariae legi reſiſto. ſilvam Scantiam vendis. reſpublica poſſidet: defendo. Campanum agrum dividis: vos eſtis in poſſeſſione: non cedo. deinde Italiae, Siciliae, caeterarumque provinciarum poſſeſſiones, venales ac proſcriptas hac lege video: veſtra ſunt praedia, veſtrae poſſeſſiones. reſiſtam, atque repug-

Digitized by Google

nabo; neque patiar, a quoquam populum Romanum de ſuis poſſeſſionibus, me conſule, demoveri: praeſertim cum vobis nihil quaeratur. hoc enim vos in errore verſari diutius non oportet. num quis veſtrûm ad vim, ad facinus, ad caedem accommodatus eſt? nemo. atqui ei generi hominum, mihi credite, Campanus ager, et praeclara illa Capua ſervatur: exercitus contra vos, contra libertatem veſtram, contra Cn. Pompeium conſtituitur: contra hanc urbem, Capua: contra vos, manus hominum audaciſſimorum: contra Cn. Pompeium, decem duces comparantur. veniant coram, et quoniam me in veſtram concionem, vobis flagitantibus, convocaverunt, diſſerant.

Digitized by Google

PRO

C. RABIRIO,

PERDUELLIONIS REO.

AD QUIRITES.

ORATIO XVIII.

ETSI, Quirites, non eſt meae conſuetudinis, initio dicendi rationem reddere, qua de cauſa quemque defendam, propterea quod cum omnibus civibus in eorum periculis ſemper ſatis juſtam mihi cauſam neceſſitudinis eſſe duxi: tamen in hac defenſione capitis, famae, fortunarumque omnium C. Rabirii, proponenda ratio videtur eſſe officii mei: propterea quod, quae juſtiſſima mihi cauſa ad hunc defendendum eſſe viſa eſt, eadem vobis ad abſolvendum debet videri. nam me cum amicitiae ve-

tuſtas, tum dignitas hominis, tum ratio humanitatis, tum meae vitae perpetua conſuetudo, ad C. Rabirium defendendum eſt adhortata: tum vero, ut id ſtudioſiſſime facerem, ſalus reipublicae, conſulare officium, conſulatus denique ipſe, mihi una vobiſcum cum ſalute reipublicae commendatus, coëgit. non enim C. Rabirium culpa delicti, non invidia, vitaeque turpitudo, non denique veteres, juſtae, graveſque inimicitiae civium, in diſcrimen capitis vocaverunt: ſed ut illud ſummum auxilium majeſtatis atque imperii, quod nobis a majoribus eſt traditum, de republica tolleretur: ut nihil poſthac auctoritas ſenatus, nihil conſulare imperium, nihil conſenſio bonorum contra peſtem ac perniciem civitatis valeret. idcirco in his rebus evertendis unius hominis ſenectus, infirmitas, ſolitudoque tentata eſt. quamobrem, ſi eſt boni conſulis, cum cuncta auxilia reipublicae labefactari convellique videat, ferre opem patriae, ſuccurrere ſaluti, fortuniſque communibus, implorare civium fidem, ſuam ſalutem poſteriorem ſalute communi ducere: eſt etiam bonorum et

ſortium civium, quales vos omnibus reipublicae temporibus extitiſtis, intercludere omnes ſeditionum vias, munire praeſidia reipublicae, ſummum in conſulibus imperium, ſummum in ſenatu conſilium, putare: ea qui ſecutus ſit, laude potius et honore, quam poena et ſupplicio, dignum judicare. quamobrem labor in hoc defendendo praecipue meus eſt: ſtudium vero conſervandi hominis commune mi-
2 hi vobiſcum eſſe debebit. Sic enim exiſtimare debetis, Quirites, poſt hominum memoriam rem nullam majorem, magis periculoſam, magis ab omnibus vobis providendam, neque a tribuno plebis ſuſceptam, neque a conſule defenſam, neque ad populum Romanum eſſe delatam. agitur enim nihil aliud in hac cauſa, Quirites, quam ut nullum ſit poſthac in republica publicum conſilium, nulla bonorum conſenſio contra improborum furorem et audaciam: nullum extremis reipublicae temporibus perfugium et praeſidium ſalutis. quae cum ita ſint, primum, quod in tanta dimicatione capitis, famae, fortunarumque omnium fieri neceſſe eſt, ab Jove Optimo Maximo, caete-

Digitized by Google

riſque diis deabuſque immortalibus, quorum ope et auxilio multò magis haec reſpublica, quam ratione hominum et conſilio gubernatur, pacem ac veniam peto: precorque ab iis, ut hodiernum diem, et ad hujus ſalutem conſervandam, et ad rempublicam conſtituendam, illuxiſſe patiantur. deinde vos, Quirites, quorum poteſtas proxime ad deorum immortalium numen accedit, oro atque obſecro, quoniam uno tempore vita C. Rabirii, hominis miſerrimi atque innocentiſſimi, ſalus reipublicae, veſtris manibus ſuffragiiſque permittitur, adhibeatis in hominis fortunis miſericordiam, in reipublicae ſalute ſapientiam, quam ſoletis. nunc, quoniam, T. Labiene, diligentiae meae temporis anguſtiis obſtitiſti, meque, ex comparato et conſtituto ſpatio defenſionis, in ſemihorae curriculum coëgiſti, parebitur, et, quod iniquiſſimum eſt, accuſatoris conditioni; et, quod miſerrimum, inimici poteſtati. quanquam in hac praeſcriptione ſemihorae, patroni mihi partes reliquiſti; conſulis, ademiſti: propterea quod ad defendendum propemodum ſatis erit hoc mihi temporis, verum ad conquerendum

Digitized by Google

parum. niſi forte de locis religioſis, ac
de lucis, quos ab hoc violatos eſſe dixiſ-
ti, pluribus verbis tibi reſpondendum pu-
tas. quo in crimine nihil eſt unquam abs
te dictum, niſi a C. Macro objectum eſſe
crimen id C. Rabirio. in quo ego demi-
ror, meminiſſe te, quid objecerit C. Ra-
birio Macer inimicus; oblitum eſſe, quid
3 aequi et jurati judices judicarint. An de
peculatu facto, an de tabulario incenſo,
longa oratio eſt exprimenda? quo in cri-
mine propinquus C. Rabirii judicio cla-
riſſimo C. Curtius pro virtute ſua eſt ho-
neſtiſſime liberatus: ipſe vero Rabirius
non modo in judicium horum criminum,
ſed ne in tenuiſſimam quidem ſuſpicio-
nem verbo eſt unquam vocatus. an de
ſororis filio diligentius reſpondendum
eſt? quem ab hoc necatum eſſe dixiſti, cum
ad judicii moram familiaris funeris excu-
ſatio quaereretur. quid enim eſt tam ve-
riſimile, quam cariorem huic ſororis ma-
ritum, quam ſororis filium fuiſſe? atque ita
cariorem, ut alter vita crudeliſſime pri-
varetur, cum alteri ad prolationem judi-
cii biduum quaereretur? an de ſervis ali-
enis contra legem Fabiam retentis, aut

Digitized by Google

de civibus Romanis contra legem Portiam verberatis, aut necatis, plura dicenda ſunt, cum tanto ſtudio C. Rabirius totius Apuliae, ſingulari voluntate Campaniae vicinitatis ornetur? cumque ad ejus propulſandum periculum non modo homines, ſed prope regiones ipſae concurrerint: aliquanto etiam latius excitatae, quam ipſius vicinitatis nomen ac termini poſtulabant? nam quid ego ad id longam orationem comparem, quod eſt in eadem multae irrogatione praeſcriptum, hunc nec ſuae, nec alienae pudicitiae pepercisſe? quin etiam ſuſpicor, eo mihi ſemihoram a Labieno praeſtitutam eſſe, ut ne plura de pudicitia dicerem. ergo ad haec crimina, quae patroni diligentiam deſiderant, intelligitis mihi ſemihoram iſtam nimium longam fuiſſe. illam alteram partem de nece Saturnini, nimis exiguam atque anguſtam eſſe voluiſti: quae non oratoris ingenium, ſed conſulis auxilium implorat et flagitat. nam de perduellionis judicio, quod a me ſublatum eſſe criminari ſoles, meum crimen eſt, non Rabirii. quod utinam, Quirites, ego id aut primus, aut ſolus ex hac republica

ſuſtuliſſem! utinam quod ille crimen eſſe vult, proprium teſtimonium meae laudis eſſet! quid enim optari poteſt, quod ego mallem, quam me in conſulatu meo carnificem de foro, crucem de campo ſuſtuliſſe? ſed iſta laus primum eſt majorum noſtrorum, Quirites, qui, expulſis regibus, nullum in libero populo veſtigium crudelitatis regiae retinuerunt: deinde multorum virorum fortium, qui veſtram libertatem non acerbitate ſuppliciorum infeſtam, ſed lenitate legum munitam eſ-

4 ſe voluerunt. Quamobrem uter noſtrûm tandem, Labiene, popularis eſt? tune, qui civibus Romanis in concione ipſa carnificem, qui vincla adhibere putas oportere: qui in campo Martio, comitiis centuriatis, auſpicato in loco, crucem ad civium ſupplicium defigi et conſtitui jubes: an ego, qui funeſtari concionem contagione carnificis veto? qui expiandum forum populi Romani ab illis nefarii ſceleris veſtigiis eſſe dico? qui caſtam concionem, ſanctum campum, inviolatum corpus, omnium civium Romanorum integrum jus libertatis defendo ſervari oportere? popularis vero tribunus plebis,

cuſtos defenſorque juris et libertatis. Porcia lex virgas ab omnium civium Romanorum corpore amovit: hic miſericors flagella retulit. Porcia lex libertatem civium lictori eripuit: Labienus, homo popularis, carnifici tradidit. C. Gracchus legem tulit, ne de capite civium Romanorum injuſſu veſtro judicaretur: hic popularis a duumviris, injuſſu veſtro, non judicari de cive Romano, ſed indicta cauſa civem Romanum capitis condemnari coëgit. tu mihi etiam legis Porciae, tu C. Gracchi, tu horum libertatis, tu cujuſquam denique hominis popularis mentionem facis, qui non modo ſuppliciis inuſitatis, ſed etiam verborum inaudita crudelitate, violare libertatem hujus populi, tentare manſuetudinem, commutare diſciplinam conatus es? namque haec tua, quae te hominem clementem popularemque delectant, 'i lictor, colliga manus:' quae non modo hujus libertatis, manſuetudiniſque non ſunt, ſed ne Romuli quidem, aut Numae Pompilii: ſed Tarquinii, ſuperbiſſimi atque crudeliſſimi regis, iſta ſunt cruciatûs carmina: quae tu, homo lenis ac popula-

Digitized by Google

ris, libentiſſime commemoras, ‘ caput ob- ‘ nubito, arbori infelici ſuſpendito :’ quae verba, Quirites, jampridem in hac republica non ſolum tenebris vetuſtatis, verum etiam luce libertatis oppreſſa ſunt.
5 An vero, ſi actio iſta popularis eſſet, et, ſi ullam partem aequitatis haberet, aut juris, C. Gracchus eam reliquiſſet ? ſcilicet tibi graviorem dolorem patrui tui mors attulit, quam C. Graccho, fratris: et tibi acerbior ejus patrui mors eſt, quem nunquam vidiſti, quam illi, ejus fratris, quicum concordiſſime vixerat : et ſimilis viri tu ulciſceris patrui mortem, atque ille perſequeretur fratris ſui, ſi iſta ratione agere voluiſſet : et par deſiderium ſui reliquit apud populum Romanum Labienus iſte, patruus veſter, quiſquis fuit, ac Tib. Gracchus reliquerat ? an pietas tua major, quam Gracchi ? an animus ? an conſilium ? an opes ? an auctoritas ? an eloquentia ? quae ſi in illo minima fuiſſent ; tamen prae tuis facultatibus maxima putarentur. cum vero his rebus omnibus C. Gracchus omnes vicerit : quantum intervallum tandem inter te atque illum interjectum putas ? ſed moreretur.

Digitized by Google

prius acerbiſſima morte millies Gracchus, quam in ejus concione carnifex conſiſteret: quem non modo foro, ſed etiam coelo hoc, ac ſpiritu Cenſoriae leges, atque urbis domicilio carere voluerunt. hic ſe popularem dicere audet, me alienum a commodis veſtris: cum iſte omnes et ſuppliciorum, et verborum acerbitates, non ex memoria veſtra, ac patrum veſtrorum, ſed ex annalium monumentis, atque ex regum commentariis conquiſierit: ego omnibus meis opibus, omnibus conſiliis, omnibus dictis atque factis repugnarim et reſtiterim crudelitati? niſi forte hanc conditionem vobis eſſe vultis, quam ſervi, ſi libertatis ſpem propoſitam non haberent, ferre nullo modo poſſent. miſera eſt ignominia judiciorum publicorum, miſera multatio bonorum, miſerum exilium: ſed tamen in omni calamitate retinetur aliquod veſtigium libertatis. mors denique ſi proponitur, in libertate moriamur. carnifex vero, et obductio capitis, et nomen ipſum crucis, abſit non modo a corpore civium Romanorum, ſed etiam a cogitatione, oculis, auribus. harum enim om-

Digitized by Google

nium rerum, non ſolum eventus atque perpeſſio, ſed etiam conditio, expectatio, mentio ipſa denique, indigna cive Romano, atque homine libero eſt. an vero ſervos noſtros horum ſuppliciorum omnium metu, dominorum benignitas una vindicta liberabit: nos a verberibus, ab unco, a crucis denique terrore, neque res geſtae, neque acta aetas, neque noſtri honores vindicabunt? quamobrem fateor, atque etiam, T. Labiene, profiteor: et prae me fero, te ex illa crudeli, importuna, non tribunitia actione, ſed regia, meo conſilio, virtute, auctoritate eſſe depulſum. qua tu in actione, quanquam omnia exempla majorum, omnes leges, omnem auctoritatem ſenatus, omnes religiones atque auſpiciorum publica jura neglexiſti: tamen a me haec in hoc tam exiguo meo tempore non audies. liberum tempus nobis dabitur ad iſtam diſceptationem. nunc de Saturnini crimine, ac de clariſſimi patrui tui morte dicemus.

6 Arguis occiſum eſſe a C. Rabirio L. Saturninum: et id C. Rabirius multorum teſtimoniis, Q. Hortenſio copioſiſſime defendente, antea falſum eſſe docuit. ego

Digitized by Google

autem, ſi mihi eſſet integrum, ſuſciperem hoc crimen, agnoſcerem, confiterer. utinam hanc mihi facultatem cauſa concederet, ut poſſem hoc praedicare, C. Rabirii manu L. Saturninum, hoſtem populi Romani, interfectum! nihil me clamor iſte commovet, ſed conſolatur, cum indicat eſſe quoſdam cives imperitos, ſed non multos. nunquam, mihi credite, populus Romanus hic, qui ſilet, conſulem me feciſſet, ſi veſtro clamore perturbatum iri arbitraretur. quanto jam levior eſt acclamatio! quin continetis vocem, indicem ſtultitiae veſtrae, teſtem paucitatis? libenter, inquam, confiterer, ſi vere poſſem, aut etiam ſi mihi eſſet integrum, C. Rabirii manu L. Saturninum eſſe occiſum: et id facinus pulcherrimum eſſe arbitrarer: ſed, quoniam id facere non poſſum, confitebor id, quod ad laudem minus valebit, ad crimen non minus. confiteor, interficiendi Saturnini cauſa, C. Rabirium arma cepiſſe. quid eſt, Labiene? quam a me graviorem confeſſionem, aut quod in hunc majus crimen expectas? niſi vero intereſſe aliquid putas inter eum, qui hominem oc-

Digitized by Google

cidit, et eum, qui cùm telo occidendi
hominis cauſa fuit. ſi interfici Saturni-
num nefas fuit: arma ſumpta eſſe contra
Saturninum ſine ſcelere non poſſunt. ſi
arma jure ſumpta concedis; interfectum
7 jure concedas neceſſe eſt. * * * Fit ſe-
natuſconſultum, ut C. Marius, L. Vale-
rius conſules, adhiberent tribunos plebis
et praetores, quos eis videretur; operam-
que darent, ut imperium populi Romani
majeſtaſque conſervaretur. adhibent om-
nes tribunos plebis praeter Saturninum,
omnes praetores praeter Glauciam: qui
rempublicam ſalvam eſſe vellent, arma
capere, et ſe ſequi jubent. parent omnes.
ex aedificiis armamentariiſque publicis
arma populo Romano, C. Mario conſule
diſtribuente, dantur. hìc jam, ut omittam
caetera, de te ipſo, Labiene, quaero: cum
Saturninus Capitolium teneret armatus,
eſſet una C. Glaucia, C. Saufeius, etiam
ille ex compedibus atque ergaſtulo Grac-
chus: addam, (quoniam ita vis) eodem
Q. Labienum, patruum: in foro autem
C. Marius, et L. Valerius Flaccus con-
ſules, poſt cunctus ſenatus, atque ille ſe-

* * * Paucula quaedam deeſſe videntur.

natus, quem etiam vos ipſi, qui hos patres conſcriptos, qui nunc ſunt, in invidiam vocatis, quo facilius de hoc ſenatu detrahere poſſitis, laudare conſuevíſtis: cum equeſter ordo; at quorum equitum Romanorum, dii immortales! patrum noſtrorum, atque ejus aetatis, quae tum magnam partem reipublicae, atque omnem dignitatem judiciorum tenebat; cum omnes omnium ordinum homines, qui in ſalute reipublicae ſalutem ſuam repoſitam eſſe arbitrabantur, arma cepiſſent: quid tandem C. Rabirio faciendum fuit? de te ipſo, inquam, Labiene, quaero: cum ad arma conſules ex ſenatuſconſulto vocaviſſent: cum armatus M. Aemilius, princeps ſenatus, in comitio conſtitiſſet: qui, cum ingredi vix poſſet, non ad inſequendum ſibi tarditatem pedum, ſed ad fugiendum, impedimento fore putabat: cum denique Q. Scaevola, confectus ſenectute, perditus morbo, mancus, et membris omnibus captus ac debilis, haſtili nixus, et animi vim, et infirmitatem corporis oſtenderet: cum L. Metellus, Serg. Galba, C. Serranus, P. Rutilius, C. Fimbria, Q. Catulus, omneſque,

Digitized by Google

qui tum erant, conſulares, pro ſalute communi arma cepiſſent: cum omnes praetores, cuncta nobilitas ac juventus accurreret, Cn. et L. Domitii, L. Craſſus, Q. Mucius, C. Claudius, M. Druſus: cum omnes Octavii, Metelli, Julii, Caſſii, Catones, Pompeii: cum L. Philippus, L. Scipio, cum M. Lepidus, cum D. Brutus, cum hic ipſe P. Servilius, quo tu imperatore, Labiene, meruiſti: cum hic Q. Catulus, admodum tum adoleſcens, cum hic C. Curio, cum denique omnes clariſſimi viri cum conſulibus eſſent: quid tandem C. Rabirium facere convenit? utrum incluſum atque abditum latere in occulto, atque ignaviam ſuam, tenebrarum ac parietum cuſtodiis tegere: an in Capitolium pergere, atque ibi ſe cum tuo patruo, et caeteris, ad mortem, propter vitae turpitudinem, confugientibus, congregare? an cum Mario, Scauro, Catulo, Metello, Scaevola, cum bonis denique omnibus coire non modo ſalutis, verum etiam periculi ſocietatem?

8 Tu denique, Labiene, quid faceres tali in re, ac tempore? cum ignaviae ratio te in fugam atque in latebras impelleret:

Digitized by Google

improbitas et furor L. Saturnini in Capitolium arceſſeret: conſules ad patriae ſalutem ac libertatem vocarent: quam tandem auctoritatem, quam vocem, cujus ſectam ſequi, cujus imperio parere potiſſimum velles? patruus, inquit, meus cum Saturnino fuit. quid? pater quicum? quid? propinqui veſtri, equites Romani? quid? omnis praefectura, regio, vicinitas veſtra? quid? ager Picenus univerſus, utrum tribunitium furorem, an conſularem auctoritatem ſecutus eſt? equidem hoc affirmo, quod tu nunc de tuo patruo praedicas, neminem unquam adhuc de ſeſe eſſe confeſſum. nemo eſt, inquam, inventus tam profligatus, tam perditus, tam ab omni non modo honeſtate, ſed etiam ſimulatione honeſtatis relictus, qui ſe in Capitolio fuiſſe cum Saturnino fateretur. at fuit veſter patruus. fuerit: et fuerit nulla deſperatione rerum ſuarum, nullis domeſticis vulneribus coactus: induxerit eum L. Saturnini familiaritas, ut amicitiam patriae praeponeret. idcircone oportuit C. Rabirium deſciſcere a republica? non comparere in illa armata multitudine bonorum? conſulum

voci atque imperio non obedire? atqui videmus, haec in rerum natura tria fuiſſe: ut aut cum Saturnino eſſet, aut cum bonis, aut lateret. latere, mortis erat inſtar turpiſſimae: cum Saturnino eſſe, furoris et ſceleris: virtus, et honeſtas, et pudor cum conſulibus eſſe cogebat. hoc tu igitur in crimen vocas, quod cum iis fuerit C. Rabirius, quos amentiſſimus fuiſſet, ſi oppugnaſſet: turpiſſimus, ſi reliquiſſet?
9 At C. Decianus, de quo tu ſaepe commemoras, quia, cum hominem omnibus inſignem notis turpitudinis, P. Furium, accuſaret ſummo ſtudio bonorum omnium; queri eſt auſus in concione de morte Saturnini, condemnatus eſt: et Sex. Titius, quod habuit imaginem L. Saturnini domi ſuae, condemnatus eſt. ſtatuerunt equites Romani illo judicio, improbum civem eſſe, et non retinendum in civitate, qui hominis, hoſtilem in modum ſeditioſi, imagine aut mortem ejus honeſtaret, aut deſideria imperitorum miſericordia commoveret, aut ſuam ſignificaret imitandae improbitatis voluntatem. itaque mihi mirum videtur, unde hanc tu, Labiene, imaginem, quam ha-

Digitized by Google

bes, inveneris? nam Sex. Titio damnato, qui iſtam habere auderet, inventus eſt nemo. quod tu ſi audiſſes, aut ſi per aetatem ſcire potuiſſes: nunquam profecto iſtam imaginem, quae domi poſita, peſtem atque exilium Sex. Titio attuliſſet, in Roſtra, atque in concionem attuliſſes; nec tuas unquam rationes ad eos ſcopulos appuliſſes, ad quos Sex. Titii afflictam navem, et in quibus C. Deciani naufragium fortunarum videres. ſed in his rebus omnibus imprudentia laberis. cauſam enim ſuſcepiſti antiquiorem memoria tua: quae cauſa ante mortua eſt, quam tu natus eſſes. qua in cauſa tute profecto fuiſſes, ſi per aetatem eſſe potuiſſes, eam cauſam in judicium vocas. an non intelligis, primum quos homines, et quales viros mortuos ſummi ſceleris arguas? deinde quot ex iis, qui vivunt, eodem crimine in ſummum capitis periculum arceſſas? nam ſi C. Rabirius fraudem capitalem admiſit, quod arma contra L. Saturninum tulit; huic quidem afferet aliquam deprecationem periculi aetas illa, qua tum fuit: Q. vero Catulum, patrem hujus, in quo ſumma ſapientia, eximia vir-

tus, ſingularis humanitas fuit; M. Scaurum, illa gravitate, illo conſilio, illa prudentia; duos Mucios, L. Craſſum, M. Antonium, qui tum extra urbem cum praeſidio fuit; quorum in hac civitate longe maxima conſilia, atque ingenia fuerunt: caeteros pari dignitate praeditos, cuſtodes gubernatoreſque reipublicae, quemadmodum mortuos defendemus? quid de illis honeſtiſſimis viris, atque optimis civibus, equitibus Romanis dicemus, qui tum una cum ſenatu ſalutem reipublicae defenderunt? quid de tribunis aerariis, caeterorumque ordinum omnium hominibus, qui tum arma pro communi libertate ceperunt?
10 Sed quid ego de iis omnibus, qui conſulari imperio paruerunt, loquor? de ipſorum conſulum fama quid futurum eſt? L. Flaccum, hominem cum ſemper in republica, tum in magiſtratibus gerendis, in ſacerdotio, caeremoniiſque, quibus praeerat, diligentiſſimum, nefarii ſceleris ac parricidii mortuum condemnabimus? adjungemus ad hanc labem ignominiamque mortis, etiam C. Marii nomen? C. Marium, quem vere patrem patriae, parentem, inquam,

Digitized by Google

veſtrae libertatis, atque hujuſce reipublicae poſſumus dicere, ſceleris ac parricidii nefarii mortuum condemnabimus? etenim, ſi C. Rabirio, quod iit ad arma, crucem T. Labienus in campo Martio defigendam putavit: quod tandem excogitabitur in eum ſupplicium, qui vocavit? ac, ſi fides Saturnino data eſt, quod abs te ſaepiſſime dicitur: non eam C. Rabirius, ſed C. Marius dedit; idemque violavit, ſi in fide non ſtetit. quae fides, Labiene, quî potuit ſine ſenatuſconſulto dari? adeone hoſpes hujuſce urbis, adeone ignarus es diſciplinae, conſuetudiniſque noſtrae, ut haec neſcias? ut peregrinari in aliena civitate, non in tua magiſtratum gerere videare? quid jam iſta C. Mario, inquit, nocere poſſunt, quoniam ſenſu et vita caret? itane vero? tantis in laboribus C. Marius, periculiſque vixiſſet, ſi nihil longius, quam vitae termini poſtulabant, ſpe atque animo de ſe, et gloria ſua cogitaſſet? at credo, cum innumerabiles hoſtium copias in Italia fudiſſet, atque obſidione rempublicam liberaſſet, omnia ſua ſecum una moritura arbitrabatur. non eſt ita, Quirites: ne-

Digitized by Google

que quiſquam noſtrûm in reipublicae periculis cum laude ac virtute verſatur, quin ſpe poſteritatis, fructuque ducatur. itaque cum multis aliis de cauſis virorum bonorum mentes divinae mihi atque aeternae videntur eſſe, tum maxime quod optimi et ſapientiſſimi cujuſque animus ita praeſentit in poſterum, ut nihil niſi ſempiternum ſpectare videatur. quapropter equidem et C. Marii, et caeterorum virorum, ſapientiſſimorum ac fortiſſimorum civium, mentes, quae mihi videntur ex hominum vita ad deorum religionem et ſanctimoniam demigraſſe, teſtor, me pro illorum fama, gloria, memoria, non ſecus, ac pro patriis fanis atque delubris propugnandum putare: ac, ſi pro illorum laude mihi arma capienda eſſent, non minus ſtrenue caperem, quam illi pro communi ſalute ceperunt. etenim, Quirites, exiguum nobis vitae curriculum natura circumſcripſit, immenſum
11 gloriae. Quare, ſi eos, qui jam de vita deceſſerunt, ornabimus: juſtiorem nobis mortis conditionem relinquemus. ſed, ſi illos, Labiene, quos jam videre non poſſumus, negligis: ne his quidem, quos

Digitized by Google

vides, conſuli putas oportere? neminem eſſe dico ex iis omnibus, qui illo die Romae fuerint, quem tu diem in judicium vocas, pubeſque tum fuerit, quin arma ceperit, quin conſules ſecutus ſit. omnes ii, quorum tu ex aetate conjecturam facere potes, quid tum fecerint, abs te rei capitis, C. Rabirii nomine, citantur. at occîdit Saturninum Rabirius. utinam feciſſet! non ſupplicium deprecarer, ſed praemium poſtularem. etenim, ſi Scevae, ſervo Q. Crotonis, qui occidit L. Saturninum, libertas data eſt: quod equiti Romano praemium dari par fuiſſet? et, ſi C. Marius, quod fiſtulas, quibus aqua ſuppeditabatur Jovis Optimi Maximi templis ac ſedibus praecidi imperarat, quod in clivo Capitolino improborum civium ....

[Deſunt non pauca.]

Digitized by Google

IN
L. CATILINAM.
IN SENATU.
ORATIO XIX.

QUouſque tandem abutêre, Catilina, patientia noſtra? quamdiu etiam furor iſte tuus nos eludet? quem ad finem ſeſe effrenata jactabit audacia? nihilne te nocturnum praeſidium Palatii, nihil urbis vigiliae, nihil timor populi, nihil concurſus bonorum omnium, nihil hic munitiſſimus habendi ſenatûs locus, nihil horum ora vultuſque moverunt? patere tua conſilia non ſentis? constrictam jam omnium horum conſcientia teneri conjurationem tuam non vides? quid proxima, quid ſuperiore nocte egeris, ubi fueris, quos convocaveris, quid conſilii ceperis, quem noſtrûm ignorare

arbitraris? ô tempora, ô mores! ſenatus haec intelligit, conſul videt; hic tamen vivit. vivit? immo vero etiam in ſenatum venit: fit publici conſilii particeps: notat et deſignat oculis ad caedem unumquemque noſtrûm. nos autem, viri fortes, ſatisfacere reipublicae videmur, ſi iſtius furorem ac tela vitemus. ad mortem te, Catilina, duci, juſſu conſulis, jampridem oportebat: in te conferri peſtem íſtam, quam tu in nos omnes jamdiu machinaris. an vero vir ampliſſimus, P. Scipio, pontifex maximus, Tib. Gracchum, mediocriter labefactantem ſtatum reipublicae, privatus interfecit: Catilinam vero, orbem terrae caede atque incendiis vaſtare cupientem, nos conſules perferemus? nam illa nimis antiqua praetereo, quod Q. Servilius Ahala Sp. Melium, novis rebus ſtudentem, manu ſua occidit. fuit, fuit iſta quondam in hac republica virtus, ut viri fortes acrioribus ſuppliciis civem perniciosſum, quam acerbiſſimum hoſtem coërcerent. habemus enim ſenatusconſultum in te, Catilina, vehemens et grave: non deeſt reipublicae conſilium, neque auctoritas hujus ordinis:

nos, nos, dico aperte, conſules deſumus.
2 Decrevit quondam ſenatus, ut L. Opimius conſul videret, ne quid reſpublica detrimenti caperet. nox nulla interceſſit; interfectus eſt propter quaſdam ſeditionum ſuſpiciones C. Gracchus, clariſſimo patre, avo, majoribus: occiſus eſt cum liberis M. Fulvius, conſularis. ſimili ſenatuſconſulto, C. Mario, et L. Valerio conſulibus, permiſſa eſt reſpublica: num unum diem poſtea L. Saturninum, tribunum plebis, et C. Servilium praetorem, mors ac reipublicae poena remorata eſt? at nos viceſimum jam diem patimur hebeſcere aciem horum auctoritatis. habemus enim hujuſmodi ſenatuſconſultum, veruntamen incluſum in tabulis, tanquam in vagina reconditum: quo ex ſenatuſconſulto confeſtim interfectum te eſſe, Catilina, convenit. vivis: et vivis non ad deponendam, ſed ad confirmandam audaciam. cupio, Patres conſcripti, me eſſe clementem: cupio in tantis reipublicae periculis non diſſolutum videri: ſed jam me ipſum inertiae, nequitiaeque condemno. caſtra ſunt in Italia contra rempublicam, in Etruriae faucibus col-

Digitized by Google

locata: creſcit in dies ſingulos hoſtium numerus: eorum autem imperatorem caſtrorum, ducemque hoſtium, intra moenia, atque adeo in ſenatu videmus, inteſtinam aliquam quotidie perniciem reipublicae molientem. ſi te jam, Catilina, comprehendi, ſi interfici juſſero: credo, erit verendum mihi, ne non hoc potius omnes boni ſerius a me, quam quiſquam crudelius factum eſſe dicat. verum ego hoc, quod jampridem factum eſſe oportuit, certa de cauſa nondum adducor ut faciam. tum denique interficiam te, cum jam nemo tam improbus, tam perditus, tam tui ſimilis inveniri poterit, qui id non jure factum eſſe fateatur. quamdiu quiſquam erit, qui te defendere audeat, vives: et vives ita, ut nunc vivis, multis meis, et firmis praeſidiis obſeſſus, ne commovere te contra rempublicam poſſis. multorum te etiam oculi et aures non ſentientem, ſicut adhuc fecerunt, ſpeculabuntur, atque cuſtodient. Etenim quid 3
eſt, Catilina, quod jam amplius expectes, ſi neque nox tenebris obſcurare coetus nefarios, nec privata domus parietibus continere vocem conjurationis tuae po-

Digitized by Google

teſt? ſi illuſtrantur, ſi erumpunt omnia? muta jam iſtam mentem: mihi crede: obliviſcere caedis, atque incendiorum. teneris undique: luce ſunt clariora nobis tua conſilia omnia: quae etiam mecum licet recognoſcas. meminiſtine, me ante diem XII kalendas Novembris dicere in ſenatu, fore in armis certo die, qui dies futurus eſſet ante diem VI kalendas Novembris, C. Mallium, audaciae ſatellitem atque adminiſtrum tuae? num me fefellit, Catilina, non modo res tanta, tam atrox, tam incredibilis, verum, id quod multo magis eſt admirandum, dies? dixi ego idem in ſenatu, caedem te optimatum contuliſſe in ante diem V kalendas Novembris, tum cum multi principes civitatis Roma non tam ſui conſervandi, quam tuorum conſiliorum reprimendorum cauſa profugerunt. num infitiari potes, te illo ipſo die meis praeſidiis, mea diligentia circumcluſum, commovere te contra rempublicam non potuiſſe, cum tu diſceſſu caeterorum, noſtra tamen, qui remanſiſſemus, caede contentum te eſſe dicebas? quid? cum te Praeneſte kalendis ipſis Novembris oc-

Digitized by Google

cupaturum nocturno impetu eſſe conſideres: ſenſiſtine, illam coloniam meo juſſu, meis praeſidiis, cuſtodiis, vigiliiſque eſſe munitam? nihil agis, nihil moliris, nihil cogitas, quod ego non modo non audiam, ſed ètiam non videam, planeque ſentiam. Recognoſce tandem mecum 4
illam ſuperiorem noctem. jam intelliges multo me vigilare acrius ad ſalutem, quam te ad perniciem reipublicae. dico te priori nocte veniſſe inter falcarios (non agam obſcure) in M. Leccae domum: conveniſſe eodem complures ejuſdem amentiae, ſceleriſque ſocios. num negare audes? quid taces? convincam, ſi negas. video enim eſſe hîc in ſenatu quoſdam, qui tecum una fuere. ô dii immortales! ubinam gentium ſumus? in qua urbe vivimus? quam rempublicam habemus? hîc, hîc ſunt, in noſtro numero, Patres conſcripti, in hoc orbis terrae ſanctiſſimo graviſſimoque conſilio, qui de meo, noſtrûmque omnium interitu, qui de hujus urbis, atque adeo orbis terrarum exitio cogitent. hoſce ego video conſul, et de republica ſententiam rogo: et, quos ferro trucidari oportebat, eos nondum

Digitized by Google

voce vulnero. fuiſti igitur apud Leccam illa nocte, Catilina: diſtribuiſti partes Italiae: ſtatuiſti quo quemque proficiſci placeret: delegiſti quos Romae relinqueres, quos tecum educeres: deſcripſiſti urbis partes ad incendia: confirmaſti, te ipſum jam eſſe exiturum: dixiſti paululum tibi eſſe etiam tum morae, quod ego viverem. reperti ſunt duo equites Romani, qui te iſta cura liberarent, et ſeſe illa ipſa nocte paulo ante lucem me in meo lectulo interfecturos pollicerentur. haec ego omnia, vix dum etiam coetu veſtro dimiſſo, comperi: domum meam majoribus praeſidiis munivi, atque firmavi: excluſi eos, quos tu mane ad me ſalutatum miſeras, cum illi ipſi veniſſent; quos ego jam multis ac ſummis viris ad me id temporis venturos eſſe praedixeram.

5 Quae cum ita ſint, Catilina, perge quò coepiſti; egredere aliquando ex urbe; patent portae: proficiſcere. nimium diu te imperatorem illa tua Malliana caſtra deſiderant. educ tecum etiam omnes tuos: ſi minus, quam plurimos. purga urbem. magno me metu liberabis, dummodo inter me atque te murus in-

terſit. nobiſcum verſari jam diutius non potes: non feram, non patiar, non ſinam. magna diis immortalibus habenda eſt gratia, atque huic ipſi Jovi Statori, antiquiſſimo cuſtodi hujus urbis, quod hanc tam tetram, tam horribilem, tamque infeſtam reipublicae peſtem toties jam effugimus. non eſt ſaepius in uno homine ſalus ſumma periclitanda reipublicae. quandiu mihi, conſuli deſignato, Catilina, inſidiatus es, non publico me praeſidio, ſed privata diligentia defendi. cum proximis comitiis conſularibus me conſulem in campo, et competitores interficere voluiſti, compreſſi tuos nefarios conatus amicorum praeſidio, et copiis, nullo tumultu publice concitato. denique quotieſcunque me petiſti, per me tibi obſtiti: quanquam videbam, perniciem meam cum magna calamitate reipublicae eſſe conjunctam. nunc jam aperte rempublicam univerſam petis. templa deorum immortalium, tecta urbis, vitam omnium civium, Italiam denique totam, ad exitium et vaſtitatem vocas. quare, quoniam id, quod primum, atque hujus imperii, diſciplinaeque majorum proprium eſt,

Digitized by Google

ſacere nondum audeo: ſaciam id, quod eſt ad ſeveritatem lenius, ad communem ſalutem utilius. nam, ſi te interfici juſſero, reſidebit in republica reliqua conjuratorum manus. ſin tu (quod te jamdudum hortor) exieris, exhaurietur ex urbe tuorum comitum magna et pernicioſa ſentina reipublicae. quid eſt, Catilina? num dubitas id, me imperante, facere, quod jam tua ſponte faciebas? exire ex urbe conſul hoſtem jubet. interrogas me, num in exilium? non jubeo: ſed ſi me
6 conſulis, ſuadeo. Quid enim, Catilina, eſt, quod te jam in hac urbe delectare poſſit? in qua nemo eſt, extra iſtam conjurationem perditorum hominum, qui te non metuat; nemo, qui non oderit. quae nota domeſticae turpitudinis non inuſta vitae tuae eſt? quod privatarum rerum dedecus non haeret infamiae? quae libido ab oculis, quod facinus a manibus unquam tuis, quod flagitium a toto corpore abfuit? cui tu adoleſcentulo, quem corruptelarum illecebris irretiſſes, non aut ad audaciam, ferrum, aut ad libidinem, facem praetuliſti? quid vero? nuper, cum morte ſuperioris uxoris, novis nuptiis

domum vacuam feciſſes, nonne etiam alio incredibili ſcelere hoc ſcelus cumulaſti? quod ego praetermitto, et facile patior ſileri, ne in hac civitate tanti facinoris immanitas aut extitiſſe, aut non vindicata eſſe videatur. praetermitto ruinas fortunarum tuarum, quas omnes impendere tibi proximis idibus ſenties. ad illa venio, quae non ad privatam ignominiam vitiorum tuorum, non ad domeſticam tuam difficultatem ac turpitudinem, ſed ad ſummam reipublicae, atque ad omnium noſtrûm vitam ſalutemque pertinent. poteſtne tibi hujus vitae haec lux, Catilina, aut hujus coeli ſpiritus eſſe jucundus, cum ſcias, horum eſſe neminem, qui neſciat, te pridie kalendas Januarias Lepido, et Tullo conſulibus, ſtetiſſe in comitio cum telo? manum, conſulum, et principum civitatis interficiendorum cauſa, paraviſſe? ſceleri ac furori tuo non mentem aliquam, aut timorem tuum, ſed fortunam populi Romani obſtitiſſe? ac jam illa omitto: neque enim ſunt aut obſcura, aut non multa poſtea commiſſa. quoties tu me deſignatum, quoties me conſulem interficere conatus es? quot

Digitized by Google

ego tuas petitiones ita conjectas, ut vi-
tari poſſe non viderentur, parva quadam
declinatione, et, ut aiunt, corpore effu-
gi? nihil agis, nihil aſſequeris, nihil mo-
liris, quod mihi latere valeat in tempo-
re: neque tamen conari, ac velle deſiſtis.
quoties jam tibi extorta eſt ſica iſta de
manibus? quoties vero excidit caſu ali-
quo, et elapſa eſt? tamen ea carere diuti-
us non potes: quae quidem quibus abs
te initiata ſacris, ac devota ſit, neſcio,
quod eam neceſſe putas conſulis in cor-
7 pore defigere. Nunc vero, quae tua eſt iſ-
ta vita? ſic enim jam tecum loquar, non
ut odio permotus eſſe videar, quo debeo,
ſed ut miſericordia, quae tibi nulla debe-
tur. veniſti paulo ante in ſenatum. quis
te ex hac tanta frequentia, ex tot tuis a-
micis ac neceſſariis ſalutavit? ſi hoc poſt
hominum memoriam contigit nemini,
vocis expectas contumeliam, cum ſis gra-
viſſimo judicio taciturnitatis oppreſſus?
quid, quod adventu tuo iſta ſubſellia, va-
cua facta ſunt? quod omnes conſulares,
qui tibi perſaepe ad caedem conſtituti fu-
erunt, ſimulatque aſſediſti, partem iſtam
ſubſelliorum nudam atque inanem reli-

Digitized by Google

querunt? quo tandem animo hoc tibi ſerendum putas? ſervi mehercle mei ſi me iſto pacto metuerent, ut te metuunt omnes cives tui, domum meam relinquendam putarem: tu tibi urbem non arbitraris? et, ſi me meis civibus injuria ſuſpectum tam graviter, atque offenſum viderem: carere me aſpectu civium, quam infeſtis oculis omnium conſpici mallem. tu cum conſcientia ſcelerum tuorum agnoſcas odium omnium juſtum, et jam tibi diu debitum, dubitas, quorum mentes ſenſusque vulneras, eorum aſpectum praeſentiamque vitare? ſi te parentes timerent, atque odiſſent tui, neque eos ulla ratione placare poſſes: ut opinor, ab eorum oculis aliquo concederes. nunc te patria, quae communis eſt omnium noſtrûm parens, odit ac metuit: et jamdiu de te nihil judicat, niſi de parricidio ſuo cogitare. hujus tu neque auctoritatem verebere, neque judicium ſequere, neque vim pertimeſces? quae tecum, Catilina, ſic agit, et quoddammodo tacita loquitur: Nullum jam tot annos facinus extitit, niſi per te: nullum flagitium ſine te: tibi uni multorum civium neces, tibi ve-

Digitized by Google

xatio direptioque ſociorum, impunita fuit ac libera: tu non ſolum ad negligendas leges, ac quaeſtiones, verum etiam ad evertendas perfringendaſque valuiſti. ſuperiora illa, quanquam ferenda non fuerunt, tamen, ut potui, tuli. nunc vero me totam eſſe in metu propter te unum; quidquid increpuerit, Catilinam timeri; nullum videri contra me conſilium iniri poſſe, quod a tuo ſcelere abhorreat; non eſt ferendum. quamobrem diſcede, atque hunc mihi timorem eripe: ſi verus, ne opprimar; ſin falſus, ut tandem aliquando timere deſinam.
8 Haec ſi tecum, ut dixi, patria loquatur, nonne impetrare debeat, etiam ſi vim adhibere non poſſit? quid? quod tu te ipſe in cuſtodiam dediſti? quid? quod, vitandae ſuſpicionis cauſa, apud M. Lepidum te habitare velle dixiſti? a quo non receptus, etiam ad me venire auſus es: ut domi meae te aſſervarem, rogaſti. cum a me quoque id reſponſum tuliſſes, me nullo modo poſſe iiſdem parietibus tutò eſſe tecum, qui magno in periculo eſſem, quod iiſdem moenibus contineremur, ad Q. Metellum praetorem veniſti. a quo repudia-

Digitized by Google

tus, ad ſodalem tuum, virum optimum, M. Marcellum demigraſti: quem tu videlicet et ad cuſtodiendum te, diligentiſſimum, et ad ſuſpicandum, ſagaciſſimum, et ad vindicandum, fortiſſimum fore putaſti. ſed quam longe videtur a carcere atque a vinculis abeſſe debere, qui ſe ipſum jam dignum cuſtodia judicaverit? quae cum ita ſint, Catilina, dubitas, ſi hîc emori aequo animo non potes, abire in aliquas terras, et vitam iſtam multis ſuppliciis juſtis debitiſque ereptam, fugae ſolitudinique mandare? refer, inquis, ad ſenatum (id enim poſtulas) et, ſi hic ordo placere ſibi decreverit, te ire in exilium, obtemperaturum te eſſe dicis. non referam id, quod abhorret a meis moribus: et tamen faciam, ut intelligas, quid hi de te ſentiant. egredere ex urbe, Catilina: libera rempublicam metu: in exilium, ſi hanc vocem expectas, proficiſcere. quid eſt, Catilina? ecquid attendis, ecquid animadvertis horum ſilentium? patiuntur, tacent. quid expectas auctoritatem loquentium, quorum voluntatem tacitorum perſpicis? at ſi hoc idem huic adoleſcenti optimo, P. Sextio, ſi for-

Digitized by Google

tiſſimo viro, M. Marcello dixiſſem: jam mihi conſuli hoc ipſo in templo, jure optimo ſenatus vim et manus intuliſſet. de te autem, Catilina, cum quieſcunt, probant: cum patiuntur, decernunt: cum tacent, clamant. neque hi ſolum, quorum tibi auctoritas eſt videlicet cara, vita viliſſima: ſed etiam illi equites Romani, honeſtiſſimi atque optimi viri, caeterique fortiſſimi cives, qui circumſtant ſenatum; quorum tu et frequentiam videre, et ſtudia perſpicere, et voces paulo ante exaudire potuiſti: quorum ego vix abs te jamdiu manus, ac tela contineo: eoſdem facile adducam, ut te haec, quae jampridem vaſtare ſtudes, relinquentem, uſque
9 ad portas proſequantur. Quanquam quid loquor? te ut ulla res frangat? tu ut unquam te corrigas? tu ut ullam fugam meditere? ut ullum tu exilium cogites? utinam tibi iſtam mentem dii immortales donarent! tametſi video, ſi mea voce perterritus ire in exilium animum induxeris, quanta tempeſtas invidiae nobis, ſi minus in praeſens tempus, recenti memoria ſcelerum tuorum, at in poſteritatem impendeat. ſed eſt mihi tanti, dum-

modo iſta privata ſit calamitas, et a reipublicae periculis ſejungatur. ſed tu ut vitiis tuis commoveare, ut legum poenas pertimeſcas, ut temporibus reipublicae concedas, non eſt poſtulandum. neque enim is es, Catilina, ut te aut pudor a turpitudine, aut metus a periculo, aut ratio a furore revocarit. quamobrem, ut ſaepe jam dixi, proficiſcere: ac, ſi mihi inimico, ut praedicas, tuo conflare vis invidiam; recta perge in exilium: vix feram ſermones hominum, ſi id feceris: vix molem iſtius invidiae, ſi in exilium ieris juſſu conſulis, ſuſtinebo. ſin autem ſervire meae laudi et gloriae mavis, egredere cum importuna ſceleratorum manu: confer te ad Mallium: concita perditos cives: ſecerne te a bonis: infer patriae bellum: exſulta impio latrocinio, ut a me non ejectus, ad alienos; ſed invitatus, ad tuos iſſe videaris. quanquam quid ego te invitem, a quo jam ſciam eſſe praemiſſos, qui tibi ad forum Aurelium praeſtolarentur armati? ſciam pactam et conſtitutam eſſe cum Mallio diem? a quo etiam Aquilam illam argenteam, quam ti-

Digitized by Google

bi, ac tuis omnibus pernicioſam eſſe confido et funeſtam futuram, cui domi tuae ſacrarium ſcelerum tuorum conſtitutum fuit, ſciam eſſe praemiſſam? tu ut illa diutius carere poſſis, quam venerari, ad caedem proficiſcens, ſolebas? a cujus altaribus ſaepe iſtam dexteram impiam ad necem civium tranſtuliſti? Ibis tandem aliquando, quo te jampridem tua iſta cupiditas effrenata ac furioſa rapiebat. neque enim tibi haec res affert dolorem, ſed quandam incredibilem voluptatem. ad hanc te amentiam natura peperit, voluntas exercuit, fortuna ſervavit. nunquam tu non modo otium, ſed ne bellum quidem, niſi nefarium concupiſti. nactus es ex perditis, atque ab omni non modo fortuna, verum etiam ſpe derelictis, conflatam improborum manum. hîc tu qua laetitia perfruere? quibus gaudiis exultabis? quanta in voluptate bacchabere, cum in tanto numero tuorum neque audies virum bonum quemquam, neque videbis? ad hujus vitae ſtudium meditati illi ſunt, qui feruntur, labores tui; jacere humi, non modo ad obſidendum ſtuprum, verum etiam ad facinus obeun-

Digitized by Google

dum: vigilare, non ſolum inſidiantem
ſomno maritorum, verum etiam bonis
occiſorum. habes ubi oſtentes illam prae-
claram tuam patientiam famis, frigoris,
inopiae rerum omnium: quibus te brevi
tempore confectum eſſe ſenties. tantum
profeci tum, cum te a conſulatu repuli,
ut exul potius tentare, quam conſul vex-
are rempublicam poſſet: atque ut id, quod
eſſet a te ſcelerate ſuſceptum, latrocini-
um potius, quam bellum nominaretur.
Nunc, ut a me, Patres conſcripti, quan- 11
dam prope juſtam patriae querimoniam
deteſter ac deprecer: percipite, quaeſo,
diligenter, quae dicam, et ea penitus a-
nimis veſtris mentibuſque mandate. et-
enim, ſi mecum patria, quae mihi vita
mea multo eſt carior, ſi cuncta Italia, ſi
omnis reſpublica loquatur: M. Tulli,
quid agis? tune eum, quem eſſe hoſtem
comperiſti: quem ducem belli futurum
vides: quem expectari imperatorem in
caſtris hoſtium ſentis, auctorem ſceleris,
principem conjurationis, evocatorem ſer-
vorum, et civium perditorum, exire pa-
tieris, ut abs te non emiſſus ex urbe, ſed
immiſſus in urbem eſſe videatur? nonne

Digitized by Google

hunc in vincula duci, non ad mortem ra-
pi, non ſummo ſupplicio mactari impe-
rabis ? quid tandem impedit te ? moſne
majorum ? at perſaepe etiam privati in
hac republica pernicioſos cives morte
multarunt. an leges, quae de civium Ro-
manorum ſupplicio rogatae ſunt? at nun-
quam in hac urbe ii, qui a republica defe-
cerunt, civium jura tenuerunt. an invi-
diam poſteritatis times? praeclaram vero
populo Romano refers gratiam, qui te,
hominem per te cognitum, nulla com-
mendatione majorum, tam mature ad
ſummum imperium per omnes honorum
gradus extulit, ſi propter invidiam, aut a-
licujus periculi metum, ſalutem civium
tuorum negligis. ſed, ſi quis eſt invidiae
metus, num eſt vehementius ſeveritatis
ac fortitudinis invidia, quam inertiae
ac nequitiae pertimeſcenda ? an, cum
bello vaſtabitur Italia, vexabuntur urbes,
tecta ardebunt: tum te non exiſtimas in-
12 vidiae incendio conflagraturum ? His
ego ſanctiſſimis reipublicae vocibus, et e-
orum hominum, qui idem ſentiunt, men-
tibus, pauca reſpondebo. ego, ſi hoc
optimum factu judicarem, Patres con-

Digitized by Google

ſcripti, Catilinam morte multari: unius uſuram horae gladiatori iſti ad vivendum non dediſſem. etenim, ſi ſummi viri, et clariſſimi cives, Saturnini, et Gracchorum, et Flacci, et ſuperiorum complurium ſanguine non modo ſe non contaminarunt, ſed etiam honeſtarunt: certe verendum mihi non erat, ne quid, hoc parricida civium interfecto, invidiae mihi in poſteritatem redundaret. quod ſi ea mihi maxime impenderet: tamen hoc animo ſemper fui, ut invidiam virtute partam, gloriam, non invidiam putarem. quanquam nonnulli ſunt in hoc ordine, qui aut ea, quae imminent, non videant; aut ea, quae vident, diſſimulent: qui ſpem Catilinae mollibus ſententiis aluerunt, conjurationemque naſcentem non credendo corroboraverunt. quorum auctoritatem ſecuti multi, non ſolum improbi, verum etiam imperiti, ſi in hunc animadvertiſſem, crudeliter, et regie factum eſſe dicerent. nunc intelligo, ſi iſte, quo intendit, in Malliana caſtra pervenerit, neminem tam ſtultum fore, qui non videat conjurationem eſſe factam: neminem tam improbum, qui non fateatur.

Digitized by Google

hoc autem uno interfecto, intelligo hanc
reipublicae peſtem pauliſper reprimi, non
in perpetuum comprimi poſſe. quod ſi
ſe ejecerit, ſecumque ſuos eduxerit, et e-
odem caeteros undique collectos naufra-
gos aggregaverit: extinguetur, atque de-
lebitur non modo haec tam adulta rei-
publicae peſtis, verum etiam ſtirps ac ſe-
13 men malorum omnium. Etenim jam-
diu, Patres conſcripti, in his periculis
conjurationis, inſidiiſque verſamur: ſed
neſcio quo pacto omnium ſcelerum, ac
veteris furoris et audaciae maturitas in
noſtri conſulatus tempus erupit. quod
ſi ex tanto latrocinio iſte unus tolletur;
videbimur fortaſſe ad breve quoddam
tempus cura et metu eſſe relevati: pericu-
lum autem reſidebit, et erit incluſum pe-
nitus in venis atque in viſceribus reipub-
licae. ut ſaepe homines aegri morbo gra-
vi, cum aeſtu febrique jactantur, ſi aquam
gelidam biberint, primo relevari viden-
tur; deinde multo gravius vehementiuſ-
que afflictantur; ſic hic morbus, qui eſt
in republica, relevatus iſtius poena, ve-
hementius vivis reliquis ingraveſcet.
quare, Patres conſcripti, ſecedant im-

Digitized by Google

probi, ſecernant ſe a bonis, unum in locum congregentur: muro denique, id quod ſaepe jam dixi, ſecernantur a nobis: deſinant inſidiari domi ſuae conſuli, circumſtare tribunal praetoris urbani, obſidere cum gladiis curiam, malleolos et faces ad inflammandam urbem comparare. ſit denique inſcriptum in fronte uniuſcujuſque civis, quid de republica ſentiat. polliceor hoc vobis, Patres conſcripti, tantam in nobis conſulibus fore diligentiam, tantam in vobis auctoritatem, tantam in equitibus Romanis virtutem, tantam in omnibus bonis conſenſionem, ut Catilinae profectione omnia patefacta, illuſtrata, oppreſſa, vindicata eſſe videatis. hiſce ominibus, Catilina, cum ſumma reipublicae ſalute, et cum tua peſte ac pernicie, cumque eorum exitio, qui ſe tecum omni ſcelere parricidioque junxerunt, proficiſcere ad impium bellum, ac nefarium. tum tu, Jupiter, qui iiſdem, quibus haec urbs, auſpiciis a Romulo es conſtitutus; quem Statorem hujus urbis atque imperii vere nominamus: hunc, et hujus ſocios a tuis aris caeteriſque templis, a tectis urbis, ac moeni-

Digitized by Google

bus, a vita, fortuniſque civium omnium arcebis: et omnes inimicos bonorum, hoſtes patriae, latrones Italiae, ſcelerum foedere inter ſe, ac nefaria ſocietate conjunctos, aeternis ſuppliciis vivos mortuoſque mactabis.

Digitized by Google

nam, et graviſſimo ſupplicio affectum, jampridem oportebat: idque a me et mos majorum, et hujus imperii ſeveritas, et reſpublica poſtulabat. ſed quam multos fuiſſe putatis, qui, quae ego deferrem, non crederent? quam multos, qui propter ſtultitiam non putarent? quam multos, qui etiam defenderent? quam multos, qui propter improbitatem faverent? ac ſi, ſublato illo depelli a vobis omne periculum judicarem: jam pridem ego L. Catilinam non modo invidiae meae, verum etiam vitae periculo ſuſtuliſſem. ſed cum viderem, ne vobis quidem omnibus re etiam tum probata, ſi illum, ut erat meritus, morte multaſſem, fore, ut ejus ſocios invidia oppreſſus perſequi non poſſem: rem huc deduxi, ut tum palam pugnare poſſetis, cum hoſtem aperte videretis. quem quidem ego hoſtem, Quirites, quam vehementer foris eſſe timendum putem, licet hinc intelligatis, quod illud etiam moleſte fero, quod ex urbe parum comitatus exierit. utinam ille omnes ſecum ſuas copias eduxiſſet! Tongillum mihi eduxit, quem amare in praetexta calumnia coeperat: Publicium et

Digitized by Google

Munatium,quorum aes alienum contra-
ctum in popina nullum reipublicae motum
afferre poterat:reliquit quos viros?quan-
to alieno aere, quam valentes,quam no-
3 biles? Itaque ego illum exercitum, prae
Gallicanis legionibus, et hoc delectu,
quem in agro Piceno,et Gallico Q.Metel-
lus habuit,et his copiis,quae a nobis quo-
tidie comparantur, magnopere contem-
no; collectum ex ſenibus deſperatis,ex a-
greſti luxuria,ex ruſticis decoctoribus:ex
iis, qui vadimonia deſerere, quam illum
exercitum, maluerunt: quibus ego non
modo ſi aciem exercitus noſtri,verum eti-
am ſi edictum praetoris oſtendero,conci-
dent. hos, quos video volitare in foro,
quos ſtare ad curiam,quos etiam in ſena-
tum venire:qui nitent unguentis,qui ful-
gent purpura, mallem ſecum ſuos milites
eduxiſſet: qui ſi hîc permanent, memen-
tote non tam exercitum illum eſſe nobis,
quam hos, qui exercitum deſeruerunt,
pertimeſcendos. atque hoc etiam ſunt ti-
mendi magis, quod, quid cogitent, me
ſcire ſentiunt: neque tamen permoven-
tur. video, cui Apulia ſit attributa, qui
habeat Etruriam, qui agrum Picenum,

Digitized by Google

qui Gallicum, qui ſibi has urbanas inſi-
dias caedis atque incendiorum depopoſ-
cerit. omnia ſuperioris noctis conſilia ad
me perlata eſſe ſentiunt: patefeci in ſena-
tu heſterno die: Catilina ipſe pertimuit,
profugit: hi quid expectant? nae illi ve-
hementer errant, ſi illam meam priſtinam
lenitatem perpetuam ſperant futuram.
Quod expectavi, jam ſum aſſecutus, ut 4
vos omnes factam eſſe aperte conjurati-
onem contra rempublicam videretis. ni-
ſi vero ſi quis eſt, qui Catilinae ſimiles
cum Catilina ſentire non putet. non eſt
jam lenitati locus: ſeveritatem res ipſa
flagitat. unum etiam nunc concedam:
exeant, proficiſcantur, ne patiantur de-
ſiderio ſui Catilinam miſerum tabeſcere.
demonſtrabo iter: Aurelia via profectus
eſt. ſi accelerare volent, ad veſperam
conſequentur. ô fortunatam rempubli-
cam, ſi quidem hanc ſentinam hujus urbis
ejecerit! uno mehercule Catilina exhau-
ſto, relevata mihi et recreata reſpublica
videtur. quid enim mali, aut ſceleris fin-
gi, aut excogitari poteſt, quod non ille
conceperit? quis tota Italia veneficus,
quis gladiator, quis latro, quis ſicarius,

Digitized by Google

quis parricida, quis teſtamentorum ſub-
jector, quis circumſcriptor, quiş ganeo,
quis nepos, quis adulter, quae mulier in-
famis, quis corruptor juventutis, quis
corruptus, quis perditus inveniri poteſt,
qui ſe cum Catilina non familiariſſime
vixiſſe fateatur? quae caedes per hoſce
annos ſine illo facta eſt? quod nefarium
ſtuprum non per illum? jam vero quae
tanta in ullo unquam homine juventutis
illecebra fuit, quanta in illo? qui alios ipſe
amabat turpiſſime, aliorum amori flagi-
tioſiſſime ſerviebat: aliis fructum libidi-
num, aliis mortem parentum, non mo-
do impellendo, verum etiam adjuvando,
pollicebatur. nunc vero quam ſubito non
ſolum ex urbe, verum etiam ex agris in-
gentem numerum perditorum hominum
collegerat? nemo, non modo Romae, ſed
nec ullo in angulo totius Italiae oppreſ-
ſus aere alieno fuit, quem non ad hoc in-
5 credibile ſceleris foedus adſciverit. At-
que, ut ejus diverſa ſtudia in diſſimili ra-
tione perſpicere poſſitis, nemo eſt in lu-
do gladiatorio paulo ad facinus audaci-
or, qui ſe non intimum Catilinae eſſe fa-
teatur: nemo in ſcena levior, et nequior,

Digitized by Google

qui ſe non ejuſdem prope ſodalem fuiſſe commemoret. atque idem tamen, ſtuprorum et ſcelerum exercitatione aſſuefactus, frigore, et fame, et ſiti, ac vigiliis perferendis, fortis ab iſtis praedicabatur, cum induſtriae ſubſidia, atque inſtrumenta virtutis, in libidine, audaciaque conſumeret. hunc vero ſi ſui fuerint comites ſecuti: ſi ex urbe exierint deſperatorum hominum flagitioſi greges? ô nos beatos, ô rempublicam fortunatam, ô praeclaram laudem conſulatûs mei! non enim jam ſunt mediocres hominum libidines, non humanae audaciae, ac tolerandae: nihil cogitant, niſi caedes, niſi incendia, niſi rapinas: patrimonia ſua profuderunt: fortunas ſuas obligurierunt: res eos jampridem, fides deficere nuper coepit: eadem tamen illa, quae erat in abundantia, libido permanet. quod ſi in vino et alea comeſſationes ſolum, et ſcorta quaererent, eſſent illi quidem deſperandi, ſed tamen eſſent ferendi. hoc vero quis ferre poſſit, inertes homines fortiſſimis viris inſidiari, ſtultiſſimos prudentiſſimis, ebrioſos ſobriis, dormientes vigilantibus? qui mihi accubantes in conviis, complexi mu-

Digitized by Google

lieres impudicas, vino languidi, conferti cibo, ſertis redimiti, unguentis obliti, debilitati ſtupris, eructant ſermonibus ſuis caedem bonorum, atque urbis incendia. quibus ego confido impendêre fatum aliquod: et poenas jamdiu improbitati, nequitiae, ſceleri, libidini debitas, aut inſtare jam plane, aut certe jam appropinquare. quos ſi meus conſulatus, quoniam ſanare non poteſt, ſuſtulerit: non breve neſcio quod tempus, ſed multa ſecula propagarit reipublicae. nulla eſt enim natio, quam pertimeſcamus: nullus rex, qui bellum populo Romano facere poſſit. omnia ſunt externa, unius virtute, terra, marique pacata. domeſticum bellum manet: intus inſidiae ſunt: intus incluſum periculum eſt: intus eſt hoſtis. cum luxuria nobis, cum amentia, cum ſcelere certandum eſt. huic ego me bello ducem profiteor, Quirites: ſuſcipio inimicitias hominum perditorum. quae ſanari poterunt, quacunque ratione ſanabo. quae reſecanda erunt, non patiar ad perniciem civitatis manare. proinde aut exeant, aut quieſcant: aut, ſi et in urbe, et in eadem mente permanent; ea, quae merentur, expec-

Digitized by Google

tent. At etiam ſunt, Quirites, qui di- 6
cant, a me in exilium ejectum eſſe Cati-
linam. quod ego ſi verbo aſſequi poſſem,
iſtos ipſos ejicerem, qui haec loquuntur.
homo enim videlicet timidus, et permo-
deſtus vocem conſulis ferre non potuit:
ſimul atque ire in exilium juſſus eſt, pa-
ruit, quievit. heſterno die, cum domi
meae pene interfectus eſſem, ſenatum in
aedem Jovis Statoris convocavi: rem om-
nem ad patres conſcriptos detuli. quò
cum Catilina veniſſet: quis eum ſenator
appellavit? quis ſalutavit? quis denique
ita aſpexit, ut perditum civem, ac non
potius ut importuniſſimum hoſtem? quin
etiam principes ejus ordinis partem il-
lam ſubſelliorum, ad quam ille acceſ-
ſerat, nudam atque inanem reliquerunt.
hìc ego vehemens ille conſul, qui verbo
cives in exilium ejicio, quaeſivi a Catili-
na, an nocturno conventu apud M. Lec-
cam fuiſſet, necne. cum ille homo auda-
ciſſimus, conſcientia convictus, primo re-
ticuiſſet: patefeci caetera. quid ea noc-
te egiſſet, ubi fuiſſet, quid in proximam
conſtituiſſet, quemadmodum eſſet ei ra-
tio totius belli deſcripta, edocui. cum

Digitized by Google

haeſitaret, cum teneretur; quaeſivi, quid dubitaret eo proficiſci, quo jampridem pararat: cum arma, cum ſecures, cum faſces, cum tubas, cum ſigna militaria, cum Aquilam illam argenteam, cui ille etiam ſacrarium ſcelerum domi ſuae fecerat, ſcirem eſſe praemiſſam. in exilium ejiciebam, quem jam ingreſſum eſſe in bellum videbam? etenim, credo, Mallius iſte centurio, qui in agro Feſulano caſtra poſuit, bellum populo Romano ſuo nomine indixit: et illa caſtra nunc non Catilinam ducem expectant: et ille ejectus in exilium, ſe Maſſiliam, ut aiunt, non in haec
7 caſtra conferet. O conditionem miſeram, non modo adminiſtrandae, verum etiam conſervandae reipublicae! nunc, ſi L. Catilina, conſiliis, laboribus, periculis meis circumcluſus ac debilitatus, ſubito pertimuerit, ſententiam mutaverit, deſeruerit ſuos, conſilium belli faciendi abjecerit, ex hoc curſu ſceleris, et belli, iter ad fugam, atque in exilium converterit: non ille a me ſpoliatus armis audaciae, non obſtupefactus ac perterritus mea diligentia, non de ſpe conatuque depulſus, ſed indemnatus, in-

Digitized by Google

nocens, in exilium ejectus a conſule, vi et minis eſſe dicetur: et erunt, qui illum, ſi hoc fecerit, non improbum, ſed miſerum: me non diligentiſſimum conſulem, ſed crudeliſſimum tyrannum exiſtimari velint. eſt mihi tanti, Quirites, hujus invidiae falſae atque iniquae tempeſtatem ſubire, dummodo a vobis hujus horribilis belli ac nefarii periculum depellatur. dicatur ſane ejectus eſſe a me, dummodo eat in exilium. ſed mihi credite, non eſt iturus. nunquam ego a diis immortalibus optabo, Quirites, invidiae meae levandae cauſa, ut L. Catilinam ducere exercitum hoſtium, atque in armis volitare audiatis: ſed triduo tamen audietis: multoque magis illud timeo, ne mihi ſit invidioſum aliquando, quod illum emiſerim potius, quam quod ejecerim. ſed cum ſint homines, qui illum, cum profectus ſit, ejectum eſſe dicant, iidem, ſi interfectus eſſet, quid dicerent? quanquam iſti, qui Catilinam Maſſiliam ire dictitant, non tam hoc queruntur, quam verentur. nemo eſt iſtorum tam miſericors, qui illum non ad Mallium, quam ad Maſſilienſes ire malit. ille autem, ſi me-

hercule hoc quod agit, nunquam ante cogitaſſet, tamen latrocinantem ſe interfici mallet, quam exulem vivere. nunc vero, cum ei nihil adhuc praeter ipſius voluntatem cogitationemque acciderit, niſi quod vivis nobis Roma profectus eſt: optemus potius, ut eat in exilium,
8 quam queramur. Sed cur tamdiu de uno hoſte loquimur: et de eo hoſte, qui jam fatetur ſe eſſe hoſtem: et quem, quia, quod ſemper volui, murus intereſt, non timeo: de his, qui diſſimulant, qui Romae remanent, qui nobiſcum ſunt, nihil dicimus? quos quidem ego, ſi ullo modo fieri poſſet, non tam ulciſci ſtudeo, quam ſanare, et ipſos placare reipublicae. neque, id quare fieri non poſſit, ſi me audire volent, intelligo. exponam enim vobis, Quirites, ex quibus generibus hominum iſtae copiae comparentur: deinde ſingulis medicinam conſilii atque orationis meae, ſi quam potero, afferam. unum eſt eorum, qui magno in aere alieno, majores etiam poſſeſſiones habent: quarum amore adducti, diſſolvi nullo modo poſſunt. horum hominum ſpecies eſt honeſtiſſima: ſunt enim locupletes:

Digitized by Google

voluntas vero, et cauſa impudentiſſima.
tu agris, tu aedificiis, tu argento, tu fa-
miliâ, tu rebus omnibus ornatus et co-
pioſus ſis: et dubites de poſſeſſione detra-
here, acquirere ad fidem? quid enim ex-
pectas? bellum? quid? ergo in vaſtatio-
ne omnium, tuas poſſeſſiones ſacroſanc-
tas futuras putas? an tabulas novas? er-
rant, qui iſtas a Catilina expectant. meo
beneficio tabulae novae proferentur, ve-
rum auctionariae. neque enim iſti, qui
poſſeſſiones habent, alia ratione ulla ſal-
vi eſſe poſſunt. quod ſi maturius facere
voluiſſent, neque (id quod ſtultiſſimum
eſt) certare cum uſuris fructibus praedi-
orum; et locupletioribus his, et melio-
ribus civibus uteremur. ſed hoſce homi-
nes minime puto pertimeſcendos, quod
aut deduci de ſententia poſſunt; aut, ſi
permanebunt, magis mihi videntur vota
facturi contra rempublicam, quam ar-
ma laturi. Alterum genus eſt eorum, 9
qui quanquam premuntur aere alieno,
dominationem tamen expectant: rerum
potiri volunt: honores, quos quieta re-
publica deſperant, perturbata conſequi
ſe poſſe arbitrantur. quibus hoc praeci-

Digitized by Google

piendum videtur, unum ſcilicet et idem, quod caeteris omnibus, ut deſperent, ſe id, quod conantur, conſequi poſſe. primum omnium me ipſum vigilare, adeſſe, providere reipublicae: deinde magnos animos eſſe in bonis viris, magnam concordiam, maximam multitudinem, magnas praeterea militum copias: deos denique immortales huic invicto populo, clariſſimo imperio, pulcherrimae urbi, contra tantam vim ſceleris, praeſentes auxilium eſſe laturos. quod ſi jam ſint id, quod cum ſummo furore cupiunt, adepti: num illi in cinere urbis, et ſanguine civium, quae mente conſcelerata ac nefaria concupierunt, ſe conſules, ac dictatores, aut etiam reges ſperant futuros? non vident id ſe cupere, quod ſi adepti fuerint, fugitivo alicui, aut gladiatori concedi ſit neceſſe? tertium genus eſt aetate jam affectum, ſed tamen exercitatione robuſtum: quo ex genere eſt ipſe Mallius, cui nunc Catilina ſuccedit. hi ſunt homines ex iis coloniis, quas Feſulis Sylla conſtituit: quas ego univerſas, civium eſſe optimorum, et fortiſſimorum virorum ſentio: ſed tamen hi ſunt

Digitized by Google

coloni, qui ſe inſperatis repentiniſque pecuniis ſumptuoſius inſolentiuſque jactarunt. hi dum aedificant, tanquam beati: dum praediis, lecticis, familiis magnis, conviviis apparatis delectantur, in tantum aes alienum inciderunt, ut, ſi ſalvi eſſe velint, Sylla ſit iis ab inferis excitandus. qui etiam nonnullos agreſtes, homines tenues atque egentes, in eandem illam ſpem rapinarum veterum impulerunt. quos ego utroſque, Quirites, in eodem genere praedatorum, direptorumque pono. ſed eos hoc moneo, deſinant furere, ac proſcriptiones et dictaturas cogitare. tantus enim illorum temporum dolor inuſtus eſt civitati, ut jam iſta non modo homines, ſed ne pecudes quidem mihi paſſurae eſſe videantur. Quartum 10
genus eſt ſane varium, et miſtum, et turbulentum: qui jampridem premuntur; qui nunquam emergent: qui partim inertia, partim male gerendo negotio, partim etiam ſumptibus, in vetere aere alieno vacillant: qui vadimoniis, judiciis, proſcriptionibus bonorum defatigati, permulti et ex urbe, et ex agris ſe in illa caſtra conferre dicuntur. hoſce ego non tam mili-

Digitized by Google

tes acres, quam infitiatores lentos eſſe arbitror. qui homines primum ſi ſtare non poſſunt, corruant: ſed ita, ut non modo civitas, ſed ne vicini quidem proximi ſentiant. nam illud non intelligo, quamobrem, ſi vivere honeſte non poſſunt, perire turpiter velint: aut cur minore dolore perituros ſe cum multis, quam ſi ſoli pereant, arbitrentur. quintum genus eſt parricidarum, ſicariorum, denique omnium facinoroſorum: quos ego a Catilina non revoco. nam neque divelli ab eo poſſunt: et pereant ſane in latrocinio, quoniam ſunt ita multi, ut eos capere carcer non poſſit. poſtremum autem genus eſt, non ſolum numero, verum etiam genere ipſo, atque vita: quod proprium eſt Catilinae, de ejus delectu, immo vero de complexu ejus, ac ſinu: quos pexo capillo, nitidos, aut imberbes, aut bene barbatos videtis: manicatis, et talaribus tunicis; velis amictos, non togis: quorum omnis induſtria vitae, et vigilandi labor in antelucanis coenis expromitur. in his gregibus omnes aleatores, omnes adulteri, omnes impuri, impudicique verſantur. hi pueri tam lepidi

Digitized by Google

ac delicati, non ſolum amare, et amari, neque cantare, et ſaltare, ſed etiam ſicas vibrare, et ſpargere venena didicerunt: qui niſi exeunt, niſi pereunt, etiamſi Catilina perierit, ſcitote hoc in republica ſeminarium Catilinarium futurum. veruntamen quid ſibi iſti miſeri volunt? num ſuas ſecum mulierculas ſunt in caſtra ducturi? quemadmodum autem illis carere poterunt, his praeſertim jam noctibus? quo autem pacto illi Apenninum, atque illas pruinas ac nives perferent? niſi idcirco ſe facilius hiemem toleraturos putant, quod nudi in conviviis ſaltare didicerunt. ô bellum magnopere pertimeſcendum, cum hanc ſit habiturus Catilina ſcortorum cohortem praetoriam. In- 11
ſtruite nunc, Quirites, contra has tam praeclaras Catilinae copias veſtra praeſidia, veſtroſque exercitus: et primum gladiatori illi confecto et ſaucio, conſules, imperatoreſque veſtros opponite: deinde contra illum naufragorum ejectam ac debilitatam manum, florem totius Italiae ac robur educite. jam vero urbes coloniarum ac municipiorum reſpondebunt Catilinae tumulis ſilveſtribus. neque ve-

Digitized by Google

ro caeteras copias, ornamenta, praeſidia veſtra, cum illius latronis inopia atque egeſtate conferre debeo. ſed, ſi, omiſſis his rebus omnibus, quibus nos ſuppeditamus, eget ille, ſenatu, equitibus Romanis, populo, urbe, aerario, vectigalibus, cuncta Italia, provinciis omnibus, exteris nationibus: ſi, inquam, his rebus omiſſis, ipſas cauſas, qui inter ſe confligunt, contendere velimus; ex eo ipſo, quam valde illi jaceant, intelligere poſſumus. ex hac enim parte pudor pugnat, illinc petulantia: hinc pudicitia, illinc ſtuprum: hinc fides, illinc fraudatio: hinc pietas, illinc ſcelus: hinc conſtantia, illinc furor: hinc honeſtas, illinc turpitudo: hinc continentia, illinc libido: denique aequitas, temperantia, fortitudo, prudentia, virtutes omnes, certant cum iniquitate, cum luxuria, cum ignavia, cum temeritate, cum vitiis omnibus: poſtremo copiae cum egeſtate, bona ratio cum perdita, mens ſana cum amentia, bona denique ſpes cum omnium rerum deſperatione confligit. in hujuſmodi certamine ac praelio, nonne, etiam ſi hominum ſtudia deficiant, dii ipſi immortales

cogent ab his praeclariſſimis virtutibus, tot et tanta vitia ſuperari? Quae cum 12
ita ſint, Quirites, vos, quemadmodum jam antea dixi, veſtra tecta cuſtodiis vigiliiſque defendite: mihi, ut urbi ſine veſtro motu, ac ſine ullo tumultu, ſatis eſſet praeſidii, conſultum ac proviſum eſt. coloni omnes, municipeſque veſtri, certiores a me facti de hac nocturna excurſione Catilinae, facile urbes ſuas, fineſque defendent: gladiatores, quam ſibi ille maximam manum, et certiſſimam fore putavit, quanquam meliore animo ſunt, quam pars patriciorum, poteſtate tamen noſtra continebuntur. Q. Metellus, quem ego proſpiciens hoc, in agrum Gallicanum Picenumque praemiſi, aut opprimet hominem, aut omnes ejus motus conatuſque prohibebit. reliquis autem de rebus conſtituendis, maturandis, agendis, jam ad ſenatum referemus, quem vocari videtis. nunc illos, qui in urbe remanſerunt, atque adeo qui contra urbis ſalutem, omniumque veſtrûm, in urbe a Catilina relicti ſunt, quanquam ſunt hoſtes, tamen quia nati ſunt cives, monitos etiam atque etiam volo. mea le-

nitas adhuc ſi cui ſolutior viſa eſt, hoc expectavit, ut id, quod latebat, erumperet. quod reliquum eſt, jam non poſſum oblivifci, meam hanc eſſe patriam, me horum eſſe conſulem: mihi aut cum his vivendum, aut pro his eſſe moriendum. nullus eſt portae cuſtos: nullus inſidiator viae: ſi qui exire volunt, conſulere ſibi poſſunt. qui vero in urbe ſe commoverit, cujus ego non modo factum, ſed inceptum ullum conatumve contra patriam deprehendero: ſentiet in hac urbe eſſe conſules vigilantes, eſſe egregios magiſtratus, eſſe fortem ſenatum, eſſe arma, eſſe carcerem, quem vindicem nefariorum ac manifeſtorum ſcelerum majores

13 noſtri eſſe voluerunt. Atque haec omnia ſic agentur, Quirites, ut res maximae minimo motu, pericula ſumma nullo tumultu, bellum inteſtinum ac domeſticum, poſt hominum memoriam crudeliſſimum ac maximum, me uno togato duce et imperatore, ſedetur. quod ego ſic adminiſtrabo, Quirites, ut, ſi ullo modo fieri poterit, ne improbus quidem quiſquam in hac urbe poenam ſui ſceleris ſufferat. ſed ſi vis manifeſtae audaciae,

Digitized by Google

ſi impendens patriae periculum me neceſſario de hac animi lenitate deduxerint; illud profecto perficiam, quod in tanto, et in tam inſidioſo bello vix optandum videtur, ut ne quis bonus intereat, paucorumque poena vos jam omnes ſalvi eſſe poſſitis. quae quidem ego neque mea prudentia, neque humanis conſiliis fretus pollicear vobis, Quirites: ſed multis, et non dubiis deorum immortalium ſignificationibus: quibus ego ducibus in hanc ſpem ſententiamque ſum ingreſſus: qui jam non procul, ut quondam ſolebant, ab extero hoſte, atque longinquo, ſed hîc praeſentes ſuo numine atque auxilio ſua templa, atque urbis tecta defendunt: quos vos, Quirites, precari, venerari, atque implorare debetis, ut, quam urbem pulcherrimam florentiſſimamque eſſe voluerunt, hanc omnibus hoſtium copiis, terra marique ſuperatis, a perditiſſimorum civium nefario ſcelere defendant.

Digitized by Google

IN

L. CATILINAM.

AD QUIRITES.

ORATIO XXI.

REmpublicam, Quirites, vitamque omnium veſtrûm, bona, fortunas, conjuges, liberoſque veſtros, atque hoc domicilium clariſſimi imperii, fortunatiſſimam pulcherrimamque urbem, hodierno die, deorum immortalium ſummo erga vos amore, laboribus, conſiliis, periculiſque meis, ex flamma atque ferro, ac pene ex faucibus fati ereptam, et vobis conſervatam ac reſtitutam videtis. et, ſi non minus nobis jucundi atque illuſtres ſunt ii dies, quibus conſervamur, quam illi, quibus naſcimur: quod ſalutis certa laetitia eſt, naſcendi incerta conditio: et quod ſine ſenſu naſcimur, cum volup-

Digitized by Google

tate conſervamur: profecto, quoniam il-
lum, qui hanc urbem condidit, Romu-
lum, ad deos immortales benevolentia,
famaque ſuſtulimus: eſſe apud vos poſ-
teroſque veſtros in honore debebit is,
qui eandem hanc urbem conditam am-
plificatamque ſervavit. nam totius ur-
bis templis, delubris, tectis, ac moeni-
bus ſubjectos prope jam ignes, circum-
datoſque reſtinximus: iidemque gladios
in rempublicam deſtrictos retudimus,
mucroneſque eorum a jugulis veſtris re-
jecimus. quae quoniam in ſenatu illuſ-
trata, patefacta, compertaque ſunt per
me, vobis jam exponam breviter, Quiri-
tes, ut et quanta, et quam manifeſta, et
qua ratione inveſtigata, et comprehenſa
ſint, vos, qui et ignoratis, et expectatis,
ſcire poſſitis. principio, ut Catilina pau-
cis ante diebus erupit ex urbe, cum ſce-
leris ſui ſocios, hujuſce nefarii belli acer-
rimos duces, Romae reliquiſſet: ſemper
vigilavi, et providi, Quirites, quemad-
modum in tantis, et tam abſconditis in-
ſidiis ſalvi eſſe poſſemus. Nam tum, 2
cum ex urbe Catilinam ejiciebam (non
enim jam vereor hujus verbi invidiam,

cum illa magis ſit timenda, quod vivus exierit) ſed tum, cum illum exterminari volebam; aut reliquam Conjuratorum manum ſimul exituram, aut eos, qui reſtitiſſent, infirmos ſine illo ac debiles fore putabam. atque ego, ut vidi, quos maximo furore et ſcelere eſſe inflammatos ſciebam, eos nobiſcum eſſe, et Romae remanſiſſe: in eo omnes dies noctesque conſumpſi, ut, quid agerent, quid molirentur, ſentirem ac viderem: ut, quoniam auribus veſtris, propter incredibilem magnitudinem ſceleris, minorem fidem faceret oratio mea, rem ita comprehenderem, ut tum demum animis ſaluti veſtrae provideretis, cum oculis maleficium ipſum videretis. itaque ut comperi, legatos Allobrogum, belli Tranſalpini, et tumultus Gallici excitandi cauſa, a P. Lentulo eſſe ſollicitatos, eoſque in Galliam ad ſuos cives, eodem itinere, cum literis mandatiſque, ad Catilinam eſſe miſſos, comitemque iis adjunctum Vulturcium, atque huic datas eſſe ad Catilinam literas: facultatem mihi oblatam putavi, ut, quod erat difficillimum, quodque ego ſemper optabam a diis immor-

Digitized by Google

talibus, tota res non ſolum a me, ſed eti-
am a ſenatu, et a vobis manifeſto depre-
henderetur. itaque heſterno die L. Flac-
cum, et C. Pontinum praetores fortiſſi-
mos, atque amantiſſimos reipublicae vi-
ros, ad me vocavi: rem omnem expoſui:
quid fieri placeret, oſtendi. illi autem,
qui omnia de republica praeclara atque
egregia ſentirent, ſine recuſatione, ac ſi-
ne ulla mora negotium ſuſceperunt,
et, cum adveſperaſceret, occulte ad pon-
tem Milvium pervenerunt: atque ibi in
proximis villis ita bipartiti fuerunt, ut
Tiberis inter eos, et pons intereſſet. e-
odem autem et ipſi ſine cujuſquam ſuſ-
picione, multos fortes viros eduxerunt,
et ego ex praefectura Reatina complures
delectos adoleſcentes, quorum opera u-
tor aſſidue in reipublicae praeſidio, cum
gladiis miſeram. interim tertia fere vi-
gilia exacta, cum jam pontem Milvium
magno comitatu legati Allobrogum in-
gredi inciperent, unaque Vulturcius, fit
in eos impetus: educuntur et ab illis gla-
dii, et a noſtris. res erat praetoribus no-
ta ſolis: ignorabatur a caeteris. Tum 3
interventu Pontini atque Flacci, pugna,

quae erat commiſſa, ſedatur. literae, quaecunque erant in eo comitatu, integris ſignis, praetoribus traduntur: ipſi comprehenſi, ad me, cum jam diluceſceret, deducuntur. atque horum omnium ſcelerum improbiſſimum machinatorem Cimbrum Gabinium, ſtatim ad me, nihildum ſuſpicantem, vocavi. deinde item arceſſitur L. Statilius, et poſt eum Cethegus, tardiſſime autem Lentulus venit, credo quod literis dandis, praeter conſuetudinem, proxima nocte vigilarat. cum vero ſummis ac clariſſimis hujus civitatis viris, qui, audita re, frequentes ad me mane convenerant, literas a me prius aperiri, quam ad ſenatum referrem, placeret; ne, ſi nihil eſſet inventum, temere a me tantus tumultus injectus civitati videretur; negavi me eſſe facturum, ut de periculo publico, non ad conſilium publicum rem integram deferrem. etenim, Quirites, ſi ea, quae erant ad me delata, reperta non eſſent: tamen ego non arbitrabar in tantis reipublicae periculis mihi eſſe nimiam diligentiam pertimeſcendam. ſenatum frequentem celeriter, ut vidiſtis, coëgi. atque interea ſtatim,

Digitized by Google

admonitu Allobrogum, C. Sulpicium,
praetorem,fortem virum, miſi,qui ex ae-
dibus Cethegi, ſi quid telorum eſſet, ef-
ferret. ex quibus ille maximum ſicarum
numerum, et gladiorum extulit. In- 4
troduxi Vulturcium ſine Gallis: fidem ei
publicam, juſſu ſenatûs, dedi: hortatus
ſum, ut ea, quae ſciret, ſine timore indi-
caret. tum ille, cum vix ſe ex magno ti-
more recepiſſet, dixit: a P. Lentulo ſe
habere ad Catilinam mandata et literas,
ut ſervorum praeſidio uteretur, et ad ur-
bem quamprimum cum exercitu accede-
ret: id autem eo conſilio, ut, cum urbem
omnibus ex partibus,quemadmodum de-
ſcriptum diſtributumque erat, incendiſ-
ſent, caedemque infinitam civium feciſ-
ſent, praeſto eſſet ille, qui et fugientes
exciperet,et ſe cum urbanis ducibus con-
jungeret. introducti autem Galli, jusju-
randum ſibi, et literas a P. Lentulo, Ce-
thego, Statilio ad ſuam gentem datas eſ-
ſe dixerunt: atque ita ſibi ab his, et a L.
Caſſio eſſe praeſcriptum, ut equitatum in
Italiam quam primum mitterent: pedeſ-
tres ſibi copias non defuturas: Lentulum
autem ſibi confirmaſſe, ex fatis Sibyllinis

Digitized by Google

aruſpicumque reſponſis, ſe eſſe tertium illum Cornelium,ad quem regnum hujus urbis,atque imperium pervenire eſſet neceſſe: Cinnam ante ſe, et Syllam fuiſſe: eundemque dixiſſe,fatalem hunc eſſe annum ad interitum hujus urbis atque imperii, qui eſſet decimus annus poſt virginum abſolutionem, poſt Capitolii autem incenſionem viceſimus. hanc autem Cethego cum caeteris controverſiam fuiſſe dixerunt, quod Lentulo et aliis, Saturnalibus caedem fieri, atque urbem incendi placeret; Cethego nimium id lon-
5 gum videri. Ac, ne longum ſit, Quirites, tabellas proferri juſſimus, quae a quoque dicebantur datae. primùm oſtendimus Cethego ſignum:cognovit. nos linum incidimus: legimus. erat ſcriptum ipſius manu; Allobrogum ſenatui, et populo, ſeſe, quae eorum legatis confirmaſſet, eſſe facturum: orare, ut item illi facerent, quae ſibi legati eorum recepiſſent.tum Cethegus,qui paulo ante aliquid de gladiis, ac ſicis, quae apud ipſum erant deprehenſae, reſpondiſſet, dixiſſetque, ſe ſemper bonorum ferramentorum ſtudioſum fuiſſe: recitatis literis de-

bilitatus atque abjectus, conſcientia convictus, repente conticuit. introductus Statilius, cognovit manum, et ſignum ſuum. recitatae ſunt tabellae in eandem fere ſententiam: confeſſus eſt. tum oſtendi tabellas Lentulo: et quaeſivi, cognoſceretne ſignum. annuit. eſt vero, inquam, ſignum quidem notum, imago avi tui, clariſſimi viri, qui amavit unice patriam, et cives ſuos; quae quidem te a tanto ſcelere etiam muta revocare debuit. leguntur eadem ratione ad ſenatum Allobrogum populumque literae. ſi quid de his rebus dicere vellet, feci poteſtatem. atque ille primo quidem negavit: poſt autem aliquanto, toto jam indicio expoſito atque edito, ſurrexit: quaeſivit a Gallis, quid ſibi eſſet cum iis: quamobrem domum ſuam veniſſent; itemque a Vulturcio. qui cum illi breviter, conſtanterque reſpondiſſent, per quem ad eum, quotieſque veniſſent: quaeſiſſentque ab eo, nihilne ſecum eſſet de fatis Sybillinis locutus: tum ille ſubito, ſcelere demens, quanta conſcientiae vis eſſet, oſtendit. nam, cum id poſſet infitiari, repente praeter opinionem omnium confeſ-

Digitized by Google

ſus eſt. ita eum non modo ingenium illud, et dicendi exercitatio, qua ſemper valuit, ſed etiam propter vim ſceleris manifeſti atque deprehenſi, impudentia, qua ſuperabat omnes, improbitaſque defecit. Vulturcius vero ſubito proferri literas, atque aperiri juſſit, quas ſibi a Lentulo ad Catilinam datas eſſe dicebat. atque ibi vehementiſſime perturbatus Lentulus, tamen et ſignum ſuum, et manum cognovit. erant autem ſcriptae ſine nomine, ſed ita: ‘ qui ſim, ex eo, quem ad te miſi, cognoſces. cura, ut vir ſis, et cogita, quem in locum ſis progreſſus: et vide, quid jam tibi ſit neceſſe. cura, ut omnium tibi auxilia adjungas, etiam infimorum.’ Gabinius deinde introductus, cum primo impudenter reſpondere coepiſſet, ad extremum nihil ex iis, quae Galli inſimulabant, negavit. ac mihi quidem, Quirites, cum illa certiſſima ſunt viſa argumenta atque indicia ſceleris, tabellae, ſigna, manus, denique uniuſcujuſque confeſſio: tum multo illa certiora, color, oculi, vultus, taciturnitas. ſic enim obſtupuerant, ſic terram intuebantur, ſic furtim nonnunquam in-

Digitized by Google

ter ſe aſpiciebant, ut non jam ab aliis in-
dicari, ſed indicare ſe ipſi viderentur.
Indiciis expoſitis, atque editis, Quirites, 6
ſenatum conſului, de ſumma reipublicae
quid fieri placeret. dictae ſunt a princi-
pibus acerrimae ac fortiſſimae ſententiae,
quas ſenatus ſine ulla varietate eſt conſe-
cutus. et quoniam nondum eſt perſcrip-
tum ſenatûs conſultum, ex memoria vo-
bis, Quirites, quid ſenatus cenſuerit, ex-
ponam. primum mihi gratiae verbis am-
pliſſimis aguntur, quod virtute, conſilio,
providentia mea, reſpublica periculis ſit
maximis liberata: deinde L. Flaccus, et
C. Pontinus praetores, quod eorum o-
pera forti fidelique uſus eſſem, merito ac
jure laudantur: atque etiam viro forti,
collegae meo, laus impertitur, quod eos,
qui hujus conjurationis participes fuiſ-
ſent, a ſuis et reipublicae conſiliis remo-
viſſet. atque ita cenſuerunt, ut P. Len-
tulus, cum ſe praetura abdicaſſet, tum in
cuſtodiam traderetur: itemque uti C. Ce-
thegus, L. Statilius, P. Gabinius, qui om-
nes praeſentes erant, in cuſtodiam tra-
derentur: atque idem hoc decretum eſt
in L. Caſſium, qui ſibi procurationem in-

cendendae urbis depopoſcerat: in M. Caeparium, cui, ad ſollicitandos paſtores, Apuliam eſſe attributam erat indicatum: in P. Furium, qui eſt ex his coloniis, quas Feſulas L. Sylla deduxit: in Q. Magium Chilonem, qui una cum hoc Furio ſemper erat in hac Allobrogum ſollicitatione verſatus: in P. Umbrenum, libertinum hominem, a quo primum Gallos ad Gabinium perductos eſſe conſtabat. atque ea lenitate ſenatus eſt uſus, Quirites, ut ex tanta conjuratione, tantaque vi ac multitudine domeſticorum hoſtium, novem hominum perditiſſimorum poenâ, republicâ conſervatâ, reliquorum mentes ſanari poſſe arbitraretur. atque etiam ſupplicatio diis immortalibus, pro ſingulari eorum merito, meo nomine decreta eſt, Quirites: quod mihi primum poſt hanc urbem conditam togato contigit: et his decreta verbis eſt, ‘ quod ‘ urbem incendiis, caede cives, Italiam ‘ bello liberaſſem.’ quae ſupplicatio ſi cum caeteris conferatur, Quirites, hoc interſit; quod caeterae bene geſtâ, haec una, conſervatâ republicâ, conſtituta eſt. atque illud, quod faciendum primum fuit,

Digitized by Google

factum atque tranſactum eſt. nam P. Len-
tulus, quanquam patefactus indiciis et
confeſſionibus ſuis, judicio ſenatûs, non
modo praetoris jus, verum etiam civis a-
miſerat; tamen magiſtratu ſe abdicavit: ut,
quae religio C. Mario, clariſſimo viro, non
fuerat, quo minus C. Glauciam, de quo
nihil nominatim erat decretum, praeto-
rem occideret, ea nos religione in priva-
to P. Lentulo puniendo liberaremur.
Nunc, quoniam, Quirites, ſceleratiſſimi 7
periculoſiſſimique belli nefarios duces
captos jam et comprehenſos tenetis, ex-
iſtimare debetis, omnes Catilinae copias,
omnes ſpes, atque opes, his depulſis ur-
bis periculis, concidiſſe. quem quidem
ego cum ex urbe pellebam, hoc provide-
bam animo, Quirites, remoto Catilina,
nec mihi eſſe P. Lentuli ſomnum, nec L.
Caſſii adipem, nec Cethegi furioſam te-
meritatem pertimeſcendam. ille erat unus
timendus ex his omnibus, ſed tamdiu,
dum moenibus urbis continebatur. om-
nia norat, omnium aditus tenebat; ap-
pellare, tentare, ſollicitare poterat, au-
debat: erat ei conſilium ad facinus ap-
tum: conſilio autem neque lingua, ne-

Digitized by Google

que manus deerat. jam ad caeteras res conficiendas certos homines delectos ac deſcriptos habebat. neque vero cum aliquid mandaverat, confectum putabat. nihil erat, quod non ipſe obiret, occurreret, vigilaret, laboraret: frigus, ſitim, famem ferre poterat. hunc ego hominem tam acrem, tam paratum, tam audacem, tam callidum, tam in ſcelere vigilantem, tam in perditis rebus diligentem, niſi ex domeſticis inſidiis in caſtrenſe latrocinium compuliſſem, (dicam id, quod ſentio, Quirites) non facile hanc tantam molem mali a cervicibus veſtris depuliſſem. non ille vobis Saturnalia conſtituiſſet, neque tanto ante exitium ac fati diem reipublicae denuntiaſſet, neque commiſiſſet, ut ſignum, ut literae ſuae teſtes denique manifeſti ſceleris deprehenderentur. quae nunc, illo abſente, ſic geſta ſunt, ut nullum in privata domo furtum unquam ſit tam palam inventum, quam haec tanta in rempublicam conjuratio manifeſtò inventa atque deprehenſa eſt. quod ſi Catilina in urbe ad hanc diem remanſiſſet: quanquam, quoad fuit, omnibus ejus conſiliis occurri, atque obſtiti, tamen, ut

Digitized by Google

leviſſime dicam, dimicandum nobis cum
illo fuiſſet, neque nos unquam, dum ille
in urbe hoſtis fuiſſet, tantis periculis rem-
publicam, tanta pace, tanto otio, tanto
ſilentio, liberaſſemus. Quanquam haec 8
omnia, Quirites, ita ſunt a me admini-
ſtrata, ut deorum immortalium nutu at-
que conſilio et geſta, et proviſa eſſe vide-
antur. idque cùm conjecturâ conſequi
poſſumus, quod vix videtur humani con-
ſilii tantarum rerum gubernatio eſſe po-
tuiſſe: tum vero ita praeſentes his tem-
poribus opem et auxilium nobis tule-
runt, ut eos pene oculis videre poſſemus.
nam, ut illa omittam, viſas nocturno tem-
pore ab occidente, faces, ardoremque
coeli, ut fulminum jactus, ut terrae mo-
tus relinquam, ut omittam caetera, quae
tam multa, nobis conſulibus, facta ſunt,
ut haec, quae nunc fiunt, canere dii im-
mortales viderentur: hoc certe, Quiri-
tes, quod ſum dicturus, neque praeter-
mittendum, neque relinquendum eſt.
nam profecto memoria tenetis, Cotta, et
Torquato conſulibus, complures in Ca-
pitolio turres de coelo eſſe percuſſas, cum
et ſimulacra deorum immortalium de-

Digitized by Google

pulſa ſunt, et ſtatuae veterum hominum dejectae, et legum aera liquefacta. tactus eſt etiam ille, qui hanc urbem condidit, Romulus: quem inauratum in Capitolio parvum atque lactentem, uberibus lupinis inhiantem, fuiſſe meminiſtis. quo quidem tempore cum aruſpices ex tota Etruria conveniſſent, caedes, atque incendia, et legum interitum, et bellum civile, ac domeſticum, et totius urbis atque imperii occaſum appropinquare dixerunt, niſi dii immortales omni ratione placati, ſuo numine prope fata ipſa flexiſſent. itaque illorum reſponſis tunc et ludi decem per dies facti ſunt, neque res ulla, quae ad placandum deos pertineret, praetermiſſa eſt: iidemque juſſerunt, ſimulacrum Jovis facere majus, et in excelſo collocare, et contra, atque ante fuerat, ad orientem convertere: ac ſe ſperare dixerunt, ſi illud ſignum, quod videtis, ſolis ortum, et forum curiamque conſpiceret, fore, ut ea conſilia, quae clam eſſent inita contra ſalutem urbis atque imperii, illuſtrarentur, ut a ſenatu populoque Romano perſpici poſſent. atque illud ita collocandum conſules illi

Digitized by Google

ſtatuerunt: ſed tanta fuit operis tarditas,
ut neque a ſuperioribus conſulibus, ne-
que a nobis ante hodiernum diem collo-
caretur. Hîc quis poteſt eſſe, Quiri- 9
tes, tam averſus a vero, tam praeceps,
tam mente captus, qui neget, haec om-
nia, quae videmus, praecipueque hanc
urbem, deorum immortalium nutu at-
que poteſtate adminiſtrari? etenim cum
eſſet ita reſponſum, caedes, incendia, in-
teritumque reipublicae comparari, et ea
per cives, quae tum propter magnitudi-
nem ſcelerum nonnullis incredibilia vi-
debantur: ea non modo cogitata a neſa-
riis civibus, verum etiam ſuſcepta eſſe
ſenſiſtis. illud vero nonne ita praeſens
eſt, ut nutu Jovis Optimi Maximi factum
eſſe videatur, ut, cum hodierno die ma-
ne per forum meo juſſu et conjurati, et
eorum indices in aedem Concordiae du-
cerentur, eo ipſo tempore ſignum ſtatue-
retur? quo collocato, atque ad vos, ſe-
natumque converſo, omnia et ſenatus,
et vos, quae erant contra ſalutem omni-
um cogitata, illuſtrata, et patefacta vi-
diſtis. quo etiam majore ſunt iſti odio,
ſupplicioque digni, qui non ſolum veſ-

tris domiciliis atque tectis, ſed etiam deorum templis atque delubris ſunt funeſtos ac nefarios ignes inferre conati. quibus ego ſi me reſtitiſſe dicam, nimium mihi ſumam, et non ſim ferendus. ille, ille Jupiter reſtitit: ille Capitolium, ille haec templa, ille hanc urbem, ille vos omnes ſalvos eſſe voluit. diis ego immortalibus ducibus hanc mentem, Quirites, voluntatemque ſuſcepi, atque ad haec tanta indicia perveni. jam vero illa Allobrogum ſollicitatio, ſic a Lentulo caeteriſque domeſticis hoſtibus, tanta res, tam dementer credita et ignotis, et barbaris, commiſſaeque literae nunquam eſſent profecto, niſi a diis immortalibus huic tantae audaciae conſilium eſſet ereptum. quid vero? ut homines Galli ex civitate male pacata, quae gens una reſtat, quae populo Romano bellum facere et poſſe, et non nolle videatur, ſpem imperii et rerum ampliſſimarum ultro ſibi a patriciis hominibus oblatam negligerent, veſtramque ſalutem ſuis opibus anteponerent: id nonne divinitus factum eſſe putatis? praeſertim qui nos non pugnando, ſed tacendo ſuperare potuerunt? Quam-

obrem, Quirites, quoniam ad omnia pulvinaria ſupplicatio decreta eſt, celebratote illos dies cum conjugibus ac liberis veſtris. nam multi ſaepe honores diis immortalibus juſti habiti ſunt, ac debiti, ſed profecto juſtiores nunquam. erepti enim eſtis ex crudeliſſimo ac miſerrimo interitu, et erepti ſine caede, ſine ſanguine, ſine exercitu, ſine dimicatione. togati, me uno togato duce, et imperatore, viciſtis. etenim recordamini, Quirites, omnes civiles diſſenſiones, neque ſolum eas, quas audiſtis, ſed et has, quas voſmetipſi meminiſtis, et vidiſtis. L. Sylla P. Sulpicium oppreſſit: ex urbe ejecit C. Marium, cuſtodem hujus urbis: multoſque fortes viros partim ejecit ex civitate, partim interemit. Cn. Octavius, conſul, armis ex urbe collegam ſuum expulit: omnis hic locus acervis corporum, et civium ſanguine redundavit. ſuperavit poſtea Cinna cum Mario: tum vero, clariſſimis viris interfectis, lumina civitatis extincta ſunt. ultus eſt hujus victoriae crudelitatem poſtea Sylla: ne dici quidem opus eſt, quanta diminutione civium, et quanta calamitate reipublicae.

Digitized by Google

diſſenſit M. Lepidus a clariſſimo et fortiſſimo viro Q. Catulo: attulit non tam ipſius interitus reipublicae luctum, quam caeterorum. atque illae diſſenſiones erant hujuſmodi, Quirites, quae non ad delendam, ſed ad commutandam rempublicam pertinerent. non illi nullam eſſe rempublicam, ſed in ea, quae eſſet, ſe eſſe principes: neque hanc urbem conflagrare, ſed ſe in hac urbe florere voluerunt. atque illae tamen omnes diſſenſiones, quarum nulla exitium reipublicae quaeſivit, ejuſmodi fuerunt, ut non reconciliatione concordiae, ſed internecione civium dijudicatae ſint. in hoc autem uno poſt hominum memoriam maximo, crudeliſſimoque bello, quale bellum nulla unquam barbaria cum ſua gente geſſit, quo in bello lex haec fuit a Lentulo, Catilina, Caſſio, Cethego conſtituta, ut omnes, qui ſalva urbe ſalvi eſſe poſſent, in hoſtium numero ducerentur, ita me geſſi, Quirites, ut omnes ſalvi conſervaremini: et, cum hoſtes veſtri tantum civium ſuperfuturum putaſſent, quantum infinitae caedi reſtitiſſet; tantum autem urbis, quantum flamma obire non potuiſ-

Digitized by Google

ſet: et urbem, et cives integros incolu-
meſque ſervavi. Quibus pro tantis re- 11
bus, Quirites, nullum ego a vobis prae-
mium virtutis, nullum inſigne honoris,
nullum monumentum laudis poſtulo,
praeterquam hujus diei memoriam ſem-
piternam. in animis ego veſtris omnes
triumphos meos, omnia ornamenta ho-
noris, monumenta gloriae, laudis inſig-
nia, condi et collocari volo. nihil me
mutum poteſt delectare, nihil tacitum,
nihil denique hujuſmodi, quod etiam mi-
nus digni aſſequi poſſint. memoria veſ-
tra, Quirites, noſtrae res alentur, ſermo-
nibus creſcent, literarum monumentis
inveteraſcent, et corroborabuntur: ean-
demque diem intelligo, quam ſpero ae-
ternam fore, et ad ſalutem urbis, et ad
memoriam conſulatus mei, propagatam:
unoque tempore in hac republica duos
cives extitiſſe, quorum alter fines veſtri
imperii, non terrae, ſed coeli regionibus
terminaret; alter ejuſdem imperii domi-
cilium, ſedemque ſervaret. Sed, quo- 12
niam earum rerum, quas ego geſſi, non
eſt eadem fortuna atque conditio, quae
illorum, qui externa bella geſſerunt:

Digitized by Google

quod mihi vivendum ſit cum illis, quos vici ac ſubegi; iſti hoſtes aut interfectos, aut oppreſſos reliquerunt: veſtrum eſt, Quirites, ſi caeteris recta ſua facta proſunt, mihi mea ne quando obſint, providere. mentes enim hominum audaciſſimorum ſceleratae ac nefariae ne vobis nocere poſſent, ego providi: ne mihi noceant, veſtrum eſt providere. quanquam, Quirites, mihi quidem ipſi nihil jam ab iſtis noceri poteſt. magnum enim eſt in bonis praeſidium, quod mihi in perpetuum comparatum eſt: magna in republica dignitas, quae me ſemper tacita defendet: magna vis eſt conſcientiae, quam qui negligent, cum me violare volent, ſe ipſi indicabunt. eſt etiam in nobis is animus, Quirites, ut non modo nullius audaciae cedamus, ſed etiam omnes improbos ultro ſemper laceſſamus. quod ſi omnes impetus domeſticorum hoſtium depulſi a vobis, ſe in me unum converterint: vobis erit providendum, Quirites, qua conditione poſthac eos eſſe velitis, qui ſe pro ſalute veſtra obtulerint invidiae, periculiſque omnibus. mihi quidem ipſi quid eſt, quod jam ad vitae fruc-

Digitized by Google

tum poſſit acquiri, praeſertim cum neque in honore veſtro, neque in gloria virtutis, quidquam videam altius, quo quidem mihi libeat aſcendere? illud perficiam profecto, Quirites, ut ea, quae geſſi in conſulatu, privatus tuear, atque ornem: ut, ſi qua eſt invidia in conſervanda republica ſuſcepta, laedat invidos, mihi valeat ad gloriam. denique ita me in republica tractabo, ut meminerim ſemper quae geſſerim, curemque, ut ea virtute, non caſu, geſta eſſe videantur. vos, Quirites, quoniam jam nox eſt, veneramini illum Jovem, cuſtodem hujus urbis, ac veſtrum, atque in veſtra tecta diſcedite: et ea, quanquam jam periculum eſt depulſum, tamen aeque ac priori nocte, cuſtodiis, vigiliiſque defendite. id ne vobis diutius faciendum ſit, atque ut in perpetua pace eſſe poſſitis, providebo.

Digitized by Google

IN

L. CATILINAM.

IN SENATU.

ORATIO XXII.

Video, Patres conſcripti, in me omnium veſtrûm ora atque oculos eſſe converſos. video vos non ſolum de veſtro, ac reipublicae, verum etiam, ſi id depulſum ſit, de meo periculo eſſe ſollicitos. eſt mihi jucunda in malis, et grata in dolore, veſtra erga me voluntas: ſed eam, per deos immortales! quaeſo, deponite, atque obliti ſalutis meae, de vobis, ac de liberis veſtris cogitate. mihi quidem ſi haec conditio conſulatûs data eſt, ut omnes acerbitates, omnes dolores, cruciatuſque perferrem: feram non ſolum fortiter, ſed etiam libenter, dummodo meis laboribus, vobis populoque

Digitized by Google

Romano dignitas, ſaluſque pariatur. ego ſum ille conſul, Patres conſcripti, cui non forum, in quo omnis aequitas continetur: non campus, conſularibus auſpiciis conſecratus: non curia, ſummum auxilium omnium gentium: non domus, commune perfugium: non lectus, ad quietem datus: non denique haec ſedes honoris, ſella curulis, unquam vacua mortis periculo, atque inſidiis fuit. ego multa tacui, multa pertuli, multa conceſſi, multa meo quodam dolore, in veſtro timore, ſanavi. nunc, ſi hunc exitum conſulatûs mei dii immortales eſſe voluerunt, ut vos, Patres conſcripti, populumque Romanum ex caede miſera, conjuges, liberoſque veſtros, virgineſque Veſtales ex acerbiſſima vexatione: templa atque delubra, hanc pulcherrimam patriam omnium noſtrûm ex foediſſima flamma: totam Italiam ex bello et vaſtitate eriperem: quaecunque mihi uni proponetur fortuna, ſubeatur. etenim, ſi P. Lentulus ſuum nomen, inductus a vatibus, fatale ad perniciem reipublicae fore putavit: cur ego non laeter meum conſulatum ad ſalutem reipublicae prope fa-

Digitized by Google

2 talem extitiſſe? Quare, Patres conſcripti, conſulite vobis, proſpicite patriae, conſervate vos, conjuges, liberos, fortunaſque veſtras: populi Romani nomen, ſalutemque defendite: mihi parcere, ac de me cogitare deſinite. nam primum debeo ſperare, omnes deos, qui huic urbi praeſident, pro eo mihi, ac mereor, relaturos gratiam eſſe. deinde, ſi quid obtigerit, aequo animo, paratoque moriar. neque enim turpis mors forti viro poteſt accidere, neque immatura conſulari, nec miſera ſapienti. nec tamen ego ſum ille ferreus, qui fratris cariſſimi, atque amantiſſimi praeſentis moerore non movear, horumque omnium lacrymis, a quibus me circumſeſſum videtis. neque meam mentem non domum ſaepe revocat exanimata uxor, abjecta metu filia, et parvulus filius, quem mihi videtur amplecti reſpublica tanquam obſidem conſulatus mei: neque ille, qui expectans hujus exitum diei, adſtat in conſpectu meo gener. moveor his rebus omnibus, ſed in eam partem, ut ſalvi ſint vobiſcum omnes, etiam ſi vis aliqua me oppreſſerit, potius, quàm et illi, et nos una cum

Digitized by Google

republica pereamus. quare, Patres conſcripti, incumbite ad reipublicae ſalutem: circumſpicite omnes procellas, quae impendent, niſi providetis. non Tib. Gracchus, qui iterum tribunus plebis fieri voluit: non C. Gracchus, qui agrarios concitare conatus eſt: non L. Saturninus, qui C. Memmium occîdit, in diſcrimen aliquod, atque in veſtrae ſeveritatis judicium adducitur. tenentur ii, qui ad urbis incendium, ad veſtrûm omnium caedem, ad Catilinam accipiendum, Romae reſtiterunt. tenentur literae, ſigna, manus, denique uniuſcujuſque confeſſio. ſollicitantur Allobroges: ſervitia excitantur: Catilina arceſſitur: id eſt initum conſilium, ut, interfectis omnibus, nemo ne ad deplorandum quidem reipublicae nomen, atque ad lamentandam tanti imperii calamitatem relinquatur. Haec 3 omnia indices detulerunt, rei confeſſi ſunt, vos multis jam judiciis judicaſtis. primum, quod mihi gratias egiſtis ſingularibus verbis: et mea virtute atque diligentia, perditorum hominum patefactam eſſe conjurationem decreviſtis. deinde quod P. Lentulum, ut ſe abdicaret prae-

turâ, coëgiſtis: tum quod eum, et caeteros, de quibus judicaſtis, in cuſtodiam dandos cenſuiſtis: maximeque quod meo nomine ſupplicationem decreviſtis, qui honos togato habitus ante me eſt nemini. poſtremo heſterno die praemia legatis Allobrogum, Titoque Vulturcio dediſtis ampliſſima. quae ſunt omnia ejuſmodi, ut ii, qui in cuſtódiam nominatim dati ſunt, ſine ulla dubitatione a vobis damnati eſſe videantur. ſed ego inſtitui referre ad vos, Patres conſcripti, tanquam integrum, et de facto, quid judicetis; et de poena, quid cenſeatis. illa praedicam, quae ſunt conſulis. ego magnum in republica verſari furorem, et nova quaedam miſceri, et concitari mala jampridem videbam: ſed hanc tantam, tam exitioſam haberi conjurationem a civibus, núnquam putavi. nunc, quidquid eſt, quocunque veſtrae ſe mentes inclinant, atque ſententiae, ſtatuendum vobis ante noctem eſt. quantum facinus ad vos delatum ſit, videtis. huic ſi paucos putatis affines eſſe, vehementer erratis. latius opinione diſſeminatum eſt hoc malum: manavit non ſolum per Italiam,

Digitized by Google

verum etiam tranſcendit Alpes, et obſcu-
re ſerpens, multas jam provincias occu-
pavit. id opprimi ſuſtentando, ac prola-
tando, nullo pacto poteſt. quacunque
ratione placet, celeriter vobis vindican-
dum eſt. Video duas adhuc eſſe ſen- 4
tentias: unam D. Silani, qui cenſet, eos,
qui haec delere conati ſunt, morte eſſe
multandos: alteram C. Caeſaris, qui mor-
tis poenam removet, caeterorum ſuppli-
ciorum omnes acerbitates amplectitur.
uterque et pro ſua dignitate, et pro re-
rum magnitudine in ſumma ſeveritate
verſatur. alter eos, qui nos omnes, qui
populum Romanum vitâ privare conati
ſunt, qui delere imperium, qui populi Ro-
mani nomen extinguere, punctum tem-
poris frui vitâ, et hoc communi ſpiritu,
non putat oportere: atque hoc genus poe-
nae ſaepe in improbos cives in hac re-
publica eſſe uſurpatum recordatur. alter
intelligit, mortem a diis immortalibus
non eſſe ſupplicii cauſa conſtitutam: ſed
aut neceſſitatem naturae, aut laborum ac
miſeriarum quietem eſſe. itaque eam ſa-
pientes nunquam inviti, fortes etiam ſae-
pe libenter oppetiverunt. vincula vero;

Digitized by Google

et ea ſempiterna, certe ad ſingularem poe-
nam nefarii ſceleris inventa ſunt. ita-
que municipiis diſpertiri jubet. habere
videtur iſta res iniquitatem, ſi imperare
velis: difficultatem, ſi rogare. decerna-
tur tamen, ſi placet. ego enim ſuſcipi-
am, et, ut ſpero, reperiam, qui id, quod
ſalutis omnium cauſa ſtatueritis, non pu-
tet eſſe ſuae dignitatis recuſare. adjungit
gravem poenam municipibus, ſi quis e-
orum vincula ruperit: horribiles cuſto-
dias circumdat, et digna ſcelere homi-
num perditorum ſancit, ne quis eorum
poenam, quos condemnat, aut per ſena-
tum, aut per populum levare poſſit. eri-
pit etiam ſpem, quae ſola hominem in mi-
ſeriis conſolari ſolet. bona praeterea pub-
licari jubet: vitam ſolam relinquit nefa-
riis hominibus: quam ſi eripuiſſet, mul-
tas uno dolore, animi atque corporis, et
omnes ſcelerum poenas ademiſſet. ita-
que, ut aliqua in vita formido improbis
eſſet poſita, apud inferos ejuſmodi quae-
dam illi antiqui ſupplicia impiis conſti-
tuta eſſe voluerunt: quod videlicet intel-
ligebant, his remotis, non eſſe mortem
5 ipſam pertimeſcendam. Nunc, Patres

Digitized by Google

conſcripti, ego mea video quid interſit. ſi eritis ſecuti ſententiam C. Caeſaris: quoniam hanc is in republica viam, quae popularis habetur, ſecutus eſt, fortaſſe minus erunt, hoc auctore et cognitore hujuſce ſententiae, mihi populares impetus pertimeſcendi. ſin illam alteram: neſcio, an amplius mihi negotii contrahatur. ſed tamen meorum periculorum rationes utilitas reipublicae vincat. habemus enim a C. Caeſare, ſicut ipſius dignitas, et majorum ejus amplitudo poſtulabat, ſententiam, tanquam obſidem perpetuae in rempublicam voluntatis. intellectum eſt, quid interſit inter lenitatem concionatorum, et animum verè popularem, ſaluti populi conſulentem. video de iſtis, qui populares haberi volunt, abeſſe non neminem, ne de capite videlicet civium Romanorum ſententiam ferat. is et nudiuſtertius in cuſtodiam cives Romanos dedit, et ſupplicationem mihi decrevit, et indices heſterno die maximis praemiis affecit. jam hoc nemini dubium eſt, qui reo cuſtodiam, quaeſitori gratulationem, indici praemium decrevit, quid de tota re et cauſa judicarit.

Digitized by Google

at vero C. Caeſar intelligit, legem Sem-
proniam eſſe de civibus Romanis conſti-
tutam : qui autem reipublicae ſit hoſtis,
eum civem eſſe nullo modo poſſe : de-
nique ipſum latorem legis Semproniae,
juſſu populi poenas reipublicae depen-
diſſe. idem etiam ipſum Lentulum largi-
torem, et prodigum, non putat, cum de
pernicie populi Romani, exitio hujus ur-
bis, tam acerbe, tamque crudeliter cogita-
rit, appellari poſſe popularem. itaque ho-
mo mitiſſimus, atque leniſſimus non du-
bitat P. Lentulum aeternis tenebris vin-
culiſque mandare; et ſancit in poſterum,
ne quis hujus ſupplicio levando ſe jacta-
re, et in pernicie populi Romani poſthac
popularis eſſe poſſit. adjungit etiam pub-
licationem bonorum, ut omnes animi
cruciatus, et corporis, etiam egeſtas ac
6 mendicitas conſequatur. Quamobrem
ſive hoc ſtatueritis: dederitis mihi comi-
tem ad concionem, populo Romano ca-
rum atque jucundum. ſive Silani ſenten-
tiam ſequi malueritis : facile me, atque
vos a crudelitatis vituperatione defende-
tis ; atque obtinebo, eam multo levio-
rem fuiſſe. quanquam, Patres conſcrip-

ti, quae poteſt eſſe in tanti ſceleris im-manitate punienda crudelitas? ego enim de meo ſenſu judico. nam ita mihi ſalva republica vobiſcum perfrui liceat, ut ego, quod in hac cauſa vehementior ſum, non atrocitate animi moveor, (quis enim eſt me mitior?) ſed ſingulari quadam humanitate, et miſericordia. videor enim hanc mihi urbem videre, lucem orbis terrarum, atque arcem omnium gentium, ſubito uno incendio concidentem: cerno animo ſepulta in patria miſeros atque inſepultos acervos civium: verſatur mihi ante oculos aſpectus Cethegi, et furor, in veſtra caede bacchantis. cum vero mihi propoſui regnantem Lentulum, ſicut ipſe ſe ex fatis ſperaſſe confeſſus eſt; purpuratum eſſe hunc Gabinium; cum exercitu veniſſe Catilinam; tum lamentationem matrum familiâs, tum fugam virginum atque puerorum, ac vexationem virginum Veſtalium perhorreſco: et, quia mihi vehementer haec videntur miſera atque miſeranda, idcirco in eos, qui ea perficere voluerunt, me ſeverum vehementemque praebeo. etenim quaero, ſi quis paterfamiliâs, liberis ſuis

Digitized by Google

a ſervo interfectis, uxore occiſa, incenſa domo, ſupplicium de ſervo non quam acerbiſſimum ſumpſerit: utrum is clemens, ac miſericors, an inhumaniſſimus et crudeliſſimus eſſe videatur? mihi vero importunus ac ferreus, qui non dolore ac cruciatu nocentis, ſuum dolorem cruciatumque lenierit. ſic nos in his hominibus, qui nos, qui conjuges, qui liberos noſtros trucidare voluerunt: qui ſingulas uniuſcujuſque noſtrûm domos, et hoc univerſum reipublicae domicilium delere conati ſunt: qui id egerunt, ut gentem Allobrogum in veſtigiis hujus urbis, atque in cinere deflagrati imperii collocarent: ſi vehementiſſimi fuerimus, miſericordes habebimur: ſin remiſſiores eſſe voluerimus, ſummae nobis crudelitatis in patriae, civiumque pernicie fama ſubeunda eſt. niſi vero cuipiam L. Caeſar, vir fortiſſimus, et amantiſſimus reipublicae, crudelior nudiuſtertius viſus eſt, cum ſororis ſuae, foeminae lectiſſimae, virum praeſentem, et audientem, vita privandum eſſe dixit: cum avum juſſu conſulis interfectum, filiumque ejus impuberem, legatum a patre miſſum, in carcere ne-

Digitized by Google

catum eſſe dixit. quorum, quod ſimile
factum? quod initum delendae reipubli-
cae conſilium? largitionis voluntas tum
in republica verſata eſt, et partium quae-
dam contentio. atque illo tempore hu-
jus avus Lentuli, clariſſimus vir, arma-
tus Gracchum eſt perſecutus: ille eti-
am grave tum vulnus accepit, ne quid de
ſumma dignitate reipublicae minueretur.
hic ad evertenda fundamenta reipubli-
cae Gallos arceſſivit, ſervitia concitavit,
Catilinam evocavit, attribuit nos truci-
dandos Cethego, caeteros cives interfi-
ciendos Gabinio, urbem inflammandam
Caſſio, totam Italiam vaſtandam diripien-
damque Catilinae. vereamini, cenſeo, ne
in hoc ſcelere tam immani ac nefando
nimis aliquid ſevere ſtatuiſſe videamini;
cum multo magis ſit verendum, ne remiſ-
ſione poenae crudeles in patriam, quam
ne ſeveritate animadverſionis nimis ve-
hementes in acerbiſſimos hoſtes fuiſſe vi-
deamur. Sed quae exaudio, Patres 7
conſcripti, diſſimulare non poſſum. jac-
tantur enim voces, quae perveniunt ad
aures meas, eorum, qui vereri viden-
tur, ut habeam ſatis praeſidii ad ea, quae

Digitized by Google

vos ſtatueritis hodierno die, tranſigenda. omnia et proviſa, et parata, et conſtituta ſunt, Patres conſcripti, cùm mea ſumma cura atque diligentia, tum multo etiam majore populi Romani ad ſummum imperium retinendum, et ad communes fortunas conſervandas voluntate. omnes adſunt omnium ordinum homines, omnium denique aetatum: plenum eſt forum, plena templa circa forum, pleni omnes aditus hujus loci ac templi. cauſa enim eſt poſt urbem conditam haec inventa ſola, in qua omnes ſentirent unum atque idem, praeter eos, qui cum ſibi viderent eſſe pereundum, cum omnibus potius, quam ſoli perire voluerunt. hoſce ego homines excipio, et ſecerno libenter: neque enim in improborum civium, ſed in acerbiſſimorum hoſtium numero habendos puto. caeteri vero, dii immortales! qua frequentia, quo ſtudio, qua virtute ad communem dignitatem ſalutemque conſentiunt? quid ego hîc equites Romanos commemorem? qui vobis ita ſummam ordinis conſiliique concedunt, ut vobiſcum de amore reipublicae certent: quos ex multorum

Digitized by Google

annorum diſſenſione ad hujus ordinis ſo-
cietatem concordiamque revocatos; ho-
diernus dies vobiſcum, atque haec cauſa
conjungit: quam conjunctionem ſi in
conſulatu confirmatam meo, perpetuam
in republica tenuerimus; confirmo vo-
bis, nullum poſthac malum civile ac do-
meſticum ad ullam reipublicae partem eſ-
ſe venturum. pari ſtudio defendendae
reipublicae conveniſſe video tribunos ae-
rarios, fortiſſimos viros: ſcribas item u-
niverſos: quos cùm caſu hic dies ad ae-
rarium frequentaſſet, video ab expecta-
tione ſortis ad communem ſalutem eſſe
converſos. omnis ingenuorum adeſt
multitudo, etiam tenuiſſimorum. quis eſt
enim, cui non haec templa, aſpectus ur-
bis, poſſeſſio libertatis, lux denique haec
ipſa, et hoc commune patriae ſolum, cum
ſit carum, tam vero dulce atque jucun-
dum? Operae pretium eſt, Patres con- 8
ſcripti, libertinorum hominum ſtudia
cognoſcere; qui fortuna ſua civitatis jus
conſecuti, hanc vere ſuam patriam eſſe
judicant: quam quidam hinc nati, et ſum-
mo nati loco, non patriam ſuam, ſed ur-
bem hoſtium eſſe judicaverunt. ſed quid

Digitized by Google

ego hujuſce ordinis homines commemorem, quos privatae fortunae, quos communis reſpublica, quos denique libertas ea, quae dulciſſima eſt, ad ſalutem patriae defendendam excitavit? ſervus eſt nemo, qui modo tolerabili conditione ſit ſervitutis, qui non audaciam civium perhorreſcat: qui non haec ſtare cupiat: qui non tantum, quantum audet, et quantum poteſt, conferat ad communem ſalutem voluntatis. quare ſi quem veſtrûm forte commovet hoc, quod auditum eſt, lenonem quendam Lentuli concurſare circum tabernas, pretio ſperantem ſollicitari poſſe animos egentium atque imperitorum: eſt id quidem coeptum atque tentatum, ſed nulli ſunt inventi tam aut fortunâ miſeri, aut voluntate perditi, qui non ipſum illum ſellae, atque operis, et quaeſtûs quotidiani locum; qui non cubile, ac lectulum ſuum; qui denique non curſum hunc otioſum vitae ſuae, ſalvum eſſe velint. multo vero maxima pars eorum, qui in tabernis ſunt: immo vero (id enim potius eſt dicendum) genus hoc univerſum amantiſſimum eſt otii: etenim omne eorum inſtrumentum, omnis ope-

Digitized by Google

ra ac quaeſtus, frequentia civium ſuſtinetur, alitur otio: quorum ſi quaeſtus, occluſis tabernis, minui ſolet, quid tandem incenſis futurum eſt? quae cum ita ſint, Patres conſcripti, vobis populi Romani praeſidia non deſunt: vos ne populo Romano deeſſe videamini, providete. Habetis conſulem ex plurimis 9
periculis, et inſidiis, atque ex media morte, non ad vitam ſuam, ſed ad ſalutem veſtram reſervatum: omnes ordines ad conſervandam rempublicam mente, voluntate, ſtudio, virtute, voce, conſentiunt: obſeſſa facibus et telis impiae conjurationis, vobis ſupplex manus tendit patria communis: vobis ſe, vobis vitam omnium civium, vobis arcem, et Capitolium, vobis aras Penatium, vobis illum ignem Veſtae perpetuum ac ſempiternum, vobis omnia templa deorum, atque delubra, vobis muros, atque urbis tecta commendat. praeterea de veſtra vita, de conjugum veſtrarum, ac liberorum anima, de fortunis omnium, de ſedibus, de focis veſtris, hodierno die vobis judicandum eſt. habetis ducem, me-

morem veſtri, oblitum ſui: quae non ſemper facultas datur: habetis omnes ordines, omnes homines univerſum populum Romanum, id quod in civili cauſa hodierno die primum videmus, unum atque idem ſentientem. cogitate, quantis laboribus fundatum imperium, quanta virtute ſtabilitam libertatem, quanta deorum benignitate auctas exaggeratasque fortunas una nox pene delerit. id ne unquam poſthac non modo confici, ſed ne cogitari quidem poſſit a civibus, hodierno die providendum eſt. atque haec non ut vos, qui mihi ſtudio pene praecurritis, excitarem, locutus ſum: ſed ut mea vox, quae debet eſſe in republica princeps, officio functa conſulari videretur.

10 Nunc ante quam ad ſententiam redeo, de me pauca dicam. ego, quanta manus eſt conjuratorum, quam videtis eſſe permagnam, tantam me inimicorum multitudinem ſuſcepiſſe video: ſed eam eſſe judico turpem, et infirmam, et contemptam, et abjectam. quod ſi aliquando alicujus furore et ſcelere concitata manus iſta plus valuerit, quam veſtra, ac reipublicae dig-

Digitized by Google

nitas; me tamen meorum factorum atque conſiliorum nunquam, Patres conſcripti, poenitebit. etenim mors, quam illi mihi fortaſſe minitantur, omnibus eſt parata: vitae tantam laudem, quanta vos me veſtris decretis honeſtaſtis, nemo eſt aſſecutus. caeteris enim ſemper bene geſtae, mihi uni conſervatae reipublicae gratulationem decreviſtis. ſit Scipio clarus, ille, cujus conſilio atque virtute Annibal in Africam redire, atque ex Italia decedere coactus eſt: ornetur alter eximia laude Africanus, qui duas urbes huic imperio infeſtiſſimas, Carthaginem, Numantiamque delevit: habeatur vir egregius, L. Paulus, ille, cujus currum rex potentiſſimus quondam et nobiliſſimus, Perſes honeſtavit: ſit in aeterna gloria Marius, qui bis Italiam obſidione et metu ſervitutis liberavit: anteponatur omnibus Pompeius, cujus res geſtae, atque virtutes, iiſdem, quibus ſolis curſus, regionibus ac terminis continentur: erit profecto inter horum laudes aliquid loci noſtrae gloriae: niſi forte majus eſt patefacere nobis provincias, quo exire poſſi-

Digitized by Google

mus, quam curare, ut etiam illi, qui abſunt, habeant, quo victores revertantur. quanquam eſt uno loco conditio melior externae victoriae, quam domeſticae: quod hoſtes alienigenae aut oppreſſi, ſerviunt, aut recepti, beneficio ſe obligatos putant: qui autem ex numero civium dementia aliqua depravati hoſtes patriae ſemel eſſe coeperunt, eos, cum a pernicie reipublicae repuleris, nec vi coërcere, nec beneficio placare poſſis. quare mihi cum perditis civibus aeternum bellum ſuſceptum eſſe video: quod ego veſtro, bonorumque omnium auxilio, memoriaque tantorum periculorum, quae non modo in hoc populo, qui ſervatus eſt, ſed etiam in omnium gentium ſermonibus ac mentibus ſemper haerebit, a me, atque meis facile propulſari poſſe confido. neque ulla profecto tanta vis reperietur, quae conjunctionem veſtram, equitumque Romanorum, et tantam conſpirationem bonorum omnium perfringere et

11 labefactare poſſit. Quae cum ita ſint, Patres conſcripti, pro imperio, pro exercitu, pro provincia, quam neglexi, pro trium-

Digitized by Google

pho, caeteriſque laudis inſignibus, quae ſunt a me, propter urbis veſtraeque ſalutis cuſtodiam, repudiata, pro clientelis, hoſpitiiſque provincialibus, quae tamen urbanis opibus non minore labore tueor, quam comparo: pro his igitur omnibus rebus, et pro meis in vos ſingularibus ſtudiis, proque hac, quam conſpicitis, ad conſervandam rempublicam diligentia, nihil aliud a vobis, niſi hujus temporis, totiuſque mei conſulatus memoriam poſtulo: quae dum erit veſtris mentibus infixa, firmiſſimo me muro ſeptum eſſe arbitrabor. quod ſi meam ſpem vis improborum fefellerit, atque ſuperaverit; commendo vobis parvum meum filium: cui profecto ſatis erit praeſidii, non ſolum ad ſalutem, verum etiam ad dignitatem, ſi ejus, qui haec omnia ſuo ſolus periculo conſervaverit, illum eſſe filium memineritis. quapropter de ſumma ſalute veſtra, populique Romani, Patres conſcripti, de veſtris conjugibus ac liberis, de aris ac focis, de ſanis ac templis, de totius urbis tectis ac ſedibus, de imperio, de libertate, de ſalute Italiae, de-

que univerſa republica decernite diligenter, ut inſtituiſtis, ac fortiter. habetis enim conſulem, qui et parere veſtris decretis non dubitet; et ea, quae ſtatueritis, quoad vivet, defendere, et per ſe ipſum praeſtare poſſit.

Digitized by Google

Digitized by Google

PRO

L. MURENA.

ORATIO XXIII.

Quae deprecatus ſum a diis immortalibus, Judices, more, inſtitutoque majorum, illo die, quo auſpicato, comitiis centuriatis, L. Murenam conſulem renuntiavi; ut ea res mihi, magiſtratuique meo, populo, plebique Romanae, bene ac feliciter eveniret: eadem precor ab iiſdem diis immortalibus ob ejuſdem hominis conſulatum una cum ſalute obtinendum, et ut veſtrae mentes, atque ſententiae cum populi Romani voluntatibus, ſuffragiiſque conſentiant, eaque res vobis, populoque Romano pacem, tranquillitatem, otium, concordiamque afferat. quod ſi illa ſolemnis comitiorum precatio conſularibus auſpiciis conſecrata, tantam habet in ſe vim et religionem,

Digitized by Google

quantam reipublicae dignitas poſtulat: idem ego ſum precatus, ut eis quoque hominibus, quibus hic conſulatus, me rogante, datus eſſet, ea res fauſte, feliciter, proſpereque eveniret. quae cùm ita ſint, Judices, et cum omnis deorum immortalium poteſtas, aùt tranſlata ſit ad vos, aut certe communicata vobiſcum: idem conſul eum veſtrae fidei commendat, qui antea diis immortalibus commendavit; ut ejuſdem hominis voce et declaratus conſul, et defenſus, beneficium populi Romani cum veſtra, atque omnium civium ſalute tueatur. et, quoniam in hoc officio ſtudium meae defenſionis, ab accuſatoribus, atque etiam ipſa ſuſceptio cauſae reprehenſa eſt; antequam pro L. Murena dicere inſtituo, pro me ipſo pauca dicam: non quo mihi potior, hoc quidem in tempore, ſit officii mei, quam hujuſce ſalutis defenſio: ſed ut, meo facto vobis probato, majore auctoritate ab hujus honore, fàma, fortuniſque omnibus, inimicorum impetus propulſare poſſim.
Et primum M. Catoni, vitam ad certam 2
rationis normam dirigenti, et diligentiſſime perpendenti monumenta officiorum

omnium, de officio meo reſpondebo. negat fuiſſe rectum Cato, me et conſulem, et legis ambitus latorem, et tam ſevere geſto conſulatu, cauſam L. Murenae attingere. cujus reprehenſio me vehementer movet, non ſolum ut vobis, Judices, quibus maxime debeo, verum etiam ut ipſi Catoni, graviſſimo atque integerrimo viro, rationem facti mei probem. a quo tandem, M. Cato, eſt aequius conſulem defendi, quam a conſule? quis mihi in republica poteſt, aut debet eſſe conjunctior, quam is, cui reſpublica a me uno traditur ſuſtinenda, magnis meis laboribus et periculis ſuſtentata? quod ſi in iis rebus repetendis, quae mancipi ſunt, is periculum judicii praeſtare debet, qui ſe nexu obligavit; profecto etiam rectius in judicio conſulis deſignati, is potiſſimum conſul, qui conſulem declaravit, auctor beneficii populi Romani, defenſorque periculi eſſe debebit. ac ſi, ut nonnullis in civitatibus fieri ſolet, patronus huic cauſae publice conſtitueretur, is potiſſime honore affecto defenſor daretur, qui eodem honore praeditus non minus afferret ad dicendum auctoritatis, quam

Digitized by Google

facultatis. quod ſi e portu ſolventibus, ii, qui jam in portum ex alto invehuntur, praecipere ſummo ſtudio ſolent et tempeſtatum rationem, et praedonum, et locorum; quod natura affert, ut eis faveamus, qui eadem pericula, quibus nos perfuncti ſumus, ingrediantur: quo tandem me animo eſſe oportet, prope jam ex magna jactatione terram videntem, in hunc, cui video maximas reipublicae tempeſtates eſſe ſubeundas? quare, ſi eſt boni conſulis, non ſolum videre, quid agatur, verum etiam providere, quid futurum ſit; oſtendam alio loco, quantum ſalutis communis interſit, duos conſules in republica kalendis Januarii eſſe. quod ſi ita eſt, non tam me officium debuit ad hominis amici fortunas, quam reſpublica conſulem ad communem ſalutem defendendam vocare. Nam quod legem de ambitu tuli, certe ita tuli, ut eam, quam mihimet ipſi jampridem tulerim de civium periculis defendendis, non abrogarem. etenim ſi largitionem factam eſſe confiterer, idque recte factum eſſe defenderem, facerem improbe, etiam ſi alius legem tuliſſet. cum vero nihil commiſſum contra 3

legem eſſe defendam, quid eſt, quod meam defenſionem latio legis impediat? negat eſſe ejuſdem ſeveritatis, Catilinam, exitium reipublicae intra moenia molientem, verbis, et pene imperio, urbe expuliſſe: et nunc pro L. Murena dicere. ego autem has partes lenitatis et miſericordiae, quas me natura ipſa docuit, ſemper egi libenter: illam vero gravitatis, ſeveritatiſque perſonam non appetivi; ſed ab republica mihi impoſitam ſuſtinui, ſicut hujus imperii dignitas in ſummo periculo civium poſtulabat. quod ſi tum, cum reſpublica vim et ſeveritatem deſiderabat, vici naturam, et tam vehemens fui, quam cogebar, non quam volebam; nunc, cum omnes me cauſae ad miſericordiam atque ad humanitatem vocent, quanto tandem ſtudio debeo naturae meae, conſuetudinique ſervire? ac de officio defenſionis meae, et de ratione accuſationis tuae, fortaſſe etiam alia in parte orationis dicendum nobis erit. ſed me, Judices, non minus hominis ſapientiſſimi atque ornatiſſimi, Ser. Sulpicii, conqueſtio, quam Catonis accuſatio commovebat, qui graviſſime et acerbiſſime

Digitized by Google

ferre dixit, me familiaritatis, neceſſitudiniſque oblitum, cauſam L. Murenae contra ſe defendere. huic ego, Judices, ſatisfacere cupio, voſque adhibere arbitros. nam cum grave eſt vere accuſari in amicitia, tum etiam ſi falſo accuſeris, non eſt negligendum. ego, Ser. Sulpici, me in petitione tua tibi omnia ſtudia atque officia pro noſtra neceſſitudine et debuiſſe confiteor, et praeſtitiſſe arbitror. nihil tibi, conſulatum petenti, a me defuit, quod eſſet aut ab amico, aut a gratioſo, aut a conſule poſtulandum. abiit illud tempus: mutata ratio eſt: ſic exiſtimo, ſic mihi perſuadeo, me tibi contra honorem L. Murenae, quantum tu a me poſtulare auſus ſis, tantum debuiſſe: contra ſalutem, nihil debere. neque enim ſi tibi tum, cum peteres conſulatum, affui, idcirco nunc, cum Murenam ipſum petas, adjutor eodem pacto eſſe debeo. atque hoc non modo non laudari, ſed ne concedi quidem poteſt, ut amicis noſtris accuſantibus, non etiam alieniſſimos defendamus. Mihi autem cum 4 Murena, Judices, et vetus et magna amicitia eſt, quae in capitis dimicatione a

Ser. Sulpicio non idcirco obruetur, quod ab eodem in honoris contentione ſuperata eſt. quae ſi cauſa non eſſet, tamen vel dignitas hominis, vel honoris ejus, quem adeptus eſt, amplitudo, ſummam mihi ſuperbiae crudelitatiſque famam inuſſiſſet, ſi hominis, et ſuis et populi Romani ornamentis ampliſſimi, cauſam tanti periculi repudiaſſem. neque enim jam mihi licet, neque eſt integrum, ut meum laborem hominum periculis ſublevandis non impertiam. nam cum praemia mihi tanta pro hac induſtria ſint data, quanta antea nemini: labores, per quos ea ceperis, cum adeptus ſis, deponere, eſſet hominis et aſtuti, et ingrati. quod ſi licet deſinere, ſi te auctore poſſum, ſi nulla inertiae, nulla ſuperbiae turpitudo, nulla inhumanitatis culpa ſuſcipitur: ego vero libenter deſino. ſin autem, fuga laboris deſidiam, repudiatio ſupplicum ſuperbiam, amicorum neglectio improbitatem coarguit: nimirum haec cauſa eſt ejuſmodi, quam nec induſtrius, nec miſericors, nec officioſus deſerere poſſit. atque hujuſce rei conjecturam de tuo ipſius ſtudio, Servi, facillime ceperis. nam

Digitized by Google

ſi tibi neceſſe putas etiam adverſariis amicorum tuorum de jure conſulentibus reſpondere: et, ſi turpe exiſtimas, te advocato, illum ipſum, quem contra veneris, cauſa cadere: noli tam eſſe injuſtus, ut, cum tui fontes vel inimicis tuis pateant, noſtros rivulos etiam amicis putes clauſos eſſe oportere. etenim, ſi me tua familiaritas ab hac cauſa removiſſet, et, ſi hoc idem Q. Hortenſio, M. Craſſo, clariſſimis viris, ſi item caeteris, a quibus intelligo tuam gratiam magni aeſtimari, accidiſſet; in ea civitate conſul deſignatus defenſorem non haberet, in qua nemini unquam infimo majores noſtri patronum deeſſe voluerunt. ego vero, Judices, ipſe me exiſtimarem nefarium, ſi amico: crudelem, ſi miſero: ſuperbum, ſi conſuli defuiſſem. quare quod dandum eſt amicitiae, large dabitur a me, ut tecum agam, Servi, non ſecus, ac ſi meus eſſet frater, qui mihi eſt cariſſimus, iſto in loco. quod tribuendum eſt officio, fidei, religioni, id ita moderabor, ut meminerim me contra amici ſtudium pro amici periculo dicere. Intelligo, Judices, tres totius accuſationis partes fuiſſe, et e-

Digitized by Google

arum unam in reprehenſione vitae, alteram in contentione dignitatis, tertiam in criminibus ambitûs eſſe verſatam. atque harum trium partium prima illa, quae graviſſima eſſe debebat, ita fuit infirma et levis, ut illos lex magis quaedam accuſatoria, quam vera maledicendi facultas, de vita L. Murenae dicere aliquid coëgerit. objecta eſt enim Aſia, quae ab hoc non ad voluptatem et luxuriam expetita eſt, ſed in militari labore peragrata. qui ſi adoleſcens patre ſuo imperatore non meruiſſet, aut hoſtem, aut patris imperium timuiſſe, aut a parente repudiatus videretur. an, cum ſedere in equis triumphantium praetextati potiſſimum filii ſoleant, huic donis militaribus patris triumphum decorare fugiendum fuit, ut rebus communiter geſtis pene ſimul cum patre triumpharet? hic vero, Judices, et fuit in Aſia, et viro fortiſſimo, parenti ſuo, magno adjumento in periculis, ſolatio in laboribus, gratulationi in victoria fuit. et, ſi habet Aſia ſuſpicionem luxuriae quandam, non Aſiam nunquam vidiſſe, ſed in Aſia continenter vixiſſe, laudandum eſt. quamobrem non Aſiae nomen

Digitized by Google

objiciendum Murenae fuit, ex qua laus
familiae, memoria generi, honos et glo-
ria nomini conſtituta eſt: ſed aliquod aut
in Aſia ſuſceptum, aut ex Aſia deporta-
tum flagitium ac dedecus. meruiſſe vero
ſtipendia in eo bello, quod tum populus
Romanus non modo maximum, ſed eti-
am ſolum gerebat, virtutis: patre impe-
ratore libentiſſime meruiſſe, pietatis: fi-
nem ſtipendiorum, patris victoriam ac
triumphum fuiſſe, felicitatis fuit. male-
dicto quidem idcirco nihil in hiſce rebus
loci eſt, quod omnia laus occupavit.
Saltatorem appellat L. Murenam Cato. 6
maledictum eſt, ſi vere objicitur, vehe-
mentis accuſatoris: ſin falſo, maledici
conviciatoris. quare cum iſta ſis aucto-
ritate, non debes, M. Cato, arripere ma-
ledictum ex trivio, aut ex ſcurrarum ali-
quo convicio; neque temere conſulem
populi Romani ſaltatorem vocare: ſed
conſpicere, quibus praeterea vitiis affec-
tum eſſe neceſſe ſit eum, cui vere iſtud
objici poſſit. nemo enim fere ſaltat ſobri-
us, niſi forte inſanit: neque in ſolitudi-
ne, neque in convivio moderato atque
honeſto. tempeſtivi convivii, amoeni lo-

Digitized by Google

ci, multarum deliciarum comes eſt extrema ſaltatio. tu mihi arripis id, quod neceſſe eſt omnium vitiorum eſſe poſtremum: relinquis illa, quibus remotis, hoc vitium omnino eſſe non poteſt. nullum turpe convivium, non amor, non comiſſatio, non libido, non ſumptus oſtenditur. et, cum ea non reperiantur, quae voluptatis nomen habent, quaeque vitioſa ſunt: in quo ipſam luxuriam reperire non potes, in eo te umbram luxuriae reperturum putas? nihil igitur in vitam L. Murenae dici poteſt? nihil, inquam, omnino, Judices. ſic a me conſul deſignatus defenditur, ut ejus nulla fraus, nulla avaritia, nulla perfidia, nulla crudelitas, nullum petulans dictum in vita proferatur. bene habet: jacta ſunt fundamenta defenſionis. nondum enim noſtris laudibus, quibus utar poſtea, ſed prope inimicorum confeſſione, virum bonum, atque integrum hominem defendimus.

7 Quo conſtituto, facilior eſt mihi aditus ad contentionem dignitatis: quae pars altera fuit accuſationis. ſummam video eſſe in te, Servi Sulpici, dignitatem generis, integritatis, induſtriae, caetero-

rumque ornamentorum omnium, quibus fretum ad conſulatus petitionem aggredi par eſt. paria cognoſco eſſe iſta in L. Murena, atque ita paria, ut neque ipſe dignitate vinci potuerit, neque te dignitate ſuperarit. contempſiſti L. Murenae genus, extuliſti tuum. quo loco ſi tibi hoc ſumis, niſi qui patricius ſit, neminem bono eſſe genere natum; facis, ut rurſus plebs in Aventinum ſevocanda eſſe videatur. ſin autem ſunt amplae et honeſtae familiae plebeiae; et proavus L. Murenae, et avus, praetores fuerunt, et pater cum ampliſſime atque honeſtiſſime ex praetura triumphaſſet, hoc faciliorem huic gradum conſulatus adipiſcendi reliquit, quod is jam patri debitus, a filio petebatur. tua vero nobilitas, Servi Sulpici, tametſi ſumma eſt, tamen hominibus literatis et hiſtoricis eſt notior: populo vero, et ſuffragatoribus obſcurior. pater enim fuit equeſtri loco: avus nulla illuſtri laude celebratus. itaque non ex ſermone hominum recenti, ſed ex annalium vetuſtate eruenda eſt memoria nobilitatis tuae. quare ego te ſemper in noſtrum numerum aggregare ſoleo, quod

virtute induſtriaque perfeciſti, ut, cum
equitis Romani eſſes filius, ſumma tamen
amplitudine dignus putarere. nec mihi
unquam minus in Q. Pompeio, novo ho-
mine, et fortiſſimo viro, virtutis eſſe vi-
ſum eſt, quam in homine nobiliſſimo, M.
Aemilio. etenim ejuſdem animi atque
ingenii eſt, poſteris ſuis, quod Pompei-
us fecit, amplitudinem nominis, quam
non acceperit, tradere: et, ut Scaurus,
memoriam prope intermortuam generis
8 ſui, virtute renovare. Quanquam ego
putabam, Judices, multis viris fortibus
ne ignobilitas objiceretur generis, meo
labore eſſe perfectum: qui non modo Cu-
riis, Catonibus, Pompeiis, antiquis illis,
fortiſſimis viris, novis hominibus, ſed his
recentibus, Mariis, et Didiis, et Caeliis
commemorandis jacebant. cum ego ve-
ro tanto intervallo clauſtra iſta nobili-
tatis refregiſſem, ut aditus ad conſulatum
poſthac, ſicut apud majores noſtros fuit,
non magis nobilitati, quam virtuti, pa-
teret: non arbitrabar, cum ex familia ve-
tere, et illuſtri conſul deſignatus, ab e-
quitis Romani filio, conſule, defendere-
tur, de generis novitate accuſatores eſſe

Digitized by Google

dictuꝛos. etenim mihi ipſi accidit,ut cum duobus patriciis, altero improbiſſimo atque audaciſſimo; altero modeſtiſſimo atque optimo viro peterem: ſuperavi tamen dignitate Catilinam,gratiâ Galbam. quod ſi id crimen homini novo eſſe deberet: profecto mihi neque inimici, neque invidi defuiſſent. omittamus igitur de genere dicere, cujus eſt magna in utroque dignitas: videamus caetera. quaeſturam unà petiit, et ſum ego factus prior. non eſt reſpondendum ad omnia. neque enim quemquam veſtrûm fugit, cum multi pares dignitate fiant; unus autem primum ſolus poſſit obtinere: non eundem eſſe ordinem dignitatis, et renuntiationis: propterea quod renuntiatio gradus habeat; dignitas autem ſit perſaepe eadem omnium. ſed quaeſtura utriuſque propemodum pari momento ſortis fuit. habuit hic lege Titia provinciam tacitam, et quietam: tu illam, cui, cum quaeſtores ſortiuntur, etiam acclamari ſolet, Oſtienſem, non tam gratioſam et illuſtrem, quam negotioſam et moleſtam. conſedit utriuſque nomen in quaeſtura. nullum enim vobis ſors cam-

pum dedit, in quo excurrere virtus, cog-
9 noſcique poſſet. Reliqui temporis ſpa-
tium in contentionem vocatur. ab utro-
que diſſimillima ratione tractatum eſt.
Servius hic nobiſcum hanc urbanam mi-
litiam reſpondendi, ſcribendi, cavendi,
plenam ſollicitudinis, ac ſtomachi, ſecu-
tus eſt: jus civile didicit: multum vigi-
lavit: laboravit: praeſto multis fuit: mul-
torum ſtultitiam perpeſſus eſt: arrogan-
tiam pertulit: difficultatem exſorbuit:
vixit ad aliorum arbitrium, non ad ſu-
um. magna laus, et grata hominibus, u-
num hominem elaborare in ea ſcientia,
quae ſit multis profutura. quid Murena
interea? fortiſſimo et ſapientiſſimo viro,
ſummo imperatori, legatus L. Lucullo fu-
it: qua in legatione duxit exercitum: ſigna
contulit: manum conſeruit: magnas co-
pias hoſtium fudit: urbes partim vi, partim
obſidione cepit: Aſiam iſtam refertam, et
eandem delicatam, ſic obiit, ut in ea neque
avaritiae, neque luxuriae veſtigium reli-
querit: maximo in bello ſic eſt verſatus, ut
hic multas res et magnas ſine imperatore
geſſerit, nullam ſine hoc imperator. at-
que haec, quanquam praeſente L. Lu-

Digitized by Google

cullo loquar, tamen, ne ab ipſo, propter periculum noſtrum, conceſſam videamur habere licentiam fingendi, publicis literis teſtata ſunt omnia: quibus L. Lucullus tantum Murenae laudis impertit, quantum neque ambitioſus imperator, neque invidus, tribuere alteri in communicanda gloria debuit. ſumma in utroque eſt honeſtas, ſumma dignitas: quam ego, ſi mihi per Servium liceat, pari, atque eadem in laude ponam. ſed non licet. agitat rem militarem: inſectatur totam hanc legationem: aſſiduitatis, et operarum harum quotidianarum putat eſſe conſulatum. apud exercitum mihi fueris, inquit, tot annos? forum non attigeris? abſueris tamdiu? et, cum longo intervallo veneris, cum iis, qui in foro habitarunt, de dignitate contendas? primum iſta noſtra aſſiduitas, Servi, neſcis, quantum interdum afferat hominibus faſtidii, quantum ſatietatis. mihi quidem vehementer expediit, poſitam in oculis eſſe gratiam: ſed tamen ego mei ſatietatem magno meo labore ſuperavi: et tu idem fortaſſe: veruntamen utrique noſtrûm deſiderium nihil obfuiſſet. ſed, ut, hoc o-

Digitized by Google

miſſo, ad ſtudiorum atque artium contentionem revertamur: qui poteſt dubitari, quin ad conſulatum adipiſcendum, multo plus afferat dignitatis, rei militaris, quam juris civilis gloria? vigilas tu de nocte, ut tuis conſultoribus reſpondeas; ille, ut eò, quò intendit, mature cum exercitu perveniat. te gallorum; illum buccinarum cantus exſuſcitat. tu actionem inſtituis; ille aciem inſtruit. tu caves, ne tui conſultores; ille, ne urbes, aut caſtra capiantur. ille tenet, et ſcit, ut hoſtium copiae; tu, ut aquae pluviae arceantur. ille exercitatus eſt in propagandis finibus; tu in regendis. ac nimirum (dicendum eſt enim quod ſentio) rei militaris virtus praeſtat caeteris omni-
10 bus. Haec nomen populo Romano, haec huic urbi aeternam gloriam peperit: haec orbem terrarum parere huic imperio coëgit. omnes urbanae res, omnia haec noſtra praeclara ſtudia, et haec forenſis laus, et induſtria, latent in tutela ac praeſidio bellicae virtutis. ſimulatque increpuit ſuſpicio tumultûs; artes illico noſtrae conticeſcunt. et, quoniam mihi videris iſtam ſcientiam juris tanquam fili-

Digitized by Google

olam oſculari tuam, non patiar te in
tanto errore verſari, ut iſtud neſcio quid,
quod tantopere didiciſti, praeclarum ali-
quid eſſe arbitrere. aliis ego te virtuti-
bus, continentiae, gravitatis, juſtitiae, fi-
dei, caeteris omnibus, conſulatu, et om-
ni honore ſemper digniſſimum judicavi.
quod quidem jus civile didiciſti; non di-
cam, operam perdidiſti: ſed illud dicam,
nullam eſſe in illa diſciplina munitam ad
conſulatum viam. omnes enim artes, quae
nobis populi Romani ſtudia conciliant, et
admirabilem dignitatem, et pergratam u-
tilitatem debent habere. Summa digni- 11
tas eſt in iis, qui militari laude antecel-
lunt. omnia enim, quae ſunt in imperio,
et in ſtatu civitatis, ab iis defendi et fir-
mari putantur. ſumma etiam utilitas: ſi
quidem eorum conſilio et periculo, cùm
republica, tum etiam noſtris rebus per-
frui poſſumus. gravis etiam illa eſt, et
plena dignitatis, dicendi facultas, quae
ſaepe valuit in conſule deligendo, poſſe
conſilio atque oratione, et ſenatus, et
populi, et eorum, qui res judicant, men-
tes permovere. quaeritur conſul, qui di-
cendo nonnunquam comprimat tribuni-

Digitized by Google

tios furores, qui concitatum populum flectat, qui largitioni reſiſtat. non mirum, ſi ob hanc facultatem homines saepe etiam non nobiles conſulatum conſecuti ſunt: praeſertim cum haec eadem res plurimas gratias, firmiſſimas amicitias, maxima ſtudia pariat. quorum in iſto veſtro artificio, Sulpici, nihil eſt. primum dignitas in tam tenui ſcientia quae poteſt eſſe? res enim ſunt parvae, prope in ſingulis literis atque interpunctionibus verborum occupatae. deinde, etiam ſi quid apud majores noſtros fuit in iſto ſtudio admirationis: id, enuntiatis veſtris myſteriis, totum eſt contemptum et abjectum. poſſet agi lege, necne, pauci quondam ſciebant. faſtos enim vulgo non habebant. erant in magna potentia qui conſulebantur: a quibus etiam dies, tanquam a Chaldaeis, petebantur. inventus eſt ſcriba quidam Cn. Flavius, qui cornicum oculos confixerit, et ſingulis diebus ediſcendos faſtos populo propoſuerit, et ab ipſis cautis juriſconſultis eorum ſapientiam compilarit. itaque irati illi, quod ſunt veriti, ne, dierum ratione pervulgata et cognita, ſine ſua opera lege

Digitized by Google

poſſet agi, notas quaſdam compoſuerunt,
ut omnibus in rebus ipſi intereſſent.
Cum hoc fieri belliſſime poſſet: Fundus 12
Sabinus meus eſt: immo meus: deinde ju-
dicium: noluerunt. ‘Fundus inquit, qui
‘ eſt in agro, qui Sabinus vocatur.’ ſatis
verboſe. cedo, quid poſtea? ‘ eum ego
‘ ex jure Quiritium meum eſſe aio.’ quid
tum? ‘ inde ego te ex jure manu conſer-
‘ tum voco.’ quid huic tam loquaciter li-
tigioſo reſponderet ille, unde petebatur,
non habebat. tranſit idem juriſconſultus,
tibicinis Latini modo: ‘ unde tu me, in-
‘ quit, ex jure manu conſertum vocaſti,
‘ inde ibi ego te revoco.’ praetor interea,
ne pulchrum ſe ac beatum putaret, atque
aliquid ipſe ſua ſponte loqueretur, ei quo-
que carmen compoſitum eſt, cum caete-
ris rebus abſurdum, tum vero nullo uſu:
‘ utriſque ſuperſtitibus, praeſentibus, iſ-
‘ tam viam dico: inite viam.’ praeſto ad-
erat ſapiens ille, qui inire viam doceret.
‘ redite viam:’ eodem duce redibant.
haec jam tum apud illos barbatos, ridi-
cula, credo, videbantur: homines, cum
recte, atque in loco conſtitiſſent, juberi
abire: ut, unde abiſſent, eodem ſtatim

Digitized by Google

redirent. iiſdem ineptiis fucata ſunt illa omnia, ‘ quando te in jure conſpicio:’ et haec, ‘ ſed anne tu dicis cauſa vindica- ‘ veris?’ quae dum erant occulta, neceſ-ſario ab eis, qui ea tenebant, petebantur: poſtea vero pervulgata, atque in manibus jactata et excuſſa, inaniſſima prudentiae reperta ſunt; fraudis autem, et ſtultitiae pleniſſima. nam cum permulta praeclare legibus eſſent conſtituta, ea juriſconſultorum ingeniis pleraque corrupta ac depravata ſunt. mulieres omnes propter infirmitatem conſilii majores in tutorum poteſtate eſſe voluerunt: hi invenerunt genera tutorum, quae poteſtate mulierum continerentur. ſacra interire illi noluerunt: horum ingenio ſenes ad coëmptiones faciendas, interimendorum ſacrorum cauſa, reperti ſunt: in omni denique jure civili aequitatem reliquerunt, verba ipſa tenuerunt: ut, quia in alicujus libris, exempli cauſa, id nomen invenerant, putarunt, omnes mulieres, quae coëmptionem facerent, ‘ Caias’ vocari. jam illud mihi quidem mirum videri ſolet, tot homines, tam ingenioſos, per tot annos etiam

Digitized by Google

nunc ſtatuere non potuiſſe, utrum ‘ diem
‘ tertium,’ an ‘ perendinum : judicem,’
an ‘ arbitrum : rem,’ an ‘ litem’ dici o-
porteret. Itaque (ut dixi) dignitas in 13
iſta ſcientia conſularis nunquam fuit;
quae tota ex rebus fictis, commentitiiſ-
que conſtaret : gratiae vero multo etiam
minores. quod enim omnibus patet, et
aeque promptum eſt mihi, et adverſario
meo, id eſſe gratum nullo pacto poteſt. ita-
que non modo beneficii collocandi ſpem,
ſed etiam illud, quod aliquando fuit, ‘ licet
‘ conſulere,’ jam perdidiſtis. ſapiens ex-
iſtimari nemo poteſt in ea prudentia, quae
neque extra Romam uſquam, neque Ro-
mae, rebus prolatis, quidquam valet. pe-
ritus ideo haberi nemo poteſt, quod in eo,
quod ſciunt omnes, nullo modo poſſunt
inter ſe diſcrepare. difficilis autem res
ideo non putatur, quod et perpaucis et
minime obſcuris literis continetur. ita-
que, ſi mihi, homini vehementer occu-
pato, ſtomachum moveritis, triduo me
juriſconſultum eſſe profitebor. etenim
quae de ſcripto aguntur, ſcripta ſunt om-
nia; neque tamen quidquam tam anguſ-
te ſcriptum eſt, quo ego non poſſim, ‘ qua

Digitized by Google

‘ de re agitur,’ addere. quae conſuluntur autem, minimo periculo reſpondentur. ſi id, quod oportet, reſponderis: idem videare reſpondiſſe, quod Servius. ſin aliter: etiam controverſum jus noſſe, et tractare videare. quapropter non ſolum illa gloria militaris veſtris formulis atque actionibus anteponenda eſt: verum etiam dicendi conſuetudo longe et multum iſti veſtrae exercitationi ad honorem antecellet. itaque mihi videntur plerique initio multo hoc maluiſſe: poſt, cum id aſſequi non potuiſſent, iſtuc potiſſimum ſunt delapſi. ut aiunt in Graecis artificibus, eos auloedos eſſe, qui citharoedi fieri non potuerint: ſic nonnullos videmus, qui oratores evadere non potuerunt, eos ad juris ſtudium devenire. magnus dicendi labor, magna res, magna dignitas, ſumma autem gratia. etenim a vobis ſalubritas quaedam: ab iis, qui dicunt, ſalus ipſa petitur. deinde veſtra reſponſa, atque decreta et evertuntur ſaepe dicendo, et ſine defenſione oratoris firma eſſe non poſſunt: in qua re ſi ſatis profeciſſem, parcius de ejus laude dicerem: nunc nihil de me dico, ſed de iis, qui in dicen-

Digitized by Google

do magni ſunt, aut fuerunt. Duae ſunt 14
artes, quae poſſunt locare homines in
ampliſſimo gradu dignitatis: una impe-
ratoris, altera oratoris boni. ab hoc e-
nim pacis ornamenta retinentur: ab illo
belli pericula repelluntur. caeterae ta-
men virtutes ipſae per ſe multum valent,
juſtitia, fides, pudor, temperantia: qui-
bus te, Servi, excellere omnes intelli-
gunt: ſed nunc de ſtudiis ad honorem
diſpoſitis, non de inſita cujuſque virtu-
te diſputo. omnia iſta nobis ſtudia de
manibus excutiuntur, ſimulatque aliquis
motus novus bellicum canere coepit. et-
enim, ut ait ingenioſus poëta, et auctor
valde bonus, praeliis promulgatis, ‘ tol-
‘ litur e medio’ non ſolum iſta veſtra ver-
boſa ſimulatio prudentiae, ſed etiam ipſa
illa domina rerum, ‘ ſapientia. vi geri-
‘ tur res. ſpernitur orator,’ non ſolum
odioſus in dicendo, ac loquax, verum e-
tiam ‘ bonus. horridus miles amatur.’
veſtrum vero ſtudium totum jacet. ‘ non
‘ ex jure manu conſertum, ſed mage fer-
‘ ro,’ inquit, ‘ rem repetunt.’ quod ſi
ita eſt, cedat, opinor, Sulpici, forum caſ-
tris, otium militiae, ſtylus gladio, um-

bra ſoli: ſit denique in civitate ea prima res, propter quam ipſa eſt civitas omnium princeps. verum haec, Cato, nimium nos noſtris verbis magna facere demonſtrat: et oblitos eſſe, bellum illud omne Mithridaticum cum mulierculis eſſe geſtum. quod ego longe ſecus exiſtimo, Judices: deque eo pauca diſſeram. neque enim cauſa in hoc continetur. nam ſi omnia bella, quae cum Graecis geſſimus, contemnenda ſunt: derideatur de rege Pyrrho triumphus M'. Curii: de Philippo, T. Flaminini: de Aetolis, M. Fulvii: de rege Perſe, L. Pauli: de Pſeudophilippo, Q. Metelli: de Corinthiis, L. Mummii. ſin haec bella graviſſima, victoriaeque eorum bellorum graviſſimae fuerunt: cur Aſiaticae nationes, atque ille a te hoſtis contemnitur? atqui ex veterum rerum monumentis vel maximum bellum populum Romanum cum Antiocho geſſiſſe video; cujus belli victor L. Scipio, parta cum Publio fratre gloria, quam laudem ille, Africa oppreſſa, cognomine ipſo prae ſe ferebat, eandem hic ſibi ex Aſiae nomine aſſumpſit. quo quidem in bello virtus enituit egregia M.

Digitized by Google

Catonis, proavi tui. quò ille, cum eſſet, ut ego mihi ſtatuo, talis, qualem te eſſe video, nunquam cum Scipione eſſet profectus, ſi cum mulierculis bellandum eſſe arbitraretur. neque vero cum P. Africano ſenatus egiſſet, ut legatus fratri proficiſceretur: cum ipſe, paulo ante, Annibale ex Italia expulſo, ex Africa ejecto, Carthagine oppreſſa, maximis periculis rempublicam liberaviſſet, niſi illud grave bellum et vehemens putaretur. At- 15
qui, ſi diligenter, quid Mithridates potuerit, et quid effecerit, et qui vir fuerit, conſideraris: omnibus regibus, quibuſcum populus Romanus bellum geſſit, hunc regem nimirum antepones. quem L. Sylla, maximo et fortiſſimo exercitu, cum exacerbaſſet pugna, non rudis imperator, ut aliud nihil dicam, eum bello invectum totam in Aſiam, cum pace dimiſit: quem L. Murena, pater hujuſce, vehementiſſime vigilantiſſimeque vexatum, repreſſum magna ex parte, non oppreſſum reliquit: qui rex, ſibi aliquot annis ſumptis ad confirmandas rationes, et copias belli, tantum ipſe opibus conatuque invaluit, ut ſe Oceanum cum Ponto, Ser-

Digitized by Google

torii copias cum ſuis conjuncturum putaret. ad quod bellum duobus conſulibus ita miſſis, ut alter Mithridatem perſequeretur, alter Bithyniam tueretur: alterius res et terra et mari calamitoſae, vehementer et opes regis, et nomen auxerunt: L. Luculli vero res tantae extiterunt, ut neque majus bellum commemorari poſſit, neque majore conſilio et virtute geſtum. nam, cum totius impetus belli ad Cyzicenorum moenia conſtitiſſet, eamque urbem ſibi Mithridates Aſiae januam fore putaviſſet, qua effracta et revulſa, tota pateret provincia: perfecta ab Lucullo haec ſunt omnia, ut urbs fideliſſimorum ſociorum defenderetur, ut omnes copiae regis diuturnitate obſidionis conſumerentur. quid? illam pugnam navalem ad Tenedum, cum contento curſu, acerrimis ducibus, hoſtium claſſis Italiam ſpe atque animis inflata peteret, mediocri certamine, et parva dimicatione commiſſam arbitraris? mitto praelia: praetereo oppugnationes oppidorum. expulſus regno tandem aliquando, tantum tamen conſilio atque auctoritate valuit, ut ſe, rege Armeniorum adjuncto,

Digitized by Google

novis opibus copiiſque renovarit. Ac, ſi 16
mihi nunc de rebus geſtis eſſet noſtri exercitûs, imperatoriſque dicendum, plurima et maxima praelia commemorare poſſem. ſed non id agimus. hoc dico: ſi bellum hoc, ſi hic hoſtis, ſi ille rex contemnendus fuiſſet: neque tanta cura ſenatus et populus Romanus ſuſcipiendum putaſſet, neque tot annos geſſiſſet, neque tanta gloria L. Luculli, neque vero ejus belli conficiendi curam tanto ſtudio populus Romanus ad Cn. Pompeium detuliſſet: cujus ex omnibus pugnis, quae ſunt innumerabiles, vel acerrima mihi videtur illa, quae cum rege commiſſa eſt, et ſumma contentione pugnata. qua ex pugna cum ſe ille eripuiſſet, et Boſphorum confugiſſet, quo exercitus adire non poſſet: etiam in extrema fortuna et fuga nomen tamen retinuit regium. itaque ipſe Pompeius, regno poſſeſſo, ex omnibus oris, ac notis ſedibus hoſte pulſo, tamen tantum in unius anima poſuit, ut, cum omnia, quae ille tenuerat, adierat, ſperarat, victoria poſſideret, tamen non ante, quam illum vita expulit, bellum confectum judicarit. hunc tu hoſtem, Cato, contem-

Digitized by Google

nis, quo cum per tot annos, tot praeliis, tot imperatores bella geſſerunt? cujus expulſi et ejecti vita tanti aeſtimata eſt, ut morte ejus nuntiata, tum denique bellum confectum arbitraretur? hoc igitur in bello L. Murenam, legatum fortiſſimi animi, ſummi conſilii, maximi laboris cognitum eſſe defendimus: et hanc ejus operam non minus ad conſulatum adipiſcendum, quam hanc noſtram forenſem
17 induſtriam, dignitatis habuiſſe. At enim in praeturae petitione prior renuntiatus eſt Servius. pergitiſne vos, tanquam ex ſyngrapha, agere cum populo, ut, quem locum ſemel honoris cuipiam dederit, eundem reliquis honoribus debeat? quod enim fretum, quem Euripum tot motus, tantas, tam varias habere putatis agitationes fluctuum; quantas perturbationes, et quantos aeſtus habet ratio comitiorum? dies intermiſſus unus, aut nox interpoſita, ſaepe perturbat omnia; et totam opinionem parva nonnunquam commutat aura rumoris. ſaepe etiam ſine ulla aperta cauſa fit aliud atque exiſtimamus, ut nonnunquam ita factum eſſe etiam populus admiretur: quaſi vero

Digitized by Google

non ipſe fecerit. nihil eſt incertius vulgo,
nihil obſcurius voluntate hominum, ni-
hil fallacius ratione tota comitiorum.
quis L. Philippum ſummo ingenio, ope-
ra, gratia, nobilitate, a M. Herennio ſu-
perari poſſe arbitratus eſt? quis Q. Catu-
lum, humanitate, ſapientia, integritate
antecellentem, a Cn. Manlio? quis M.
Scaurum, hominem graviſſimum, civem
egregium, fortiſſimum ſenatorem, a Q.
Maximo? non modo horum nihil ita fo-
re putatum eſt, ſed ne cum eſſet factum
quidem, quare ita factum eſſet, intelligi
potuit. nam ut tempeſtates ſaepe certo
aliquo coeli ſigno commoventur, ſaepe
improviſo nulla ex certa ratione, obſcu-
ra aliqua ex cauſa excitantur: ſic in hac
comitiorum tempeſtate populari, ſaepe
intelligas, quo ſigno commota ſit; ſaepe
ita obſcura eſt, ut caſu excitata eſſe vide-
atur. Sed tamen, ſi eſt reddenda ratio; 18
duae res vehementer in praetura deſide-
ratae ſunt, quae ambae in conſulatu tum
Murenae profuerunt: una, expectatio
muneris, quae et rumore nonnullo, et
ſtudiis ſermonibuſque competitorum
creverat: altera, quod ii, quos in provin-

cia ac legatione omnis et liberalitatis et virtutis ſuae teſtes habuerat, nondum deceſſerant. horum utrumque ei fortuna ad conſulatus petitionem reſervavit. nam et L. Luculli exercitus, qui ad triumphum convenerat, idem comes L. Murenae praeſto fuit: et munus ampliſſimum, quod petitio praeturae deſiderabat, praetura reſtituit. num tibi haec parva videntur adjumenta et ſubſidia conſulatus? voluntas militum, quae cum per ſe valet multitudine, tum apud ſuos gratia: tum vero in conſule declarando multum etiam apud univerſum populum Romanum auctoritatis habet ſuffragatio militaris. imperatores enim comitiis conſularibus, non verborum interpretes deliguntur. quare gravis eſt illa oratio, ‘me ſaucium recreavit: me praeda donavit: hoc duce caſtra cepimus, ſigna ‘contulimus: nunquam iſte plus militi ‘laboris impoſuit, quam ſibi ſumpſit ip‘ſe; cum fortis, tum etiam felix.’ hoc quanti putas eſſe ad famam hominum, ac voluntatem? etenim, ſi tanta illis comitiis religio eſt, ut adhuc ſemper omen valuerit praerogativum: quid mirum eſt,

Digitized by Google

in hoc felicitatis famam ſermonemque
valuiſſe? Sed, ſi haec leviora ducis, quae 19
ſunt graviſſima, et hanc urbanam ſuffra-
gationem militari anteponis: noli ludo-
rum hujus elegantiam, et ſcenae magni-
ficentiam valde contemnere: quae huic
admodum profuerunt. nam quid ego di-
cam, populum ac vulgus imperitorum
ludis magnopere delectari? minus eſt
mirandum. quanquam huic cauſae id ſa-
tis eſt. ſunt enim populi ac multitudinis
comitia. quare ſi populo ludorum mag-
nificentia voluptati eſt, non eſt miran-
dum, eam L. Murenae apud populum pro-
fuiſſe. ſed ſi noſmetipſi, qui et ab delec-
tatione omni negotiis impedimur, et in
ipſa occupatione delectationes alias mul-
tas habere poſſumus, ludis tamen oblec-
tamur, et ducimur; quid tu admirere de
multitudine indocta? L. Otho, vir for-
tis, meus neceſſarius, equeſtri ordini re-
ſtituit non ſolum dignitatem, ſed etiam
voluptatem. itaque lex haec: quae ad lu-
dos pertinet, eſt omnium gratiſſima, quod
honeſtiſſimo ordini cum ſplendore fruc-
tus quoque jucunditatis eſt reſtitutus.
quare delectant homines, mihi crede, lu-

Digitized by Google

di, etiam illos, qui diſſimulant, non ſolum eos, qui fatentur: quod ego in mea petitione ſenſi. nam nos quoque habuimus ſcenam competitricem. quod ſi ego, qui trinos ludos aedilis feceram, tamen Antonii ludis commovebar; tibi, qui caſu nullos feceras, nihil hujus iſtam ipſam, quam irrides, argenteam ſcenam, adverſatam putas? ſed haec ſane ſint paria omnia: ſit par forenſis opera militari: ſit par militari ſuffragatio urbana: ſit idem, magnificentiſſimos et nullos unquam feciſſe ludos: quid? in ipſa praetura nihilne exiſtimas inter tuam, et iſtius ſortem interfuiſſe? Hujus ſors ea fuit, quam omnes tui neceſſarii tibi optabamus, juris dicundi: in qua gloriam conciliat magnitudo negotii; gratiam, aequitatis largitio: qua in ſorte ſapiens praetor, qualis hic fuit, offenſionem vitat aequalitate decernendi, benevolentiam adjungit lenitate audiendi. egregia, et ad conſulatum apta provincia, in qua laus aequitatis, integritatis, facilitatis, ad extremum ludorum voluptate concluditur. quid tua ſors? triſtis, atrox: quaeſtio peculatus, ex altera parte, lacrymarum et

ſqualoris, ex altera, plena catenarum; atque indicum. cogendi judices inviti, retinendi contra voluntatem: ſcriba damnatus, ordo totus alienus: Syllana gratificatio reprehenſa; multi viri fortes, et prope pars civitatis offenſa eſt: lites ſevere aeſtimatae: cui placet, obliviſcitur; cui dolet, meminit. poſtremo tu in provinciam ire noluiſti. non poſſum id in te reprehendere, quod in me ipſo et praetor, et conſul probavi. ſed tamen L. Murenae provincia multas bonas gratias cum optima exiſtimatione attulit. habuit proficiſcens delectum in Umbria: dedit ei facultatem reſpublica liberalitatis: qua uſus, multas ſibi tribus, quae municipiis Umbriae conficiuntur, adjunxit. ipſe autem in Gallia, ut noſtri homines deſperatas jam pecunias exigerent, aequitate diligentiaque perfecit. tu interea Romae ſcilicet amicis praeſto fuiſti. fateor: ſed tamen illud cogita, nonnullorum amicorum ſtudia minui ſolere in eos, a quibus provincias contemni intelligant. Et, 21
quoniam oſtendi, Judices, parem dignitatem ad conſulatus petitionem, diſparem fortunam provincialium negotio-

Digitized by Google

rum in Murena, atque in Sulpicio fuiſſe: dicam jam apertius, in quo meus neceſſarius fuerit inferior Servius, et ea dicam, vobis audientibus, amiſſo jam tempore, quae ipſi ſoli, re integra, ſaepe dixi. petere conſulatum neſcire te, Servi, perſaepe tibi dixi: et in iis rebus ipſis, quas te magno et forti animo et agere et dicere videbam, tibi ſolitus ſum dicere, magis te fortem ſenatorem mihi videri, quam ſapientem candidatum. primum accuſandi terrores et minae, quibus tu quotidie uti ſolebas, ſunt fortis viri: ſed et populi opinionem a ſpe adipiſcendi avertunt, et amicorum ſtudia debilitant. neſcio quo pacto ſemper hoc fit: neque in uno aut altero animadverſum eſt, ſed jam in pluribus: ſimulatque candidatus accuſationem meditari viſus eſt, ut honorem deſperaſſe videatur. quid? ergo acceptam injuriam perſequi non placet? immo vehementer placet: ſed aliud tempus eſt petendi, aliud perſequendi. petitorem ego, praeſertim conſulatûs, magna ſpe, magno animo, magnis copiis et in forum, et in campum deduci volo: non placet mihi inquiſitio candidati, praenuntia

Digitized by Google

repulſae : non teſtium potius, quam ſuf-
fragatorum comparatio: non minae ma-
gis, quam blanditiae: non declamatio po-
tius, quam perſalutatio: praeſertim cum
jam hoc novo more omnes fere domos
omnium concurſent, et ex vultu candi-
datorum conjecturam faciant, quantum
quiſque animi et facultatis habere videa-
tur. videſne tu illum triſtem? demiſſum?
jacet, diffidit, abjecit haſtas. ſerpit hic
rumor: ‘ ſcis tu illum accuſationem co-
‘ gitare? inquirere in competitores? teſ-
‘ tes quaerere? alium faciam, quoniam
‘ ſibi hic ipſe deſperat.’ ejuſmodi candi-
datorem amici intimi debilitantur, ſtudia
deponunt, aut teſtatam rem abjiciunt,
aut ſuam operam, et gratiam judicio, et
accuſationi reſervant. Accedit eodem, 22
ut etiam ipſe candidatus totum animum,
atque omnem curam, operam, diligenti-
amque ſuam in petitione non poſſit po-
nere. adjungitur enim accuſationis co-
gitatio, non parva res, ſed nimirum om-
nium maxima. magnum eſt enim, te com-
parare ea, quibus poſſis hominem e ci-
vitate, praeſertim non inopem, neque
infirmum, exturbare: qui et per ſe, et per

Digitized by Google

ſuos, et vero etiam per alienos, defen-
datur. omnes enim ad pericula propul-
ſanda concurrimus: et qui non aperte i-
nimici ſumus, etiam alieniſſimis, in capi-
tis periculis, amiciſſimorum officia et ſtu-
dia praeſtamus. quare ego expertus et
petendi, et defendendi, et accuſandi mo-
leſtiam, ſic intellexi; in petendo, ſtudium
eſſe acerrimum: in defendendo, offici-
um: in accuſando, laborem. itaque ſic ſta-
tuo, fieri nullo modo poſſe, ut idem ac-
cuſationem, et petitionem conſulatus di-
ligenter adornet atque inſtruat. unum
ſuſtinere pauci poſſunt, utrumque nemo.
tu, cum te de curriculo petitionis deflexiſ-
ſes, animumque ad accuſandum tranſtu-
liſſes, exiſtimaſti, te utrique negotio ſa-
tisfacere poſſe? vehementer erraſti. quis
enim dies fuit, poſteaquam in iſtam accu-
ſandi denuntiationem ingreſſus es, quem
tu non totum in iſta ratione conſumpſe-
23 ris? Legem ambitus flagitaſti, quae
tibi non deerat. erat enim ſeveriſſime
ſcripta Calpurnia. geſtus eſt mos et vo-
luntati, et dignitati tuae. ſed tota illa lex
accuſationem tuam, ſi haberes nocentem
reum, fortaſſe armaſſet: petitioni vero

refragata eſt. poena gravior in plebem tua voce efflagitata eſt. commoti animi ſunt tenuiorum. exilium in noſtrum ordinem. conceſſit ſenatus poſtulationi tuae: ſed non libenter duriorem fortunae communi conditionem, te auctore, conſtituit. morbi excuſationi poena addita eſt: voluntas offenſa multorum, quibus aut contra valetudinis commodum laborandum eſt, aut incommodo morbi etiam caeteri vitae fructus relinquendi. quid ergo? haec quis tulit? is, qui auctoritati ſenatus, voluntati tuae paruit: denique is tulit, cui minime proderant. illa, quae mea ſumma voluntate ſenatus frequens repudiavit, mediocriter adverſata tibi eſſe exiſtimas? confuſionem ſuffragiorum flagitaſti, prorogationem legis Maniliae, aequationem gratiae, dignitatis, ſuffragiorum. graviter homines honeſti, atque in ſuis civitatibus et municipiis gratioſi tulerunt, a tali viro eſſe pugnatum, ut omnes et dignitatis, et gratiae gradus tollerentur. idem editititios judices eſſe voluiſti, ut odia occulta civium, quae tacitis nunc diſcordiis continentur, in fortunas optimi cujuſque erumperent. haec omnia,

Digitized by Google

tibi accuſandi viam muniebant, adipiſcendi obſaepiebant. atque ex omnibus illa plaga eſt injecta petitioni tuae, non tacente me, maxima: de qua ab homine ingenioſiſſimo et copioſiſſimo, Hortenſio multa graviſſime dicta ſunt; quo etiam mihi durior locus eſt dicendi datus: ut, cum ante me et ille dixiſſet, et vir ſumma dignitate, et diligentia, et facultate dicendi, M. Craſſus, ego in extremo non partem aliquam agerem cauſae, ſed de tota re dicerem, quod mihi videretur. itaque in iiſdem rebus fere verſor, et quod poſſum, Judices, occurro veſtrae ſapientiae.

24 Sed tamen, Servi, quam te ſecurim putas injeciſſe petitioni tuae, cum tu populum Romanum in eum metum adduxiſti, ut pertimeſceret, ne conſul Catilina fieret, dum tu accuſationem comparares, depoſita atque abjecta petitione? etenim te inquirere videbant, triſtem ipſum: moeſtos amicos, obſervationes, teſtificationes, ſeductiones teſtium, ſeceſſionem ſubſcriptorum animadvertebant: quibus rebus certe ipſi candidatorum vultus obſcuriores videri ſolent. Catilinam interea alacrem atque laetum, ſtipatum choro

Digitized by Google

juventutis, vallatum indicibus atque ſicariis, inflatum cum ſpe militum, tum collegae mei, quemadmodum dicebat ipſe, promiſſis, circumfluente colonorum Arretinorum, et Feſulanorum exercitu. quam turbam diſſimillimo ex genere, diſtinguebant homines perculſi Syllani temporis calamitate. vultus erat ipſius plenus furoris, oculi ſceleris, ſermo arrogantiae: ſic ut ei jam exploratus, et domi conditus conſulatus videretur. Murenam contemnebat: Sulpicium accuſatorem ſuum numerabat, non competitorem: ei vim denuntiabat: reipublicae minabatur. Quibus rebus, qui timor bo- 25
nis omnibus injectus ſit, quantaque deſperatio reipublicae, ſi ille factus eſſet, nolite a me commoneri velle: vosmetipſi vobiſcum recordamini. meminiſtis enim, cum illius nefarii gladiatoris voces percrebruiſſent, quas habuiſſe in concione domeſtica dicebatur, cum miſerorum fidelem defenſorem negaſſet inveniri poſſe, niſi eum, qui ipſe miſer eſſet: integrorum, et fortunatorum promiſſis ſaucios, et miſeros credere non oportere: quare qui conſumpta replere, erepta recupera-

Digitized by Google

re vellent, ſpectarent quid ipſe deberet, quid poſſideret, quid auderet: minime timidum, et valde calamitoſum eſſe oportere eum, qui eſſet futurus dux et ſignifer calamitoſorum. tum igitur, his rebus auditis, meminiſtis fieri ſenatuſconſultum, referente me, ne poſtero die comitia haberentur, ut de his rebus in ſenatu agere poſſemus. itaque poſtridie, frequenti ſenatu, Catilinam excitavi, atque eum de his rebus juſſi, ſi quid vellet, quae ad me allatae eſſent, dicere. atque ille, ut ſemper fuit apertiſſimus, non ſe purgavit, ſed indicavit, atque induit. tum enim dixit, duo corpora eſſe reipublicae: unum debile, infirmo capite: alterum firmum, ſine capite: huic, cum ita de ſe meritum eſſet, caput, ſe vivo, non defuturum. congemuit ſenatus frequens, neque tamen ſatis ſevere, pro rei indignitate, decrevit. nam partim ideo fortes in decernendo non erant, quia nihil timebant: partim, quia timebant. tum erupit è ſenatu, triumphans gaudio, quem omnino vivum illinc exire non oportuerat: praeſertim cum idem ille in eodem ordine paucis diebus ante, Catoni, for-

Digitized by Google

tiſſimo viro, judicium minitanti ac de-
nuntianti, reſpondiſſet, ſi quod eſſet in
ſuas fortunas incendium excitatum, id ſe
non aquâ, ſed ruinâ reſtincturum. His 26
tum rebus commotus, et quod homines
jam tum conjuratos cum gladiis in cam-
pum deduci a Catilina ſciebam, deſcendi
in campum cum firmiſſimo praeſidio for-
tiſſimorum virorum, et cum illa lata in-
ſignique lorica, non quae me tegeret,
(etenim ſciebam Catilinam non latus,
aut ventrem, ſed caput et collum ſole-
re petere) verum ut omnes boni ani-
madverterent, et cum in metu et pericu-
lo conſulem viderent, id quod eſt fac-
tum, ad opem praeſidiumque meum con-
currerent. itaque cum te, Servi, remiſ-
ſiorem in petendo putarent, Catilinam
et ſpe et cupiditate inflammatum vi-
derent, omnes, qui illam ab republica
peſtem depellere cupiebant, ad Murenam
ſe ſtatim contulerunt. magna eſt autem
comitiis conſularibus repentina volun-
tatum inclinatio, praeſertim cum incu-
buit ad virum bonum, et multis aliis ad-
jumentis petitionis ornatum. qui cum
honeſtiſſimo patre, atque majoribus, mo-

Digitized by Google

deſtiſſima adoleſcentia, clariſſima legati-
one, praetura probata in jure, grata in
munere, ornata in provincia, petiſſet di-
ligenter, et ita petiſſet, ut neque minanti
cederet, neque cuiquam minaretur; huic
mirandum eſt magno adjumento Catili-
nae ſubitam ſpem conſulatûs adipiſcendi
fuiſſe? nunc mihi tertius ille locus eſt o-
rationis de ambitus criminibus, perpur-
gatus ab iis, qui ante me dixerunt; a me,
quoniam ita Murena voluit, retractan-
dus: quo in loco Poſtumio, familiari meo,
ornatiſſimo viro, de diviſorum indiciis, et
de deprehenſis pecuniis; adoleſcenti inge-
nioſo et bono, Ser. Sulpicio, de equitum
centuriis; M. Catoni, homini in omni vir-
tute excellenti, de ipſius accuſatione, de
ſenatuſconſulto, de republica reſponde-
27 bo. Sed pauca, quae meum animum re-
pente moverunt, prius de L. Murenae for-
tuna conquerar. nam cum ſaepe antea,
Judices, et ex aliorum miſeriis, et ex me-
is curis laboribuſque quotidianis, fortu-
natos eos homines judicarem, qui remo-
ti a ſtudiis ambitionis, otium ac tran-
quillitatem vitae ſecuti ſunt; tum vero
in his L. Murenae tantis, tamque impro-

Digitized by Google

viſis periculis ita ſum animo affectus, ut non queam ſatis neque communem omnium noſtrûm conditionem, neque hujus eventum fortunamque miſerari: qui primum dum ex honoribus continuis familiae, majorumque ſuorum, unum aſcendere gradum dignitatis conatus eſt, venit in periculum, ne et ea, quae relicta, et haec, quae ab ipſo parta ſunt, amittat: deinde propter ſtudium novae laudis, etiam in veteris fortunae diſcrimen adducitur. quae cum ſunt gravia, Judices, tum illud acerbiſſimum eſt, quòd habet eos accuſatores, non qui odio inimicitiarum ad accuſandum, ſed qui ſtudio accuſandi ad inimicitias deſcenderent. nam, ut omittam Servium Sulpicium, quem intelligo non injuria L. Murenae, ſed honoris contentione permotum: accuſat paternus amicus, Cn. Poſtumius, vetus, ut ait ipſe, vicinus, ac neceſſarius, qui neceſſitudinis cauſas complures protulit, ſimultatis nullam commemorare potuit: accuſat Ser. Sulpicius, ſodalis filii, cujus ingenio paterni omnes neceſſarii munitiores eſſe debebant: accuſat M. Cato, qui quanquam a Murena nulla re unquam alienus

fuit, tamen ea conditione nobis erat in hac civitate natus, ut ejus opes et ingenium praeſidio multis etiam alieniſſimis, vix cuiquam inimico exitio eſſe deberet. reſpondebo igitur Poſtumio primum, qui neſcio quo pacto mihi videtur praetorius candidatus in conſularem, quaſi deſultorius in quadrigarum curriculum incurrere. cujus competitores ſi nihil deliquerunt, dignitati eorum conceſſit, cum petere deſtitit. ſin autem eorum aliquis largitus eſt: expetendus amicus eſt, qui alienam potius injuriam, quam ſuam perſequatur. * * *

28 Venio nunc ad M. Catonem, quod eſt firmamentum ac robur totius accuſationis: qui tamen ita gravis eſt accuſator et vehemens, ut multo magis ejus auctoritatem, quam criminationem pertimeſcam. in quo ego accuſatore, Judices, primum illud deprecabor, ne quid L. Murenae dignitas illius, ne quid expectatio tribunatus, ne quid totius vitae ſplendor et gravitas noceat: denique ne ea ſoli huic obſint bona M. Catonis, quae

* * * Ea omnia, quae et Poſtumio, et Ser. Sulpicio, adoleſcenti, reſponſa ſunt, deſiderantur.

ille adeptus eſt, ut multis prodeſſe poſſet. bis conſul fuerat P. Africanus, et duos terrores hujus imperii, Carthaginem, Numantiamque deleverat, cum accuſavit L. Cottam. erat in eo ſumma eloquentia, ſumma fides, ſumma integritas, auctoritas tanta, quanta in ipſo imperio populi Romani, quod illius opera tenebatur. ſaepe hoc majores natu dicere audivi, hanc accuſatoris eximiam dignitatem plurimum L. Cottae profuiſſe. noluerunt ſapientiſſimi homines, qui tum rem illam judicabant, ita quemquam cadere in judicio, ut nimiis adverſarii viribus abjectus videretur. quid? Ser. Galbam (nam traditum memoriae eſt) nonne proavo tuo, fortiſſimo atque florentiſſimo viro, M. Catoni, incumbenti ad ejus perniciem, populus Romanus eripuit? ſemper in hac civitate nimis magnis accuſatorum opibus et populus univerſus, et ſapientes, ac multum in poſterum proſpicientes judices reſtiterunt. nolo accuſator in judicium potentiam afferat, non vim majorem aliquam, non auctoritatem excellentem, non nimiam gratiam. valeant haec omnia ad ſalutem innocentium, ad opem

impotentium, ad auxilium calamitoſorum: in periculo verò, et in pernicie civium, repudientur. nam ſi quis hoc forte dicet, Catonem deſcenſurum ad accuſandum non fuiſſe, niſi prius de cauſa judicaſſet: iniquam legem, Judices, et miſeram conditionem inſtituet periculis hominum, ſi exiſtimabit, judicium accuſatoris in reum pro aliquo praejudicio valere oportere.
29 Ego tuum conſilium, Cato, propter ſingulare animi mei de tua virtute judicium, vituperare non audeo: nonnulla in re forſitan conformare, et leviter emendare poſſim. ‘ non multa ‘ peccas,’ inquit ille fortiſſimo viro ſenior magiſter: ‘ ſed, ſi peccas, te regere ‘ poſſum.’ at ego te veriſſime dixerim peccare nihil, neque ulla in re te eſſe hujuſmodi, ut corrigendus potius, quam leviter inflectendus eſſe videare. finxit enim te ipſa natura ad honeſtatem, gravitatem, temperantiam, magnitudinem animi, juſtitiam, ad omnes denique virtutes magnum hominem et excelſum. acceſſit his tot doctrina non moderata, nec mitis, ſed, ut mihi videtur, paulo aſperior et durior, quam aut veritas, aut na-

tura patiatur. et quoniam non eſt nobis haec oratio habenda aut cum imperita multitudine, aut in aliquo conventu agreſtium, audacius paulo de ſtudiis humanitatis, quae et mihi et vobis nota et jucunda ſunt, diſputabo. in M. Catone, Judices, haec bona, quae videmus divina et egregia, ipſius ſcitote eſſe propria. quae nonnunquam requirimus, ea ſunt omnia non a natura, ſed a magiſtro. fuit enim quidam ſummo ingenio vir, Zeno, cujus inventorum aemuli Stoici nominantur. hujus ſententiae ſunt, et praecepta ejuſmodi: Sapientem gratia nunquam moveri, nunquam cujuſquam delicto ignoſcere: neminem miſericordem eſſe, niſi ſtultum et levem: viri non eſſe, neque exorari, neque placari: ſolos ſapientes eſſe, ſi diſtortiſſimi ſint, formoſos: ſi mendiciſſimi, divites: ſi ſervitutem ſerviant, reges: nos autem, qui ſapientes non ſumus, fugitivos, exules, hoſtes, inſanos denique eſſe dicunt: omnia peccata eſſe paria: omne delictum, ſcelus eſſe nefarium: nec minus delinquere eum, qui gallum gallinaceum, cum opus non fuerit, quam eum, qui patrem

Digitized by Google

ſuffocaverit: ſapientem nihil opinari,
nullius rei poenitere, nulla in re falli, ſen-
30 tentiam mutare nunquam. Haec ho-
mo ingenioſiſſimus, M. Cato, auctoribus
eruditiſſimis inductus, arripuit; neque
diſputandi cauſa, ut magna pars, ſed ita
vivendi. petunt aliquid publicani? cave
quidquam habeat momenti gratia. ſup-
plices aliqui veniunt, miſeri et calami-
toſi? ſceleratus et nefarius fueris, ſi quid-
quam, miſericordia adductus, feceris. fa-
tetur aliquis ſe peccaſſe, et ejus delicti
veniam petit? nefarium eſt facinus ig-
noſcere. at leve delictum eſt? omnia pec-
cata ſunt paria. dixiſti quippiam? fixum
et ſtatutum eſt. non re ductus es, ſed o-
pinione? ſapiens nihil opinatur. erraſti
aliqua in re? malè dici putat. hac ex diſ-
ciplina nobis illa ſunt. dixi in ſenatu me
nomen conſularis candidati delaturum.
iratus dixiſti. nunquam, inquit, ſapiens
iraſcitur. at temporis cauſâ. improbi, in-
quit, hominis eſt, mendacio fallere: mu-
tare ſententiam, turpe eſt: exorari, ſce-
lus: miſereri, flagitium. noſtri autem illi
(fatebor enim, Cato, me quoque in ado-
leſcentia, diffiſum ingenio meo, quaeſiſ-

Digitized by Google

ſe adjumenta doctrinae) noſtri, inquam, illi a Platone, et Ariſtotele, moderati homines, et temperati, aiunt, apud ſapientem valere aliquando gratiam: viri boni eſſe miſereri: diſtincta eſſe genera delictorum, et diſpares poenas: eſſe apud hominem conſtantem ignoſcendi locum: ipſum ſapientem ſaepe aliquid opinari, quod neſciat: iraſci nonnunquam: exorari eundem, et placari: quod dixerit, interdum, ſi ita rectius ſit, mutare: de ſententia decedere aliquando: omnes virtutes mediocritate quadam eſſe moderatas.
Hos ad magiſtros ſi qua te fortuna, Ca- 31
to, cum iſta natura detuliſſet, non tu quidem vir melior eſſes, nec fortior, nec temperantior, nec juſtior, (neque enim eſſe potes) ſed paulo ad lenitatem propenſior. non accuſares nullis adductus inimicitiis, nulla laceſſitus injuria, pudentiſſimum hominem, ſumma dignitate atque honeſtate praeditum: putares, cum in ejuſdem anni cuſtodia te atque L. Murenam fortuna poſuiſſet, aliquo te, cum hoc, reipublicae vinculo eſſe conjunctum: quod atrociter in ſenatu dixiſti, aut non dixiſſes, aut ſepoſuiſſes, aut mitiorem in

partem interpretarere. ac te ipſum (quantum ego opinione auguror) nunc et animi quodam impetu concitatum, et vi naturae atque ingenii elatum, et recentibus praeceptorum ſtudiis flagrantem jam, uſus flectet, dies leniet, aetas mitigabit. etenim iſti ipſi mihi videntur veſtri praeceptores et virtutis magiſtri, fines officiorum paulo longius, quam natura vellet, protuliſſe: ut, cum ad ultimum animo contendiſſemus, ibi tamen, ubi oporteret, conſiſteremus. nihil ignoveris. immo aliquid, non omnia. nihil gratiae cauſâ feceris. immo reſiſtito gratiae, cum officium et fides poſtulabit. miſericordia commotus ne ſis. etiam: in diſſolvenda ſeveritate: ſed tamen eſt laus aliqua humanitatis. in ſententia permaneto. verò; niſi ſententiam ſententia alia vicerit melior. hujuſcemodi Scipio ille fuit, quem non poenitebat facere idem, quod tu: habere eruditiſſimum hominem, et penè divinum domi: cujus oratione et praeceptis, quanquam erant eadem iſta, quae te delectant, tamen aſperior non eſt factus, ſed (ut accepi a ſenibus) leniſſimus. quis vero C. Laelio comior? quis jucun-

Digitized by Google

dior, eodem ex ſtudio iſto? quis illo gravior? ſapientior? poſſum de L. Philippo, de C. Gallo dicere haec eadem: ſed te domum jam deducam tuam. quemquamne exiſtimas Catone, proavo tuo commodiorem, comiorem, moderatiorem fuiſſe, ad omnem rationem humanitatis? de cujus praeſtanti virtute cum vere graviterque diceres, domeſticum te habere dixiſti exemplum ad imitandum. eſt illud quidem exemplum tibi propoſitum domi, ſed tamen naturae ſimilitudo illius ad te magis, qui ab illo ortus es, quam ad unumquemque noſtrûm pervenire potuit: ad imitandum vero tam mihi propoſitum exemplar illud eſt, quam tibi. ſed, ſi illius comitatem et facilitatem tuae gravitati ſeveritatique aſperſeris: non iſta quidem erunt meliora, quae nunc ſunt optima, ſed certe condita jucundius. Quare, ut ad id, quod inſtitui, revertar, 32 tolle mihi e cauſa nomen Catonis: remove, ac praetermitte auctoritatem, quae in judiciis aut nihil valere, aut ad ſalutem debet valere: congredere mecum criminibus ipſis. quid accuſas, Cato? quid affers in judicium? quid arguis? ambi-

Digitized by Google

tum accuſas? non defendo. me reprehendis, quòd idem defendam, quod lege punierim. punivi ambitum, non innocentiam. ambitum vero ipſum vel tecum accuſabo, ſi voles. dixiſti, ſenatusconſultum, me referente, eſſe factum, ſi mercede corrupti, obviam candidatis iſſent, ſi conducti ſectarentur, ſi gladiatoribus vulgo locus tributim, et item prandia ſi vulgo eſſent data; contra legem Calpurniam factum videri. ergo ita ſenatus judicat, contra legem facta haec videri, ſi facta ſint: decernit, quod nihil opus eſt, dum candidatis morem gerit. nam factum ſit, necne, vehementer quaeritur. ſi factum ſit, quin contra legem ſit, dubitare nemo poteſt. eſt igitur ridiculum, quod eſt dubium, id relinquere incertum: quod nemini dubium poteſt eſſe, id judicare. atque id decernitur omnibus poſtulantibus candidatis: ut ex ſenatusconſulto neque cujus interſit, neque contra quem ſit, intelligi poſſit. quare doce, a L. Murena illa eſſe commiſſa. tum egomet tibi contra legem commiſſa eſſe

33 concedam. Multi obviam prodierunt de provincia decedenti, conſulatum pe-

tenti. ſolet fieri. eccui autem non proditur revertenti? quae fuit iſta multitudo? primum, ſi tibi iſtam rationem non poſſim reddere, quid habet admirationis, tali viro advenienti, candidato conſulari, obviam prodiſſe multos? quod niſi eſſet factum, magis mirandum videretur. quid, ſi etiam illud addam, quod a conſuetudine non abhorret, rogatos eſſe multos? num aut criminoſum ſit, aut mirandum, qua in civitate rogati infimorum hominum filios prope de nocte ex ultima ſaepe urbe deductum venire ſoleamus, in ea non eſſe gravatos homines prodire hora tertia in campum Martium, praeſertim talis viri nomine rogatos? quid, ſi omnes ſocietates venerunt, quarum ex numero multi hîc ſedent judices? quid, ſi multi homines noſtri ordinis honeſtiſſimi? quid, ſi illa officioſiſſima, quae neminem patitur non honeſte in urbem introire, tota natio candidatorum? ſi denique ipſe accuſator noſter Poſtumius obviam cum bene magna caterva ſua venit: quid habet iſta multitudo admirationis? omitto clientes, vicinos, tribules, exercitum totum Luculli, qui ad trium-

Digitized by Google

phum per eos dies venerat. hoc dico,
frequentiam in iſto officio gratuitam, non
modo dignitati ullius unquam, ſed ne
voluntati quidem defuiſſe. at ſectaban-
tur multi. doce, mercede: concedam eſ-
ſe crimen. hoc quidem remoto, quid re-
34 prehendis? Quid opus eſt, inquit, ſec-
tatoribus? a me tu id quaeris, quid opus
ſit eo, quo ſemper uſi ſumus? homines
tenues unum habent in noſtrum ordi-
nem aut promerendi, aut proferendi be-
neficii locum, hanc in noſtris petitioni-
bus operam, atque aſſectationem. ne-
que enim fieri poteſt, neque poſtulandum
eſt a nobis, aut ab equitibus Romanis,
ut ſuos neceſſarios candidatos ſectentur
totos dies: a quibus ſi domus noſtra ce-
lebratur, ſi interdum ad forum deduci-
mur, ſi uno baſilicae ſpatio honeſtamur,
diligenter obſervari videmur et coli. te-
nuiorum et non occupatorum amicorum
eſt iſta aſſiduitas: quorum copia bonis et
beneficis deeſſe non ſolet. noli igitur e-
ripere hunc inferiori generi hominum
fructum officii, Cato: ſine eos, qui om-
nia a nobis ſperant, habere ipſos quoque
aliquid, quod nobis tribuere poſſint. ſi

Digitized by Google

nihil erit, praeter ipſorum ſuffragium, tenue eſt: ſi, ut ſuffragantur, nihil valent gratiâ. ipſi denique, ut ſolent loqui, non dicere pro nobis, non ſpondere, non vocare domum ſuam poſſunt: atque haec a nobis petunt omnia: neque ulla re alia, quae a nobis conſequuntur, niſi opera ſua, compenſari putant poſſe. itaque et legi Fabiae, quae eſt de numero ſectatorum, et ſenatus conſulto, quod eſt L. Caeſare conſule factum, reſtiterunt. nulla eſt enim poena, quae poſſit obſervantiam tenuiorum ab hoc vetere inſtituto officiorum excludere. at ſpectacula ſunt tributim data, et ad prandium vulgo vocati. etſi hoc factum a Murena omnino, Judices, non eſt; ab ejus amicis autem more et modo factum eſt: tamen admonitus re ipſa, recordor, quantum hae quaeſtiones, in ſenatu habitae, punctorum nobis, Servi, detraxerint. quod enim tempus fuit aut noſtra, aut patrum noſtrorum memoriâ, quo haec, ſive ambitio eſt, ſive liberalitas, non fuerit, ut locus et in circo et in foro daretur amicis et tribulibus? haec homines tenuiores primum, nedum qui a ſuis tribulibus vetere inſti-

Digitized by Google

35 tuto aſſequebantur. * * * Praefectum fabrûm ſemel locum tribulibus ſuis dediſſe: quid ſtatuent in viros primarios, qui in circo totas tabernas, tribulium cauſa, compararunt? haec omnia ſectatorum, ſpectaculorum, prandiorum item crimina, a multitudine in tuam nimiam diligentiam, Servi, conjecta ſunt, in quibus tamen Murena ab ſenatûs auctoritate defenditur. quid enim? ſenatus num obviam prodire crimen putat? non; ſed mercede: convince. num ſectari multos? non; ſed conductos: doce. num locum ad ſpectandum dare? aut ad prandium invitare? minime. ſed vulgo, paſſim. quid eſt vulgo? univerſos. non igitur, ſi L. Natta, ſummo loco adoleſcens, qui, et quo animo jam ſit, et qualis vir futurus ſit, videmus, in equitum centuriis voluit eſſe et ad hoc officium neceſſitudinis, et ad reliquum tempus, gratioſus, id erit ejus vitrico fraudi aut crimini: nec, ſi virgo Veſtalis, hujus propinqua et neceſſaria, locum ſuum gladiatorium conceſſit huic, non et illa pie fecit, et hic a culpa eſt remotus. omnia haec ſunt offi-

* * * Deeſt nonnihil.

cia neceſſariorum, commoda tenuiorum, munia candidatorum. at enim agit mecum auſterè et Stoicè Cato. negat verum eſſe, allici benevolentiam cibo: negat judicium hominum in magiſtratibus mandandis corrumpi voluptatibus oportere. ergo ad coenam, petitionis causâ, ſi quis vocat, condemnetur. quippe, inquit, tu mihi ſummum imperium, ſummam auctoritatem, tu gubernacula reipublicae petas fovendis hominum ſenſibus, et deliniendis animis, et adhibendis voluptatibus? utrum lenocinium, inquit, a grege delicatae juventutis, an orbis terrarum imperium a populo Romano petebas? horribilis oratio, ſed eam uſus, vita, mores, civitas ipſa reſpuit. neque tamen Lacedaemonii, auctores iſtius vitae atque orationis, qui quotidianis epulis in robore accumbunt: neque vero Cretes, quorum nemo guſtavit unquam cubans, melius, quam Romani homines, qui tempora voluptatis laboriſque diſpertiunt, reſpublicas ſuas retinuerunt: quorum alteri, uno adventu noſtri exercitûs, deleti ſunt: alteri, noſtri imperii praeſidio diſciplinam ſuam, legeſque conſer-

Digitized by Google

36 vant. Quare noli, Cato, majorum inſtituta, quae res ipſa publica, quae diūturnitas imperii comprobat, nimium ſevera oratione reprehendere. fuit eodem ex ſtudio vir eruditus apud patres noſtros, et honeſtus homo, et nobilis, Q. Tubero. is, cum epulum Q. Maximus, Africani patrui ſui nomine, populo Romano daret, rogatus eſt a Maximo, ut triclinium ſterneret, cum eſſet Tubero ejuſdem Africani ſororis filius. atque ille, homo eruditiſſimus, ac Stoicus, ſtravit pelliculis haedinis lectulos Punicanos, et expoſuit vaſa Samia: quaſi vero eſſet Diogenes Cynicus mortuus, et non divini hominis Africani mors honeſtaretur. quem cum ſupremo ejus die Maximus laudaret, gratias egit diis immortalibus, quod ille vir in hac republica potiſſimum natus eſſet: neceſſe enim fuiſſe, ibi eſſe terrarum imperium, ubi ille eſſet. hujus in morte celebranda graviter tulit populus Romanus hanc perverſam ſapientiam Tuberonis. itaque homo integerrimus, civis optimus, cum eſſet L. Pauli nepos, P. Africani, ut dixi, ſororis filius, his haedinis pelliculis praetura de-

Digitized by Google

jectus eſt. odit populus Romanus privatam luxuriam; publicam magnificentiam diligit: non amat profuſas epulas; ſordes et inhumanitatem multo minus. diſtinguit rationem officiorum, ac temporum: viciſſitudinem laboris, ac voluptatis. nam, quod ais, nulla re allici hominum mentes oportere ad magiſtratum mandandum, niſi dignitate: hoc tu ipſe, in quo ſumma eſt dignitas, non ſervas. cur enim quemquam, ut ſtudeat tibi, ut te adjuvet, rogas? rogas tu me, ut mihi praeſis, ut committam ego me tibi. quid tandem? iſtuc me rogari oportet abs te, an te potius a me, ut pro mea ſalute laborem periculumque ſuſcipias? quid, quod habes nomenclatorem? in eo quidem fallis et decipis. nam, ſi nomine appellari abs te cives tuos, honeſtum eſt, turpe eſt eos notiores eſſe ſervo tuo, quam tibi. ſin etiam noris, tamen per monitorem appellandi ſunt? cur ante petis, quam inſuſurravit? aut quid, cum admoneris, tamen, quaſi tute noris, ita ſalutas? quid, poſteaquam es deſignatus, multo ſalutas negligentius? haec omnia ad rationem civitatis ſi dirigas, recta ſunt.

Digitized by Google

ſua perpendere ad diſciplinae praecepta
velis, reperiantur praviſſima. quare nec
plebi Romanae eripiendi fructus iſti ſunt
ludorum, gladiatorum, conviviorum;
quae omnia majores noſtri compararerunt: nec candidatis iſta benignitas adimenda eſt, quae liberalitatem magis ſig-
37 nificat, quam largitionem. At enim te
ad accuſandum reſpublica adduxit. credo, Cato, te iſto animo, atque ea opinione veniſſe: ſed tu imprudentia laberis. ego quod facio, Judices, cum amicitiae dignitatiſque L. Murenae gratiâ facio, tum me pacis, otii, concordiae, libertatis, ſalutis, vitae denique omnium noſtrûm cauſa facere clamo, atque obteſtor. audite, audite conſulem, Judices, nihil dicam arrogantius, tantum dicam, totos dies atque noctes de republica cogitantem. non uſque eò L. Catilina rempublicam deſpexit atque contempſit, ut ea copia, quam ſecum eduxit, ſe hanc civitatem oppreſſurum arbitraretur. latius patet illius ſceleris contagio, quam quiſquam putat: ad plures pertinet. intus, intus, inquam, eſt equus Trojanus: a quo nunquam, me conſule, dormientes

Digitized by Google

opprimemini. quaeris a me, quid ego Catilinam metuam. nihil: et curavi, ne quis metueret: ſed copias illius, quas hîc video, dico eſſe metuendas: nec tam timendus eſt nunc exercitus L. Catilinae, quam iſti, qui illum exercitum deſeruiſſe dicuntur. non enim deſeruerunt: ſed ab illo in ſpeculis atque inſidiis relicti, in capite, atque in cervicibus noſtris reſtiterunt. hi et integrum conſulem, et bonum imperatorem, et natura, et fortuna, cum reipublicae ſalute conjunctum, dejici de urbis praeſidio, et de cuſtodia civitatis, veſtris ſententiis, deturbari volunt. quorum ego ferrum et audaciam rejeci in campo, debilitavi in foro, compreſſi etiam domi meae ſaepe, Judices: his vos ſi alterum conſulem tradideritis, plus multo erunt veſtris ſententiis, quam ſuis gladiis conſecuti. magni intereſt, Judices, id quod ego multis repugnantibus egi atque perfeci, eſſe kalendis Januarii in republica duo conſules. nolite arbitrari, mediocribus conſiliis, aut uſitatis viis, aut lege improba, aut pernicioſa largitione, auditum aliquando aliquod malum reipublicae quae-

Digitized by Google

ri. inita ſunt in hac civitate conſilia, Judices, urbis delendae, civium trucidandorum, nominis Romani extinguendi. atque haec cives, cives, inquam, (ſi eos hoc nomine appellari fas eſt) de patria ſua et cogitant, et cogitaverunt. horum ego quotidie conſiliis occurro, audaciam debilito, ſceleri reſiſto. ſed vos moneo, Judices: in exitu eſt jam meus conſulatus: nolite mihi ſubtrahere vicarium meae diligentiae: nolite adimere eum, cui rempublicam cupio tradere incolumem, ab his tantis periculis defendendam.
38 Atque ad haec mala, Judices, quid accedat aliud, non videtis? te, te appello, Cato: nonne proſpicis tempeſtatem anni tui? jam enim heſterna concione intonuit vox pernicioſa deſignati tribuni, collegae tui: contra quem multum tua mens, multum omnes boni providerunt, qui te ad tribunatus petitionem vocaverunt. omnia, quae per hoc triennium agitata ſunt jam ab eo tempore, quo a L. Catilina, et Cn. Piſone initum conſilium ſenatus interficiendi ſcitis eſſe; in hos dies, in hos menſes, in hoc tempus erumpunt. qui locus eſt, Judi-

Digitized by Google

ces, quod tempus, qui dies, quae nox, cum ego non ex iſtorum inſidiis ac mucronibus, non ſolum meo, ſed multo etiam magis divino conſilio eripiar, atque evolem? neque iſti me meo nomine interfici, ſed vigilantem conſulem de reipublicae praeſidio demovere volunt: nec minus vellent, Cato, te quoque aliqua ratione, ſi poſſent, tollere: id quod, mihi crede, et agunt, et moliuntur. vident, quantum in te ſit animi, quantum ingenii, quantum auctoritatis, quantum reipublicae praeſidii: ſed cum conſulari auctoritate, et auxilio ſpoliatam vim tribunitiam viderint, tum ſe facilius inermem et debilitatum te oppreſſuros arbitrantur. nam ne ſufficiatur conſul, non timent. vident in tuorum poteſtate collegarum fore: ſperant ſibi Silanum, clarum virum, ſine collega, te ſine conſule, rempublicam ſine praeſidio objici poſſe. his tantis in rebus, tantiſque in periculis, eſt tuum, M. Cato, qui non mihi, non tibi, ſed patriae natus es, videre quid agatur, retinere adjutorem, defenſorem, ſocium in republica, conſulem non cupidum, conſulem (quod maxime tempus hoc

Digitized by Google

poſtulat) fortuna conſtitutum ad ample-
xandum otium: ſcientiâ, ad bellum ge-
rendum: animo et uſu, ad quod velis ne-
9 gotium. Quanquam hujuſce rei poteſ-
tas omnis in vobis ſita eſt, Judices: to-
tam rempublicam vos in hac cauſa tene-
tis, vos gubernatis. ſi L. Catilina cum
ſuo conſilio nefariorum hominum, quos
ſecum eduxit, hac de re poſſet judicare,
condemnaret L. Murenam: ſi interfice-
re poſſet, occideret. petunt enim ratio-
nes illius, ut orbetur auxilio reſpublica:
ut minuatur contra ſuum furorem impe-
ratorem copia: ut major facultas tribu-
nis plebis detur, depulſo adverſario, ſe-
ditionis ac diſcordiae concitandae. idem-
ne igitur delecti ampliſſimis ex ordinibus
honeſtiſſimi atque ſapientiſſimi viri judi-
cabunt, quod ille importuniſſimus gladi-
ator, hoſtis reipublicae, judicaret? mihi
credite, Judices, in hac cauſa non ſolum
de L. Murenae, verum etiam de veſtra
ſalute ſententiam feretis. in diſcrimen
extremum venimus: nihil eſt jam, unde
nos reficiamus, aut ubi lapſi reſiſtamus.
non ſolum minuenda non ſunt auxilia,
quae habemus: ſed etiam nova, ſi fieri

Digitized by Google

poſſit, comparanda. hoſtis eſt enim non apud Anienem, quod bello Punico graviſſimum viſum eſt, ſed in urbe, in foro: (dii immortales! ſine gemitu hoc dici non poteſt) non nemo etiam in illo ſacrario reipublicae; in ipſa, inquam, curia non nemo hoſtis eſt. dii faxint, ut meus collega, vir fortiſſimus, hoc Catilinae nefarium latrocinium armatus opprimat! ego togatus, vobis, boniſque omnibus adjutoribus, hoc, quod conceptum reſpublica periculum parturit, conſilio diſcutiam, et comprimam! ſed quid tandem fiet, ſi haec elapſa de manibus noſtris, in eum annum, qui conſequitur, redundarint? unus erit conſul, et is non in adminiſtrando bello, ſed in ſufficiendo collega occupatus. hunc jam qui impedituri ſint * * * illa peſtis immanis, importuna, Catilinae prorumpet, qua poterit: et jam populo Romano minatur: in agros ſuburbanos repente advolabit: verſabitur in caſtris furor, in curia timor, in foro conjuratio, in campo exercitus, in agris vaſtitas: omni autem in ſede ac loco ferrum, flammamque metuemus. quae jamdiu comparantur, eadem iſta omnia,

Digitized by Google

ſi ornata ſuis praeſidiis erit reſpublica, facile et magiſtratuum conſiliis, et privatorum diligentia opprimentur. Quae cum ita ſint, Judices, primum reipublicae cauſa, qua nulla res cuiquam potior debet eſſe, vos, pro mea ſumma et vobis cognita in rempublicam diligentia, moneo, pro auctoritate conſulari hortor, pro magnitudine periculi obteſtor, ut otio, ut paci, ut ſaluti, ut vitae veſtrae, et caeterorum civium, conſulatis: deinde ego fidem veſtram, vel defenſoris et amici officio adductus, oro atque obſecro, Judices, ut ne hominis miſeri, et cum corporis morbo, tum animi dolore confecti, L. Murenae, recentem gratulationem nova lamentatione obruatis. modo maximo beneficio populi Romani ornatus, fortunatus videbatur, quod primus in familiam veterem, primus in municipium antiquiſſimum, conſulatum attuliſſet: nunc idem ſqualore ſordidus, confectus morbo, lacrymis ac moerore perditus, veſter eſt ſupplex, Judices, veſtram fidem obteſtatur, miſericordiam implorat, veſtram poteſtatem, ac veſtras opes intuetur. nolite, per deos immortales! Judices, hac

Digitized by Google

eum ſe qua ſe honeſtiorem fore putavit, etiam caeteris ante partis honeſtatibus, atque omni dignitate, fortunaque privare. atque ita vos Murena, Judices, orat atque obſecrat, ſi injuſte neminem laeſit, ſi nullius aures, voluntatemve violavit, ſi nemini, ut leviſſime dicam, odio nec domi, nec militiae fuit: ſit apud vos modeſtiae locus, ſit demiſſis hominibus perfugium, ſit auxilium pudori. miſericordiam ſpoliatio conſulatûs magnam habere debet, Judices. una enim eripiuntur cum conſulatu omnia. invidiam vero his temporibus habere conſulatus ipſe nullam poteſt. objicitur enim concionibus ſeditioſorum, inſidiis conjuratorum, telis Catilinae: ad omne denique periculum, atque ad omnem invidiam ſolus opponitur. quare quid invidendum Murenae, aut cuiquam noſtrûm ſit in hoc praeclaro conſulatu, non video, Judices. quae vero miſeranda ſunt, ea et mihi ante oculos verſantur, et vos videre, et perſpicere poteſtis. Si (quod Jupiter omen a- 41
vertat) hunc veſtris ſententiis afflixeritis: quò ſe miſer vertet? domumne? ut eam imaginem clariſſimi viri, parentis

ſui, quam paucis ante diebus laureatam in ſua gratulatione conſpexit, eandem deformatam ignominia, lugentemque videat? an ad matrem, quae miſera modo conſulem oſculata filium ſuum, nunc cruciatur; et ſollicita eſt, ne eundem paulo poſt ſpoliatum omni dignitate conſpiciat? ſed quid ego matrem, aut domum appello, quem nova poena legis et domo, et parente, et omnium ſuorum conſuetudine conſpectuque privat? ibit igitur in exſilium miſer? quò? ad Orientiſne partes, in quibus annos multos legatus fuit, et exercitus duxit, et res maximas geſſit? at habet magnum dolorem, unde cum honore deceſſeris, eòdem cum ignominia reverti. an ſe in contrariam partem terrarum abdet, ut Gallia Tranſalpina, quem nuper ſummo cum imperio libentiſſime viderit, eundem lugentem, moerentem, exulem videat? in ea porrò provincia, quo animo C. Murenam, fratrem ſuum, aſpiciet? qui hujus dolor? qui illius moeror erit? quae utriuſque lamentatio? quanta autem perturbatio fortunae, atque ſermonis, quod, quibus in locis paucis ante diebus factum eſſe conſulem Mu-

renam, nuntii literaeque celebraſſent, et unde hoſpites atque amici gratulatum Romam concurrerint, repente eò accedat ipſe nuntius ſuae calamitatis ? quae ſi acerba, ſi miſera, ſi luctuoſa ſunt, ſi alieniſſima a manſuetudine, et miſericordia veſtra, Judices : conſervate populi Romani beneficium : reddite reipublicae conſulem : date hoc ipſius pudori, date patri mortuo, date generi et familiae, date etiam Lanuvio, municipio honeſtiſſimo: quod in hac tota cauſa frequens, moeſtumque vidiſtis. nolite a ſacris patriis Junonis Soſpitae, cui omnes conſules facere neceſſe eſt, domeſticum, et ſuum conſulem potiſſimum avellere. quem ego vobis, ſi quid habet aut momenti commendatio, aut auctoritatis confirmatio mea, conſul conſulem, Judices, ita commendo, ut cupidiſſimum otii, ſtudioſiſſimum bonorum, acerrimum contra ſeditionem, fortiſſimum in bello, inimiciſſimum huic conjurationi, quae nunc rempublicam labefactat, futurum eſſe promittam, et ſpondeam.

Digitized by Google

PRO
L. FLACCO.
ORATIO XXIV.

CUM in maximis periculis hujus urbis, atque imperii, graviſſimo atque acerbiſſimo reipublicae caſu, ſocio atque adjutore conſiliorum, periculorumque meorum, L. Flacco, caedem a vobis, conjugibus, liberis veſtris, vaſtitatem a templis, delubris, urbe, Italia depellebam: ſperabam, Judices, honoris potius L. Flacci me adjutorem futurum, quam miſeriarum deprecatorem. quod enim eſſet praemium dignitatis, quod populus Romanus, cum hujus majoribus ſemper detuliſſet, huic denegaret: cum L. Flaccus veterem Valeriae gentis in liberanda patria laudem prope quingenteſimo anno reipublicae retuliſſet? ſed ſi forte aliquando aut beneficii hujus obtrectator, aut virtutis hoſtis, aut laudis invidus extitiſſet: exiſtimabam L. Flac-

Digitized by Google

co multitudinis potius imperitae, nullo tamen cum periculo, quam ſapientiſſimorum et lectiſſimorum virorum judicium eſſe ſubeundum. etenim, quibus auctoribus, et defenſoribus omnium tum ſalus eſſet non civium ſolum, verum etiam gentium defenſa ac retenta, neminem unquam putavi per eos ipſos periculum hujus fortunis, atque inſidias creaturum. quod ſi eſſet aliquando futurum, ut aliquis de L. Flacci pernicie cogitaret, nunquam tamen exiſtimavi, Judices, D. Laelium, optimi viri filium, optima ipſum ſpe praeditum, ſummae dignitatis, eam ſuſcepturum accuſationem, quae ſceleratorum civium potius odio et furori, quam ipſius virtuti atque inſtitutae adoleſcentiae conveniret. etenim cum a clariſſimis viris juſtiſſimas inimicitias ſaepe cum bene meritis civibus depoſitas eſſe vidiſſem, non ſum arbitratus, quemquam amicum reipublicae, poſteaquam L. Flacci amor in patriam perſpectus eſſet, novas huic inimicitias, nulla accepta injuria, denunciaturum. ſed quoniam, Judices, multa nos et in noſtris rebus, et in republica fefellerunt: ferimus ea, quae

ſunt ferenda. tantum a vobis petimus,
ut omnia reipublicae ſubſidia, totum ſta-
tum civitatis, omnem memoriam tem-
porum praeteritorum, ſalutem praeſen-
tium, ſpem reliquorum, in veſtra poteſ-
tate, in veſtris ſententiis, in hoc uno ju-
dicio poſitam eſſe et defixam putetis. ſi
unquam reſpublica conſilium, gravita-
tem, ſapientiam, providentiam judicum
imploravit: hoc tempore, hoc, inquam,
2 tempore, implorat. Non eſtis de Ly-
dorum, aut Myſorum, aut Phrygum, qui
huc compulſi, concitatique venerunt, ſed
de veſtra republica judicaturi, de civita-
tis ſtatu, de communi ſalute, de ſpe bo-
norum omnium, ſi qua reliqua eſt etiam
nunc, quae fortium civium mentes cogi-
tationeſque ſuſtentet. omnia alia perfu-
gia bonorum, praeſidia innocentium, ſub-
ſidia reipublicae, conſilia, auxilia, jura
ceciderunt. quem enim alium appellem?
quem obteſter? quem implorem? ſena-
tumne? at is ipſe auxilium petit a vobis,
et confirmationem auctoritatis ſuae, veſ-
trae poteſtati permiſſam eſſe ſentit. an e-
quites Romanos? judicabitis principes
ejus ordinis quinquaginta, quid cum om-

Digitized by Google

nibus ſenſeritis. an populum Romanum? at is quidem omnem ſuam de bonis poteſtatem tradidit vobis. quamobrem, niſi hoc loco, niſi apud vos, niſi per vos, Judices, non auctoritatem, quae amiſſa eſt, ſed ſalutem noſtram, quae ſpe exigua extremaque pendet, tenuerimus; nihil eſt praeterea, quò confugere poſſimus: niſi forte quae res hoc judicio tentetur, quid agatur, cui cauſae fundamenta jaciantur, Judices, non videtis. damnatus eſt is, qui Catilinam, ſigna patriae inferentem, interemit; quid eſt cauſae, cur non is, qui Catilinam ex urbe repulit, pertimeſcat? repetitur ad poenam, qui indicia communis exitii excepit: cur ſibi confidat is, qui ea proferenda et patefacienda curavit? ſocii conſiliorum, miniſtri, comiteſque vexantur? quid auctores, quid duces, quid principes ſibi expectent? atque utinam inimici noſtri, ac bonorum omnium, mecum potius contendant, utrum tum omnes boni, duces noſtri, an comites fuerint ad communem conſervandam ſalutem * * * Hunc i- 3

* * * Permulta deſunt.

Digitized by Google

gitur virum, Laeli, quibus tandem rebus oppugnas? fuit, P. Servilio imperatore, in Cilicia tribunus militum: ea res ſiletur. fuit M. Piſoni quaeſtor in Hiſpania: vox de quaeſtura nulla miſſa eſt. bellum Cretenſe ex magna parte geſſit, atque unà cum ſummo imperatore ſuſtinuit: muta eſt hujus temporis accuſatio. praeturae juriſdictio, res varia et multiplex ad ſuſpiciones et ſimultates, non attingitur. ea vero in ſummo et periculoſiſſimo reipublicae tempore, etiam ab inimicis laudatur. at a teſtibus laeditur. antequam dico, a quibus, qua ſpe, qua vi, qua re concitatis, qua levitate, quâ egeſtate, qua perfidia, qua audacia praeditis; dicam de genere univerſo, et de conditione omnium noſtrûm. per deos immortales! Judices, vos, quomodo is, qui anno ante Romae jus dixerat, anno poſt in Aſia jus dixerit, a teſtibus quaeretis ignotis? ipſi conjectura nihil judicabitis? in tam varia juriſdictione tam multa decreta, tot hominum gratioſorum laeſae voluntates. quae eſt unquam jacta non ſuſpicio, quae tamen ſolet eſſe falſa,

ſed iracundiae vox, aut doloris? et is eſt reus avaritiae, qui in uberrima re turpe compendium, in maledicentiſſima civitate, in ſuſpicioſiſſimo negotio, maledictum omne, non modo crimen effugit. praetereo illa, quae praetereunda non ſunt: nullum hujus in privatis rebus factum avarum, nullam in re pecuniaria contentionem, nullam in re familiari ſordem poſſe proferri. quibus igitur teſtibus ego hoſce poſſum refutare, niſi vobis? Timolites ille vicanus, homo non modo nobis, ſed ne inter ſuos quidem notus, vos docebit, qualis ſit L. Flaccus? quem vos modeſtiſſimum adoleſcentem, provinciae maximae ſanctiſſimum virum, noſtri exercitûs fortiſſimum militem, diligentiſſimum ducem, temperatiſſimum legatum, quaeſtoremque cognoverunt? quem vos praeſentes conſtantiſſimum ſenatorem, juſtiſſimum praetorem, ac amantiſſimum reipublicae civem judicaſtis? de quibus vos aliis teſtes eſſe debetis, de iis ipſi alios teſtes audietis? At quos teſtes? primum dicam (id quod eſt commune) Graecos: non quo nationi huic ego unus maxime fidem derogem. nam,

ſi quis unquam de noſtris hominibus a genere iſto, ſtudio, ac voluntate non abhorrens fuit, me et eſſe arbitror, et magis etiam tum, cum plus erit otii, fuiſſe; ſed ſunt in illo numero multi boni, docti, pudentes, qui ad hoc judicium deducti non ſunt: multi impudentes, illiterati, leves; quos variis de cauſis video concitatos. verumtamen hoc dico de toto genere Graecorum: tribuo illis literas, do multarum artium diſciplinam, non adimo ſermonis leporem, ingeniorum acumen, dicendi copiam: denique etiam, ſi qua ſibi alia ſumunt, non repugno: teſtimoniorum religionem et fidem nunquam iſta natio coluit, totiuſque hujuſce rei quae ſit vis, quae auctoritas, quod pondus, ignorant. unde illud eſt? ‘da ‘mihi teſtimonium mutuum.’ num Gallorum, num Hiſpanorum putatur? totum iſtud Graecorum eſt: ut etiam qui Graece neſciunt, hoc, quibus verbis a Graecis dici ſoleat, ſciant. itaque videte, quo vultu, qua confidentia dicant: tum intelligetis, qua religione dicant. nunquam nobis ad rogatum reſpondent: ſemper accuſatori plus, quam ad rogatum. nun-

quam laborant, quemadmodum probent,
quod dicunt: ſed quemadmodum ſe ex-
plicent dicendo. iratus Flacco dixit M.
Lurco, quod (ut ipſe aiebat) libertus e-
rat ejus turpi judicio condemnatus. ni-
hil dixit, quod laederet eum, cum cupe-
ret. impediebat enim religio. tamen, id
quod dixit, quanto cum pudore, quo tre-
more et pallore dixit? quam promptus
homo, P. Septimius? quam iratus de ju-
dicio, et de villico? tamen haeſitabat: ta-
men ejus iracundiae religio nonnunquam
repugnabat. inimicus M. Caelius, quod,
cum in re manifeſta putaſſet nefas eſſe,
publicanum judicare contra publicanum,
ſublatus erat e numero recuperatorum.
tamen tenuit ſe, neque attulit in judici-
um quidquam ad laedendum, niſi volun-
tatem. Hi ſi Graeci fuiſſent, ac niſi 5
noſtri mores, ac diſciplina plus valerent,
quam dolor, ac ſimultas: omnes ſe ſpoli-
atos, vexatos, fortunis everſos eſſe dix-
iſſent. Graecus teſtis cum ea voluntate
proceſſit, ut laedat: non jurisjurandi, ſed
laedendi verba meditatur. vinci, refelli,
coargui putat eſſe turpiſſimum: ad id ſe
parat: nihil aliud curat. itaque non op-

Digitized by Google

timus quiſque, nec graviſſimus, ſed impudentiſſimus, loquaciſſimuſque deligitur. vos autem in privatis minimarum rerum judiciis teſtem diligenter expenditis. etiam ſi formam hominis, ſi nomen, ſi tribum noſtis, mores tamen exquirendos putatis. qui tum dicit teſtimonium ex noſtris hominibus, ut ſe ipſe ſuſtentat! ut omnia verba moderatur! ut timet, ne quid cupide, ne quid iracunde, ne quid plus, minuſve, quam ſit neceſſe, dicat! num illos idem putatis? quibus jusjurandum jocus eſt: teſtimonium, ludus: exiſtimatio veſtra, tenebrae: laus, merces, gratia, gratulatio poſita eſt omnis in impudenti mendacio. ſed non dilatabo orationem meam. etenim poſſet eſſe infinita, ſi mihi libeat totius gentis in teſtimoniis dicendis explicare vanitatem. ſed propius accedam: de his veſtris teſtibus dicam. vehementem accuſatorem nacti ſumus, Judices, et inimicum in omni genere odioſum, ac moleſtum: quem ſpero his rebus fore magno uſui et amicis, et reipublicae. ſed certe inflammatus incredibili cupiditate, hanc cauſam, accuſationemque ſuſcepit. qui co-

Digitized by Google

mitatus in inquirendo? comitatum di-
co? immo vero quantus exercitus? quae
jactura? qui ſumptus? quanta largitio?
quae quanquam utilia ſunt cauſae, timi-
de tamen dico; quod vereor, ne Laelius
ex his rebus, quas ſibi ſuſcepit gloriae
cauſâ, putet aliquid, oratione mea, ſer-
monis in ſeſe, aut invidiae eſſe quaeſi-
tum. Itaque hanc partem totam relin- 6
quam: tantum a vobis petam, Judices,
ut, ſi quid ipſi audiſtis communi fama at-
que ſermone, de vi, de manu, de armis,
de copiis: memineritis, quarum rerum
invidia, lege hac recenti ac nova, certus
eſt inquiſitioni comitum numerus con-
ſtitutus. ſed, ut hanc vim omittam, quan-
ta illa ſunt? quae quoniam accuſatorio
jure et more ſunt facta, reprehendere
non poſſumus, queri tamen cogimur:
primum, quod, diſtributis partibus, ſer-
mo eſt totâ Aſiâ diſſipatus, Cn. Pompei-
um, quod L. Flacco eſt vehementer ini-
micus, contendiſſe a Laelio, paterno a-
mico ac pernecesſario, ut hunc hoc judi-
cio arceſſeret: omnemque ei ſuum aucto-
ritatem, gratiam, copias, opes ad hoc ne-
gotium conficiendum detuliſſe. id hoc

Digitized by Google

veriſimilius Graecis hominibus videbatur, qui paulo ante familiarem Laelium in eadem provincia Flacco viderant. Pompeii autem auctoritas cum apud omnes tanta eſt, quanta eſſe debet, tum excellit in iſta provincia, quam nuper et praedonum, et regum bello liberavit. adjunxit illa, ut eos, qui domo exire nolebant, teſtimonii denuntiatione terreret: qui domi ſtare non poterant, largo et liberali viatico commoveret. ſic adoleſcens, ingenii plenus, locupletes metu, tenues praemio, ſtultos errore permovit. ſic ſunt expreſſa iſta praeclara, quae recitantur, pſephiſmata, non ſententiis, neque auctoritatibus declarata, nec jurejurando conſtricta, ſed porrigenda manu, profundendoque clamore multitudinis
7 concitatae. O morem praeclarum, diſciplinamque, quam a majoribus accepimus, ſi quidem teneremus! ſed neſcio quo pacto jam de manibus elabitur. nullam illi noſtri ſapientiſſimi et ſanctiſſimi viri vim concionis eſſe voluerunt. quae ſciſceret plebs, aut quae populus juberet, ſummota concione, diſtributis partibus, tributim et centuriatim deſcriptis ordi-

Digitized by Google

nibus, claſſibus, aetatibus, auditis auctoribus, re multos dies promulgata et cognita, juberi, vetarique voluerunt. Graecorum autem totae reſpublicae ſedentis concionis temeritate adminiſtrantur. itaque, ut hanc Graeciam, quae jamdiu ſuis conſiliis perculſa et afflicta eſt, omittam: illa vetus, quae quondam opibus, imperio, gloria floruit, hoc uno malo concidit, libertate immoderata, ac licentia concionum. cum in theatro imperiti homines, rerum omnium rudes ignarique, conſederant: tum bella inutilia ſuſcipiebant; tum ſeditioſos homines reipublicae praeficiebant; tum optime meritos cives e civitate ejiciebant. quod ſi haec Athenis tum, cum illae non ſolum in Graecia, ſed prope cunctis gentibus enitebant, accidere ſunt ſolita: quam moderationem putatis in Phrygia, aut in Myſia concionem fuiſſe? noſtras conciones, illarum nationum homines plerumque perturbant. quid, cum ſoli ſunt ipſi, tandem fieri putatis? Caeſus eſt virgis Cymaeus ille Athenagoras, qui in fame frumentum exportare erat auſus. data concio Laelio eſt. proceſſit ille, et Grae-

Digitized by Google

cus apud Graecos non de culpa ſua dixit, ſed de poena queſtus eſt. porrexerunt manus: pſephiſma natum eſt. hoc teſtimonium eſt? nuper epulati, paulo ante omni largitione ſaturati Pergameni, quod Mithridates, qui multitudinem illam non auctoritate, ſed ſagina tenebat, ſe velle dixit, id ſutores, et zonarii conclamarunt. hoc teſtimonium eſt civitatis? ego teſtes a Sicilia publice duxi. verum erant ea teſtimonia non concitatae concionis, ſed jurati ſenatûs. quare jam non eſt mihi contentio cum teſte: vobis videndum eſt, ſintne haec teſtimonia putanda.

8 Adoleſcens bonus, honeſto loco natus, diſertus, cum maximo ornatiſſimoque comitatu venit in oppidum Graecorum: poſtulat concionem: locupletes homines et graves, ne ſibi adverſentur, teſtimonii denuntiatione deterret: egentes et leves ſpe legationis et viatico publico, privata etiam benignitate, prolectat. opifices et tabernarios, atque illam omnem faecem civitatum, quid eſt negotii concitare, in eum praeſertim, qui nuper ſummo cum imperio fuerit, ſummo autem in amore eſſe, propter nomen ipſum imperii, non

N

Digitized by Google

potuerit? mirandum vero eſt, homines eos, quibus odio ſunt noſtrae ſecures; nomen, acerbitati; ſcriptura, decumae, portorium, morti; libenter arripere facultatem laedendi, quaecunque detur. mementote igitur, cum audietis pſephiſmata, non audire vos teſtimonia; audire temeritatem vulgi, audire vocem leviſſimi cujuſque, audire ſtrepitum imperitorum, audire concionem concitatam leviſſimae nationis. itaque perſcrutamini penitus naturam rationemque criminum: jam nihil praeter ſpem, nihil praeter terrorem, ac minas, reperietis. * * *

In aerario nihil habent civitates, nihil in 9
vectigalibus. duae rationes conficiendae pecuniae, aut verſura, aut tributo. nec tabulae creditoris proferuntur, nec tributi confectio ulla recitatur. quam vero facile falſas rationes inferre, et in tabulas, quodcunque commodum eſt, referre ſoleant, ex Cn. Pompeii literis ad Hypſaeum, et Hypſaei ad Pompeium miſſis, quaeſo cognoſcite. LITERAE POMPEII, et HYPSAEI. ſatiſne vobis coarguere his auctoribus diſſolutam Grae-

* * * Deeſſe videntur nonnulla.

Digitized by Google

corum conſuetudinem, licentiamque im-
pudentem videmur? niſi forte, qui Cn.
Pompeium, qui praeſentem, qui nullo
impellente, fallebant, eos, urgente Lae-
lio, in abſentem, et in L. Flaccum aut ti-
midos fuiſſe, aut religioſos putamus. ſed
fuerint incorruptae literae domi: nunc
vero, quam habere auctoritatem, aut
quam fidem poſſunt? triduo lex ad prae-
torem deferri, judicum ſignis obſignari
jubet. triceſimo die vix deferuntur. ne
corrumpi tabulae facile poſſint, idcirco
lex obſignatas in publico poni voluit,
at obſignantur corruptae. quid refert i-
gitur, tanto poſt ad judices deferantur,
an omnino non deferantur? quid, ſi teſ-
tium ſtudium cum accuſatore ſociatum
10 eſt? tamenne iſti teſtes habebuntur? U-
bi eſt igitur illa expectatio, quae verſa-
ri in judiciis ſolet? nam antea, cum dix-
erat accuſator acriter et vehementer,
cumque defenſor ſuppliciter demiſſeque
reſponderat; tertius ille erat expectatus
locus teſtium, quae aut ſine ullo ſtudio
dicebant, aut cum diſſimulatione aliqua
cupiditatis. hoc vero quid eſt? una ſe-
dent, ex accuſatorum ſubſeliis ſurgunt,

Digitized by Google

non diſſimulant, non verentur: de ſubſelliis queror? una ex domo prodeunt: ſi verbo titubarint, quo revertantur, non habebunt. an quiſquam eſſe teſtis poteſt, quem accuſator ſine cura interroget: nec metuat, ne ſibi aliquid, quod ipſe nolit, reſpondeat? ubi eſt igitur illa laus oratoris, quae vel in accuſatore antea, vel in patrono ſpectari ſolebat? bene teſtem interrogavit: callide acceſſit: reprehendit: quo voluit, adduxit: convicit, et elinguem reddidit. quid tu iſtum roges, Laeli, qui, priuſquam hoc, ‘ te rogo,’ dixeris, plura etiam effundet, quam tu ei domi ante praeſcripſeris? quid ego autem defenſor rogem? nam aut oratio teſtium refelli ſolet, aut vita laedi. qua diſputatione orationem refellam ejus, qui dicit, ‘ dedimus:’ nihil amplius? in hominem dicendum eſt igitur, cum oratio argumentationem non habet. quid dicam in ignotum? querendum eſt ergo et deplorandum, id quod jamdudum facio, de omni accuſationis iniquitate: primum de communi genere teſtium. dicit enim natio minime in teſtimoniis dicendis religioſa. propius accedo. nego eſſe iſta teſ-

timonia, quae tu ipſe pſephiſmata appel-
las: ſed et fremitum egentium, et motum
quendam temerarium Graeculae conci-
onis. intrabo etiam magis. qui geſſit,
non adeſt: qui numeraſſe dicitur, non eſt
deductus: privatae literae nullae profe-
runtur: publicae retentae ſunt in accu-
ſatorum poteſtate. ſumma eſt in teſti-
bus. hi vivunt cum inimicis: adſunt
cum adverſariis: habitant cum accuſato-
ribus. utrum hic tandem diſceptationem
et cognitionem veritatis, an innocen-
tiae labem aliquam, aut ruinam fore pu-
tatis? multa enim ſunt ejuſmodi, Judi-
ces, ut etiam ſi in homine ipſo, de quo
agitur, negligenda ſint, tamen in imita-
tione atque in exemplo pertimeſcenda
11 videantur. Si quem infimo loco na-
tum, nullo ſplendore vitae, nulla com-
mendatione famae defenderem; tamen
civem a civibus communis humanitatis
jure ac miſericordia deprecarer, ne igno-
tis teſtibus, ne incitatis, ne accuſatoris
conſeſſoribus, convivis, contubernali-
bus; ne hominibus, levitate Graecis, cru-
delitate barbaris, civem ac ſupplicem veſ-
trum dederetis: ne periculoſam imitati-

Digitized by Google

onem exempli reliquis in poſterum pro-
deretis. ſed, cum L. Flacci res agatur,
cujus ex familia qui primus conſul fac-
tus eſt, primus in hac civitate conſul fu-
it, cujus virtute regibus exterminatis, li-
bertas in republica conſtituta eſt: quae
uſque ad hoc tempus honoribus, impe-
rio, rerum geſtarum gloria, continuata
permanſit; cumque ab hac perenni con-
teſtataque virtute majorum non modò
non degenerārit L. Flaccus, ſed, id quod
maxime florere in generis ſui gloria vi-
derat, laudem patriae in libertatem vin-
dicandae praetor adamarit: in hoc ego
reo ne quod pernicioſum exemplum pro-
datur, pertimeſcam, in quo, etiam ſi quid
erraſſet, omnes boni connivendum eſſe
arbitrarentur? quod quidem ego non mo-
do non poſtulo, ſed contrà, Judices, vos
oro et obteſtor, ut totam cauſam quam
maxime intentis oculis, ut aiunt, acerri-
me contemplemini. nihil religione teſ-
tatum, nihil veritate fundatum, nihil do-
lore expreſſum: contraque omnia cor-
rupta libidine, iracundia, ſtudio, pretio,
perjurio reperientur. Etenim jam u- 12
niverſa iſtorum cognita cupiditate, ac-

Digitized by Google

cedam ad ſingulas querelas, criminatio-
neſque Graecorum. claſſis nomine pe-
cuniam civitatibus imperatam querun-
tur. quod nos factum, Judices, confite-
mur. ſed, ſi hoc crimen eſt: aut in eo eſt,
quod non licuerit imperare: aut in eo,
quod non opus fuerit navibus: aut in
eo, quod nulla, hoc praetore, claſſis na-
vigarit. licuiſſe ut intelligas, cognoſ-
ce, quid, me conſule, ſenatus decre-
verit, cum quidem nihil a ſuperioribus
continuorum annorum decretis, deceſ-
ſerit. SENATUSCONSULTUM. prox-
imum eſt ergo, ut, opus fuerit claſſe, nec-
ne, quaeramus. utrum igitur hoc Grae-
ci ſtatuent, aut ullae exterae nationes,
an veſtri praetores, veſtri duces, veſtri
imperatores? equidem exiſtimo, in ejuſ-
modi regione, atque provincia, quae ma-
ri cincta, portibus diſtincta, inſulis cir-
cumdata eſſet, non ſolum praeſidii, ſed
etiam ornandi imperii cauſa, navigan-
dum fuiſſe. haec enim ratio, ac magni-
tudo animorum in majoribus noſtris
fuit, ut cum in privatis rebus, ſuiſque
ſumptibus, minimo contenti, tenuiſſimo
cultu viverent; in imperio, atque in pub-

Digitized by Google

lica dignitate omnia ad gloriam, ſplen-
doremque revocarent. quaeritur enim
in re domeſtica, continentiae laus: in
publica, dignitatis. quod ſi etiam praeſi-
dii cauſa claſſem habuit, quis erit tam i-
niquus, qui reprehendat? nulli erant
praedones. quid? nullos fore, quis prae-
ſtare poterat? minuis, inquit, gloriam
Pompeii. immo tu auges moleſtiam. ille
enim claſſes praedonum, urbes, portus,
receptacula ſuſtulit: pacem maritimam
ſumma virtute, atque incredibili celeri-
tate confecit: illud vero neque ſuſcepit,
neque ſuſcipere debuit, ut, ſi qua uſpi-
am navicula praedonum apparuiſſet, ac-
cuſandus videretur. itaque ipſe in Aſia,
cum omnia jam bella terra marique con-
feciſſet, claſſem tamen iiſdem iſtis civi-
tatibus imperavit. quod ſi tum ſtatuit o-
pus eſſe, cum ipſius praeſentis nomine
tuta omnia et pacata eſſe poterant; quid,
cum ille deceſſiſſet, Flacco exiſtimatis ſta-
tuendum, et faciendum fuiſſe? Quid 13
nos hîc? nonne ipſo Pompeio auctore,
Silano, et Murena conſulibus, decrevi-
mus, ut claſſis in Italia navigaret? non-
ne eo ipſo tempore, cum L. Flaccus in

Digitized by Google

Aſia remiges imperabat, nos hîc in mare ſuperum, et inferum ſeſtertiûm ter et quadragies rogabamus? quid poſtremo anno? nonne M'. Curio et P. Sextilio quaeſtoribus, pecunia in claſſem eſt erogata? quid? hoc omni tempore equites in ora maritima non fuerunt? illa eſt enim gloria divina Pompeii: primum praedones eos, qui tum, cum illi bellum maritimum gerendum datum eſt, toto mari diſperſi vagabantur, redactos eſſe omnes in poteſtatem: deinde Syriam eſſe noſtram, Ciliciam teneri, Cyprum per Ptolemaeum regem nihil audere: praeterea Cretam Metelli virtute eſſe noſtram: nihil eſſe, unde proficiſcantur, nihil quò revertantur: omnes ſinus, promontoria, litora, inſulas, urbes maritimas, clauſtris imperii noſtri contineri. quod ſi Flacco praetore, nemo in mari praedo fuiſſet, tamen hujus diligentia reprehendenda non eſſet. idcirco enim, quod hic claſſem habuiſſet, exiſtimarem non fuiſſe. quid ſi L. Oppii, L. Agrii, C. Ceſtii, equitum Romanorum, hujus etiam clariſſimi viri, Cn. Domitii, qui in Aſia tum legatus fuit, teſtimonio doceo, eo ipſo

Digitized by Google

tempore, quo tu ipſe negas claſſem ha-
bendam fuiſſe, complures a praedonibus
eſſe captos; tamen Flacci conſilium in re-
migibus imperandis reprehendetur? quid
ſi etiam occiſus eſt a piratis Adramyte-
nus, homo nobilis, cujus eſt fere nobis
omnibus nomen auditum, Atinas pu-
gil, Olympionices? hoc eſt apud Graecos
(quoniam de eorum gravitate dicimus)
prope majus et glorioſius, quam Romae
triumphaſſe. at neminem cepiſti. quam
multi orae maritimae clariſſimi viri prae-
fuerunt, qui cum praedonem nullum ce-
piſſent, mare tamen tutum praeſtiterunt?
caſus eſt enim in capiendo, locus, even-
tus, occaſio. defendendi facilis eſt cau-
tio, non ſolum latibulis occultorum lo-
corum, ſed etiam tempeſtatum moderati-
one, et converſione. Reliquum eſt, ut 14
quaeratur, utrum iſta claſſis, curſu et re-
mis, an ſumptu tantum et literis naviga-
rit. num id igitur negari poteſt, cujus
rei cuncta teſtis eſt Aſia, bipartito claſ-
ſem diſtributam fuiſſe, ut una pars ſupra
Epheſum, altera infra Epheſum naviga-
ret? hac claſſe M. Craſſus, vir ampliſſi-
mus, ab Aeno in Aſiam, his navibus Flac-

eus ex Aſia in Macedoniam navigavit. in quo igitur praetoris eſt diligentia requirenda? in numero navium, et in deſcriptione aequabili ſumptûs? dimidium ejus, quo Pompeius erat uſus, imperavit: num potuit parcius? deſcripſit autem pecuniam ad Pompeii rationem, quae fuit accommodata L. Syllae deſcriptioni; qui cum omnes Aſiae civitates pro portione in provincias deſcripſiſſet, illam rationem in imperando ſumptu et Pompeius et Flaccus ſecutus eſt. neque eſt adhuc tamen ea ſumma completa. non refert vero. quid lucretur? cum enim genus imperatae pecuniae ſuſcipit: id, quod tu crimen eſſe vis, confitetur. quî igitur probari poteſt, in ea pecunia non referenda, crimen ſibi ipſum facere, in qua crimen eſſet nullum, ſi referret? at enim negas fratrem meum, qui L. Flacco ſucceſſerit, pecuniam ullam in remiges imperaſſe. equidem Quinti fratris mei laude delector: ſed aliis magis, gravioribus atque majoribus. aliud quiddam ſtatuit, aliud vidit. exiſtimavit, quocunque tempore auditum quid eſſet de praedonibus, quam vellet ſubito, ſe claſſem compara-

turum. denique hoc primus frater meus in Aſia fecit, ut hoc ſumptu remigum civitates levaret. crimen autem tum videri ſolet, cum aliquis ſumptus inſtituit eos, qui antea non erant inſtituti, non cum ſucceſſor aliquid immutat de inſtitutis priorum. Flaccus, quid alii poſtea facturi eſſent, ſcire non poterat: quid feciſſent, videbat. Sed, quoniam de communi totius Aſiae crimine dictum eſt, aggrediar jam ad ſingulas civitates: ex quibus ſit ſane nobis prima civitas Acmonenſis. citat praeco voce maxima legatos Acmonenſes. procedit unus Aſclepiades. prodeant. etiamne praeconem mentiri coëgiſti? eſt enim, credo, is vir, iſte, ut civitatis nomen ſua auctoritate ſuſtineat: damnatus turpiſſimis judiciis domi, notatus literis publicis: cujus de probris, adulteriis, ac ſtupris extant Acmonenſium literae: quas ego non ſolum propter longitudinem, ſed etiam propter turpiſſimam obſcoenitatem verborum, praetereundas puto. dixit publice data drachmarum CCVI millia. dixit tantum: nihil oſtendit, nihil protulit: ſed adjunxit id, quod certe, quoniam erat

Digitized by Google

domeſticum, docere debuit: ſe privatim drachmarum CCVI millia dediſſe. quantum ſibi ablatum homo impudentiſſimus dicit, tantum nunquam eſt auſus, ut haberet, optare. ab Aulo Sextilio dicit ſe dediſſe, et a ſuis fratribus. potuit dare Sextilius. nam fratres quidem conſortes ſunt mendicitatis. audiamus igitur Sextilium: fratres denique ipſi prodeant: quam volent, impudenter mentiantur: et, quod nunquam habuerint, dediſſe ſe dicant. tamen aliquid fortaſſe coram producti dicent, in quo reprehendantur. non deduxi, inquit, Sextilium. cedo tabulas. non deportavi. fratres ſaltem exhibe. non denuntiavi. quod ergo unus Aſclepiades, fortuna egens, vita turpis, exiſtimatione damnatus, impudentia atque audacia fretus, ſine tabulis, ſine auctore legerit, id nos, quaſi crimen, aut teſtimonium pertimeſcamus? idem laudationem, quam nos ab Acmonenſibus Flacco datam proferebamus, falſam eſſe dicebat. cujus quidem laudationis jactura exoptanda nobis fuit. nam ut ſignum publicum inſpexit praeclarus iſte auctor ſuae civitatis, ſolere ſuos cives, caete-

roſque Graecos ex tempore, quod opus ſit, obſignare dixit. tu vero tibi habeto iſtam laudationem: nec enim Acmonenſium teſtimonio Flacci vita et dignitas nititur. das enim mihi, quod haec cauſa maxime poſtulat, nullam gravitatem, nullam conſtantiam, nullum firmum in Graecis hominibus conſilium, nullam denique eſſe teſtimonii fidem. niſi vero hactenus iſtâ formulâ teſtimonii, atque orationis tuae, deſcribi ac diſtingui poteſt, ut Flacco abſenti aliquid civitates tribuiſſe dicantur: Laelio praeſenti, per ſe agenti, vi legis, jure accuſationis, opibus praeterea ſuis terrenti ac minanti, nihil temporis cauſâ ſcripſiſſe, aut obſignaſſe videantur.
Equidem in minimis rebus 16
ſaepe res magnas vidi, Judices, deprehendi, ac teneri, ut in hoc Aſclepiade. haec, quae a nobis prolata laudatio, obſignata erat cretâ illâ Aſiaticâ, quae fere eſt omnibus nota nobis; qua utuntur omnes non modo in publicis, ſed etiam in privatis literis, quas quotidie videmus mitti a publicanis, ſaepe unicuique noſtrûm. neque enim teſtis ipſe ſigno inſpecto falſum nos proferre dixit, ſed le-

vitatem totius Aſiae protulit; de qua nos et libenter, et facile concedimus. noſtra igitur laudatio, quam ille temporis cauſa nobis datam dicit, datam quidem confitetur, conſignata cretâ eſt: in illo autem teſtimonio, quod accuſatori dicitur datum, ceram eſſe vidimus. hîc ego, Judices, ſi vos Acmonenſium decretis, ſi caeterorum Phrygum literis permoveri putarem, vociferarer, et, quantum maxime poſſem, contenderem: teſtarer publicanos, excitarem negotiatores, veſtram etiam conſcientiam implorarem: cera deprehenſa, confiderem totius teſtimonii fictam audaciam manifeſto comprehenſam atque oppreſſam teneri. nunc vero non inſultabo vehementius, nec volitabo in hoc inſolentius, neque in iſtum nugatorem, tanquam in aliquem teſtem, invehar, neque in toto Acmonenſium teſtimonio, ſive hîc confictum eſt, ut apparet; ſive miſſum domo eſt, ut dicitur, commovebor. etenim, quibus ego iſtam laudationem remittam, quoniam ſunt (ut Aſclepiades dicit) leves, ho-
17 rum teſtimonium non pertimeſcam. Venio nunc ad Dorylenſium teſtimonium:

qui producti, tabulas ſe publicas ad ſpeluncas perdidiſſe dixerunt. ô paſtores neſcio quos, cupidos literarum! ſi quidem nihil iſtis, praeter literas, abſtulerunt. ſed aliud eſſe cauſae ſuſpicamur, ne forte iſti parum verſuti eſſe videantur. poena eſt, ut opinor, Dorylenſium gravior, quam apud alios, falſarum et corruptarum literarum. ſi veras protuliſſent, criminis nihil erat: ſi falſas, erat poena. belliſſimum putarunt, dicere amiſſas. quieſcant igitur, et me hoc in lucro ponere, atque aliud agere patiantur. non ſinunt: ſupplet enim ille neſcio quis, et privatim dicit ſe dediſſe. hoc vero ferri nullo modo poteſt. qui de tabulis publicis recitat, iis, quae in accuſatoris poteſtate fuerunt, non debet habere auctoritatem: ſed tamen judicium fieri videtur, cum tabulae illae ipſae, cujuſquemodi ſunt, proferuntur. cum vero is, quem nemo veſtrûm vidit unquam: nemo, qui mortalis eſſet, audivit; tantum dicit, 'Dedi:' dubitatis, Judices, quin ab hoc ignotiſſimo Phryge nobiliſſimum civem vindicetis? atque huic eidem nuper tres equites Romani honeſti et graves, cum in cauſa liberali

eum, qui aſſerebatur, cognatum ſuum eſſe diceret, non crediderunt. quî hoc evenit, ut, qui locuples teſtis doloris et ſanguinis ſui non fuerit, idem ſit gravis auctor injuriae publicae? atque hic Dorylenſis nuper cum efferretur magna frequentia, conſeſſuque veſtro, mortis illius invidiam in L. Flaccum Laelius conferebat. facis injuſte, Laeli, ſi putas periculo noſtro vivere tuos contubernales; praeſertim quod tua negligentia factum arbitremur. homini enim Phrygi, qui arborem fici nunquam vidiſſet, fiſcinam ficorum objeciſti: cujus mors te ex aliqua parte relevavit. edacem enim hoſpitem amiſiſti. Flacco vero quid profuit, qui valuit tamdiu, dum huc prodiret? mortuus eſt, aculeo jam dimiſſo, ac dicto teſtimonio? at iſtud columen actionis tuae, Mithridates, poſteaquam biduum retentus teſtis a nobis, effudit, quae voluit, omnia; reprehenſus, convictus, fractuſque diſceſſit; ambulat cum lorica. metuit homo doctus et ſapiens, ne L. Flaccus nunc ſcelere ſe alliget, cum jam teſtem illum effugere non poſſit: ut, qui ante dictum teſtimonium ſibi temperarit,

cum tamen aliquid aſſequi poſſet, is nunc
id agat, ut ad falſum avaritiae teſtimoni-
um, verum etiam maleficii crimen adjun-
gat. ſed de hoc teſte, totoque Mithrida-
tico diſſeruit et ſubtiliter, et copioſe Q.
Hortenſius: nos, ut inſtituimus, ad reli-
qua pergamus. Caput eſt omnium 18
Graecorum concitandorum, qui cum ac-
cuſatoribus ſedet, Heraclides ille Tem-
nites, homo ineptus et loquax, ſed (ut
ſibi videtur) ita doctus, ut etiam magiſ-
trum illorum ſe eſſe dicat: et, qui ita ſit
ambitioſus, ut omnes vos, noſque quo-
tidie perſalutet. Temni uſque ad illam
aetatem in ſenatum venire non potuit:
et, qui ſe artem dicendi traditurum eti-
am caeteris profiteatur, ipſe omnibus tur-
piſſimis judiciis convictus eſt. pari feli-
citate una legatus venit Nicomedes, qui
neque in ſenatum ulla conditione perve-
nire potuit, et furti, et pro ſocio damna-
tus eſt. nam princeps legationis Lyſa-
nias, adeptus eſt ordinem ſenatorium:
ſed cum rempublicam nimium amplecte-
retur, peculatûs damnatus et bona, et
ſenatorium nomen amiſit: hi tres etiam
aerarii noſtri tabulas falſas eſſe volue-
Digitized by Google

runt. nam ſervos novem ſe profeſſi ſunt habere, cum omnino ſine comite veniſſent. decreto ſcribendo primum video affuiſſe Lyſaniam: cujus fratris bona, quod is populo non ſolvebat, praetore Flacco publicè venierunt. praeterea Philippus eſt, Lyſaniae gener, et Hermobius, cujus frater Poles item pecuniae publicae eſt
19 condemnatus. Dicunt ſe Flacco, et iis, qui ſimul eſſent, drachmarum XV millia dediſſe. cum civitate mihi res eſt acerrima, et conficientiſſima literarum: in qua nummus commoveri nullus poteſt ſine quinque praetoribus, tribus quaeſtoribus, quatuor menſariis, qui apud illos a populo creantur. ex hoc tanto numero deductus eſt nemo: et, cum illam pecuniam nominatim Flacco datam referant; majorem etiam aliam cum huic iidem darent, in aedem ſacram reficiendam, ſe perſcripſiſſe dicunt: quod minime convenit. nam aut omnia occulte referenda fuerunt, aut aperte omnia. cum perſcribunt nominatim Flacco: nihil timent, nihil verentur. cum operi publico referunt: iidem homines ſubito eundem, quem contempſerant, pertimeſcunt. ſi

praetor dedit, ut eſt ſcriptum, a quaeſtore numeravit: quaeſtor a menſa publica: menſa aut ex vectigali, aut ex tributo. nunquam erit iſtud ſimile criminis, niſi mihi totam rationem omni et perſonarum genere, et literarum explicaris: vel, quod eſt in eodem decreto ſcriptum, homines clariſſimos civitatis, ampliſſimis uſos honoribus, hoc praetore circumventos. cur hi neque in judicio adſunt, neque in decreto nominantur? non enim credo ſignificari iſto loco illum, qui ſe erigit, Heraclidem. utrum enim in clariſſimis eſt civibus is, quem judicatum hic duxit Hermippus? qui hanc ipſam legationem, quam habet, non accepit a ſuis civibus, ſed uſque Tmolo petivit: cui nullus honos in ſua civitate habitus eſt unquam. res autem ea, quae tenuiſſimis committebatur, huic uni in vita commiſſa ſola eſt. cuſtos, T. Aufidio praetore, frumento publico eſt poſitus: pro quo cum a P. Varino praetore pecuniam accepiſſet, celavit ſuos cives, ultroque iis ſumptum intulit. quod poſteaquam Temni, literis a P. Varino miſſis, cognitum atque patefactum eſt; cumque eadem de re Cn.

Lentulus, qui cenſor fuit, Temnitarum patronus, literas miſiſſet: Heraclidem iſtum Temni nemo poſtea vidit. atque, ut ejus impudentiam perſpicere poſſitis, cauſam ipſam, quae leviſſimi hominis animum in Flaccum incitavit, quaeſo, cognoſcite. Fundum Cymaeum Romae mercatus eſt de pupillo Meculonio. cum verbis ſe locupletem faceret, haberet nihil praeter illam impudentiam, quam videtis, pecuniam ſumpſit mutuam a Sex. Stola, judice hoc noſtro, primario viro, qui et rem agnoſcit, neque hominem ignorat: qui tamen credidit P. Fulvii Veratii, lectiſſimi hominis, fide. ei cum ſolveret, ſumpſit a C. et M. Fuſiis, equitibus Romanis, primariis viris. hic hercule, cornici oculum, ut dicitur. nam hunc Hermippum, hominem eruditum, civem ſuum, cui debebat eſſe notiſſimus, percuſſit: ejus enim fide ſumpſit a Fuſiis. ſecurus Hermippus Temnum proficiſcitur, cum iſte ſeſe pecuniam, quam hujus fide ſumpſerat, a diſcipulis ſuis diceret Fuſiis perſoluturum. habebat enim Rhetor iſte adoleſcentes quoſdam locupletes, quos dimidio redderet ſtultiores, quàm acce-

Digitized by Google

perat, ubi nihil poſſent diſcere, niſi ignorantiam literarum. neminem quidem adeo infatuare potuit, ut ei nummum ullum crederet. itaque, cum Roma clam eſſet profectus, multoſque minutis mutuationibus fraudaviſſet: in Aſiam venit, Hermippoque percontanti de nomine Fuſiano reſpondet, ſe omnem pecuniam Fuſiis perſolviſſe. interim, neque ita longo intervallo, libertus a Fuſiis cum literis ad Hermippum venit: pecunia petitur ab Hermippo. Hermippus ab Heraclide petit: ipſe tamen Fuſiis ſatisfacit abſentibus, et fidem ſuam liberat. hunc aeſtuantem et tergiverſantem judicio ille perſequitur. a recuperatoribus cauſa cognoſcitur. nolite exiſtimare, Judices, non unam et eandem omnibus in locis eſſe fraudatorum, et infitiatorum impudentiam. fecit eadem omnia, quae noſtri debitores ſolent. negavit ſeſe omnino verſuram ullam feciſſe Romae: Fuſiorum ſe affirmavit nunquam omnino nomen audiſſe: Hermippum vero ipſum, pudentiſſimum atque optimum virum, veterem amicum atque hoſpitem meum, ſplendidiſſimum atque ornatiſſimum civitatis

Digitized by Google

ſuae, probris omnibus, maledictiſque vexavit. ſed, cum ſe homo volubilis quadam praecipiti celeritate dicendi in illa oratione jactaret, repente, teſtimoniis Fuſiorum, nominibuſque recitatis, homo audaciſſimus pertimuit, loquaciſſimus obmutuit. itaque recuperatores contra iſtum rem minime dubiam prima actione judicaverunt. cum judicatum non faceret, addictus Hermippo, et ab hoc ductus eſt.
21 Habetis et honeſtatem hominis, et auctoritatem teſtimonii, et cauſam omnem ſimultatis. atque is ab Hermippo miſſus, cum ei pauca mancipia vendidiſſet, Romam ſe contulit: deinde in Aſiam rediit, cum jam frater meus Flacco ſucceſſiſſet. ad quem adiit, cauſamque ita detulit; recuperatores, vi Flacci coactos, et metu, falſum invitos judicaviſſe. frater meus, pro ſua aequitate, prudentiaque decrevit, ut, ſi judicatum negaret, in duplum iret: ſi metu coactos diceret, haberet eoſdem recuperatores. recuſavit: et, quaſi nihil eſſet actum, nihil judicatum, ab Hermippo ibidem mancipia, quae ipſe ei vendiderat, petere coepit. M. Gratidius, legatus, ad quem eſt

aditum, actionem ſe daturum negavit: re judicata ſtari oſtendit placere. iterum iſte, cui nullus eſſet uſquam conſiſtendi locus, Romam ſe retulit: perſequitur Hermippus, qui nunquam iſtius impudentiae ceſſit. petit Heraclides a C. Plotio ſenatore, viro primario, qui legatus in Aſia fuerat, mancipia quaedam, quae ſe, cum judicatum eſſet, per vim vendidiſſe dicebat. Q. Naſo, vir ornatiſſimus, qui praetor fuerat, judex ſumitur: qui, cum ſententiam ſecundum Plotium ſe dicturum oſtenderet, et ab eo judice abiret, quòd judicium lege non erat, cauſam totam reliquit. ſatiſne vobis, Judices, videor ad ſingulos teſtes accedere, neque, ut primo conſtitueram, tantummodo cum univerſo genere confligere? venio ad Lyſaniam ejuſdem civitatis, peculiarem tuum, Deciane, teſtem: quem tu cùm ephebum Temni cognoſſes, quoniam te nudus delectarat, ſemper nudum eſſe voluiſti. abduxiſti Temno Apollonidem. pecuniam adoleſcentulo grandi foenore, fiducia tamen accepta, occupaviſti. hanc fiduciam commiſſam tibi dicis: tenes hodie, ac poſſides. eum tu teſtem ſpe recu-

Digitized by Google

perandi fundi paterni venire ad teſtimo-
nium dicendum coëgiſti: qui quoniam
teſtimonium nondum dixit, quidnam ſit
dicturus, expecto. novi genus hominum,
novi conſuetudinem, novi libidinem. i-
taque, etſi teneo, quid ſit dicere paratus,
nihil tamen contra diſputabo prius, quam
dixerit. totum enim convertet, atque a-
lia finget. quamobrem et ille ſervet, quod
paravit: et ego me ad id, quod attulerit,
22 integrum conſervabo. Venio nunc ad
eam civitatem, in quam ego multa et
magna ſtudia, et officia contuli: et quam
meus frater in primis colit, atque diligit:
quae ſi civitas per viros bonos, graveſ-
que homines, querelas ad vos detuliſſet,
paulo commoverer magis. nunc vero
quid putem? Trallianos Maeandrio cau-
ſam commiſiſſe, homini egenti, ſordido,
ſine honore, ſine exiſtimatione, ſine ſen-
ſu? ubi erant illi, Pythodori, Aetideni,
Lepiſones, caeteri homines apud nos no-
ti, inter ſuos nobiles? ubi illa magnifica
et glorioſa oſtentatio civitatis? nonne
eſſet puditum, ſi hanc cauſam agerent ſe-
vere, non modo legatum, ſed Trallia-
num omnino dici Maeandrium? huic ta-

Digitized by Google

ſi legato, huic publico teſti patronum ſu- um jam inde a patre atque majoribus, L. Flaccum mactandum civitatis teſtimonio tradidiſſent? non eſt ita, Judices, non eſt profecto. vidi ego in quodam judicio nuper Philodorum teſtem Trallianum, vidi Parrhaſium, vidi Archidemum, cum quidem idem hic mihi Maeandrius, quaſi miniſtrator, aderat, ſubjiciens, quid in ſuos cives, civitatemque, ſi vellem, dicerem. nihil enim illo homine levius, nihil egentius, inquinatius. quare ſi hunc habent auctorem Tralliani, doloris ſui, ſi hunc cuſtodem literarum, ſi hunc teſtem injuriae, ſi hunc auctorem querelarum, remittant ſpiritus, comprimant animos ſuos, ſedent arrogantiam, fateantur in Maeandri perſona eſſe expreſſam faciem civitatis. ſin iſtum ſemper illi ipſi domi proterendum eſſe et conculcandum putaverunt: deſinant putare auctoritatem eſſe in eo teſtimonio, cujus auctor inventus eſt nemo.
Sed exponam, quid in re ſit, ut quamob- 23 rem iſta civitas, neque ſevere Flaccum oppugnarit, neque benigne defenderit, ſcire poſſitis. erat ei Caſtriciano nomine irata: de quo toto reſpondit Hortenſius:

invita ſolverat Caſtricio pecuniam, jamdiu debitam. hinc totum odium, hinc omnis offenſio. quò cum veniſſet Laelius ad iratos, et illud Caſtricianum vulnus dicendo refricuiſſet; exſiluerunt principes, neque in illa concione adfuerunt, neque ipſius decreti ac teſtimonii auctores eſſe voluerunt. uſque eò orba fuit ab optimatibus illa concio, ut princeps principum eſſet Maeandrius: cujus lingua, quaſi flabello ſeditionis, illa tum eſt egentium concio ventilata. itaque civitatis pudentis, ut ego ſemper exiſtimavi, et gravis, ut ipſi exiſtimari volunt, juſtum dolorem querelaſque cognoſcite. quae pecunia fuerit apud ſe, Flacci patris nomine, collata a civibus, hanc a ſe eſſe ablatam queruntur. alio loco quaeram, quid licuerit Flacco: nunc tantum a Trallianis requiro, quam pecuniam a ſe ablatam queruntur, ſuamne dicant, ſibi a civitatibus collatam in uſum ſuum. cupio audire. non, inquit, dicimus. quid igitur? delatam ad nos, creditam nobis, L. Flacci patris nomine, ad hujus dies feſtos atque ludos. quid tum? hanc te, inquit, capere non licuit. jam id videro:

Digitized by Google

ſed primum illud tenebo. queritur gravis, locuples, ornata civitas, quod non retinet alienum: ſpoliatam ſe dicit, quod id non habet, quod ejus non fuit. quid hoc impudentius dici, aut fingi poteſt? delectum eſt oppidum, quo in oppido uno pecunia a tota Aſia ad honores L. Flacci poneretur. haec pecunia tota ab honoribus tranſlata eſt in quaeſtum et foenerationem: recuperata eſt multis poſt annis. Quae civitati facta eſt injuria? at 24
moleſte fert civitas. credo. avulſum eſt enim praeter ſpem, quod erat ſpe devoratum lucrum. at queritur. impudenter facit. non enim omnia, quae dolemus, eadem jure queri poſſumus. at accuſat verbis graviſſimis. non civitas, ſed imperiti homines, a Maeandrio concitati. quo loco etiam atque etiam facite, ut recordemini, quae ſit temeritas multitudinis, quae levitas propria Graecorum, quid in concione ſeditioſa valeat oratio. hîc, in hac graviſſima et moderatiſſima civitate, cum eſt forum plenum judiciorum, plenum magiſtratuum, plenum optimorum virorum et civium, cum ſpeculatur atque obſidet roſtra vindex temeritatis, et mode-

Digitized by Google

ratrix officii, curia: tamen quantos fluc-
tus excitari concionum videtis? quid vos
fieri cenſetis Trallibus? an id, quod Per-
gami? niſi forte hae civitates exiſtimari
volunt, facilius una ſe epiſtola Mithri-
datis moveri impellique potuiſſe, ut ami-
citiam populi Romani, fidem ſuam, jura
omnia officii humanitatiſque violarent;
quam ut filium teſtimonio laederent, cu-
jus patrem armis pellendum a ſuis moe-
nibus cenſuiſſent. quare nolite mihi iſta
nomina civitatum nobilium opponere,
quos enim hoſtes haec familia contemp-
ſit, nunquam eoſdem teſtes pertimeſcet.
vobis autem eſt confitendum, ſi conſili-
is principum veſtrae civitates reguntur;
non multitudinis temeritate, ſed optima-
tum conſilio bellum ab iſtis civitatibus
cum populo Romano eſſe ſuſceptum. ſin
ille tum motus eſt temeritate imperito-
rum excitatus: patiamini me delicta vul-
25 gi a publica cauſa ſeparare. At enim
iſtam pecuniam huic capere non licuit.
utrum vultis patri Flacci licuiſſe, necne?
ſi licuit, ſicuti certe licuit: ad ejus hono-
res collatam, ex quibus ipſe nihil capie-
bat, patris pecuniam recte abſtulit filius.

Digitized by Google

ſi non licuit: tamen illo mortuo, non modo filius, ſed quivis heres rectiſſime potuit auferre. ac tum quidem Tralliani, cum ipſi gravi foenore iſtam pecuniam multos annos occupaviſſent, a Flacco tamen omnia, quae voluerunt, impetraverunt: neque tam fuerunt impudentes, ut id, quod Laelius dixit, dicere auderent, hanc ab ſe pecuniam abſtuliſſe Mithridatem. quis enim erat, qui non ſciret, in ornandis ſtudioſiorem Mithridatem, quam in ſpoliandis Trallianis fuiſſe? quae quidem a me ſi, ut dicenda ſunt, dicerentur, gravius agerem, Judices, quam adhuc egi, quantam Aſiaticis teſtibus fidem habere vos conveniret. revocarem animos veſtros ad Mithridatici belli memoriam, ad illam univerſorum civium Romanorum per tot urbes, uno puncto temporis, miſeram crudelemque caedem: praetores noſtros deditos, legatos in vincula conjectos, nominis prope Romani memoriam cum veſtigio imperii non modo ex aedibus Graecorum, verum etiam ex literis eſſe deletam. Mithridatem Deum, illum Patrem, illum Conſervatorem Aſiae, illum Evium, Nyſium, Bacchum,

Digitized by Google

Liberum nominabant. unum atque idem
erat tempus, cum L. Flacco conſuli por-
tas tota Aſia claudebat: Cappadocem au-
tem illum non modo recipiebat ſuis ur-
bibus, verum etiam ultro vocabat. lice-
at haec nobis, ſi oblivifci non poſſumus,
at tacere: liceat mihi potius de levitate
Graecorum queri, quam de crudelitate.
auctoritatem iſti habeant apud eos, quos
eſſe omnino noluerunt? nam, quoſcun-
que potuerunt, togatos, interemerunt:
nomen civium Romanorum, quantum
26 in ipſis fuit, ſuſtulerunt. In hac igitur
urbe ſe jactent, quam oderunt? apud e-
os, quos inviti vident? in ea republica,
ad quam opprimendam non animus eis,
ſed vires defuerunt? aſpiciant hunc flo-
rem legatorum, laudatorumque Flacci, ex
vera atque integra Graecia. tum ſe ipſi
expendant, tum cum his ſe comparent:
tum, ſi audebunt, dignitati horum com-
ponant ſuam. adſunt Athenienſes, un-
de humanitas, doctrina, religio, fruges,
jura, leges ortae, atque in omnes terras
diſtributae putantur: de quorum urbis
poſſeſſione, propter pulchritudinem eti-
am inter deos certamen fuiſſe proditum

eſt: quae vetuſtate eâ eſt, ut ipſa ex ſeſe ſuos cives genuiſſe dicatur: et eorum eadem terra parens, altrix, patria, dicatur: auctoritate autem tanta eſt, ut jam fractum prope ac debilitatum Graeciae nomen hujus urbis laude nitatur. adſunt Lacedaemonii. cujus civitatis ſpectata ac nobilitata virtus, non ſolum natura corroborata, verum etiam diſciplina putatur: qui ſoli toto orbe terrarum ſeptingentos jam annos amplius unis moribus, et nunquam mutatis legibus vivunt. adſunt ex Achaia cuncta multi legati, Boeotia, Theſſalia: quibus locis nuper legatus L. Flaccus, imperatore Metello, praefuit. neque vero te, Maſſilia, praetereo, quae L. Flaccum militem quaeſtoremque cognoſti: cujus ego civitatis diſciplinam atque gravitatem non ſolum Graeciae, ſed haud ſcio an cunctis gentibus anteponendam dicam: quae tam procul à Graecorum omnium regionibus, diſciplinis, linguaque diviſa, cum in ultimis terris cincta Gallorum gentibus, barbariae fluctibus alluatur, ſic optimatum conſilio gubernatur, ut omnes ejus inſtituta laudare facilius poſſint, quam ae-

Digitized by Google

mulari. hiſce utitur laudatoribus Flaccus, his innocentiae teſtibus, ut Graecorum cupiditati Graecorum auxilio reſiſtamus.
27 Quanquam quis ignorat, qui modo unquam mediocriter res iſtas ſcire curavit, quin tria Graecorum genera ſint verè? quorum uni ſunt Athenienſes, quae gens Ionum habebatur: Aeoles alteri: Dores tertii nominabantur. atque haec cuncta Graecia, quae fama, quae gloria, quae doctrina, quae plurimis artibus, quae etiam imperio, et bellica laude floruit, parvum quendam locum, ut ſcitis, Europae tenet, ſemperque tenuit. Aſiae maritimam oram, bello ſuperatam, cinxit urbibus, non ut munitam coloniis illam augeret, ſed ut obſeſſam teneret. quamobrem quaeſo a vobis, Aſiatici teſtes, ut, cum vere recordari voletis, quantum auctoritatis in judicium afferatis, voſmetipſi deſcribatis Aſiam: nec, quid alienigenae de vobis loqui ſoleant, ſed quid voſmetipſi de genere veſtro ſtatuatis, memineritis. namque, ut opinor, Aſia veſtra conſtat ex Phrygia, Myſia, Caria, Lydia. utrum igitur noſtrum eſt, an veſtrum, hoc proverbium, ‘ Phrygem

Digitized by Google

'plagis fieri ſolere meliorem?' quid de
tota Caria? nonne hoc veſtra voce vul-
gatum eſt, ſi quid 'cum periculo' experi-
ri velis, 'in Care' id potiſſimum eſſe faci-
endum? quid porro in Graeco ſermone
tam tritum atque celebratum eſt, quam,
ſi quis deſpicatui ducitur, ut 'Myſorum
'ultimus' eſſe dicatur? nam quid ego di-
cam de Lydia? quis umquam Graecus
comoediam ſcripſit, in qua ſervus pri-
marum partium non Lydus eſſet? quam-
obrem quae vobis fit injuria, ſi ſtatui-
mus veſtro nobis judicio ſtandum eſſe de
vobis? equidem mihi jam ſatis ſuperque
dixiſſe videor de Aſiatico genere teſtium:
ſed tamen veſtrum eſt, Judices, omnia,
quae dici poſſunt in hominum levitatem,
inconſtantiam, cupiditatem, etiamſi a me
minus dicuntur, veſtris animis et cogita-
tione comprehendere. Sequitur auri il- 28
la invidia Judaici. hoc nimirum eſt illud,
quod non longe a gradibus Aureliis haec
cauſa dicitur. ob hoc crimen hic locus
abs te, Laeli, atque illa turba quaeſita eſt.
ſcis, quanta ſit manus, quanta concordia,
quantum valeat in concionibus. ſummiſ-
ſa voce agam, tantum ut Judices audiant.

Digitized by Google

neque enim deſunt, qui iſtos in me, atque in optimum quemque incitent: quos ego, quo id facilius faciant, non adjuvabo. cum aurum, Judaeorum nomine, quotannis ex Italia, et ex omnibus veſtris provinciis Hieroſolymam exportari ſoleret, Flaccus ſanxit edicto, ne ex Aſia exportari liceret. quis eſt, Judices, qui hoc vere non laudare poſſit? exportari aurum non oportere, cum ſaepe antea ſenatus, tum me conſule, graviſſime judicavit. huic autem barbarae ſuperſtitioni reſiſtere, ſeveritatis: multitudinem Judaeorum, flagrantem nonnunquam in concionibus, pro republica contemnere, gravitatis ſummae fuit. at Cn. Pompeius, captis Hieroſolymis, victor ex illo fano nihil attigit. in primis hoc, ut multa alia, ſapienter, quod in tam ſuſpicioſa ac maledica civitate locum ſermoni obtrectatorum non reliquit. non enim, credo, religionem et Judaeorum, et hoſtium, impedimento praeſtantiſſimo imperatori, ſed pudorem, fuiſſe. ubi ergo crimen eſt? quoniam quidem furtum nuſquam reprehendis, edictum probas, judicatum fateris, quaeſitum et prolatum palam non

Digitized by Google

negas, actum eſſe per viros primarios res
ipſa declarat. Apameae manifeſto com-
prehenſum, ante pedes praetoris in foro
expenſum eſt auri pondo centum paulo
minus per Sex. Caeſium, equitem Roma-
num, caſtiſſimum hominem atque inte-
gerrimum: Laodiceae viginti pondo pau-
lo amplius per hunc ipſum L. Peducaeum,
judicem noſtrum: Adrumeti per Cn. Do-
mitium, legatum: Pergami non multum.
auri ratio conſtat: aurum in aerario eſt:
furtum non reprehenditur: invidia quae-
ritur: a judicibus oratio avertitur: vox
in coronam turbamque effunditur. ſua
cuique civitati religio, Laeli, eſt; noſtra
nobis. ſtantibus Hieroſolymis, pacatiſ-
que Judaeis, tamen iſtorum religio ſa-
crorum a ſplendore hujus imperii, gravi-
tate nominis noſtri, majorum inſtitutis,
abhorrebat: nunc vero hoc magis, quod
illa gens, quid de imperio noſtro ſenti-
ret, oſtendit armis: quam cara diis im-
mortalibus eſſet, docuit, quod eſt victa,
quod elocata, quod ſervata. Quam- 29
obrem, quoniam, quod crimen eſſe vo-
luiſti, id totum vides in laudem eſſe
converſum; veniamus jam ad civium

Digitized by Google

Romanorum querelas. ex quibus ſit ſane prima Deciani. quid tibi tandem, Deciane, injuriae factum eſt? negotiaris in libera civitate. primum patere me eſſe curioſum. quouſque negotiabere? praeſertim cum ſis iſto loco natus. annos jam triginta in foro verſaris; ſed tamen in Pergameno. longo intervallo, ſi quando tibi peregrinari commodum eſt, Romam venis: affers faciem novam, nomen vetus, purpuram Tyriam: in qua tibi invideo, quod unis veſtimentis tamdiu lautus es. verum eſto: negotiari libet: cur non Pergami? Smyrnae? Trallibus? ubi et multi cives Romani ſunt, et jus a noſtro magiſtratu dicitur? otium te delectat: lites, turba, praetor, odio eſt: Graecorum libertate gaudes. cur ergo unus tu Apollonidenſes amantiſſimos populi Romani, fideliſſimoſque ſocios, miſeriores habes, quam aut Mithridates, aut etiam pater tuus habuerit unquam? cur his per te frui libertate ſua, cur denique eſſe liberis non licet? homines ſunt tota ex Aſia frugaliſſimi, ſanctiſſimi, a Graecorum luxuria et levitate remotiſſimi, patresfamiliâs ſuo contenti, aratores, ruſ-

Digitized by Google

ticani: agros habent et natura perbonos, et diligentia, culturaque meliores. in hiſce agris tu praedia habere voluiſti. omnino mallem, (et magis erat tuum, ſi te craſſi agri delectabant) hîc alicubi in Cruſtumino, aut in Capenati paraviſſes. verum eſto: Catonis eſt dictum, ' pedi- ' bus compenſari pecuniam.' longe omnino a Tiberi ad Caicum: quo in loco etiam Agamemnon cum exercitu erraſſet, niſi ducem Telephum inveniſſet. ſed concedo id quoque: placuit oppidum: regio delectavit. emiſſes. Amyntas eſt 30 genere, honore, exiſtimatione, pecunia, princeps illius civitatis. hujus ſocrum, mulierem imbecilli conſilii, ſatis locupletem, pellexit Decianus ad ſeſe: et, cum illa, quid ageretur, neſciret, in poſſeſſione praediorum ejus familiam ſuam collocavit: uxorem abduxit ab Amynta praegnantem: quae peperit apud Decianum filiam, hodieque apud Decianum eſt et uxor Amyntae, et filia. num quid harum rerum a me fingitur, Deciane? ſciunt haec omnes nobiles, ſciunt boni viri, ſciunt denique noſtri homines, ſciunt mediocres negotiatores. exſurge, Amynta:

Digitized by Google

repete a Deciano, non pecuniam, non praedia: ſocrum denique ſibi habeat: reſtituat uxorem: reddat miſero patri filiam. nam membra, quae debilitavit lapidibus, fuſtibus, ferro; manus, quas contudit; digitos, quos confregit; nervos, quos concîdit, reſtituere non poteſt: filiam, filiam, inquam, aerumnoſo patri, Deciane, redde. haec Flacco non probaſſe te miraris? cui, quaeſo, tandem probaſti? emptiones falſas, praediorum proſcriptiones cum mulierculis, aperta circumſcriptione, feciſti. tutor his rebus Graecorum legibus adſcribendus fuit. Polemocratem ſcripſiſti, mercenarium et adminiſtrum conſiliorum tuorum. adductus eſt in judicium Polemocrates de dolo malo, et de fraude, a Dione, hujus ipſius tutelae nomine. qui concurſus ex oppidis finitimis undique? qui dolor animorum? quae querela? condemnatus eſt Polemocrates ſententiis omnibus. irritae venditiones: irritae proſcriptiones. non reſtituis. defers ad Pergamenos, ut illi reciperent in ſuas literas publicas, praeclaras proſcriptiones et emptiones tuas. repudiant, rejiciunt. at qui

hommes? Pergameni, laudatores tui. ita
enim mihi gloriari viſus es laudatione
Pergamenorum, quaſi honorem majo-
rum tuorum aſſecutus eſſes: et hoc te
ſuperiorem putabas eſſe, quam Laelium,
quod te civitas Pergamena laudaret. num
honeſtior eſt civitas Pergamena, quam
Smyrnae? at ne ipſi quidem dicunt.
Vellem tantum habere otii, ut poſſem re- 31
citare pſephiſma Smyrnaeorum, quod fe-
cerunt in Caſtricium mortuum: primum
ut in oppidum introferretur; quod aliis
non conceditur: deinde, ut ferrent ephe-
bi: poſtremo, ut imponeretur aurea co-
rona mortuo. haec P. Scipioni, clariſſi-
mo viro, cum eſſet Pergami mortuus,
facta non ſunt. at Caſtricium quibus ver-
bis, dii immortales! ‘decus patriae, or-
‘namentum populi Romani, florem ju-
‘ventutis’ appellant. quare, Deciane,
ſi cupidus es gloriae, alia ornamenta cen-
ſeo quaeras. Pergameni te deriſerunt.
quid? tu ludi te non intelligebas, cum
tibi haec recitabant, clariſſimum virum,
praeſtantiſſima ſapientia, ſingulari inge-
nio: mihi crede, ludebant. cum vero co-
ronam auream literis imponebant: re ve-

ra non plus aurum tibi, quam monedu-
lae committebant. ne tum quidem ho-
minum venuſtatem et facetias perſpice-
potuiſti? iſti igitur, iſti Pergameni pro-
ſcriptiones, quas tu afferebas, repudia-
verunt. P. Orbius, homo et prudens, et
32 innocens, contra te omnia decrevit. In
P. Globulum, meum neceſſarium, fuiſti
gratioſior. utinam neque ipſum, neque
me poeniteret! Flaccum in curia decre-
viſſent. veridicas adjungis cauſas inimi-
citiarum, quod patri L. Flacci, aedili cu-
ruli, pater tuus, tribunus plebis, diem dix-
erit. at iſtud, ne ipſi quidem patri Flacci
valde moleſtum eſſe debuit: praeſertim
cum ille, cui dies dicta eſt, praetor poſt-
ea factus ſit, et conſul: ille, qui diem di-
xit, non potuerit privatus in civitate
conſiſtere. ſed, ſi juſtas inimicitias pu-
tabas, cur, cum tribunus militum Flac-
cus eſſet, in ejus legione miles fuiſti, cum
tibi per leges militares effugere liceret
iniquitatem tribuni? cur autem praetor
te, inimicum paternum, in conſilium vo-
cavit? quae quidem quam ſancte ſolita
ſint obſervari, ſcitis omnes. nunc accu-
ſamur ab iis, qui in conſilio nobis fue-

Digitized by Google

runt: decrevit Flaccus. num aliud, atque oportuit? in liberos. num aliter, ac cenſuit ſenatus? in abſentem decrevit! cum ibidem eſſes, cum prodire nolles: non eſt hoc in abſentem reum. SENATUSCONSULTUM, et DECRETUM FLACCI. quid, ſi non decreviſſet, ſed edixiſſet? quis poſſet verè reprehendere? num etiam fratris mei literas, pleniſſimas humanitatis et aequitatis, reprehenſurus es? quas eaſdem mulieri a me datas apud Pataranos requiſivit. recita literas Q. Ciceronis. LITERAE Q. CICERONIS. quid? haec Apollonidenſes, occaſione facta, ad Flaccum detulerunt? apud Orbium acta non ſunt? ad Globulum delata non ſunt? ad ſenatum noſtrum, me conſule, nonne legati Apollonidenſes omnia poſtulata de injuriis unius Deciani detulerunt? ad haec, praedia etiam in cenſu dedicaviſti. mitto, quòd aliena: mitto, quòd poſſeſſa per vim: mitto, quòd convicta ab Apollonidenſibus: mitto, quòd a Pergamenis repudiata: mitto etiam, quòd a noſtris magiſtratibus in integrum reſtituta: mitto, quòd nullo jure, neque in re, neque in poſſeſſione tua:

illud quaero, ſintne iſta praedia cenſui cenſendo: habeant jus civile: ſint, necne ſint, mancipi: ſubſignari apud aerarium, apud cenſorem poſſint: in qua tribu denique iſta praedia cenſuiſti? commiſiſti, ſi tempus aliquod gravius accidiſſet, ut ex iiſdem praediis et Apollonide, et Romae imperatum eſſe tributum. verum eſto: glorioſus fuiſti: voluiſti magnum agri modum cenſeri, et ejus agri, qui dividi plebi Romanae non poteſt. cenſus es praeterea numeratae pecuniae centum triginta H-S millia. eam opinor tibi numeratam non eſſe abs te. ſed haec omitto. cenſus es mancipia Amyntae: neque huic ullam in eo feciſti injuriam: poſſidet enim ea mancipia Amyntas. ac primo quidem pertimuit, cum te audiſſet ſervos ſuos eſſe cenſum. retulit ad juriſconſultos. conſtabat inter omnes, ſi aliena cenſendo, Decianus ſua facere poſſet, eum maxima habiturum eſſe * * *
33 Habetis cauſam inimicitiarum: qua cauſa inflammatus Decianus, ad Laelium detulerit hanc opimam accuſationem. nam ita queſtus eſt Laelius, cum de perfidia Deciani di-

* * * Deeſt nonnihil.

Digitized by Google

ceret: Qui mihi auctor fuit, qui cauſam ad me detulit, quem ego ſum ſecutus, is a Flacco corruptus eſt, is me deſeruit, ac prodidit. ſiccine tu auctor tandem eum, cui tu in conſilio fuiſſes, apud quem omnes gradus dignitatis tuae retinuiſſes, pudentiſſimum hominem, nobiliſſima familia natum, optime de republica meritum, in diſcrimen omnium fortunarum vocaviſti? ſcilicet defendam Decianum: qui tibi in ſuſpicionem nullo ſuo delicto venit. non eſt, mihi crede, corruptus. quid enim fuit, quod ab eo redimeretur? ut duceret judicium? cui ſex horas omnino lex dedit. quantum tandem ex his horis detraheret, ſi tibi morem gerere voluiſſet? nimirum illud eſt, quod ipſe ſuſpicatur. invidiſti ingenio ſubſcriptoris tui. quòd ornabat facile locum, quem prehenderat, et acute teſtes interrogabat, aut circumveniebat: fortaſſe feciſti et tu, et populi ſermone exciperes. idcirco Decianum uſque ad coronam applicuiſti. ſed, ut hoc veriſimile eſt, ita haud veriſimile, Decianum a Flacco eſſe corruptum. ita ſcitote, Judices, eſſe caetera: vel quod ait Luceius, L. Flaccum ſibi dare cupiſſe, ut a fide

ſe abduceret, ſeſtertiûm vicies. et eum tu accuſas avaritiae, quem dicis ſeſtertiûm vicies voluiſſe perdere? nam quid emebat, cum te emebat? ut ad ſe tranſires? quam partem cauſae tibi daremus? an, ut enunciares conſilia Laelii? qui teſtes ab eo prodirent? quid? nos non videbamus habitare unà? quis hoc neſcit? tabulas in Laelii poteſtate fuiſſe, num dubium eſt? an, ne vehementer, ne copioſe accuſares? nunc facis ſuſpicionem. ita enim dixiſti, ut neſcio quid abs te impetratum eſſe vi-
34 deatur. At enim Androni Sextilio gravis injuria facta eſt, et non ferenda: quod, cum eſſet uxor ejus Valeria inteſtatò mortua, ſic egit eam rem Flaccus, quaſi ad ipſum hereditas pertineret. in quo quid reprehendas, ſcire cupio. quod falſum intenderit? quî doces? ingenua, inquit, fuit. ô peritum juris hominem! quid? ab ingenuis mulieribus hereditates lege non veniunt? in manum, inquit, convenerat. nunc audio. ſed quaero, uſu, an coëmptione. uſu non potuit: nihil enim poteſt de tutela legitima ſine omnium tutorum auctoritate diminui. coëmpione? omnibus ergo auctoribus: in

quibus certe Flaccum fuiſſe non dices. relinquitur illud, quod vociferari non deſtitit, non debuiſſe, cum praetor eſſet, ſuum negotium agere, aut mentionem facere hereditatis. maximas audio tibi, L. Luculle, qui de L. Flacco ſententiam laturus es, pro tua eximia liberalitate, maximiſque beneficiis in tuos, veniſſe hereditates, cum Aſiam provinciam conſulari imperio obtineres. ſi quis eas, ſuas eſſe dixiſſet, conceſſiſſes? tu, T. Vecti, ſi qua tibi in Africa venerit hereditas, uſu amittes? an tuum, nulla avaritiâ, ſalva dignitate, retinebis? at iſtius hereditatis, jam Globulo praetore, Flacci nomine, petita poſſeſſio eſt. non igitur impreſſio, non occaſio, non vis, non tempus, non imperium, non ſecures ad injuriam faciendam Flacci animum impulerunt. itaque eòdem etiam M. Lurco, vir optimus, meus familiaris, convertit aculeum teſtimonii ſui. negavit, a privato pecuniam in provincia praetorem petere oportere. cur tandem, M. Lurco, non oportet? eripere, extorquere, accipere contra leges non oportet: petere non oportere, nunquam oſtendes, niſi docueris non li-

Digitized by Google

cere. an legationes ſumere liberas, exigendi cauſâ, ſicut et tu ipſe nuper, et multi viri boni ſaepe fecerunt, rectum eſt? quod ego non reprehendo; ſocios video queri. praetorem, ſi hereditatem in provincia non reliquerit, non ſolum reprehendendum, verum etiam condemnandum putas? doti, inquit, Valeria
35 pecuniam omnem ſuam dixerat. Nihil iſtorum explicari poteſt, niſi oſtenderis, illam in tutela Flacci non fuiſſe. ſi fuit, quaecunque ſine hoc auctore eſt dicta dos, nulla eſt. ſed tamen Lurconem, quanquam pro ſua dignitate moderatus eſt in teſtimonio dicendo religioni ſuae, tamen iratum Flacco eſſe vidiſtis. neque enim occultavit cauſam iracundiae ſuae, neque reticendam putavit. queſtus eſt, libertum ſuum, Flacco praetore, eſſe damnatum. ô conditiones miſeras adminiſtrandarum provinciarum! in quibus diligentia plena ſimultatum eſt? negligentia, vituperationum: ubi ſeveritas periculoſa eſt: liberalitas, ingrata: ſermo, inſidioſus: aſſentatio, pernicioſa: frons omnium familiaris, multorum animus iratus: iracundiae, occultae: blanditiae, a-

Digitized by Google

pertae: venientes praetores expectant, praeſentibus inſerviunt, abeuntes deſerunt. ſed omittamus querelas, ne noſtrum conſilium in praetermittendis provinciis laudare videamur. literas miſit de villico P. Septimii, hominis ornati, qui villicus caedem fecerat. Septimium ardentem iracundia videre potuiſtis. in Lurconis libertum judicium ex edicto dedit. hoſtis eſt Lurco. quid igitur? hominum gratioſorum ſplendidorumque libertis fuit Aſia tradenda? an ſimultates neſcio quas cum libertis veſtris Flaccus exercet? an vobis in veſtris, veſtrorumque cauſis ſeveritas odio eſt: eandem laudatis, cum de nobis judicatis? At iſte 35
Andro, ſpoliatus bonis, ut dicitis, ad dicendum teſtimonium non venit. quid, ſi veniat? deciſionis arbiter C. Caecilius fuit. quo ſplendore vir? qua fide? qua religione? obſignator C. Sextilius, Lurconis ſororis filius: homo et pudens, et conſtans, et gravis. ſi vis erat, ſi fraus, ſi metus, ſi circumſcriptio: quis pactionem fieri, quis adeſſe iſtos coëgit? quid, ſi iſta omnis pecunia huic adoleſcentulo, L. Flacco, reddita eſt? ſi petita? ſi redacta?

ſi per hunc Antiochum, paternum hujus adoleſcentis libertum, ſeni illi Flacco probatiſſimum? videmurne non ſolum avaritiae crimen effugere, ſed etiam liberalitatis laudem aſſequi ſingularem? communem enim hereditatem, quae aequaliter ad utrumque lege veniſſet, conceſſit adoleſcenti, propinquo ſuo: nihil ipſe attigit de Valerianis bonis. quod ſtatuerat facere, adductus hujus pudore, et non ampliſſimis patrimonii copiis, id non ſolum fecit, ſed etiam prolixe cumulateque fecit. ex quo intelligi debet, eum contra leges pecunias non cepiſſe, qui tam fuerit in hereditate concedenda liberalis. at Falcidianum crimen eſt ingens: talenta quinquaginta ſe Flacco dicit dediſſe. audiamus hominem. non adeſt. quomodo igitur dicit? epiſtolam mater ejus profert, et alteram ſoror: ſcriptum ad ſe dicunt eſſe ab illo, tantam pecuniam Flacco datam. ergo is, qui ſi aram tenens juraret, crederet nemo, per epiſtolam, quod volet, injuratus probabit? at qui vir? quàm non amicus ſuis civibus? qui patrimonium ſatis lautum, quod hic nobiſcum conficere potuit, Graecorum

conviviis maluit diſſipare. quid attinuit
relinquere hanc urbem? libertate tam
praeclara carere? adire periculum navi-
gandi? quaſi bona comeſſe Romae non
liceret. nunc denique materculae ſuae
feſtivus filius, aniculae minime ſuſpicio-
ſae, purgat ſe per epiſtolam, ut eam pecu-
niam, quâcum trajecerat, non conſump-
ſiſſe, ſed Flacco dediſſe videatur. At 37
fructus iſti Trallianorum Globulo prae-
tore venierunt: Falcidius emerat H-S
nongentis millibus. ſi dat tantam pecu-
niam Flacco, nempe idcirco dat, ut rata
ſit emptio. emit igitur aliquid, quod
certe multo pluris eſſet: dat de lucro; ni-
hil detrahit de vivo. minus igitur lu-
cri facit. cur Albanum venire jubet?
cur matri praeterea blanditur? cur epiſ-
tolis, et ſororis, et matris imbecillitatem
aucupatur? poſtremo cur non audimus
ipſum? retinetur, credo, in provincia:
mater negat. veniſſet, inquit, ſi eſſet de-
nuntiatum. tu certe coëgiſſes, ſi ullum
firmamentum in illo teſte poſuiſſes. ſed
hominem ab negotio abducere noluiſti.
magnum erat ei certamen propoſitum,
magna cum Graecis contentio: qui ta-

Digitized by Google

men, ut opinor, jacent victi. nam iſte
unus totam Aſiam magnitudine poculo-
rum, bibendoque ſuperavit. ſed tamen
quis tibi, Laeli, de epiſtolis iſtis indica-
vit? mulieres negant ſe ſcire qui ſis. ipſe
igitur ille tibi, ſe ad matrem et ſororem
ſcripſiſſe, narravit? an etiam ſcripſit ora-
tu tuo? at vero M. Aebutium, et con-
ſtantiſſimum et pudentiſſimum hominem,
Falcidii affinem, nihil interrogas? nihil
ejus generum, pari fide praeditum, C.
Manilium? qui profecto de tanta pecu-
nia, ſi eſſet data, nihil audiſſe non poſ-
ſet. his tu igitur epiſtolis, Deciane, re-
citatis, his mulierculis productis, illo ab-
ſente auctore laudato, tantum te crimen
probaturum putaſti; praeſertim cum ip-
ſe, non deducendo Falcidium, judicium
feceris, plus falſam epiſtolam habituram
ponderis, quam ipſius praeſentis fictam
38 vocem, et ſimulatam dolorem? Sed
quid ego de epiſtolis Falcidii, aut de An-
drone Sextilio, aut de Deciani cenſu tam-
diu diſputo, et expoſtulo? de ſalute om-
nium noſtrûm, de fortunis civitatis, de
ſumma reipublicae taceo? quam vos uni-
verſam in hoc judicio veſtris humeris,

veſtris, inquam, humeris, Judices, ſuſtinetis. videtis, in quo motu temporum, quanta in converſione rerum ac perturbatione verſemur. cum alia multa certi homines, tum hoc vel maxime moliuntur, ut veſtrae quoque mentes, veſtra judicia, veſtrae ſententiae, optimo cuique infeſtiſſimae atque inimiciſſimae reperiantur. gravia judicia pro reipublicae dignitate, multa de conjuratorum ſcelere feciſtis. non putant ſatis converſam rempublicam, niſi in eandem impiorum poenam optime meritos cives detruſerint. oppreſſus eſt C. Antonius. eſto: habuit quandam ille infamiam ſuam: neque tamen ille ipſe, pro meo jure dico, vobis judicibus damnatus eſſet: cujus damnatione ſepulcrum L. Catilinae, floribus ornatum, hominum audaciſſimorum, ac domeſticorum hoſtium conventu epuliſque celebratum eſt: juſta Catilinae facta ſunt. nunc a Flacco Lentuli poenae per vos expetuntur. quam poteſtis P. Lentulo, qui vos in complexu liberorum conjugumque veſtrarum trucidatos, incendio patriae ſepelire conatus eſt, mactare victimam gratiorem, quam ſi L. Flac-

Digitized by Google

ci ſanguine illius nefarium in nos omnes odium ſaturaveritis? litemus igitur Lentulo, parentemus Cethego, revocemus ejectos: nimiae pietatis, et ſummi amoris in patriam viciſſim nos poenas, ſi ita placet, ſufferamus. nos jam ab indicibus nominamur: in nos crimina finguntur: nobis pericula comparantur: quae ſi per alios agerent; ſi denique per populi nomen, civium imperitorum multitudinem concitaſſent; aequiore animo ferre poſſemus. illud vero ferri non poteſt, quod per ſenatores, et per equites Romanos, qui haec omnia pro ſalute omnium, communi conſilio, una mente atque virtute geſſerunt, harum rerum auctores, duces, principes ſpoliari omnibus fortunis, ac de civitate expelli poſſe arbitrantur. etenim populi Romani perſpiciunt jam mentem et voluntatem: omnibus rebus, quibus poteſt, populus Romanus ſignificat, quid ſentiat: nulla varietas eſt inter homines opinionis, nulla voluntatis, nulla ſermonis. quare, ſi quis illuc me vocat, venio: populum Romanum diſceptatorem non modo non recuſo, ſed etiam depoſco. vis abſit: ferrum ac la-

Digitized by Google

pides removeantur : operae faceſſant :
ſervitio ſileant. nemo erit tam injuſtus,
qui me audierit, ſi modo liber et civis,
quin potius de praemiis meis, quam de
poena cogitandum putet. O dii im- 39
mortales ! quid hoc miſerius ? nos, qui
P. Lentulo ferrum et flammam de mani-
bus extorſimus, imperitae multitudinis
judicio confidimus : lectiſſimorum civi-
um et ampliſſimorum ſententias perti-
meſcimus. M'. Aquilium patres noſtri
multis avaritiae criminibus teſtimoniiſ-
que convictum, quia cum fugitivis for-
titer bellum geſſerat, judicio liberave-
runt. conſul ego nuper defendi C. Piſo-
nem : qui quia conſul fortis conſtanſque
fuerat, incolumis eſt reipublicae con-
ſervatus. defendi item conſul L. Mure-
nam, conſulem deſignatum. nemo illo-
rum judicum, clariſſimis viris accuſanti-
bus, audiendum ſibi de ambitu putavit,
cum, bellum jam gerente Catilina, om-
nes, me auctore, duos conſules kalendis
Januarii ſcirent eſſe oportere. innocens
et bonus vir, et omnibus rebus ornatus,
bis hoc anno, me defendente, abſolutus
eſt A. Thermus. quanta, reipublicae cau-

Digitized by Google

sâ, laetitia populi Romani, quanta gratulatio conſecuta eſt? ſemper graves et ſapientes judices in rebus judicandis, quid utilitas civitatis, quid communis ſalus, quid reipublicae tempora poſcerent, cogitaverunt. cum tabella vobis dabitur, Judices, non de Flacco dabitur ſolum: dabitur de ducibus auctoribuſque conſervandae civitatis: dabitur de omnibus bonis civibus: dabitur de vobiſmetipſis: dabitur de liberis veſtris, de vita, de patria, de ſalute communi. non judicatis in hac cauſa de exteris nationibus, non de ſociis: de vobis, ac veſtra republica

40 judicatis. Quod ſi provinciarum vos ratio magis movet, quam veſtra: ego vero non modo non recuſo, ſed etiam poſtulo, ut provinciarum auctoritate moveamini. etenim opponemus Aſiae provinciae primùm magnam partem ejuſdem provinciae, quae pro hujus periculis legatos laudatoreſque miſit: deinde provinciam Galliam, provinciam Ciliciam, provinciam Hiſpaniam, provinciam Cretam. Graecis autem, Lydis, et Phrygibus, et Myſis obſiſtent Maſſilienſes, Rhodii, Lacedaemonii, Athenien-

Digitized by Google

ſes, cuncta Achaia, Theſſalia, Boeotia. Septimio et Caelio teſtibus, P. Servilius et A. Metellus, hujus pudoris integritatiſque teſtes, repugnabunt. Aſiaticae juriſdictioni urbana juriſdictio reſpondebit. annui temporis criminationem omnis aetas L. Flacci, et perpetua vita defendet. et, ſi prodeſſe L. Flacco, Judices, debet, quod ſe tribunum militum, quod quaeſtorem, quod legatum imperatoribus clariſſimis, exercitibus ornatiſſimis, provinciis graviſſimis, dignum ſuis majoribus praeſtitit: proſit, quod hic, vobis videntibus, in periculis communibus omnium veſtrûm, ſua pericula cum meis conjunxit: proſint honeſtiſſimorum municipiorum, coloniarumque laudationes: proſit etiam ſenatus, populique Romani praeclara et vera laudatio. ô nox illa, quae penè aeternas huic urbi tenebras attuliſti! cum Galli ad bellum, Catilina ad urbem, conjurati ad ferrum et flammam vocabantur: cum ego te, Flacce, coelum noctemque conteſtans, flens flentem obteſtabar: cum tuae fidei optimae et ſpectatiſſimae ſalutem urbis, et civium commendabam. tu, tum, Flacce,
Digitized by Google

praetor, communis exitii nuntios cepiſti: tu incluſam in literis reipublicae peſtem deprehendiſti: tu periculorum indicia, tu ſalutis auxilia, ad me et ad ſenatum attuliſti. quae tibi tum gratiae ſunt a me actae? quae ab ſenatu? quae a bonis omnibus? quis tibi, quis C. Pontinio, fortiſſimo viro, quemquam bonum putaret unquam non ſalutem, verum honorem ullum denegaturum? ô nonae illae Decembres, quae, me conſule, fuiſtis! quem ego diem vere natalem hujus urbis, aut certe ſalutarem appellare poſ-
41 ſum. O nox illa, quam iſte eſt dies conſecutus, fauſta huic urbi! miſerum me, metuo ne funeſta nobis. qui tum animus L. Flacci? (nihil dicam enim de me) qui amor in patriam? quae virtus? quae gravitas extitit? ſed quid ea commemoro, quae tum, cum agebantur, uno conſenſu omnium, una voce populi Romani, uno orbis terrae teſtimonio, in coelum laudibus efferebantur? nunc vereor, ne non modo non proſint, verum etiam aliquid obſint. etenim multo acriorem improborum interdum memoriam eſſe ſentio, quam bonorum. ego te, ſi quid gravius

Digitized by Google

acciderit, ego te, inquam, Flacce, prodidero: mea dextra illa, mea fides, mea promiſſa, cum te, ſi rempublicam conſervaremus, omnium bonorum praeſidio, quoad viveres, non modo munitum, ſed etiam ornatum fore pollicebar. putavi, ſperavi, etiam ſi honos noſter vobis vilior fuiſſet, ſalutem certe caram futuram. at, L. Flaccum quidem, Judices, ſi (quod dii immortales omen avertant) gravis injuria afflixerit: nunquam tamen proſpexiſſe veſtrae ſaluti, conſuluiſſe vobis, liberis, conjugibus, fortunis veſtris, poenitebit. ſemper ita ſentiet, talem ſe animum et generis dignitati, et pietati ſuae, et patriae debuiſſe. vos ne poeniteat tali civi non peperciſſe, per deos immortales! Judices, providete. quotus enim quiſque eſt, qui hanc in republica ſectam ſequatur? qui vobis, qui veſtri ſimilibus placere cupiat? qui optimi atque ampliſſimi cujuſque hominis atque ordinis auctoritatem magni putet; cum illam viam ſibi videant expeditiorem ad honores, et ad omnia, quae concupiverunt? Sed caetera 42
ſint eorum: ſibi habeant poteſtatem, ſibi honores, ſibi caeterorum commodorum

ſummas facultates. liceat iis, qui haec ſalva eſſe voluerunt, ipſis eſſe ſalvis. nolite, Judices, exiſtimare, eos, quibus integrum eſt, qui nondum ad honores acceſſerunt, non expectare hujus exitum judicii. ſi L. Flacco tantus amor in bonos omnes, tantum in rempublicam ſtudium, calamitati fuerit: quem poſthac tam amentem fore putatis, qui non illam viam vitae, quam ante praecipitem et lubricam eſſe ducebat, huic planae et ſtabili praeponendam eſſe arbitretur? quod ſi talium civium vos, Judices, taedet; oſtendite: mutabunt ſententiam, qui potuerint: conſtituent, quid agant, quibus integrum eſt. nos, qui jam progreſſi ſumus, hunc exitum noſtrae temeritatis feremus. ſin hoc animo quam plurimos eſſe vultis, declarabitis hoc judicio, quid ſentiatis. huic, huic miſero puero, veſtro ac liberorum veſtrorum ſupplici, Judices, hoc judicio, vivendi praecepta dabitis. cui ſi patrem conſervatis; qualis ipſe debeat eſſe civis, praeſcribetis. ſin eripitis; oſtendetis, bonae rationi, et conſtanti, et gravi nullum a vobis fructum eſſe propoſitum. qui vos, quoniam

eſt id aetatis, ut ſenſum jam percipere poſſit ex moerore patrio, auxilium nondum patri ferre poſſit: orat, ne ſuum luctum patris lacrymis, patris moerorem ſuo fletu augeatis. qui etiam me intuetur, me vultu appellat, meam quodammodo flens fidem implorat: ac repetit eam, quam ego patri ſuo quondam pro ſalute patriae ſpoponderim, dignitatem. miſeremini familiae, Judices, miſeremini fortiſſimi patris, miſeremini filii: nomen clariſſimum et fortiſſimum, vel generis, vel vetuſtatis, vel hominis cauſâ, reipublicae reſervate.

Digitized by Google

PRO
P. SYLLA.

ORATIO XXV.

MAxime vellem, Judices, ut P. Sylla et antea dignitatis ſuae ſplendorem obtinere, et poſt calamitatem acceptam, modeſtiae fructum aliquem potuiſſet percipere. ſed, quoniam ita tulit caſus infeſtus, ut ampliſſimo in honore cum communi ambitionis invidia, tum ſingulari Autronii odio everteretur, et in his priſtinae fortunae reliquiis miſeris et afflictis, tamen haberet quoſdam, quorum animos ne ſupplicio quidem ſuo ſatiare poſſet: quanquam ex hujus incommodis magnam animo moleſtiam capio, tamen in caeteris malis facile patior oblatum mihi tempus, in quo viri boni lenitatem meam, miſericordiamque notam omnibus quondam, nunc, quaſi intermiſſam, agnoſcerent: improbi ac perditi

Digitized by Google

cives, redomiti atque victi, praecipitante republica, vehementem me fuiſſe atque fortem; conſervatâ, mitem ac miſericordem faterentur. et, quoniam L. Torquatus, meus familiaris ac neceſſarius, Judices, exiſtimavit, ſi noſtram in accuſatione ſua neceſſitatem familiaritatemque violaſſet, aliquid ſe de auctoritate meae defenſionis poſſe detrahere: cum hujus periculi propulſatione conjungam defenſionem officii mei. quo quidem genere non uterer orationis, Judices, hoc tempore, ſi mea ſolum intereſſet. multis enim mihi locis et data facultas eſt, et ſaepe dabitur de mea laude dicendi. ſed, ut ille, Judices, quantum de mea auctoritate diripuiſſet, tantum ſe de ejus praeſidiis deminuturum ſperavit: ſic hoc ego ſentio, ſi mei facti rationem vobis, conſtantiamque hujus officii ac defenſionis probavero; cauſam quoque me P. Syllae probaturum. ac primum abs te illud, L. Torquate, quaero, cur me à caeteris clariſſimis viris, ac principibus civitatis, in hoc officio, atque in hoc defenſionis jure ſecernas. quid enim eſt, quamobrem abs te Q. Hortenſii factum, clariſſimi viri at-

que ornatiſſimi civis, non reprehenda-
tur, reprehendatur meum? nam ſi ini-
tum eſt conſilium a P. Sylla inflamman-
dae civitatis, hujus extinguendi impe-
rii, delendae urbis: mihi majorem hae
res dolorem, quam Q. Hortenſio, mi-
hi majus odium afferre debent? meum
denique gravius eſſe judicium, qui adju-
vandus in his cauſis, qui oppugnandus,
qui defendendus, qui deſerendus eſſe vi-
2 deatur? Ita, inquit. tu enim inveſti-
gaſti, tu patefeciſti conjurationem. quod
eum dicit, non attendit, eum, qui pate-
fecerit, hoc curaſſe, ut id omnes vide-
rent, quod antea fuiſſet occultum. qua-
re iſta conjuratio, ſi patefacta per me eſt,
tam patet Hortenſio, quam mihi. quem
cum videas hoc honore, auctoritate, vir-
tute, conſilio praeditum, non dubitaſſe,
quin innocentem P. Syllam defenderet:
quaero, cur, qui aditus ad cauſam Hor-
tenſio patuerit, mihi intercluſus eſſe de-
buerit. quaero illud etiam, ſi me, qui de-
fendo, reprehendendum putas eſſe, quid
tandem de his exiſtimes ſummis viris et
clariſſimis civibus, quorum ſtudio et dig-
nitate celebrari hoc judicium, ornari cau-

Digitized by Google

ſam, defendi hujus innocentiam vides? non enim una eſt ratio defenſionis ea, quae poſita eſt in oratione. omnes, qui adſunt, qui laborant, qui ſalvum volunt, pro ſua parte atque auctoritate defendunt. an vero, in quibus ſubſelliis haec ornamenta ac lumina reipublicae viderem, in his me apparere nollem, quorum ego opera illum in locum, atque in hanc celſiſſimam ſedem dignitatis atque honoris, multis meis ac magnis laboribus et periculis, aſcendiſſem? atque, ut intelligas, Torquate, quem accuſes, ſi te id offendit, quod ego, qui hoc genere quaeſtionis defenderim neminem, non deſim P. Syllae: recordare de caeteris, quos adeſſe huic vides. intelliges et de hoc, et de caeteris judicium meum et horum par atque unum fuiſſe. quis noſtrûm adfuit Vargunteio? nemo: ne hic quidem Q. Hortenſius, praeſertim qui illum ſolus antea de ambitu defendiſſet. non enim jam ſe ullo officio cum illo conjunctum arbitrabatur, cum ille, tanto ſcelere commiſſo, omnium officiorum ſocietatem diremiſſet. quis noſtrûm Ser. Syllam? quis P. Lentulum? quis M. Lec-

Digitized by Google

cam? quis Cornelium, defendendum putavit? quis his horum adfuit?nemo. quid ita? quia caeteris in cauſis, etiam nocentes viri boni, ſi neceſſarii ſunt, deferendos eſſe non putant. in hoc crimine non ſolum levitatis eſt culpa, verum etiam quaedam contagio ſceleris, ſi defendas eum, quem obſtrictum eſſe patriae parricidio ſuſpicere. quid Autronio? nonne ſodales, non collegae ſui, non veteres amici, quorum ille copia quondam abundarat, non hi omnes, qui ſunt in republica principes, defuerunt? immo etiam teſtimonio plerique laeſerunt? ſtatuerant, tantum illud eſſe maleficium, quod non modo non occultari per ſe, ſed etiam a-
3 periri, illuſtrarique deberet. Quamobrem quid eſt, quod mirere, ſi cum iiſdem me in hac cauſa vides adeſſe, cum quibus in caeteris intelligis abfuiſſe? niſi vero me unum vis ferum, praeter caeteros, me aſperum, me inhumanum exiſtimari: me ſingulari immanitate et crudelitate praeditum. hanc mihi tu ſi, propter res meas geſtas, imponis in omni vita mea perſonam, Torquate, vehementer erras. me natura miſericordem, patria ſeverum;

Digitized by Google

crudelem nec patria, nec natura eſſe voluit. denique iſtam ipſam perſonam vehementem et acrem, quam mihi tum tempus et reſpublica impoſuit, jam voluntas, et natura ipſa detraxit. illa enim ad breve tempus ſeveritatem poſtulavit: haec in omni vita miſericordiam, lenitatemque deſiderat. quare nihil eſt, quod ex tanto comitatu virorum ampliſſimorum me unum abſtrahas. ſimplex officium, atque una eſt bonorum omnium cauſa. nihil erit, quod admirere poſthac, ſi in ea parte, in qua hos animadverteris, me videbis. nulla eſt enim in republica cauſa mea propria. tempus agendi fuit magis mihi proprium, quam caeteris: doloris vero, et timoris, et periculi fuit illa cauſa communis. neque enim princeps tunc ad ſalutem eſſe potuiſſem, ſi eſſe alii comites noluiſſent. quare neceſſe eſt, quod mihi conſuli praecipuum fuit praeter alios, id jam privato cum caeteris eſſe commune. neque ego hoc partiendae invidiae, ſed communicandae laudis causâ loquor. oneris mei partem nemini impertio; gloriae, bonis omnibus. in Autronium teſtimonium dixiſti, in-

Digitized by Google

quit: Syllam defendis. hoc totum ejuſmodi eſt, Judices, ut, ſi ego ſim inconſtans ac levis, nec teſtimonio fidem tribui convenerit, nec defenſioni auctoritatem. ſin eſt in me ratio reipublicae, religio privati officii, ſtudium retinendae voluntatis bonorum: nihil minus accuſator debet dicere, quam a me defendi Syllam, teſtimonio laeſum eſſe Autronium. videor enim non ſolum ſtudium ad defendendas cauſas, verum opinionis aliquid et auctoritatis, afferre: quâ et moderate ego utar, Judices, et omnino non uterer, ſi ille me
4 non coëgiſſet. Duae conjurationes abs te, Torquate, conſtituuntur: una, quae Lepido, et Volcatio, conſulibus, patre tuo conſule deſignato, facta eſſe dicitur: altera, quae me conſule. harum in utraque Syllam dicis fuiſſe. patris tui, fortiſſimi viri, atque optimi conſulis, ſcis, me conſiliis non interfuiſſe: ſcis, me, cum mihi ſummus tecum uſus eſſet, tamen illorum expertem temporum et ſermonum fuiſſe: credo, quod nondum penitus in republica verſabar, quod nondum ad propoſitum mihi finem honoris perveneram, quod mea me ambi-

Digitized by Google

tio et forenſis labor ab omni illa cogitatione abſtrahebat. quis ergo intererat veſtris conſiliis? omnes hi, quos vides huic adeſſe, et in primis Q. Hortenſius: qui cum propter honorem ac dignitatem, atque animum eximium in rempublicam, tum propter ſummam familiaritatem, ſummumque amorem in patrem tuum, tum communibus, tum praecipuis patris tui periculis commovebatur. ergo iſtius conjurationis crimen defenſum ab eo eſt, qui interfuit, qui cognovit, qui particeps et conſilii veſtri fuit, et timoris. cujus in hoc crimine propulſando cum eſſet copioſiſſima atque ornatiſſima oratio, tamen non minus inerat auctoritatis in ea, quam facultatis. illius igitur conjurationis, quae facta contra vos, delata ad vos, a vobis prolata eſſe dicitur, ego teſtis eſſe non potui. non modo enim nihil comperi, ſed vix ad aures meas iſtius ſuſpicionis fama pervenit. qui vobiſcum in conſilio fuerunt, qui vobiſcum illa cognorunt, quibus ipſis periculum tum conflari putabatur, qui Autronio non adfuerunt, qui in illum teſtimonia gravia dixerunt, hunc defendunt,

Digitized by Google

huic adſunt, in hujus periculo declarant,
ſe non crimine conjurationis, ne adeſ-
ſent caeteris, ſed hominum maleficio, de-
territos eſſe. mei conſulatûs autem tem-
pus, et crimen maximae conjurationis a
me defendetur. atque inter nos partitio
non eſt fortuitò, Judices, nec temere fac-
ta: ſed, cum videremus, eorum crimi-
num nos patronos adhiberi, quorum teſ-
tes eſſe poſſemus, uterque noſtrûm id ſi-
bi ſuſcipiendum putavit, de quo aliquid
5 ſcire ipſe atque exiſtimare potuiſſet. Et,
quoniam de criminibus ſuperioris con-
jurationis Hortenſium diligenter audiſ-
tis, de hac conjuratione, quae, me con-
ſule, facta eſt, hoc primum attendite.
multa, cum eſſem conſul, de ſummis rei-
publicae periculis audivi, multa quaeſivi,
multa cognovi. nullus unquam de Sylla
nuntius ad me, nullum indicium, nullae
literae pervenerunt, nulla ſuſpicio. mul-
tum haec vox fortaſſe deberet valere e-
jus hominis, qui conſul inſidias reipub-
licae conſilio inveſtigaſſet, veritate ape-
ruiſſet, magnitudine animi vindicaſſet,
cum ipſe nihil audiſſe de P. Sylla, nihil
ſuſpicatum eſſe diceret. ſed ego nondum
Digitized by Google

utor hac voce ad hunc defendendum: ad purgandum me potius utor: ut mirari Torquatus deſinat, me, qui Autronio abfuerim, Syllam defendere. quae enim Autronii fuit cauſa? quae Syllae eſt? ille ambitus judicium tollere, ac diſturbare primum conflato voluit gladiatorum, ac fugitivorum tumultu: deinde, id quod vidimus omnes, lapidatione, atque concurſu. Sylla, ſi ſibi ſuus pudor, ac dignitas non prodeſſet, nullum auxilium requiſivit. ille damnatus ita ſe gerebat, non ſolum conſiliis et ſermonibus, verum etiam aſpectu atque vultu, ut inimicus eſſe ampliſſimis ordinibus, infeſtus bonis omnibus, hoſtis patriae videretur. hic ſe ita fractum illa calamitate atque afflictum putavit, ut nihil ſibi ex priſtina dignitate ſupereſſe arbitraretur, niſi quod modeſtia retinuiſſet. hac vero in conjuratione, quid tam conjunctum, quam ille cum Catilina, cum Lentulo? quae tanta ſocietas ullis inter ſe rerum optimarum, quanta ei cum illis, ſceleris, libidinis, audaciae? quod flagitium Lentulus non cum Autronio concepit? quod ſine eodem illo Catilina facinus admiſit? cum

Digitized by Google

interim Sylla cum eiſdem illis non modo noctem ſolitudinemque non quaereret, ſed ne mediocri quidem ſermone et congreſſu conjungeretur. illum Allobroges, maximarum rerum veriſſimi indices, illum multorum literae ac nuntii coarguerunt: Syllam interea nemo inſimulavit, nemo nominavit. poſtremò, ejecto, ſive emiſſo jam ex urbe Catilina, ille arma miſit, cornua, tubas, falces, ſigna, legiones: ille relictus intus, expectatus foris, Lentuli poenâ compreſſus, convertit ſe aliquando ad timorem, nunquam ad ſanitatem. hic contra ita quievit, ut eo tempore omni Neapoli fuerit, ubi neque homines fuiſſe putantur hujus affines ſuſpicionis; et locus eſt ipſe non tam ad inflammandos calamitoſorum animos, quam ad conſolandos accommodatus.

6 Propter hanc igitur tantam diſſimilitudinem hominum, atque cauſarum, diſſimilem me in utroque praebui. veniebat enim ad me, et ſaepe veniebat Autronius, multis cum lacrymis, ſupplex, ut ſe defenderem: et ſe meum condiſcipulum in pueritia, familiarem in adoleſcentia, collegam in quaeſtura commemorabat fu-

Digitized by Google

iſſe: multa mea in ſe, nonnulla etiam ſua in me proferebat officia. quibus ego rebus, Judices, ita flectebar animo atque frangebar, ut etiam ex memoria, quas mihi ipſi fecerat inſidias, deponerem: ut jam immiſſum eſſe ab eo C. Cornelium, qui me in ſedibus meis, in conſpectu uxoris meae ac liberorum meorum trucidaret, oblivifcerer. quae ſi de uno me cogitaſſet: qua mollitia ſum animi ac lenitate, nunquam mehercule illius lacrymis ac precibus reſtitiſſem. ſed, cum mihi patriae, cum veſtrorum periculorum, cum hujus urbis, cum illorum delubrorum àtque templorum, cum puerorum infantium, cum matronarum ac virginum veniebat in mentem: et cum illae infeſtae ac funeſtae faces, univerſumque totius urbis incendium, cum tela, cum caedes, cum civium cruor, cum cinis patriae verſari ante oculos, atque animum memoriâ refricare coeperat: tum denique ei reſiſtebam, neque ſolum illi hoſti ac parricidae, ſed his etiam propinquis illius Marcellis, patri et filio, quorum alter apud me parentis gravitatem, alter filii ſuavitatem obtinebat: neque me arbitra-

Digitized by Google

bar ſine ſummo ſcelere poſſe, quod male-
ficium in aliis vindicaſſem, idem in illo-
rum ſocio, cum ſcirem, defendere. atque
idem ego neque P. Syllam ſupplicem fer-
re, neque eoſdem Marcellos pro hujus
periculis lacrymantes aſpicere, neque hu-
jus M. Meſſallae, hominis neceſſarii, pre-
ces ſuſtinere potui. neque enim eſt cau-
ſa adverſata naturae: nec homo, nec res
miſericordiae meae repugnavit. nuſquam
nomen, nuſquam veſtigium fuerat: nul-
lum crimen, nullum indicium, nulla ſuſ-
picio. ſuſcepi cauſam, Torquate, ſuſce-
pi, et feci libenter, ut me, quem boni
conſtantem ſemper, ut ſpero, exiſtimaſ-
ſent, eundem ne improbi quidem crude-
7 lem dicerent. Hîc ait ſe ille, Judices,
regnum meum ferre non poſſe. quod
tandem, Torquate, regnum? conſulatûs,
credo, mei: in quo ego imperavi nihil,
ſed contrà patribus conſcriptis, et bonis
omnibus parui: quo in magiſtratu non
inſtitutum eſt a me, Judices, regnum, ſed
non permiſſum. an tum, in tanto impe-
rio, tanta poteſtate, non dicis fuiſſe re-
gem; nunc privatum regnare dicis? quo
tandem nomine? quòd, in quos teſtimo-

Digitized by Google

nia dixiſti, inquit, damnati ſunt: quem defendis, ſperat ſe abſolutum iri. hîc tibi ego de teſtimoniis meis hoc reſpondeo: ſi falſum dixerim, te in eos dixiſſe. ſin verum; non eſſe hoc regnare, cum verum juratus dicas, probare. de hujus ſpe tantum dico, nullas a me opes P. Syllam, nullam potentiam, nihil denique, praeter fidem defenſionis, expectare. niſi tu, inquit, cauſam recepiſſes, nunquam mihi reſtitiſſet: ſed, indictâ causâ, profugiſſet. ſi jam hoc tibi concedam, Q. Hortenſium, tanta gravitate hominem, ſi hos tales viros non ſuo ſtare judicio, ſed meo: ſi hoc tibi dem, quod credi non poteſt, niſi ego huic adeſſem, hos adfuturos non fuiſſe; uter tandem rex eſt, iſne, cui innocentes homines non reſiſtunt, an is, qui calamitoſos non deſerit? at hîc etiam, id quod tibi neceſſe minime fuit, facetus eſſe voluiſti, cum Tarquinium, et Numam, et me, tertium peregrinum regem, eſſe dixiſti. mitto jam de rege quaerere: illud quaero, peregrinum cur me eſſe dixeris. nam, ſi ita ſum, non tam eſt admirandum, regem eſſe me, quia, ut tu vis, etiam peregrini reges Romae fue-

runt, quàm conſulem Romae fuiſſe pere-grinum. hoc dico, inquit, te eſſe ex municipio. fateor, et addo etiam, ex eo municipio, unde iterum jam ſalus huic urbi imperioque miſſa eſt. ſed ſcire ex te pervelim, quamobrem, qui ex municipiis veniant, peregrini tibi eſſe videantur. nemo enim iſtuc M. illi Catoni ſeni, cum plurimos haberet inimicos, nemo T. Coruncanio, nemo Curio, nemo huic ipſi noſtro C. Mario, cùm ei multi inviderent, objecit unquam. equidem vehementer laetor, eum eſſe me, in quem tu, cum cuperes, nullam contumeliam jacere potueris, quae non ad maximam partem civium conveniret.

8 Sed tamen te a me, pro magnis cauſis noſtrae neceſſitudinis, monendum eſſe etiam atque etiam puto. non poſſunt omnes eſſe patricii. ſi verum quaeris, ne curant quidem: nec ſe aequales tui, propter iſtam cauſam, abs te anteiri putant. ac, ſi tibi nos peregrini videmur, quorum jam et nomen et honos inveteravit, et huic urbi, et hominum famae ac ſermonibus: quàm tibi illos competitores tuos, peregrinos videri neceſſe erit, qui jam ex tota Ita-

Digitized by Google

lia delecti tecum de honore et de omni dignitate contendunt? quorum cave tu quemquam peregrinum appelles, ne peregrinorum ſuffragiis obruare. qui ſi attulerint nervos, et induſtriam: mihi crede, excutient tibi iſtam verborum jactationem, et te ex ſomno ſaepe excitabunt: nec patientur, ſe abs te, niſi virtute vincentur, honore ſuperari. ac, ſi, Judices, caeteris patriciis me et vos peregrinos videri oporteret, a Torquato tamen hoc vitium ſileretur. eſt enim ipſe, a materno genere, municipalis honeſtiſſimi ac nobiliſſimi generis, ſed tamen Aſculani. aut igitur doceat, Picentes ſolos non eſſe peregrinos, aut gaudeat ſuo generi me meum ante non ponere. quare neque me peregrinum poſthaec dixeris, ne gravius refutere: neque regem, ne derideare. niſi forte regium tibi videtur, ita vivere, ut non modo homini nemini, ſed ne cupiditati quidem ulli ſervias: contemnere omnes libidines: non auri, non argenti, non caeterarum rerum indigere: in ſenatu ſentire libere: populi utilitati magis conſulere, quam voluntati: nemini cedere, multis obſiſtere. ſi hoc

Digitized by Google

putas eſſe regium ; me regem eſſe confi-
teor. ſin te potentia mea, ſi dominatio,
ſi denique aliquod dictum arrogans, aut
ſuperbum movet : quin tu id potius pro-
fers, quam verbi invidiam, contumeli-
9 amque maledicti. Ego tantis a me be-
neficiis in republica poſitis, ſi nullum a-
liud mihi praemium a ſenatu, populoque
Romano, niſi honeſtum otium poſtula-
rem, quis non concederet? ſibi haberent
honores, ſibi imperia, ſibi provincias, ſi-
bi triumphos, ſibi alia praeclarae laudis
inſignia: mihi liceret ejus urbis, quam
conſervaſſem, conſpectu, tranquillo ani-
mo et quieto frui? quid, ſi hoc non poſ-
tulo ? ſi ille labor meus priſtinus, ſi ſol-
licitudo, ſi officia, ſi operae, ſi vigiliae de-
ſerviunt amicis, praeſto ſunt omnibus ?
ſi neque amici in foro requirunt ſtudium
meum, neque reſpublica in curia ? ſi me
non modo rerum geſtarum vacatio, ſed
neque honoris, neque aetatis excuſatio
vindicat a labore ? ſi voluntas mea, ſi in-
duſtria, ſi domus, ſi animus, ſi aures pa-
tent omnibus ? ſi mihi, ne ad ea quidem,
quae pro ſalute omnium geſſi, recordan-
da et cogitanda, quidquam relinquitur ?

Digitized by Google

temporis? tamen hoc regnum appellabitur? cujus vicarius qui velit eſſe, inveniri nemo poteſt. longe abeſt regni ſuſpicio. ſi quaeris, qui ſint Romae regnum occupare conati, ut ne replices annalium memoriam, ex domeſticis imaginibus invenies. res enim geſtae, credo, meae me nimis extulerunt, ac mihi neſcio quos ſpiritus attulerunt. quibus de rebus tam claris, tam immortalibus, Judices, hoc poſſum dicere, me, qui e ſummis eripuerim periculis urbem hanc, et vitam omnium civium; ſatis adeptum fore, ſi ex hoc tanto in omnes mortales beneficio nullum in me periculum redundarit. etenim, in qua civitate res tantas geſſerim, memini, et in qua urbe verſer, intelligo. plenum forum eſt eorum hominum, quos ego a veſtris cervicibus depuli, Judices, a meis non removi. niſi vero paucos fuiſſe arbitramini, qui conari, aut ſperare poſſent, ſe tantum imperium poſſe delere. horum ego faces eripere de manibus, et gladios extorquere potui, ſicut feci: voluntates vero conſceleratas ac nefarias nec ſanare potui, nec tollere. quare non ſum neſci-

us, quanto periculo vivam in tanta multitudine improborum, cùm mihi uni cum omnibus improbis aeternum videam bellum eſſe ſuſceptum. Quod ſi illis meis praeſidiis forte invides: et, ſi ea tibi regia videntur, quod omnes boni omnium generum atque ordinum ſuam ſalutem cum mea conjungunt: conſolare te, quod omnium mentes improborum mihi uni maximè ſunt inſenſae et adverſae. qui me non ſolum idcirco oderunt, quod eorum conatus impios, et furorem conſceleratum repreſſi: ſed eò etiam magis, quod nihil jam ſe ſimile, me vivo, conari poſſe arbitrantur. at vero quid ego miror, ſi quid ab improbis de me improbè dicitur: cum L. Torquatus, primum ipſe his fundamentis adoleſcentiae jactis, ea ſpe propoſita ampliſſimae dignitatis, deinde L. Torquati, fortiſſimi conſulis, conſtantiſſimi ſenatoris, ſemper optimi civis, filius, interdum efferatur immoderatione verborum? qui cum ſuppreſſa voce de ſcelere P. Lentuli, de audacia conjuratorum omnium dixiſſet, tantummodo ut vos, qui ea probatis, exaudire poſſetis: de ſupplicio P. Lentuli,

de carcere, magna et queribunda voce dicebat. in quo primum illud erat abſurdum, quod, cum ea, quae leniter dixerat, vobis probare volebat: eos autem, qui circum judicium ſtabant, audire nolebat: non intelligebat, ea, quae clare diceret, ita illos audituros, quibus ſe venditabat, ut vos quoque audiretis, qui id non probabatis. deinde alterum jam oratoris vitium, non videre, quid quaeque cauſa poſtulet. nihil eſt enim tam alienum ab eo, qui alterum conjurationis accuſet, quàm videri conjuratorum poenam mortemque lugere. quod cum is tribunus plebis facit, qui unus videtur ex illis ad lugendos conjuratos relictus, non mirum eſt. difficile eſt enim tacere, cum doleas. te, ſi quid ejuſmodi facis, non modo talem adoleſcentem, ſed in ea cauſa, in qua te vindicem conjurationis velis eſſe, vehementer admiror. ſed reprehendo tamen illud maxime, quod, iſto ingenio et prudentia praeditus, cauſam reipublicae non tenes, qui arbitrere, plebi Romanae res eas non probari, quas, me conſule, omnes boni pro ſalute communi geſſerunt. Ecquem tu horum, II

qui adſunt, quibus te contra ipſorum voluntatem venditabas, aut tam ſceleratum ſtatuis fuiſſe, ut haec omnia perire voluerit, aut tam miſerum, ut et ſe perire cuperet, et nihil haberet, quod ſalvum eſſe vellet? an vero clariſſimum virum generis veſtri, ac nominis, nemo reprehendit, qui filium ſuum vita privavit, ut in caeteris firmaret imperium: tu rempublicam reprehendis, quae domeſticos hoſtes, ne ab iis ipſa necaretur, necavit? itaque attende jam, Torquate, quàm ego defugiam auctoritatem conſulatûs mei: maxima voce, ut omnes exaudire poſſint, dico, ſemperque dicam: adeſtote omnes animis, qui adeſtis corporibus, quorum ego frequentia magnopere laetor: erigite mentes, aureſque veſtras, et me de invidioſis rebus, ut ille putat, dicentem attendite. ego conſul, cum exercitus perditorum civium, clandeſtino ſcelere conflatus, crudeliſſimum, et luctuoſiſſimum exitium patriae comparaſſet: cum ad occaſum interitumque reipublicae Catilina in caſtris; in his autem templis atque tectis dux Lentulus eſſet conſtitutus: meis conſiliis, meis laboribus, mei capitis pe-

Digitized by Google

ricula, ſine tumultu, ſine delectu, ſine armis, ſine exercitu, quinque hominibus comprehenſis atque confeſſis, incenſione urbem, internecione cives, vaſtitate Italiam, interitu rempublicam liberavi: ego vitam omnium civium, ſtatum orbis terrae, urbem hanc denique, ſedem omnium noſtrûm, arcem regum ac nationum exterarum, lumen gentium, domicilium imperii, quinque hominum amentium ac perditorum poenâ redemi. an me exiſtimaſti haec injuratum in judicio non eſſe dicturum, quae juratus in maxima concione dixiſſem? Atque etiam 12
illud addam, ne qui forte incipiat improbus ſubito te amare, Torquate, et aliquid ſperare de te: atque, ut, idem omnes exaudiant, clariſſima voce dicam. harum omnium rerum, quas ego in conſulatu pro ſalute communi ſuſcepi et geſſi, L. ille Torquatus, cum eſſet meus contubernalis in conſulatu, atque etiam in praetura fuiſſet, auctor, adjutor, particeps extitit, cum princeps, cum auctor, cum ſignifer eſſet juventutis: parens ejus, homo amantiſſimus patriae, maximi animi, ſummi conſilii, ſingularis conſtan-

tiae, cum eſſet aeger, tamen omnibus re-
bus illis interfuit: nunquam eſt a me di-
greſſus: ſtudio, conſilio, auctoritate u-
num adjuvit plurimum, cum infirmita-
tem corporis animi virtute ſuperaret. vi-
deſne, ut eripiam te ex improborum ſu-
bita gratia, et reconciliem bonis omni-
bus? qui te et diligunt, et retinent, reti-
nebuntque ſemper: nec, ſi a me fortè de-
ſciveris, idcirco te a ſe, et a republica,
et a tua dignitate deficere patientur. ſed
jam redeo ad cauſam; atque hoc vos, Ju-
dices, teſtor: mihi de memetipſo tam
multa dicendi neceſſitas quaedam impo-
ſita eſt ab illo. nam, ſi Torquatus Syllam
ſolum accuſaſſet: ego quoque hoc tem-
pore nihil aliud agerem, niſi eum, qui ac-
cuſatus eſſet, defenderem: ſed cum ille
tota illa oratione in me eſſet invectus, et
cum initio, ut dixi, defenſionem meam
auctoritate ſpoliare voluiſſet: etiam ſi do-
lor meus reſpondere non cogeret, tamen
ipſa cauſa hanc a me orationem flagitaſ-
13 ſet. Allobrogibus nominatum Syllam
eſſe dicis. quis negat? ſed lege indici-
um; et vide, quemadmodum nominatus
ſit. L. Caſſium dixerunt commemoraſ-

Digitized by Google

ſe, cum caeteris Autronium ſecum facere. quaero, num Syllam dixerit Caſſius? nuſquam. ſeſe aiunt quaeſiſſe de Caſſio, quid Sylla ſentiret. videte diligentiam Gallorum: qui vitam hominum naturamque non noſſent, ac tantum audiſſent, eos pari calamitate eſſe; quaeſiverunt, eſſentne eadem voluntate? quid tum? Caſſius ſi reſpondiſſet, idem ſentire, et ſecum facere Syllam; tamen mihi non videretur in hunc id criminoſum eſſe debere. quid ita? quia qui barbaros homines ad bellum impelleret, non debebat minuere illorum ſuſpicionem, et purgare eos, de quibus illi aliquid ſuſpicarentur. non reſpondit tamen una facere Syllam. etenim eſſet abſurdum, cum caeteros ſua ſponte nominaſſet, mentionem Syllae facere nullam, niſi admonitum et interrogatum. niſi forte veriſimile eſt, P. Syllae nomen in memoria Caſſio non fuiſſe. ſi nobilitas hominis, ſi afflicta fortuna, ſi reliquiae priſtinae dignitatis, non tam illuſtres fuiſſent: tamen Autronii commemoratio memoriam Syllae retuliſſet. etiam, ut arbitror, cum auctoritates principum conjurationis ad incitan-

Digitized by Google

dos animos Allobrogum colligeret Caſſius, et cum ſciret exteras nationes maxime nobilitate moveri, non prius Autronium, quam Syllam nominaſſet. jam vero illud probari minime poteſt, Gallos, Autronio nominato, putaſſe, propter calamitatis ſimilitudinem, ſibi aliquid de Sylla eſſe quaerendum: Caſſio, ſi hic eſſet in eodem ſcelere, ne cum appellaſſet quidem Autronium, hujus in mentem venire potuiſſe. ſed tamen quid reſpondit de Sylla Caſſius? ſe neſcire certum. non purgat, inquit. dixi antea: ne ſi argueret quidem tum denique, cum eſſet interrogatus, id mihi criminoſum videretur. ſed ego in judiciis, et in quaeſtionibus non hoc quaerendum arbitror, num purgetur aliquis: ſed num arguatur. etenim cum negat ſe ſcire Caſſius, utrum ſublevat Syllam, an ſatis probat ſe neſcire? ſublevat apud Gallos. quid ita? ne indicent? quid? ſi periculum eſſe putaſſet, ne ulli unquam indicarent, de ſeipſo confeſſus eſſet? neſcivit. credo, Judices, celatum eſſe Caſſium de Sylla uno. nam de caeteris certe ſciebat: et ea domi ejus pleraque conflata eſſe conſtabat. qui ne-

Digitized by Google

gare noluit eſſe in eo numero Syllam, quo plus ſpei Gallis daret: dicere autem falſum non auſus eſt: neſcire dixit. atqui hoc perſpicuum eſt, cum is, qui de omnibus ſcierit, de Sylla ſe ſcire negarit, eandem vim eſſe negationis hujus, quam ſi extra conjurationem hunc eſſe, ſe ſcire dixiſſet. nam, cujus ſcientiam de omnibus conſtat fuiſſe, ejus ignoratio de aliquo, purgatio debet videri. ſed jam non quaero, purgetne Caſſius Syllam: illud mihi tantum ſatis eſt, contra Syllam nihil eſſe in indicio. Excluſus hac cri- 14
minatione Torquatus rurſus in me irruit, me accuſat. ait me aliter, ac dictum eſt, in tabulas publicas retuliſſe. ô dii immortales! (vobis enim tribuam, quae veſtra ſunt: nec verò poſſum meo tantum ingenio dare, ut tot res, tantas, tam varias, tam repentinas, in illa turbulentiſſima tempeſtate reipublicae, mea ſponte diſpexerim) vos profectò animum meum tum conſervandae patriae cupiditate incendiſtis: vos me ab omnibus caeteris cogitationibus ad unam ſalutem reipublicae convertiſtis: vos denique in tantis tenebris erroris et inſcientiae, cla-

riſſimum lumen praetuliſtis menti meae. vidi ego hoc, Judices, niſi recenti memoriâ ſenatus, auctoritatem hujus indicii monumentis publicis teſtatus eſſem, fore, ut aliquando non Torquatus, neque Torquati quiſpiam ſimilis, (nam id me multum fefellit) ſed ut aliquis patrimonio naufragus, inimicus otii, bonorum hoſtis, aliter indicata haec eſſe diceret, quò faciliùs, vento aliquo in optimum quemque excitato, poſſet in malis reipublicae portum ſuorum malorum aliquem invenire. itaque introductis in ſenatum indicibus, conſtitui ſenatores, qui omnia indicum dicta, interrogata, reſponſa perſcriberent. at quos viros? non ſolum ſumma virtute et fide, cujus generis in ſenatu facultas maxima: ſed etiam quos ſciebam memoria, ſcientia, conſuetudine, et celeritate ſcribendi, faciliime, quae dicerentur, perſequi poſſe: C. Coſconium, qui tunc erat praetor: M. Meſſallam, qui tum praeturam petebat: P. Nigidium, App. Claudium. credo eſſe neminem, qui his hominibus, ad vere referendum, aut etiam ſcribendum, aut fidem putet, aut ingenium defuiſſe.

Quid deinde? quid feci? cum ſcirem, ita 15
indicium in tabulas publicas relatum, ut illae tabulae privata tamen cuſtodia, more majorum, continerentur: non occultavi, non continui domi, ſed deſcribi ab omnibus ſtatim librariis, dividi paſſim, et pervulgari, atque edi populo Romano imperavi. diviſi toti Italiae, emiſi in omnes provincias: ejus indicii, e quo ſalus oblata eſſet omnibus, expertem eſſe neminem volui. itaque dico, locum in orbe terrarum eſſe nullum, quo in loco populi Romani nomen ſit, quin eòdem perſcriptum hoc indicium pervenerit. in quo ego tam ſubito, et exiguo, et turbido tempore multa divinitus, ita ut dixi, non mea ſponte, providi: primum, ne qui poſſet tantum aut de reipublicae, aut de alicujus periculo meminiſſe, quantum vellet: deinde, ne cui liceret unquam reprehendere illud indicium, aut temere creditum criminari: poſtremo, ne quid jam a me, ne quid ex meis commentariis quaereretur: ne aut oblivio mea, aut memoria videretur nimia: ne denique aut negligentia, turpis; aut diligentia, crudelis putaretur. ſed tamen abs te, Tor-

Digitized by Google

quate, quaero, cum indicatus tuus ini-
micus eſſet, et eſſet ejus rei frequens ſe-
natus, et recens memoria teſtis: tibi, meo
familiari et contubernali, prius etiam e-
dituri fuerint indicium ſcribae mei, ſi vo-
luiſſes, quam in codicem retuliſſent: cum
videres aliter fieri, cur tacuiſti? paſſus es?
non mecum, aut cum familiari meo queſ-
tus es? aut, quoniam tam facile invehe-
ris in amicos, iracundius, aut vehemen-
tius expoſtulaſti? tu, cum tua vox nun-
quam ſit audita: cum, indicio lecto, de-
ſcripto, divulgato, quieveris, tacueris,
repente tantam rem enuntiare audeas?
et in eum locum te deducas, ut ante, quam
me commutati indicii coargueris, te ſum-
mae negligentiae, tuo judicio, convictum
16 eſſe fateare? Mihi cujuſquam ſalus
tanti fuiſſet, ut meam negligerem? per
me ego veritatem patefactam contami-
narem aliquo mendacio? quemquam de-
nique ego juvarem, a quo et crudeles in-
ſidias in rempublicam factas, et in me
potiſſimum conſulem conſtitutas, puta-
rem? quod ſi jam eſſem oblitus ſeverita-
tis et conſtantiae meae, tamne amens e-
ram, ut, cum literae poſteritatis cauſa re-

pertae ſint, quae ſubſidio oblivioni eſſe poſſent, ego recentem putarem memoriam cuncti ſenatus commentario meo poſſe ſuperari? fero ego te, Torquate, jamdudum, fero: et nonnunquam animum incitatum ad ulciſcendam orationem tuam, revoco ipſe, et reflecto. permitto aliquid iracundiae tuae, do adoleſcentiae, cedo amicitiae, tribuo parenti. ſed, niſi tibi aliquem modum tute conſtitueris: coges oblitum me noſtrae amicitiae, habere rationem meae dignitatis. nemo unquam me tenuiſſima ſuſpicione perſtrinxit, quem non praeverterim. ſed mihi hoc credas velim: non iis libentiſſime ſoleo reſpondere, quos mihi videor facillime poſſe ſuperare. tu, quoniam minime ignoras conſuetudinem dicendi meam, noli hac nova lenitate abuti mea: noli aculeos orationis meae, qui reconditi ſunt, excuſſos arbitrari: noli id putare omnino a me eſſe amiſſum, ſi quid eſt tibi remiſſum atque conceſſum. cum illae valent apud me excuſationes injuriae tuae, iratus animus tuus, aetas, amicitia noſtra: tum nondum ſtatuo, te virium ſatis habere, ut ego tecum lucta-

Digitized by Google

ſi et congredi debeam. quod ſi eſſes uſu atque aetate robuſtior: eſſem idem, qui ſoleo, cum ſum laceſſitus. nunc tecum ſic agam, tuliſſe ut potius injuriam, quam retuliſſe gratiam videar. 17 Neque vero, quid mihi iraſcare, intelligere poſſum. ſi, quod eum defendo, quem tu accuſas; cur tibi quoque ipſe non ſuccenſeo, qui accuſes eum, quem ego defendo? inimicum, inquis, accuſo meum. et amicum ego defendo meum. non debes tamen quemquam in conjurationis quaeſtione defendere. immo nemo magis eum, de quo nihil eſt unquam ſuſpicatus, quam is, qui de aliis multa cogitavit. cur dixiſti teſtimonium in alios? quia coactus. cur damnati ſunt? quia creditum eſt. regnum eſt, dicere in quem velis, ac defendere quem velis. ac, ſi conſiderare coeperis, utrum magis mihi hoc neceſſe fuerit facere, an iſtud tibi; intelliges, honeſtius te inimicitiarum modum ſtatuere potuiſſe, quam me humanitatis. at vero cum honos agebatur ampliſſimus familiae veſtrae, hoc eſt, conſulatus parentis tui, ſapientiſſimus vir familiariſſimis ſuis non ſuccenſuit pater tuus, cum Syllam et defenderent, et laudarent. intelligebat,

hanc nobis a majoribus eſſe traditam diſciplinam, ut nullius amicitia ad propulſanda pericula impediremur. et erat huic judicio longe diſſimilis illa contentio. tum, afflicto P. Sylla, conſulatus vobis pariebatur, ſicuti partus eſt: honoris erat certamen: ereptum repetere vos clamitabatis, ut victi in campo, in foro vinceretis. tum qui contra vos pro hujus ſalute pugnabant, amiciſſimi veſtri, quibus non iraſcebamini, conſulatum vobis eripiebant, honori veſtro repugnabant, et tamen id inviolata veſtra amicitia, integro officio, veteri exemplo atque inſtituto optimi cujuſque faciebant. Ego 18
vero quibus ornamentis adverſor tuis? aut cui dignitati veſtrae repugno? quid eſt, quod jam ab eo expectas? honor ad patrem, inſignia honoris ad te delata ſunt. tu ornatus exuviis hujus, venis ad eum lacerandum, quem interemiſti: ego jacentem, et ſpoliatum defendo, et protego. atque hîc tu et reprehendis me, quia defendam, et iraſceris. ego autem non modo tibi non iraſcor, ſed ne reprehendo quidem factum tuum. te enim exiſtimo tibi ſtatuiſſe, quid faciendum pu-

tares,et ſatis idoneum officii judicem poſuiſſe. at accuſat C. Cornelii filius, idemque valere debet, ac ſi pater indicaret. ô patrem Cornelium ſapientem! qui, quod praemii ſolet eſſe in indicio, reliquerit: quod turpitudinis in confeſſione, id per accuſationem filii ſuſceperit. ſed quid eſt tandem, quod indicat pér iſtum puerum Cornelius? ſi eſt cauſa mihi ignota, cum Hortenſio communicata: reſpondeat Hortenſius. ſin tu ais illum comitatum Autronii et Catilinae, cum in campo, conſularibus comitiis, quae a me habita ſunt, caedem facere voluerunt: Autronium tum in campo vidimus: et, quid dixi vidiſſe nos? ego vidi. vos enim tum, Judices, nihil laborabatis, neque ſuſpicabamini. ego tectus praeſidio firmo amicorum, Catilinae tum et Autronii copias, et conatum repreſſi. num quis eſt igitur, qui tum dicat in campum aſpiraſſe Syllam? atqui ſi tum ſe cum Catilina ſocietate ſceleris conjunxerat, cur ab eo diſcedebat? cur cum Autronio non erat? cur in pari cauſa non paria ſigna reperiuntur criminis? ſed quoniam Cornelius ipſe etiam nunc de indicando dubi-

Digitized by Google

rat, ut dicitis, informat ad hoc adumbratum indicium, filium: quid tandem de illa nocte dicit, cum inter falcarios ad M. Leccam nocte ea, quae conſecuta eſt poſterum diem nonarum Novembris me conſule, Catilinae denuntiatione convenit? quae nox omnium temporum conjurationis acerrima fuit, atque acerbiſſima. tum Catilinae dies exeundi, tum caeteris manendi conditio, tum deſcriptio totam per urbem caedis, atque incendiorum conſtituta eſt: tunc tuus pater, Corneli, id quod tandem aliquando confitetur, illam ſibi officioſam provinciam depopoſcit, ut, cum prima luce conſulem ſalutatum veniret, intromiſſus meo more, et jure amicitiae, me in meo lectulo trucidaret. Hoc tempore, cum arde- 19
ret acerrime conjuratio: cum Catilina egrederetur ad exercitum; Lentulus in urbe relinqueretur: Caſſius incendiis, Cethegus caedi praeponeretur: Autronio, ut occuparet Etruriam, praeſcriberetur: cum omnia ordinarentur, inſtituerentur, pararentur: ubi fuit Sylla, Corneli? num Romae? immo longe abfuit. num in iis regionibus, quò ſe Catilina infere-

Digitized by Google

bat? multo etiam longius. num in agro Camerti, Piceno, Gallico: quas oras maxime quaſi morbus quidam illius furoris pervaſerat? nihil vero minus. fuit enim, ut jam ante dixi, Neapoli: fuit in ea parte Italiae, quae maxime ea ſuſpicione caruit. quid ergo indicat, aut quid affert, aut ipſe Cornelius, aut vos, qui ab eo haec mandata defertis? gladiatores emptos eſſe, Fauſti ſimulatione, ad caedem ac tumultum. ita prorſus: interpoſiti ſunt gladiatores, quos teſtamento patris videmus deberi. arrepta eſt familia: quae ſi eſſet praetermiſſa, poſſet alia familia Fauſti munus praebere. utinam quidem haec ipſa non modo iniquorum invidiae, ſed et aequorum expectationi ſatisfacere poſſet! properatum vehementer, cum longe tempus muneris abeſſet. quaſi vero tempus dandi muneris non valde appropinquaret. nec-opinante Fauſto, cum is neque ſciret, neque vellet, familia eſt comparata. at literae ſunt Fauſti, per quas ille precibus a P. Sylla petit, ut emat gladiatores, et ut hos ipſos emat: neque ſolum ad Syllam miſſae, ſed ad L. Caeſarem, Q. Pompeium, C. Mem-

mium: quorum de ſententia tota res geſta eſt. at praefuit familiae. jam ſi in comparanda familia ſuſpicio eſt nulla: quod praefuit, nihil ad rem pertinet. ſed tamen munere ſervili obtulit ſe ad ferramenta proſpicienda: praefuit vero nunquam: eaque res per Balbum, Fauſti libertum, omni tempore adminiſtrata eſt.
At enim Cincius eſt ab hoc in ulteriorem 20
Hiſpaniam miſſus, ut eam provinciam perturbaret. primum Cincius, Judices, L. Julio, C. Figulo, conſulibus, profectus eſt aliquanto ante furorem Catilinae, et ante ſuſpicionem hujus conjurationis: deinde eſt profectus non tum primum, ſed cum in iiſdem locis aliquanto ante eadem de cauſa aliquot annos fuiſſet. ac profectus eſt non modo ob cauſam, ſed etiam neceſſariam cauſam, magna ratione cum Mauritaniae rege contracta. tum autem, illo profecto, Sylla procurante ejus rem et gerente, plurimis et pulcherrimis P. Cincii praediis venditis, aes alienum ejuſdem diſſolutum eſt: ut, quae cauſa caeteros ad facinus impulit, cupiditas retinendae poſſeſſionis, ea Cincio non fuerit praediis diminutis. jam vero

Digitized by Google

illud quam incredibile? quam abſurdum? qui Romae caedem facere, qui hanc urbem inflammare vellet, eum familiariſſimum ſuum dimittere ab ſe, et mandare in ultimas terras? utrum quo facilius Romae ea, quae conabatur, efficeret, ſi in Hiſpania turbatum eſſet? at haec ipſa per ſe ſine ulla conjunctione agebantur. an in tantis rebus, tam novis conſiliis, tam periculoſis, tam turbulentis, hominem amantiſſimum ſui, familiariſſimum, conjunctiſſimum officiis, uſu, conſuetudine, dimittendum eſſe arbitraretur? veriſimile non eſt, ut, quem in ſecundis rebus, quem in otio ſecum ſemper habuiſſet, hunc in adverſis, et in eo tumultu, quem ipſe comparabat, ab ſe dimitteret. ipſe autem Cincius (non enim mihi deſerenda eſt cauſa amici veteris, atque hoſpitis) is homo eſt, aut ea familiâ, ac diſciplinâ, ut hoc credi poſſit, eum bellum reipublicae facere voluiſſe? ut, cujus pater, cum caeteri deficerent finitimi ac vicini, ſingulari extiterit in rempublicam noſtram officio et fide, is ſibi nefarium bellum contra patriam ſuſcipiendum putaret? cujus aes alienum videmus, Judices,

Digitized by Google

non libidine, ſed negotii gerendi ſtudio eſſe contractum: qui ita Romae debuit, ut in provinciis, et in regnis maximae ei pecuniae deberentur: quas cum peteret, non commiſit, ut ſui procuratores quidquam oneris, abſente ſe, ſuſtinerent: venire omnes ſuas poſſeſſiones, et patrimonio ſe ornatiſſimo ſpoliari maluit, quam ullam moram cuiquam fieri creditorum ſuorum. a quo quidem genere, Judices, ego nunquam timui, cum in illa reipublicae tempeſtate verſarer. illud erat genus hominum horribile et pertimeſcendum, qui tanto amore ſuas poſſeſſiones amplexi tenebant, ut ab his membra divelli citius ac diſtrahi poſſe diceres. Cincius nunquam ſibi cognationem cum praediis eſſe exiſtimavit ſuis: itaque ſe non modo ex ſuſpicione tanti ſceleris, verum etiam ex omni hominum ſermone, non armis, ſed patrimonio ſuo vindicavit.
Jam vero, 21
quod ſubjicit, Pompeianos eſſe a Sylla impulſos, ut ad iſtam conjurationem, et ad hoc nefarium facinus accederent: id cujuſmodi ſit, intelligere non poſſum. an tibi Pompeiani conjuraſſe videntur? quis hoc unquam dixit? aut quae fuit iſ-

Digitized by Google

tius rei vel minima ſuſpicio? disjunxit, inquit, eos a colonis, ut, hoc diſſidio ac diſſenſione facta, oppidum in ſua poteſtate poſſet, et Pompeianos habere. primum omnis Pompeianorum, colonorumque diſſenſio, delata ad Patronos eſt, cum jam inveteraſſet, ac multos annos eſſet exagitata: deinde ita a patronis res cognita eſt, ut nulla in re a caeterorum ſententiis Sylla diſſenſerit: poſtremo coloni ipſi ſic intelligunt, non Pompeianos a Sylla magis, quam ſeſe eſſe defenſos. atque hoc, Judices, ex hac frequentia colonorum, honeſtiſſimorum hominum, intelligere poteſtis: qui adſunt, laborant: hunc patronum, defenſorem, cuſtodem illius coloniae, ſi in omni fortuna, atque omni honore incolumem habere non potuerunt, in hoc tamen caſu, quo afflictus jacet, per vos tutari conſervareque cupiunt. adſunt pari ſtudio Pompeiani, qui ab illis etiam in crimen vocantur: qui ita de ambulatione, et de ſuffragiis ſuis cum colonis diſſenſerunt, ut idem de communi ſalute ſentirent. at ne haec quidem P. Syllae mihi videtur ſilentio praetereunda eſſe virtus, quod, cum ab

Digitized by Google

hoc illa colonia deducta ſit, et cum commoda colonorum a fortunis Pompeianorum reipublicae fortuna disjunxerit, ita carus utriſque eſt atque jucundus, ut non alteros demoviſſe, ſed utroſque conſtituiſſe videatur. At enim et gladia- 22
tores, et omnis iſta vis, rogationis Caeciliae cauſa comparabantur. atque hoc loco in L. Caecilium, pudentiſſimum atque ornatiſſimum virum, vehementer invectus eſt: cujus ego de virtute et conſtantia, Judices, tantum dico; talem hunc in iſta rogatione, quam promulgavit, non de tollenda, ſed de levanda calamitate fratris ſui, fuiſſe, ut conſultum eſſe voluerit fratri: tamen cum republica pugnare noluerit: promulgarit impulſus amore fraterno, deſtiterit fratris auctoritate deductus. atque in ea re per L. Caecilium Sylla accuſatur, in qua re eſt uterque laudandus. primum Caecilius, qui id promulgarit, in quo res judicatas videbatur voluiſſe reſcindere, ut ſtatueretur: Sylla recte reprehendit. ſtatus enim reipublicae maxime judicatis rebus continetur. neque ego tantum fraterno amori dandum arbitror, ut quiſquam de

ſalute ſuorum conſulat, communem re-
linquat. nihil de judicio ferebat: ſed poe-
nam ambitus eam ferebat, quae fuerat
nuper ſuperioribus legibus conſtituta. i-
taque hac rogatione, non judicum ſen-
tentiam, ſed legis vitium corrigebat. ne-
mo judicium reprehendit, cum de poe-
na queritur, ſed legem. damnatio enim
eſt judicum, quae manebat: poena, le-
gis, quae levabatur. noli igitur animos
eorum ordinum, qui praeſunt judiciis
ſumma cum gravitate et dignitate, ali-
enare a cauſa. nemo labefactare judi-
cium eſt conatus. nihil eſt ejuſmodi pro-
mulgatum. ſemper Caecilius in cala-
mitate fratris ſui, judicum poteſtatem
perpetuandam, legis acerbitatem miti-
23 gandam putavit. Sed quid ego de hoc
plura diſputem? dicerem fortaſſe, et fa-
cile, et libenter dicerem. ſi paulo etiam
longius, quam finis quotidiani officii poſ-
tulat, pietas et fraternus amor L. Caeci-
lium protuliſſet; implorarem ſenſus veſ-
tros: uniuſcujuſque indulgentiam in ſu-
os teſtarer: peterem errato veniam L.
Caecilii ex intimis veſtris cogitationi-
bus, atque ex humanitate communi. lex

Digitized by Google

dies fuit propoſita paucos: ferri coepta nunquam: poſita eſt in ſenatu, populum Romanum latuit. cum in Capitolium nos ſenatum convocaſſemus, nihil eſt actum prius: et id mandato Syllae Q. Metellus praetor ſe loqui dixit, Syllam illam rogationem de ſe nolle ferri. ex illo tempore L. Caecilius multa de republica egit: Agrariae legi, quae tota a me reprehenſa et abjecta eſt, interceſſorem ſore profeſſus eſt: improbis largitionibus reſtitit: ſenatûs auctoritatem nunquam impedivit: ita ſe geſſit in tribunatu, ut, onere depoſito domeſtici officii, nihil poſtea niſi de reipublicae commodis cogitarit. atque in ipſa rogatione, ne per vim quid ageretur, quis tamen noſtrûm Syllam aut Caecilium verebatur? nonne omnis ille terror, omnis ſeditionis timor atque opinio, ex Antronii improbitate pendebat? ejus voces, ejus minae ferebantur: ejus aſpectus, concurſatio, ſtipatio, greges hominum perditorum, metum nobis ſeditioneſque afferebant. itaque P. Sylla, hoc importuniſſimo tum honoris, tum etiam calamitatis ſocio, atque comite, et ſecundas fortunas amit-

Digitized by Google

tere coactus eſt, et in adverſis ſine ullo
remedio atque allevamento permanere.
24 Hic tu epiſtolam meam ſaepe recitas,
quam ego ad Cn. Pompeium de meis re-
bus geſtis, et de ſumma reipublicae miſi;
et ex ea crimen aliquod in P. Syllam
quaeris: et, ſi furorem incredibilem bi-
ennio ante conceptum erupiſſe in meo
conſulatu ſcripſi, me hoc demonſtraſſe di-
cis, Syllam in illa fuiſſe ſuperiore conju-
ratione. ſcilicet is ſum, qui exiſtimem,
Cn. Piſonem et Catilinam, et Vargun-
teium, et Autronium nihil ſcelerate, ni-
hil audacter ipſos per ſeſe ſine P. Sylla fa-
cere potuiſſe. de quo etiam ſi quis dubi-
taſſet antea, num, id quod tu arguis, co-
gitaſſet, interfecto patre tuo, conſule, de-
ſcendere kalendis Januariis cum lictori-
bus: ſuſtuliſti hanc ſuſpicionem, cum dix-
iſti, hunc, ut Catilinam conſulem effice-
ret, contra patrem tuum operas et ma-
num comparaſſe. quod ſi tibi ego con-
fiteor, tu mihi concedas neceſſe eſt, hunc,
cum Catilinae ſuffragaretur, nihil de ſuo
conſulatu, quem judicio amiſerat, per
vim recuperando cogitaviſſe. neque e-
nim iſtorum facinorum tantorum, tam a-

Digitized by Google

trocium crimen, Judices, P. Syllae per-
ſona ſuſcipit. jam enim faciam, crimi-
nibus omnibus fere diſſolutis, contrà, at-
que in caeteris cauſis fieri ſolet, ut nunc
denique de vita hominis ac de moribus
dicam. etenim de principio ſtuduit ani-
mus occurrere magnitudini criminis, ſa-
tisfacere expectationi hominum; de me
aliquid ipſo, qui accuſatus eram, dicere.
nunc jam revocandi eſtis eò, quò vos
ipſa cauſa, etiam tacente me, cogit ani-
mos menteſque convertere. Omnibus 25
in rebus, Judices, quae graviores majo-
reſque ſunt, quid quiſque voluerit, cogi-
tarit, admiſerit, non ex crimine, ſed ex
moribus ejus, qui arguitur, eſt ponde-
randum. neque enim poteſt quiſquam
noſtrûm ſubito fingi, neque cujuſquam
repente vita mutari, aut natura conver-
ti. circumſpicite pauliſper mentibus veſ-
tris, ut alia omittamus, hoſce ipſos ho-
mines, qui huic affines ſceleri fuerunt.
Catilina contra rempublicam conjuravit.
cujus aures unquam hoc reſpuerunt, co-
natum éſſe hominem uſque a pueritia
non ſolum intemperantia et ſcelere, ſed
etiam conſuetudine et ſtudio in omni fla-

gitio, ſtupro, caede verſatum? quis eum contra patriam pugnantem periiſſe miratur, quem ſemper omnes ad civile latrocinium natum putaverunt? quis Lentuli ſocietates cum indicibus, quis inſaniam libidinum, quis perverſam atque impiam religionem recordatur, qui illum aut nefarie cogitaſſe, aut ſtulte ſperaſſe miretur? quis de C. Cethego, atque ejus in Hiſpaniam profectione, ac de vulnere Q. Metelli Pii cogitat, cui non ad illius poenam carcer aedificatus eſſe videatur? omitto caeteros, ne ſit infinitum. tantum a vobis peto, ut taciti de omnibus, quos conjuraſſe cognitum eſt, cogitetis: intelligetis, unumquemque illorum prius a ſua vita, quam noſtra ſuſpicione eſſe damnatum. ipſum illum Autronium (quoniam ejus nomen finitimum maxime eſt hujus periculo et crimini) non ſua haec vita convincit? ſemper audax, petulans, libidinoſus: quem in ſtuprorum defenſionibus non ſolum verbis uti improbiſſimis ſolitum eſſe ſcimus, verum etiam pugnis et calcibus: quem exturbare homines e poſſeſſionibus, caedem facere vicinorum, ſpoliare fana ſociorum, vi cona-

Digitized by Google

tum et armis diſturbare judicia, in bonis
rebus omnes contemnere, in malis pug-
nare contra bonos, non reipublicae ce-
dere, non fortunae ipſi ſuccumbere. hu-
jus ſi cauſa non manifeſtiſſimis rebus te-
neretur, tamen eum mores ipſius ac vita
convincerent. Agedum, conferte nunc 26
cum illius vita vitam P. Syllae, vobis po-
puloque Romano notiſſimam, Judices,
et eam ante oculos veſtros proponite. ec-
quod hujus factum aut commiſſum, non
dicam audacius, ſed quod cuiquam pau-
lo minus conſideratum videretur? fac-
tum quaero: verbum ecquod unquam ex
ore hujus excidit, unde quiſquam poſſet
offendi? at vero in illa gravi L. Syllae
victoria, turbulentaque, quis P. Sylla mi-
tior? quis miſericordior inventus eſt?
quam multorum hic vitam eſt a L. Sylla
deprecatus? quam multi ſunt ſummi ho-
mines, et ornatiſſimi, et noſtri, et equeſ-
tris ordinis, quorum pro ſalute ſe hic
Syllae obligavit? quos ego nominarem:
neque enim ipſi nolunt, et huic animo
gratiſſimo adſunt: ſed quia majus eſt be-
neficium, quam poſſe debet civis civi da-
re, ideo a vobis peto, ut, quod potuit,

Digitized by Google

tempori tribuatis; quod fecit, ipſi. quid reliquam conſtantiam vitae commemorem? dignitatem, liberalitatem? moderationem in privatis rebus? ſplendorem in publicis? quae ita a fortuna deformata ſunt, ut tamen a natura inchoata compareant. quae domus? quae celebratio quotidiana? quae familiaris dignitas? quae ſtudia amicorum? quae ex quoque ordine multitudo? haec diu multumque, et multo labore quaeſita, una eripuit hora. accepit P. Sylla, Judices, vehemens vulnus, et mortiferum: veruntamen ejuſmodi, quod videretur ejus vita et natura accipere potuiſſe. honeſtatis et dignitatis habuiſſe nimis magnam judicatus eſt cupiditatem: quam ſi nemo alius habuit in conſulatu petendo, cupidior judicatus eſt hic fuiſſe, quam caeteri. ſin etiam in aliis nonnullis fuit iſte conſulatûs amor: fortuna in hoc fuit fortaſſe gravior, quam in caeteris. poſtea vero quis P. Syllam, niſi moerentem, demiſſum, afflictumque vidit? quis unquam eſt ſuſpicatus, hunc magis odio, quam pudore hominum aſpectum lucemque vitare? qui cum multa haberet invitamenta urbis et fori, prop-

Digitized by Google

ter ſumma ſtudia amicorum, quae tamen
ei ſola in malis reſtiterunt: abſuit ab ocu-
lis veſtris; et, cum lege retineretur, ipſe
ſe exilio penè multavit. in hoc vos pu-
dore judicii, et in hac vita, tanto ſceleri
locum fuiſſe creditis? Aſpicite ipſum: 27
contuemini os: conferte crimen cum vi-
ta: vitam, ab initio ad hoc tempus expli-
catam, cum crimine recognoſcite. mit-
to rempublicam, quae fuit ſemper Syllae
cariſſima: hoſne amicos, tales viros, tam
cupidos ſui, per quos res ejus ſecundae
quondam erant ornatae, nunc ſublevan-
tur adverſae, crudeliſſime perire voluit,
ut cum Lentulo, et Catilina, et Cethego
foediſſimam vitam, ac miſerrimam, tur-
piſſima morte propoſita, degeret? non
cadit, non, inquam, cadit in hos mores,
non in hunc pudorem, non in hanc vi-
tam, non in hunc hominem iſta ſuſpicio.
nova quaedam illa immanitas exorta
eſt: incredibilis fuit, ac ſingularis furor:
ex multis ab adoleſcentia collectis perdi-
torum hominum vitiis repente tanta iſta
importunitas inauditi ſceleris exarſit.
nolite, Judices, arbitrari, hominum il-
lum impetum et conatum fuiſſe. neque

Digitized by Google

enim ulla gens tam barbara, aut tam immanis unquam fuit, in qua non modo tot, ſed unus tam crudelis hoſtis patriae ſit inventus. belluae quaedam illae ex portentis immanes, ac ferae forma hominum indutae, extiterunt. perſpicite etiam atque etiam, Judices: nihil enim eſt, quod in hac cauſa dici poſſit vehementius. penitus introſpicite Catilinae, Autronii, Cethegi, Lentuli, caeterorumque mentes. quas vos in his libidines, quae flagitia, quas turpitudines, quantas audacias, quam incredibiles furores, quas notas ſcelerum, quae indicia parricidiorum, quantos acervos facinorum reperietis? ex magnis, et diuturnis, et jam deſperatis reipublicae morbis iſta repente vis erupit, ut, èa confecta et ejecta, convaleſcere aliquando et ſanari civitas poſſit. neque enim eſt quiſquam, qui arbitretur, illis incluſis in republica peſtibus, diutius haec ſtare potuiſſe. itaque eos non ad perficiendum ſcelus, ſed ad luendas reipublicae poenas Furiae quae-
28 dam incitaverunt. In hunc igitur gregem vos nunc P. Syllam, Judices, ex his, qui cum hoc vivunt, atque vixerunt, honeſ-

tiſſimorum hominum gregibus, rejicietis? ex hoc hominum numero, ex hac familiari dignitate, in impiorum partem, atque in parricidarum coetum ac numerum transferetis? ubi erit igitur illud fortiſſimum praeſidium pudoris? quo in loco nobis vita ante acta proderit? quod ad tempus exiſtimationis partae fructus reſervabitur, ſi in extremo diſcrimine ac dimicatione fortunae deſeret? ſi non aderit? ſi nihil adjuvabit? quaeſtiones nobis ſervorum, ac tormenta accuſator minitatur: in quibus quanquam nihil periculi ſuſpicamur, tamen illa tormenta gubernat dolor, moderatur natura cujuſque tum animi, tum corporis: regit quaeſitor, flectit libido, corrumpit ſpes, infirmat metus, ut in tot rerum anguſtiis nihil veritati loci relinquatur. vita P. Syllae torqueatur: ex ea quaeratur, num quae occultetur libido, num quod lateat facinus, num quae crudelitas, num quae audacia. nihil erroris erit in cauſa, nec obſcuritatis, Judices, ſi a vobis vitae perpetuae vox ea, quae graviſſima debet eſſe, audietur. nullum in hac cauſa teſtem timemus: nihil quemquam ſcire, nihil

Digitized by Google

vidiſſe, nihil audiſſe arbitramur. ſed tamen, ſi nihil vos P. Syllae fortuna movet, Judices, veſtra moveat. veſtra enim, qui cum ſumma elegantia atque integritate vixiſtis, hoc maxime intereſt, non ex libidine, aut ſimultate, aut levitate teſtium cauſas honeſtorum hominum ponderari, ſed in magnis diſquiſitionibus, repentiniſque periculis vitam uniuſcujuſque eſſe teſtem. quam vos, Judices, nolite armis ſuis ſpoliatam atque nudatam objicere invidiae, dedere ſuſpicioni. munite communem arcem bonorum, obſtruite perfugia improborum. valeat ad poenam, et ad ſalutem plurimum, quam ſolam videtis ipſam ex vi ſua naturaque facillime perſpici: ſubito flecti,
29 fingique non poſſe. Quid vero haec
auctoritas (ſemper enim de ea dicendum eſt: quanquam a me timide modiceque dicetur) quid, inquam, haec auctoritas noſtra? qui a caeteris conjurationis cauſis abſtinuimus, P. Syllam defendimus: nihil hunc tandem juvabit? grave eſt hoc dictum fortaſſe, Judices, ſi appetimus aliquid: ſi, cum caeteri de nobis ſilent, non etiam noſmetipſi tacemus, grave.

Digitized by Google

ſed, ſi laedimur, ſi accuſamur, ſi in invidiam vocamur: profecto conceditis, Judices, ut nobis libertatem retinere liceat, ſi minus liceat dignitatem. accuſati ſunt uno nomine conſulares: ut jam videatur honoris ampliſſimi nomen plus invidiae, quam dignitatis afferre. affuerunt, inquit, Catilinae, illumque laudarunt. nulla tum patebat, nulla erat cognita conjuratio: defendebant amicum, aderant ſupplici, vitae ejus turpitudinem in ſummis ejus periculis non inſequebantur. quin etiam parens tuus, Torquate, conſul reo de pecuniis repetundis Catilinae fuit advocatus: improbo homini, at ſupplici: fortaſſe audaci, at aliquando amico. cui cum adfuit poſt delatam ad eum primam illam conjurationem; indicavit ſe audiſſe aliquid, non credidiſſe. at idem non adfuit alio in judicio, cum adeſſent caeteri. ſi poſtea cognorat ipſe aliquid, quod in conſulatu ignoraſſet: ignoſcendum eſt iis, qui poſtea nihil audierunt. ſin illa res prima valuit: non inveterata, quam recens, debuit eſſe gravior. ſed, ſi tuus parens etiam in illa ſuſpicione periculi ſui, tamen humanita-

Digitized by Google

te adductus advocationem hominis improbiſſimi ſella curuli, atque ornamentis et ſuis, et conſulatûs honeſtavit: quid eſt, quamobrem conſulares, qui Catilinae adfuerunt, reprehendantur? at iidem iis, qui ante hunc cauſam de conjuratione dixerunt, non adfuerunt. tanto ſcelere adſtrictis hominibus, ſtatuerunt nihil a ſe adjumenti, nihil opis, nihil auxilii ferri oportere. atque, ut de eorum conſtantia atque animo in rempublicam dicam, quorum tacita gravitas et fides de unoquoque loquitur, neque cujuſquam ornamenta orationis deſiderat: poteſt quiſquam dicere unquam meliores, fortiores, conſtantiores conſulares fuiſſe, quam iis temporibus, et periculis, quibus penè oppreſſa eſt reſpublica? quis non de communi ſalute apertiſſime, quis non fortiſſime, quis non conſtantiſſime ſenſit? neque ego praecipue de conſularibus diſputo. nam haec et hominum ornatiſſimorum, qui praetores fuerunt, et univerſi ſenatus communis eſt laus: ut conſtet, poſt hominum memoriam nunquam in illo ordine plus virtutis, plus amoris in rempublicam, plus gravitatis

fuiſſe. ſed quia ſunt deſcripti conſulares, de his tantum mihi dicendum putavi, quod ſatis eſſet, atteſtante memoria omnium, neminem eſſe ex illo honoris gradu, qui non omni ſtudio, virtute, auctoritate, incubuerit ad rempublicam conſervandam. Sed quid? ego, qui Cati- 30
linam non laudavi, qui reo Catilinae conſul non adfui, qui teſtimonium de conjuratione dixi in alios, adeone vobis alienus a ſanitate, adeo oblitus conſtantiae meae, adeo immemor rerum a me geſtarum eſſe videor, ut, cum conſul bellum geſſerim cum conjuratis, nunc eorum ducem conſervare cupiam, et in animum inducam, cujus nuper ferrum retuderim, flammamque reſtinxerim, ejuſdem nunc cauſam vitamque defendere? ſi medius fidius, Judices, non me ipſa reſpublica, meis laboribus et periculis conſervata, ad gravitatem animi et conſtantiam ſua dignitate revocaret; tamen hoc natura eſt inſitum, ut, quem timueris, quicum de vita fortuniſque contenderis, cujus ex inſidiis evaſeris, hunc ſemper oderis. ſed, cum agatur honos meus ampliſſimus, gloria rerum geſtarum ſingu-

ſaris: cum, quoties quiſquam eſt in hoc ſcelere convictus, toties renovetur memoria per me inventae ſalutis: ego ſim tam demens, ego committam, ut ea, quae pro ſalute omnium geſſi, caſu magis et felicitate a me, quam virtute et conſilio geſta eſſe videantur? quid ergo? hoc tibi ſumis, dicet fortaſſe quiſpiam, ut, quia tu defenderis, innocens judicetur? ego vero, Judices, non modo nihil mihi aſſumo, in quo quiſpiam repugnet: ſed etiam ſi quid ab omnibus conceditur, id reddo ac remitto. non in ea republica verſor, non in iis temporibus caput meum obtuli pro patria periculis omnibus, non aut ita ſunt extincti, quos vici, aut ita grati, quos ſervavi, ut ego mihi plus appetere coner, quam quantum omnes inimici invidique patiantur. grave eſſe videretur, eum, qui inveſtigarit conjurationem, qui patefecerit, qui oppreſſerit, cui ſenatus ſingularibus verbis gratias egerit, cui uni togato ſupplicationem decreverit, dicere in judicio: Non defenderem, ſi conjuraſſet. non dico id, quod grave eſt: dico illud, quod in his cauſis conjurationis non auctoritati aſſumam, ſed pudori meo: ego ille conjurationis inveſti-

Digitized by Google

gator atque ultor, certe non defenderem
Syllam, ſi conjuraſſe arbitrarer. ego, Judi-
ces, de tantis omnium periculis cum quae-
rerem omnia, multa audirem, non crede-
rem omnia, caverem omnia: dico hoc,
quod initio dixi, nullius indicio, nullius
ſuſpicione, nullis literis, de re P. Syllae
rem ullam ad me eſſe delatam. Quam- 31
obrem vos, Dii patrii, ac Penates, qui
huic urbi, atque huic imperio praeſi-
detis, qui hoc imperium, qui hanc li-
bertatem, populumque Romanum, qui
haec tecta atque templa, me conſule,
veſtro numine auxilioque ſervaſtis, teſ-
tor, integro me animo, ac libero, P.
Syllae cauſam defendere: nullum a me
ſciente facinus occultari, nullum ſcelus
ſuſceptum contra ſalutem omnium de-
fendi ac tegi. nihil de hoc conſul compe-
ri, nihil ſuſpicatus ſum, nihil audivi. ita-
que idem ego ille, qui vehemens in ali-
os, qui inexorabilis in caeteros eſſe viſus
ſum, perſolvi patriae quod debui: reliqua
jam a me meae perpetuae conſuetudini,
naturaeque debentur. tam ſum miſeri-
cors, Judices, quam vos: tam mitis, quam
qui leniſſimus. in quo vehemens fui vo-
biſcum, nihil feci, niſi coactus: reipubli-

Digitized by Google

cae praecipitanti ſubveni: patriam demerſam extuli: miſericordia civium adducti, tunc fuimus tam vehementes, quam neceſſe fuit. ſalus eſſet omnium amiſſa una nocte, niſi eſſet ſeveritas illa ſuſcepta. ſed, ut ad ſceleratorum poenam amore reipublicae ſum adductus, ſic ad ſalutem innocentium voluntate deducor. nihil video eſſe in hoc P. Sylla, Judices, odio dignum, miſericordiâ digna multa. neque enim nunc propulſandae calamitatis ſuae cauſa ſupplex ad vos, Judices, confugit: ſed ne qua generi ac nomini ſuo nota nefariae turpitudinis inuratur. nam ipſe quidem, ſi erit veſtro judicio liberatus, quae habet ornamenta, quae ſolatia reliquae vitae, quibus laetari et perfrui poſſit? domus erit, credo, exornata: aperientur majorum imagines: ipſe ornatum ac veſtitum recuperabit. omnia, Judices, haec amiſſa ſunt: omnia generis, nominis, honoris inſignia atque ornamenta unius judicii calamitate occiderunt. ſed ne extinctor patriae, ne proditor, ne hoſtis appelletur, ne hanc labem tanti generis in familia relinquat, id laborat, id metuit; ne denique hic miſer conjurati, et conſcelerati, et proditoris

Digitized by Google

filius nominetur: huic puero, qui eſt ei vitâ ſuâ multo carior, metuit, cui honoris integros fructus non ſit traditurus, ne aeternam memoriam dedecoris relinquat. hic vos orat, Judices, parvus, ut ſe aliquando, ſi non integra fortuna, at afflicta, patri ſuo gratulari ſinatis. huic miſero notiora ſunt judiciorum itinera, et fori, quam campi, et diſciplinarum. non jam de vita P. Syllae, Judices, ſed de ſepultura contenditur. vita erepta eſt ſuperiore judicio: nunc, ne corpus ejiciatur, laboramus. quid enim eſt huic reliqui, quod eum in vita hac teneat? aut quid eſt, quamobrem haec cuiquam vita videatur? Nuper is homo fuit in civitate 32
P. Sylla, ut nemo ei ſe neque honore, neque gratia, nec fortunis anteferret. nunc ſpoliatus omni dignitate, quae erepta ſunt, non repetit: quod fortuna in malis reliqui fecit, ut cum parente, cum liberis, cum fratre, cum his neceſſariis, lugere ſuam calamitatem liceat, id ſibi ne eripiatis, Judices, vos obteſtatur. te ipſum jam, Torquate, expletum eſſe hujus miſeriis par erat. etſi nihil aliud Syllae, niſi conſulatum abſtuliſſetis, tamen eo vos contentos eſſe oportebat. honoris enim con-

Digitized by Google

tentio vos ad cauſam, non inimicitiae deduxerunt. ſed cum huic omnia cum honore detracta ſint, cum in hac fortuna miſera ac luctuoſiſſima deſtitutus ſit: quid eſt, quod expetas amplius? lucisne hanc uſuram eripere vis, plenam lacrymarum atque moeroris, in qua cum maximo cruciatu atque dolore retinetur? libenter reddiderit, adempta ignominia foediſſimi criminis. an vero inimicum ut expellas? cujus ex miſeriis, ſi eſſes crudeliſſimus, videndo fructum caperes majorem, quam audiendo. ô miſerum et infelicem illum diem, quo conſul omnibus centuriis P. Sylla renuntiatus eſt! ô falſam ſpem! ô volucrem fortunam! ô caecam cupiditatem! ô praepoſteram gratulationem! quàm cito illa omnia ex laetitia et voluptate ad luctum et lacrymas reciderunt, ut, qui paulo ante conſul deſignatus fuiſſet, retineret repente nullum veſtigium priſtinae dignitatis! quid enim erat mali, quod huic ſpoliato honore, fama, fortunis, deeſſe videretur? aut cui novae calamitati locus ullus relictus eſſet? urget eadem fortuna, quae coepit: reperit novum moerorem: non patitur hominem calamitoſum, uno modo afflic-

Digitized by Google

tum, uno in luctu perire. ſed jam impedior egomet, Judices, dolore animi, ne de hujus miſeria plura dicam. veſtrae jam ſunt partes, Judices; in veſtra manſuetudine atque humanitate cauſam totam repono. vos et rejectione interpoſita, nihil ſuſpicantibus nobis, repentini in nos judices conſediſtis, ab accuſatoribus delecti ad ſpem acerbitatis, a fortuna nobis ad praeſidium innocentiae conſtituti. ut ego, quid de me populus Romanus exiſtimaret, quia ſeverus in improbos fueram, laboravi, et, quae prima innocentis mihi defenſio eſt oblata, ſuſcepi: ſic vos ſeveritatem judiciorum, quae per hos menſes in homines audaciſſimos facta eſt, lenitate ac miſericordia mitigate. hoc cum impetrare a vobis ipſa cauſa debet: tum eſt veſtri animi, atque virtutis declarare, non eſſe eos vos, ad quos potiſſimum, interpoſita rejectione, devenire convenerit. in quo ego, Judices, vos, quantum meus amor in vos poſtulat, tantum hortor, ut communi ſtudio, quoniam in republica conjuncti ſumus, manſuetudine et miſericordia veſtra falſam a nobis crudelitatis famam repellamus.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google